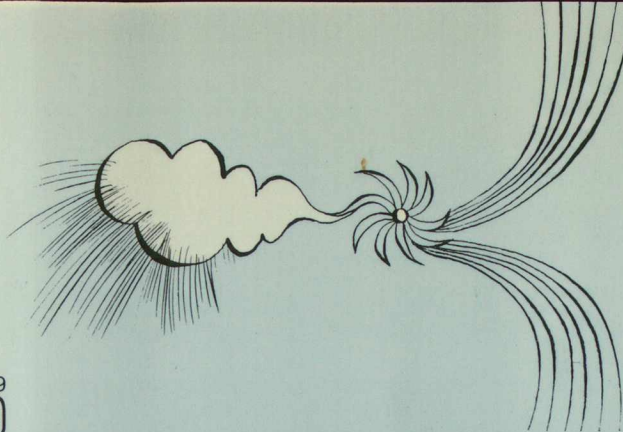

75:59

Utbildning för vuxna

Ref

KOMMITTÉN FÖR STUDIESTÖD ÅT VUXNA

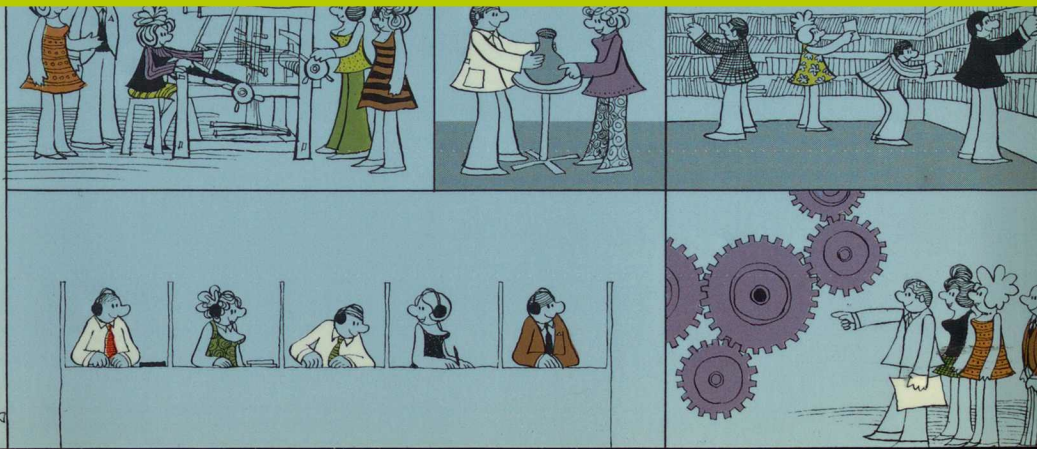

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

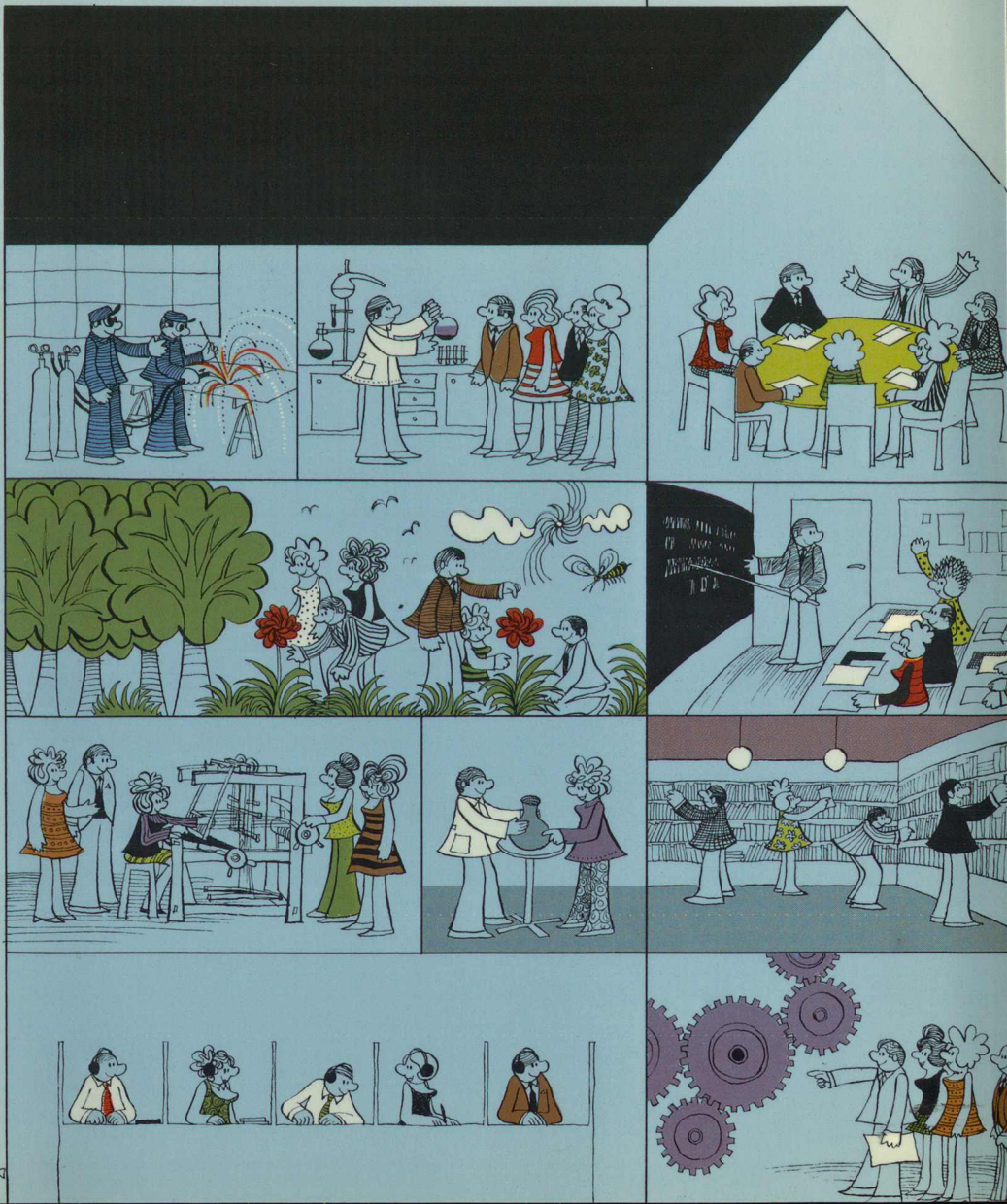
National Library
of Sweden

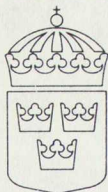
Utbildning för vuxna

Ref

KOMMITTÉN FÖR STUDIESTÖD AT VUXNA

Statens offentliga utredningar

1975:59

Utbildningsdepartementet

Utbildning för vuxna

Betänkande av
kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX)
Stockholm 1975

Omslag Roland Klang
ISBN 91-38-02424-1
Göteborgs Offsettryckeri AB
Stockholm 1975

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Den 28 juni 1968 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, att tillkalla högst sju sakkunniga att utreda frågan om studiefinansieringen inom vuxenutbildningen.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 11 juli 1968 som sakkunniga riksdagsmannen Lars Larsson, tillika ordförande, direktörsassistenten Margareta Dahlgren, ombudsmannen Tore Karlson, dåvarande riksdagsmannen rektorn Thorvald Källstad, numera utbildningschefen Lennart Larsson, departementsrådet Ulf Larsson samt dåvarande direktören Lars Tobisson. Den sistnämnde erhöll entledigande från uppdraget genom beslut den 9 oktober 1970 och ersattes av sekreteraren Anders Arfwedson.

Sedan Lars Larsson avlidit tillkallade departementschefen den 14 juli 1971 riksdagsmannen Bengt Wiklund att vara ordförande för de sakkunniga. Vid samma tillfälle tillkallades, efter bemyndigande, som ytterligare sakkunniga studierektorn Herman Holmgren och riksdagsledamoten Karin Söder.

Genom beslut den 11 november 1974 erhöll numera statssekreteraren Ulf Larsson entledigande från uppdraget och ersattes genom beslut den 29 november 1974 av kanslirådet Johnny Andersson. Lennart Larsson erhöll entledigande från sitt uppdrag genom beslut den 2 december 1974 och ersattes av ombudsmannen Tore Hultqvist. Anders Arfwedson entledigades från uppdraget genom beslut den 10 december 1974 och ersattes av adjunkten Nils Wallmark.

De sakkunniga antog namnet kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX).

Genom beslut den 15 juli 1968 förordnades dåvarande kanslisekreteraren i utbildningsdepartementet Eva Jacobsson att vara biträdande sekreterare åt kommittén. Från detta uppdrag entledigades hon genom beslut den 5 februari 1973. Byrådirektören vid centrala studiestödsnämnden Lars Göransson förordnades den 22 oktober 1968 att vara huvudsekreterare åt kommittén. Från detta uppdrag entledigades han genom beslut den 7 oktober 1974. Pol. mag. Marina Stagh förordnades den 14 mars 1969 att vara biträdande sekreterare åt kommittén, från vilket uppdrag hon entledigades genom beslut den 20 december 1974. Numera huvudsekreteraren åt kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) Peter Engberg förordnades den 3 november 1970 till biträ-

dande sekreterare åt SVUX. Från detta uppdrag entledigades han genom beslut den 11 april 1972. Samma dag förordnades fil. kand. Annica Lindroth till biträdande sekreterare åt kommittén. Genom beslut den 6 december 1973 förordnades dåvarande biträdande sekreteraren i 1968 års studiemedelsutredning Björn Sundström att vara biträdande sekreterare åt kommittén. Den 25 september 1974 förordnades rektorn Eric Sjöqvist till huvudsekreterare åt kommittén efter Lars Göransson. Slutligen förordnades ämnesläraren Fred Berg genom beslut den 10 februari 1975 att vara biträdande sekreterare åt SVUX t. o. m. den 30 juni 1975.

Den 25 februari 1972 erhöll SVUX tilläggsdirektiv som bl. a. innehöll uppdrag att pröva hur olika former av vuxenutbildning skulle stödja och komplettera varandra. För att biträda kommittén främst med de frågor som berördes i tilläggsdirektiven tillkallades genom beslut den 31 maj 1972 som experter huvudsekreteraren Peter Engberg, numera länsarbetsdirektören Emil Hellström, studieombudsmannen Kent Jakobsson, rektorn Kjell Johansson, skolrådet Artur Olsson samt rektorn Eric Sjöqvist.

Genom beslut den 5 juni 1975 förordnade regeringen att skolöverstyrelsens i skrivelse av den 3 april 1974 framlagda förslag till förändrat system för resursanvisning till kommunal vuxenutbildning skulle överlämnas till SVUX för övervägande. För kännedom bifogades till skrivelsen dels berörda delar av skolöverstyrelsens anslagsframställning för budgetåret 1975/76, dels kopior av yttrandena över SVUX:s förslag i betänkandet Studiestöd åt vuxna (SOU 1974:62).

Genom beslut den 28 april 1975 tillkallades som expert undervisningsrådet Bengt Jacobsson att biträda kommittén främst med frågor rörande resurstilldelningen till kommunal vuxenutbildning.

SVUX avgav den 21 oktober 1971 delbetänkandet Vuxna Utbildning Studiefinansiering (SOU 1971:80).

Den 3 juli 1974 avgav SVUX sitt huvudbetänkande, Studiestöd åt vuxna (SOU 1974:62), innehållande främst förslag till särskilt studiesocialt stöd till vuxenstuderande.

Den 5 februari 1975 anordnade SVUX en överläggning med representanter för skolstyrelse och skolledning inom ett antal kommuner i syfte att få en fylligare belysning av den kommunala vuxenutbildningens roll när det gäller frågor om samverkansformer mellan olika vuxenutbildningsanordnare.

Den 5 mars 1975 anordnade SVUX en överläggning med representanter för vissa länskolnämnder, länsarbetsnämnder, landsting och länsavdelningar inom Svenska kommunförbundet för att få en belysning av och synpunkter på hur den regionala samordningen av vuxenutbildningen fungerar.

Bland de viktigare skrivelser som SVUX erhållit förtjänar särskilt att nämnas dels den skrivelse med förslag om reformering och utbyggnad av vuxenutbildningen som Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation den 15 mars 1974 överlämnade till utbildningsministern och som sedermera delgavs SVUX för beaktande i det fortsatta utredningsarbetet, dels skrivelse av den 6 maj 1975 från Lärarnas riksförbund och Skolledarförbundet med bl. a. krav på ökade anslag till

den kommunala vuxenutbildningen och nya principer för fördelningen av anslagen.

SVUX överlämnar härmed sitt slutbetänkande, i vilket behandlas främst de frågor som angivits i tilläggsdirektiven. Utredningsuppdraget är därmed slutfört. Ledamoten Karlson har på grund av övergång till andra arbetsuppgifter inte deltagit i kommitténs arbete under år 1975. Till betänkandet är fogat ett särskilt yttrande av ledamöterna Söder och Källstad.

Stockholm den 24 juni 1975.

Bengt Wiklund

Johnny Andersson Margareta Dahlgren Herman Holmgren

Tore Hultqvist Thorvald Källstad Karin Söder

Nils Wallmark

*/Eric Sjöqvist
Fred Berg
Annica Lindroth
Björn Sundström*

Innehåll

<i>Förkortningar</i>	11
<i>Sammanfattning</i>	13
 <i>Kapitel 1 Direktiv, reformer inom vuxenutbildningen samt avgränsningar av utredningsarbetet</i>	35
1.1 Direktiver	35
1.2 Reformer inom vuxenutbildningen	36
1.3 Avgränsningar av utredningsarbetet	37
 <i>Kapitel 2 Vuxenutbildningens aktuella situation</i>	41
2.1 Inledning	41
2.2 Vuxenutbildningen i utbildningssamhället	41
2.3 Utbildningsformer	43
2.4 Mål	45
2.5 Skillnader i målsättning	46
2.5.1 Inledning	46
2.5.2 Arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center	46
2.5.3 Kommunal och statlig vuxenutbildning	47
2.5.4 Folkhögskola	47
2.5.5 Studieförbundens studiecirkelverksamhet	48
2.6 De olika utbildningsformernas räckvidd	49
2.6.1 Antal vuxenstuderande	49
2.6.2 Geografisk spridning	51
2.6.3 Åldersspridning	52
2.6.4 Könsfördelning	52
2.6.5 Studiebakgrund	52
2.7 Resurser	54
2.7.1 Studieförbundens studiecirkelverksamhet	54
2.7.2 Folkhögskola	55
2.7.3 Kommunal vuxenutbildning	55
2.7.4 Arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center	55
2.7.5 Kontaktnät	57
2.7.6 Lärare och cirkelledare	57
2.8 Kostnader	58
2.9 Måluppfyllelse	62
2.9.1 Inledning	62
2.9.2 Studieförbundens studiecirkelverksamhet	64

2.9.3	Folkhögskola	65
2.9.4	Kommunal och statlig vuxenutbildning	66
2.9.5	Arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center	67
Kapitel 3 <i>Arbetsfördelning och gränsdragning</i>		69
3.1	Bakgrund och nuvarande förhållanden	69
3.2	Några avgränsningsproblem	72
3.2.1	Inledning	72
3.2.2	Folkbildning – yrkesbetonad utbildning	72
3.2.3	Företagsintern utbildning – övrig vuxenutbildning	73
3.2.4	Kommunal vuxenutbildning – arbetsmarknadsutbildning	74
3.2.5	Folkbildning – annan fritidsverksamhet	74
3.2.6	Kommunal vuxenutbildning – dagfolkhögskola	75
3.3	Några tänkbara principer för avgränsning	75
3.4	En förstärkt tillsyn	80
Kapitel 4 <i>Samverkan inom vuxenutbildningen</i>		83
4.1	Nuvarande former av samverkan	83
4.1.1	Inledning	83
4.1.2	Studieförbund – folkhögskola	83
4.1.3	Studieförbund – kommunal vuxenutbildning	84
4.1.4	Arbetsmarknadsutbildning – andra anordnare	84
4.1.5	Heltidsstudier – brevs-kolekurser	85
4.1.6	Samverkan om uppsökande verksamhet	85
4.1.7	Samverkan om studie- och yrkesvägledning	87
4.2	Allmänna överväganden	87
4.2.1	Vuxnas utbildningsbehov	87
4.2.2	Prioriteringar	89
4.2.3	Fritids- och deltidstudier – ett bra alternativ	89
4.2.4	Alla slag av vuxenutbildning måste utnyttjas	90
4.2.5	Behov av byggbarhet och jämförbarhet	92
4.2.6	Vuxenanpassning av kommunal vuxenutbildning	93
4.2.7	Fördelar med ett byggbart system	93
4.2.8	Några problem i samband med byggbar vuxenutbildning	95
4.2.9	SVUX:s slutsatser	96
4.3	Information och uppsökande verksamhet	97
4.3.1	Information om vuxenutbildning	97
4.3.2	Uppsökande verksamhet	98
4.4	Kommunens ansvar för vuxenutbildningen	102
4.5	Indirekt studiesocialt stöd	103
4.5.1	Barntillsyn	103
4.5.2	Övriga studiestödjande åtgärder	104
4.6	Övrig samplanering	105
4.6.1	Inledning	105
4.6.2	Lokalbehov	106
4.6.3	Gemensamt resursutnyttjande	107

Kapitel 5	<i>Organ för samverkan</i>	109
5.1	Lokala samrådsorgan	109
5.1.1	Bakgrund	109
5.1.2	Inrättande av vuxenutbildningsråd	111
5.1.3	Vuxenutbildningsrådets arbetsuppgifter	111
5.1.4	Vuxenutbildningsrådets sammansättning	112
5.1.5	Vuxenutbildningsrådets arbetssätt	114
5.1.6	Övriga lokala samarbetsorgan	115
5.1.7	SVUX:s överväganden	115
5.2	Regionala samrådsorgan	119
5.2.1	Bakgrund och nuvarande förhållanden	119
5.2.2	SVUX:s överväganden	119
Kapitel 6	<i>Kommunal vuxenutbildning</i>	123
6.1	Det statliga stödet till vuxenutbildningen	123
6.2	Den kommunala vuxenutbildningens utveckling och nuvarande omfattning	124
6.2.1	Bakgrund	124
6.2.2	Den kommunala vuxenutbildningens utveckling	125
6.2.3	Organisation	127
6.2.4	Statsbidragsbestämmelser	128
6.2.5	Utbildningens innehåll	129
6.3	Regional fördelning	130
6.4	Tidigare framlagda förslag om kommunal vuxenutbildning	131
6.4.1	Inledning	131
6.4.2	SVUX:s förslag	131
6.4.3	SÖ:s förslag	132
6.4.4	Budgetpropositionen 1975	132
6.4.5	Remissopinionen om SVUX:s förslag	132
6.5	Allmänna överväganden	134
6.5.1	Målen för vuxenutbildningen	134
6.5.2	Målen för kommunal vuxenutbildning	135
6.5.3	Gränsdragningsproblem	135
6.5.4	Återkommande utbildning	136
6.5.5	Nya vägar till högskolan genom kommunal vuxenutbildning	136
6.5.6	Dimensionering av gymnasieskolan	137
6.6	Överväganden och förslag	137
6.6.1	Vuxenanpassning av kommunal vuxenutbildning	138
6.6.2	Brister i nuvarande resurstilldelning	139
6.6.3	Geografisk spridning av de centrala ämnena	141
6.7	Förslag till ökade resurser till kommunal vuxenutbildning	142
6.8	Kostnadsberäkningar	148
6.8.1	Utgångspunkter	148
6.8.2	Kostnader för garantikurser i grundskolan och gymnasieskolan	149
6.8.3	Kostnader för garantikurser i särskild yrkesinriktad utbildning	152

6.8.4	Skolledarresurs	153
6.8.5	Schablontillägget	154
6.8.6	Totala kostnader	154
	<i>Särskilt yttrande</i>	155
	<i>Bilaga</i>	157
1	Utredningsdirektiven	157
2	Undervisningstimmar i grundskolekurser, gymnasieskolekurser och särskild yrkesinriktad utbildning i kommuner och län läsåret 1973/74	161
3	Kommunal vuxenutbildning	167

Förkortningar

ABF	Arbetarnas bildningsförbund
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
AMU	Arbetsmarknadsutbildning
AST	Allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän
ASÖ	Aktuellt från skolöverstyrelsen
Ds	Departementspromemoria
FGN	Folkbildningsbyråns gränsdragningsnämnd
FÖVUX	Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning
g-ort	Gymnasieort
InU	Inrikesutskottet
KAMU	Kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen
KK	Kompetenskommittén
Lgr 69	Läroplanen för grundskolan
Lgy 70	Läroplanen för gymnasieskolan
LKP	Lönekostnadspåslag
LO	Landsorganisationen i Sverige
LOVUX	LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor
LR	Lärarnas riksförbund
Mbsk	Medborgarskolan
prop.	Proposition
PUB	Publik- och programforskningsavdelningen vid Sveriges Radio
rskr	Riksdagsskrivelse
SCB	Statistiska centralbyrån
SFS	Svensk författningssamling
SfU	Socialförsäkringsutskottet
SIA	Utredningen om skolans inre arbete
SOU	Statens offentliga utredningar
SSK	Utredningen om skolan, staten och kommunerna
SV	Studieförbundet Vuxenskolan
SVUX	Kommittén för studiestöd åt vuxna
syo	Studie- och yrkesorientering
SÖ	Skolöverstyrelsen
TBV	Tjänstemännens bildningsverksamhet
TCO	Tjänstemännens centralorganisation
TRU	Kommittén för television och radio i utbildningen
U 68	1968 års utbildningsutredning

UbU	Utbildningsutskottet
UKÄ	Universitetskanslersämbetet
UT	Undervisningstimme
UY	Undervisningsavdelningen för yrkesutbildning (SÖ)
VGN	Vuxenutbildningens gränsdragningsnämnd
YB	Yrkesutbildningsberedningen

Sammanfattning

1 Direktiv, reformer inom vuxenutbildningen samt avgränsningar av utredningsarbetet

I kap. 1 redovisas inledningsvis de tilläggsdirektiv som kommittén erhöll 1972 och som kortfattat innebär att kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) fått i uppgift att behandla även frågor rörande hur de olika formerna av samhällsstödd vuxenutbildning skall stödja och komplettera varandra samt frågor rörande det statliga stödet till olika former av vuxenutbildning.

Vidare lämnas en redogörelse för en rad olika reformer som genomförts under den senaste tiden och som direkt eller indirekt har betydelse för vuxenutbildningen. Det rör sig här om t. ex. lagarna om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen och arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, nya former av studiestöd till vuxenstuderande och nytt system för utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning.

I prop. 1975:1, bil. 10 framhåller föredragande departementschefen att SÖ:s förslag i skrivelse av den 3 april 1974 till nytt system för statsbidrag till kommunal vuxenutbildning och SVUX:s förslag i betänkandet Studiestöd åt vuxna (SOU 1974:62) bör behandlas i ett sammanhang. SÖ:s skrivelse samt SÖ:s anslagsframställning beträffande kommunal vuxenutbildning har därför överlämnats till SVUX för övervägande tillsammans med remissyttrandena på SVUX:s huvudbetänkande.

De reformer på grundval av förslag från kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX), SVUX och kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen (KAMU) som riksdagen nyligen fattat beslut om och de beslut som riksdagen kan förväntas fatta med anledning av kommande förslag från folkhögskoleutredningen understryker behovet av en översyn av gränsdragningarna mellan vuxenutbildningens olika verksamhetsområden.

I prop. 1975:23 om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd m. m. anför departementschefen att det utredningsarbete som nu pågår inte i önskvärd utsträckning täcker de centrala frågorna om dels gränserna mellan å ena sidan folkbildningsarbetet och å andra sidan övrig vuxenutbildning, dels behovet av att se över formerna för stödet till studiecirkelverksamheten. Med hänsyn härtill och då SVUX:s utrednings-

arbete i detta betänkande endast delvis berör dessa frågor anser departementschefen att de nämnda frågorna bör ses över i särskild ordning.

Främst med hänsyn härtill avstår SVUX från att ta definitiv ställning till vissa i tilläggsdirektiven nämnda frågor, främst sådana som sammanhänger med arbetsfördelning mellan olika vuxenutbildningsanordnare. SVUX nöjer sig i detta avseende med att – efter en presentation av problemområdet – peka på olika tänkbara lösningar samt de effekter i skilda hänseenden som kan följa därav. SVUX:s föreliggande betänkande får ses som ett led i det pågående reformarbetet inom vuxenutbildningen.

2 Vuxenutbildningens aktuella situation

I kap. 2 beskrivs vuxenutbildningen i dess olika former med utgångspunkt i mål, räckvidd, resurser och finansieringssätt. Vidare bedöms studieformernas måloppfyllelse.

Vuxenutbildningen i utbildningssamhället

Samhällets utbildningsresurser har tidigare i första hand koncentrerats på ungdomen. Först under 1960- och 1970-talen har det blivit aktuellt att diskutera de vuxnas studiebehov som en väsentlig utbildningsfråga.

Utbildningen bör i princip vara en livslång process, där perioder av yrkesarbete och studier växlar eller löper parallellt. Det är därför naturligt att ungdoms- och vuxenutbildning planeras som en helhet. I den mån utvecklingstendenser i denna riktning leder till reformer av vårt utbildningssystem, måste en högre grad av samverkan komma till stånd mellan utbildningsväsendets olika delar.

På längre sikt påverkas vuxenutbildningen av sådana utvecklingstendenser. På kortare sikt är det mest angeläget att satsa på att överbrygga utbildningsklyftan mellan dem som har en bristfällig utbildning och personer med bättre utbildning.

Utbildningsformer

I kapitlet görs en avgränsning av de utbildningsformer som främst kommer att behandlas. Det är sådana former som har i vissa avseenden likartade mål och för vilka en samverkan kan vara aktuell. I fortsättningen kommer i detta betänkande med termen vuxenutbildning främst att avses studieförbundens studiecirkelverksamhet, folkhögskola, kommunal och statlig vuxenutbildning samt arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center.

Mål

Vissa gemensamma förhållanden skiljer vuxenutbildning från ungdomsutbildning. Den vuxenstuderandes livserfarenhet kan utnyttjas i utbild-

ningen och hans erfarenhet och tidigare studier ger honom möjlighet att avgöra vad han vill och behöver studera. I många fall måste han på grund av yrkesarbete och familjeansvar koncentrera sina studier till korta perioder.

En sammanfattning av de övergripande målen för vuxenutbildningen har getts i årets vuxenutbildningsproposition, vilken refereras. Ett mål är att bidra till personlighetsutvecklingen bl. a. genom att utveckla förmågan till kritisk analys och att inom ramen för demokratins arbetsformer stimulera till förbättringar på skilda områden. Ett annat mål är att stärka individens ställning på arbetsmarknaden genom förbättrad allmänbildning och genom yrkesinriktad utbildning. Planeringen av vuxenutbildningen bör med beaktande av dessa mål utformas så att de korttidsutbildade ges möjlighet till överbryggande utbildning.

Sammanfattning

Skillnader i målsättning

Inom ramen för de gemensamma målen finns särskilda profiler hos olika utbildningsformer. Arbetsmarknadsutbildningen syftar till att hjälpa den arbetslöse till sysselsättning och att fylla lediga platser inom viktiga sektorer på arbetsmarknaden. Kommunal och statlig vuxenutbildning utgör en motsvarighet till studier i ungdomsskolan enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Kurserna inom denna utbildning har alltså karaktären av att vara kompetens- och behörighetsgivande. Också utbildningen vid folkhögskola utnyttjas för att erhålla behörighet. En väsentlig skillnad är att undervisningen inte är bunden vid fastställda läroplaner. I de fall skolorna arbetar i nära samverkan med folkrörelser, präglas undervisningen av dessas grundsyn. Den vuxenutbildningsform som är minst beroende av arbetslivets krav och friast med avseende på kursernas utformning är studieförbundens studiecirkelverksamhet. Folkrörelseanknytningen är ett för huvuddelen av denna verksamhet gemensamt drag. Organisationernas grundsyn präglar såväl valet av stoff som sättet att behandla detta.

De olika utbildningsformernas räckvidd

I kap. 2 görs också en uppskattning av hur många personer som deltar i vuxenutbildning under ett år. Över en miljon människor beräknas delta i studiecirkelverksamhet och betydligt över en kvarts miljon i annan vuxenutbildning.

De olika studieformerna når inte samma grupper. Studiecirkelverksamheten har den bästa regionala spridningen.

Även verksamheten vid folkhögskolor och AMU-center är väl spridd över hela landet. Kommunal vuxenutbildning är förhållandevis väl utbyggd i storstadskommunerna men har ringa omfattning i de flesta kommuner inom det allmänna stödområdet. Vissa skevheter i den geografiska fördelningen finns också inom de övriga utbildningsformerna. Personer i tätorter har en gynnsammare utbildningssituation än personer i glesbygd.

Även med avseende på de studerandes utbildningsbakgrund skiljer sig utbildningsformerna från varandra. Den största andelen korttidsutbildade samlar arbetsmarknadsutbildningen, studiecirkelverksamheten inom Arbetsmarknadsförbundet (ABF) och Studieförbundet Vuxenskolan (SV) samt den kommunala vuxenutbildningen på grundskolenivå.

Resurser

Studieförbundens resurser var ursprungligen små. Även om deras materiella standard har förbättrats, präglar dock i viss mån den ursprungliga situationen fortfarande verksamheten. De resurser som avser administration och pedagogisk utrustning är fortfarande knappa.

Även för folkhögskolorna var till en början de materiella resurserna mycket begränsade. Genom anslag från landsting och kommun och genom statliga bidrag har skolorna kunnat bygga upp och utrusta undervisningslokaler och internat. Skolorna har också blivit en tillgång för det övriga folkbildningsarbetet som kurs- och konferenslokaler.

Den kommunala vuxenutbildningen utnyttjar i regel lokaler och utrustning inom ungdomsskolan. De bristande lokalresurserna har inom vissa orter hämmat anordnandet av dagundervisning.

För arbetsmarknadsutbildningen har AMU-center byggts. Detta har varit nödvändigt för att tillgodose speciella krav på utbildningens inriktning och genomförande. AMU-centren har en viss överkapacitet som dock endast i begränsad omfattning kan utnyttjas för andra utbildningsanordnare.

Som exempel på övriga resurser som vuxenutbildningen förfogar över nämns i kapitlet dels ett rikt förgrenat kontaktnät mellan vissa utbildningsanordnare och organisationer av skilda slag, dels tillgången på vuxenpedagogiskt utbildade ledare och lärare. Samtidigt påpekas dock att antalet utbildade cirkelledare synes vara otillräckligt.

Kostnader

I kapitlet visas dels hur statens utgifter för olika former av vuxenutbildning ökat under senare år, dels hur de offentliga utgifterna fördelar sig mellan stat, landsting och kommun. Slutligen görs ett försök att uppskatta statliga och kommunala kostnader för olika former av vuxenutbildning räknat per deltagartimme.

Måluppfyllelse

I detta avsnitt ses vuxenutbildningens måluppfyllelse i relation till dess övergripande mål. Det konstateras emellertid att det för all utbildning är utomordentligt vanskligt att med säkerhet fastställa i vilken utsträckning uppställda mål nåtts. Vissa kvantitativa bedömningar av måluppfyllelsen görs emellertid. Sålunda konstateras att studieavbrotten är relativt få och att speciellt vissa former av vuxenutbildning lyckats väl med att nå den viktiga målgrupp som korttidsutbildade utgör.

En förutsättning för studieförbundens studiecirkelverksamhet är anknytningen till folkrörelserna. Olika organisationer har i många avseenden skilda värderingar och mål och uppdelningen på skilda anordnare är därför en del av måluppfyllelsen.

Vid bedömningen av folkhögskolans måluppfyllelse måste varje skola ses som en helhet. Vinterkurserna når f. n. inte i samma utsträckning som för några år sedan korttidsutbildade äldre. Samtidigt har emellertid antalet deltagare vid linjer med speciell inriktning och i ämneskurserna ökat. Samma undervisningsresurser kan helt eller delvis utnyttjas för olika kurs typer och härigenom har folkhögskoleorganisationen en stor flexibilitet.

Den kommunala vuxenutbildningen har under senare år bättre än tidigare nått korttidsutbildade vuxna. Det råder emellertid en ojämnhet fördelning mellan kommuner av olika typ. Denna fråga behandlas i kapitel 6. Genom att använda ungdomsskolans lokaler och utrustning kan kommunal vuxenutbildning uppnå sina mål med relativt låga kostnader.

Ett viktigt mål för arbetsmarknadsutbildningen är att bereda arbetslösa anställning. Undersökningar visar att den haft mycket positiva sysselsättningseffekter och att den alltså uppfyller högt ställda krav på effektivt resursutnyttjande. Den överkapacitet AMU-centren kan ha utgör en extra resurs för den totala vuxenutbildningen.

3 Arbetsfördelning och gränsdragning

I kap. 3 beskrivs arbetsfördelning och gränsdragning inom vuxenutbildningen. I prop. 1975:23 har aviserats att avgränsningsfrågorna skall beredas i särskild ordning. SVUX avstår därför från att lägga fram förslag om avgränsning mellan olika vuxenutbildningsformer. Kommittén belyser i kapitlet några avgränsningsproblem och diskuterar några modeller för en avgränsning.

Kommittén konstaterar att ansvaret för avgränsningsfrågorna har tilldelats SÖ. Vid beredningen av frågorna medverkade fram till 1966 Samverkande bildningsförbundens pedagogiska nämnd, som efterträddes av en av SÖ tillsatt nämnd, Folkbildningsbyråns gränsdragningsnämnd (FGN). År 1974 inrättades Vuxenutbildningens gränsdragningsnämnd (VGN). Denna nämnd har emellertid upphört att verka.

En väsentlig del av den kommunala vuxenutbildningen är yrkestekniskt inriktad och följer läroplaner och kursplaner. Inom folkbildningsarbetet finns fritids- och kulturinriktade kurser som ligger detta område nära. Kommittén konstaterar att det växande antalet specialiserade kurser inom studieförbundens verksamhet innebär att avgränsningen mellan yrkesutbildning och folkbildning blivit problemfylld. I en del fall presenterar studieförbund studiecirklar som en form av fortbildning inom ett yrke. I andra fall sägs att verksamheten innebär förberedande yrkesutbildning.

Studieförbund uppträder ibland som kommersiella konsultföretag genom att vända sig till företagsledare och utbildningsledare med erbu-

danden om yrkesutbildande kurser inom företagen.

Kommittén noterar att en utredning om utbildning i företag tillsatts under 1975 och ansluter sig till KAMU:s bedömning att en klarare definition av företagsintern utbildning inte kan nås utan att avgränsningar mot andra vuxenutbildningsformer berörs.

Ett av den kommunala vuxenutbildningens mål är att erbjuda en överbryggande utbildning. Även arbetsmarknadsutbildningen har en överbryggande karaktär genom den förberedande utbildningen på grundskolenivå. Enligt SVUX:s uppfattning bör en gränsdragning mellan de två utbildningsformerna ske med hänsyn till de arbetsmarknadspolitiska målen.

Avgörande för avgränsningen och därmed för samarbetet blir den kommunala vuxenutbildningens förmåga att erbjuda den flexibilitet i kursplanering, intagning och individualisering som de arbetsmarknadspolitiska målen förutsätter.

Den ökade fritiden, ökningen av hushållens inkomster och fritidssektorns tillväxt har inneburit att förutsättningarna för fritidssysselsättningar förändrats. Folkbildningen och den kommunala vuxenutbildningen erbjuder studier som ett fritidsalternativ. De teoretiska inslagen i för övrigt praktiska fritidssysselsättningar innebär problem för avgränsningen mellan studier och fritidsaktiviteter i vidare mening. Som exempel nämns ämnet navigation, som ingår såväl i skepparutbildningen inom kommunal vuxenutbildning som i flera studieförbunds utbud. Gränsdragningen mellan behörighetsgivande yrkesutbildning och utbildning som utgör förberedelse för praktisk fritidsverksamhet utgör här ett problem.

SVUX diskuterar i avsnitt 3.4 några tänkbara principer för avgränsning mellan utbildningsformerna. Den nuvarande gränsdragningen förutsätter att det i första hand är utbildningsanordnarnas mål för studierna som avgör var gränsen skall dras. Studier som avser att ge behörighet eller yrkesutbildning och som följer läroplanerna för grundskola eller gymnasieskola förs till den kommunala vuxenutbildningens område, övriga studier till folkbildningens. Kriteriet för avgränsningen är här behörigheten.

Att använda behörighet som enda kriterium för avgränsning medför emellertid vissa komplikationer. Den växande fritidssektorn och den ökade realinkomsten har medfört att det för den deltidsstuderande vuxne ofta är oviktigt att en attraktiv kurs leder till behörighet. En annan bidragande faktor är förekomsten av läroplaner för deltidskurser som kännetecknas av att det ges möjligheter för utbildningsanordnare att erbjuda delmoment som särskilda kurser. Kommittén finner det angeläget att den särskilda beredningen av avgränsningsfrågorna också omfattar en bedömning av läroplansarbetets effekter på avgränsningsförhållandena.

En gränsdragning som följer studieämne och nivå har vissa fördelar framför nuvarande förhållanden. Reglerna blir enkla och utbildningsresurser inom vissa ämnen samlas på ett mindre antal utbildningsanordnare. En sådan avgränsning kunde innebära att utbildningen i de ämnen på grundskolenivå som för närvarande är prioriterade inom studiecirkelverksamheten, helt fördes till studieförbundens ansvarsområde.

En sådan gränsdragning skulle emellertid medföra betydande nackdelar.

Avgränsningen skulle gälla enbart en del av grundskoleämnena och de vuxenstuderande som vill studera också andra grundskoleämnen skulle bli hänvisade till två skilda utbildningsformer.

Andra nackdelar med denna typ av avgränsning är att antalet regleringar av studieförbundens verksamhet skulle öka. De vuxenstuderande skulle också bli hänvisade till en avgiftsbelagd studieform. Om statsbidragen till de prioriterade studiecirkelarna höjdes så att avgifterna kunde slopas, skulle, vilket är fallet inom undervisningen i svenska för invandrare, behov av en hårdare reglering av verksamheten kunna uppstå.

En tredje modell för avgränsning bygger på studiernas intensitet. En gränsdragningsregel som anknyter till studieintensiteten kan formuleras på olika sätt. Den kan knytas till ett bestämt antal veckotimmar som gränstal eller till om studierna berättigar till studiemedel.

Mot denna typ av gränsdragning talar en rad faktorer. Det är orealistiskt att tänka sig att studieförbunden alltid kan bygga upp en undervisning som kan fylla de särskilda förkunskapskrav som ställs vid antagning till högre utbildning. Vuxna som vill genomgå en behörighetsgivande utbildning med låg studieintensitet kommer att möta en avgiftsbelagd studieform. Studieförbunden kommer att löpa risk att regleras i frågor som rör t. ex. läroplaner, betygsgivning, maximala timtal och ledares och lärares behörighet. Det blir också svårare att skapa ett effektivt informationsflöde om den behörighetsgivande utbildningen.

Vuxenutbildningens växande omfattning och differentiering har inneburit att många nya kontaktytor skapats mellan utbildningsanordnare med skiftande ideologisk och organisatorisk bakgrund. Enligt kommitténs uppfattning bör betydelsen av de oklarheter som uppstått inte överdrivas. De rör marginella delar av vuxenutbildningen.

Till avgränsningsproblemen hör enligt kommitténs uppfattning också utformningen av tillsynsfunktionen. Den bör utformas så att avvikelserna från överenskomna regler leder till påpekanden och om så erfordras följer med avseende på bidragsgivningen.

För en sådan tillsyn är dock det nuvarande kontrollsystemet otillräckligt. Även vuxenutbildningens växande omfattning motiverar en ökning av kontrollfunktionerna. Den gällande folkbildningskungörelsen ger sålunda inte något underlag för en klar avgränsning mellan folkbildning och yrkesutbildning. Läroplaner för den kommunala vuxenutbildningen är inte heller något tillförlitligt medel för en avgränsning mellan behörighetsgivande utbildning och praktisk fritidsverksamhet.

En ökning av den mera revisionsmässiga kontrollen bör kunna komma till stånd med tillgängliga resurser genom ett stickprovsförfarande.

Enligt kommitténs uppfattning måste frågan om ansvarsfördelning och därmed också tillsynen över avgränsningsfrågorna lösas mot bakgrund av de överväganden och beslut som föranleds av den särskilda beredningen av avgränsningsfrågorna.

4 Samverkan inom vuxenutbildningen

Nuvarande former av samverkan

Motiv för samverkan inom vuxenutbildningen kan vara att de samlade utbildningsresurserna därigenom utnyttjas bättre, att utbildningsanordnarna ges möjlighet att tillvarata gemensamma intressen och att den studerande ges en fylligare information om olika studievägar.

I kap. 4 beskrivs nuvarande samarbete mellan studieförbund och folkhögskola, studieförbund och kommunal vuxenutbildning, kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning och mellan heltidsstudier — exempelvis vid statens skolor för vuxna — och brevscolestudier.

Vidare behandlas samverkan om uppsökande verksamhet. Inom kommunal vuxenutbildning utgår ett statligt bidrag för intagningsverksamhet och uppsökande verksamhet. Detta utgör två procent av statsbidraget till lönekostnader för skolledare och lärare. SÖ har undersökt i vilken utsträckning kommunerna mera aktivt söker rekrytera äldre och korttidsutbildade. En tredjedel av kommunerna har bedrivit uppsökande verksamhet och denna har ofta skett i samverkan med studieförbunden och med vuxenutbildningsråden som samordnande organ. Den totala kostnaden för denna verksamhet har uppgått till 1,68 milj. kr.

Studieförbunden bedriver även egen uppsökande verksamhet. Några förbund bedriver sådan verksamhet i ett betydande antal kommuner. Sälunda har ABF bedrivit uppsökande verksamhet i 60 procent av kommunerna.

Det schablontillägg som ingår i statsbidraget för kommunal vuxenutbildning kan bl. a. användas för studie- och yrkesorientering (syö). Genom att dela på en tjänst har en kommun möjlighet att kombinera syö i grundskola och gymnasieskola med motsvarande funktion inom vuxenutbildningen. Samutnyttjande kan också ske mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund. Denna möjlighet tycks hittills sällan ha utnyttjats.

Allmänna överväganden

Inom kommunal och statlig vuxenutbildning finns behov av ett system med byggbara bitar — dvs. ett system med kurser utformade som mindre, på varandra byggande eller alternativa enheter, av vilka den vuxne själv kan välja de bitar som bäst motsvarar hans behov.

Diskussionen i SVUX om ett byggbart system har främst utgått från situationen inom den kommunala vuxenutbildningen. I grunden handlar det om en önskan att frigöra den kommunala vuxenutbildningen från bundenheten till sättet att tillämpa läroplanerna i ungdomsskolan.

SVUX anser det dock som önskvärt att även andra utbildningsanordnare i någon mån tar hänsyn till ett system med byggbara bitar inom kommunal vuxenutbildning vid uppläggningsen av sina kurser. Under

förutsättning att ett sådant system i kommunal vuxenutbildning är logiskt och pedagogiskt riktigt utformat borde det inte kännas svårt att inom andra typer av vuxenutbildning ta sådan hänsyn.

Samtidigt framhålls emellertid att andra typer av vuxenutbildning – och då framför allt folkbildningen – har andra uppgifter som är minst lika väsentliga som att ge kunskaper anpassade till ett system med byggbara bitar inom kommunal vuxenutbildning.

Studieförbunden och folkhögskolorna måste även i framtiden få full frihet att utforma sina studiecirklar och kurser på ett sätt som står i överensstämmelse med vad de själva anser vara de grundläggande målen för sitt arbete. De studieplaner som gäller för kommunal vuxenutbildning utgör – även efter en bättre vuxenanpassning – endast *ett* sätt att erbjuda vuxenutbildning och möjligheter att skaffa sig kunskaper.

De metoder, den uppläggning och det ämnesinnehåll som studieförbund och folkhögskolor väljer – ofta i samarbete med de vuxenstuderande själva – måste i princip behandlas som likvärdiga. I själva verket måste det förhållandet att andra utbildningsanordnare i olika avseenden erbjuder andra alternativ än kommunal vuxenutbildning betraktas som en väsentlig förutsättning för att vuxenutbildningen skall lyckas med att åstadkomma en utjämning av utbildningsklyftorna – att aktivera de grupper i samhället som är sämst ställda.

Information

Informationen om vuxenutbildningen bör enligt SVUX ha som mål att sprida kunskaper om vuxenutbildning på sådant sätt att människor kan orientera sig om olika former av vuxenutbildning och dessutom stimuleras till studier. Denna information bör rikta sig till alla. Detta behöver dock inte innebära att den riktas med samma intensitet till alla grupper. Skilda grupper har olika erfarenheter och behov och informationen bör anpassas härtil.

Vuxenutbildningens huvuduppgift är att tillgodose behoven hos dem med kort och bristfällig utbildning. Eftersom dessa grupper endast i liten utsträckning deltar i vuxenutbildning gäller det att finna nya och aktiva vägar för att nå ut till dessa grupper med information om deras rätt och möjligheter till studier. Den bästa vägen därvidlag är enligt SVUX en uppsökande verksamhet av ungefär det slag FÖVUX bedrivit.

Enligt SVUX:s uppfattning är det naturligt att den uppsökande verksamheten samordnas mellan de olika utbildningsanordnarna. Särskilt viktigt är det att denna samverkan söks med de studieförbund som genom sina medlemsorganisationer har anknytning till folkrörelser. Därmed ökar dessutom förutsättningarna för att de korttidsutbildade skall kunna rekryteras till kommunal vuxenutbildning.

De olika vuxenutbildningsanordnarna har skilda förutsättningar att nå de utbildningsmässigt eftersatta grupperna. De rekryteringsresultat och det aktiva deltagandet som FÖVUX:s försöksverksamhet uppvisar tyder på att studiecirkeln är en särskilt lämplig studieform för korttidsutbildade. En faktor som gör studiecirkeln särskilt lämplig i detta samman-

hang är att människor som är osäkra om sin studieförmåga lättare kan rekryteras till olika typer av fritidsutbildning än till mer intensiva studier. Starka rättviseskäl talar för att denna form av vuxenutbildning ges hög prioritet.

Den folkbildningsverksamhet som förekommit under lång tid innebär att många får den studiestimulans som gör att de efterfrågar en mer omfattande vuxenutbildning. Vilken studieform som blir aktuell i det enskilda fallet får bedömas utifrån behov av utbildning och social situation i stort. En förutsättning för en sådan bedömning är att den enskilde kan orientera sig om det samlade utbudet av vuxenutbildning. Enligt SVUX behövs därför vägledning och rådgivning.

För att tillgodose det omfattande och varierande utbildningsbehov som torde uppstå som ett resultat av uppsökande verksamhet är det nödvändigt att ta alla nu existerande utbildningsresurser i anspråk. För att vägledning och information om de olika vuxenutbildningsformerna skall bli effektiv behövs vidare att de olika anordnarna samverkar.

Bland såväl dem som själva söker sig till olika former av vuxenutbildning som dem med obestämt studieintresse finns behov av att vända sig till en enda instans vilken kan ge en samlad bild av de studiemöjligheter som finns inom kommunen. De reformer som genomförts och som kan väntas bli genomförda på vuxenutbildningsområdet medför att detta behov kommer att bli än större.

Skall informationen kunna tillgodose skilda behov måste en informationsservice vara fristående i förhållande till de olika utbildningsanordnarna, samtidigt som den ger en allsidig och korrekt information. Detta innebär enligt SVUX att en sådan informationscentral antingen skall vara knuten till ett samarbetsorgan eller utgöra ett från anordnarna fristående organ. Som exempel på en tänkbar och lämplig fristående instans nämner SVUX en till vuxenutbildningsrådet eller annan kommunal instans knuten informationscentral.

De olika vuxenutbildningsanordnarnas möjligheter att samverka i syfte att orientera de vuxna om olika utbildningsformer underlättas dessutom enligt SVUX:s mening av en klarare fördelning av arbetsuppgifterna än den som f. n. råder mellan anordnarna.

Kommunens ansvar för vuxenutbildningen

Enligt SVUX:s uppfattning bör kommunens ansvar för vuxenutbildningen inte begränsas till den egna utbildningsformen utan utgöra ett övergripande ansvar för att kommuninvånarna erbjuds vuxenutbildning. En utbildningspolitisk uppgift för kommunen bör därför vara att främja folkbildningsarbetet och en annan att verka för samplanering och samråd mellan olika utbildningsanordnare.

Indirekt studiesocialt stöd

En väsentlig studiesocial fråga är barntillsyn för vuxenstuderande. Det har visat sig svårt att till vuxenutbildning rekrytera hemarbetande med

småbarn. Försöksverksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområden måste organiseras på ett sådant sätt att bristen på barntillsyn inte blir ett hinder för att delta i studier. Detta kräver att barntillsyn kan ordnas och att ersättning härför kan erbjudas i den uppsökande verksamheten.

Andra exempel på studiestödjande åtgärder är fria läromedel för vuxenstuderande, subventionering av läromedel och bättre utrustning av kommunbiblioteken med läromedel för vuxenstuderande. I glesbygder kan av kommunen anordnade kollektiva transporter och direkta resebidrag undanröja de studiehinder som resekostnaderna innebär. Vidare bör studielokaler planeras in i bostadsområden och i anslutning till arbetsplatser.

De studiestödjande åtgärderna bör utformas i samråd mellan olika vuxenutbildningsanordnare. Sådant samråd bör ske inom vuxenutbildningsråden.

Övrig samplanering

Det är av vikt att skolorna i framtiden byggs och utrustas med hänsyn inte endast till ungdomsskolans behov utan också med tanke på vuxna. Det är av vikt att statsbidrag utgår även till byggnadsarbeten som avser att ge lokalresurser till kommunal vuxenutbildning. Vidare bör kommunerna kunna få statsbidrag för kostnader för anskaffning av första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel för vuxenutbildningens behov. Då skolor byggs och utrustas bör hänsyn också tas till studieförbundens behov.

Olika former av gemensamt resursutnyttjande bör stödjas. Folkhögskolornas utbildningsresurser används av studieförbunden men bör också kunna utnyttjas för förberedande kurser inom arbetsmarknadsutbildningen. I den mån AMU-centren har en överkapacitet kan denna eventuellt utnyttjas för kommunal vuxenutbildning. I vissa fall kan det vara lämpligt att förlägga en del av arbetsmarknadsutbildningen inom den kommunala vuxenutbildningens ram. Kommuner och berörda myndigheter bör samråda om ersättningsnormer vid ett sådant ömsesidigt resursutnyttjande.

5 Organ för samverkan

Lokala samrådsorgan

De överväganden som kommittén gjort om arbetsfördelnings- och gränsdragningsproblem visar på behov av en utbyggd samverkan och/eller samplanering mellan utbildningsanordnarna för att de övergripande målen för vuxenutbildningen skall kunna nås. I vilken utsträckning samverkan eller samplanering skall komma i fråga får bli beroende av vilka utbildningsanordnare som är aktuella i sammanhanget.

Som redan nämnts i avsnittet om information och uppsökande verksamhet finns det bland de vuxna behov av information om det

samlade utbudet av utbildning och studiesocialt stöd. De informationsinsatser som görs från olika utbildningsanordnares sida vinner självfallet i effektivitet om insatserna kan komplettera varandra. Behovet av en samverkan mellan olika informatörer innebär också behov av ett forum för denna samverkan. Det lokala vuxenutbildningsrådet kan utgöra ett sådant forum om dess sammansättning och övriga uppgifter medger detta. Ett vuxenutbildningsråd som i första hand sammansatts för att kunna fungera som intagningsnämnd för den kommunala vuxenutbildningen har uppenbart en alltför snäv sammansättning för att kunna fungera som ett effektivt samverkansorgan för information och uppsökande verksamhet.

För informationsinsatserna krävs det kunskaper om de vuxnas utbildningsbakgrund, levnadsförhållanden och önskemål i fråga om utbildning. Det är enligt SVUX viktigt att sådan information samlas in och bearbetas under medverkan av de fackliga organisationerna och andra folkrörelser med anknytning till de vuxnas arbets- och hemmiljö. Det föreligger också behov av en samlad bild av de lokal- och materialresurser som kan ställas till vuxenutbildningens förfogande.

Huvuduppgiften för vuxenutbildningsrådets verksamhet bör sålunda vara att stimulera en verksamhet mellan utbildningsanordnarna så att de tillgängliga resurserna kan utnyttjas effektivt i arbetet på att nå de för vuxenutbildningen övergripande målen.

Ibland har det från olika håll framhållits att vuxenutbildningsråden skulle vinna i effektivitet om de blev obligatoriska. Obligatoriska råd måste enligt kommitténs uppfattning kompletteras på frivillig väg med referensgrupper. En sådan lösning är organisatoriskt tungrodd utan att den medför någon påtaglig fördel jämfört med nuvarande vuxenutbildningsråd. Flertalet kommuner har också på frivillig väg inrättat vuxenutbildningsråd, vilket talar för att de ansett denna samrådsform vara av värde. I den mån råden visar sig fylla ett behov, kommer säkerligen kvarvarande kommuner att inrätta vuxenutbildningsråd även utan ett obligatorium.

En grundförutsättning för folkbildningsorganisationernas verksamhet är att det arbete de utför är fritt och frivilligt. Enligt SVUX:s uppfattning måste därför en samverkan mellan utbildningsanordnarna vila helt på frivillig grund, inte minst med tanke på studieförbundens folkrörelsekaraktär. De lokala vuxenutbildningsråden bör sålunda även i fortsättningen vara enbart rådgivande till främst skolstyrelserna, vilka har det övergripande ansvaret för kommunens utbildningsväsende, men även till andra kommunala organ som kan bli berörda. Enligt kommitténs uppfattning måste det alltså ankomma på skolstyrelserna att, i de kommuner som saknar vuxenutbildningsråd, ta initiativ till att sådana inrättas. Skolstyrelserna skall också fortlöpande följa och främja rådets verksamhet.

Det är enligt kommitténs uppfattning tveksamt om vuxenutbildningsråden bör ha som uppgift att fungera som intagningsnämnd åt den kommunala vuxenutbildningen. Rådets karaktär av forum för samverkan och information samt initiativtagare till skilda åtgärder för att främja

vuxenutbildningen kommer lätt i skymundan av en rutinbetonad administrativ verksamhet.

Kommittén rekommenderar att överläggningar upptas mellan utbildningsintressenternas centrala organisationer om ersättningar för sammanträdeskostnader i vuxenutbildningsråden till de representanter för utbildningsintressenterna som inte är kommunalt förtroendevalda eller kommunalt anställda.

Regionala samrådsorgan

Behovet av ett regionalt organ för samverkan mellan utbildningsintressenterna måste sättas i samband med vuxenutbildningens övergripande mål. En fråga som måste ställas är om ett regionalt råd för samverkan mellan utbildningsintressenterna kan bidra till en högre grad av måluppfyllelse än något annat tänkt förfarande.

SVUX pekar i ett tidigare kapitel på den geografiska obalansen i utbudet av vuxenutbildning.

Det föreligger också en tidsmässig obalans i utbudet. Den kommunala vuxenutbildningen, folkhögskolan och viss del av den förberedande teoretiska utbildningen inom arbetsmarknadsutbildningen har med få undantag sina kursstarter koncentrerade till några få veckor varje höst och vinter.

SVUX anser att det arbetsmarknadspolitiskt betingade kravet, att utbildning bör påbörjas då utbildningsbehovet uppstår, bör eftersträvas inom alla former av institutionaliserad vuxenutbildning. Detta fordrar ett regionalt samråd om utbudet av vuxenutbildning. Det är också nödvändigt att utbildningsanordnarna har en överblick över regionens behov av och tillgång på vuxenutbildning. Länskolnämnderna som är regionala organ för det allmänna utbildningsväsendet bör enligt kommitténs uppfattning ha ansvaret för att denna överblick kommer till stånd.

Som regionala planeringsorgan bör länsstyrelserna kunna ge de kommunala vuxenutbildningsråden underlag för deras planering av vuxenutbildningsutbudet.

En del av de informationsinsatser som måste göras för att den överbyggande utbildningen skall lyckas bör med fördel kunna utföras på regional nivå.

En regional samverkan som innehåller drag av gemensam planering av utbildningens innehåll måste enligt SVUX:s uppfattning inskränka sig till den behörighetsgivande delen av vuxenutbildningen. En vidgad regional samverkan måste utformas som ett samrådsförfarande utan bindande beslutsfunktioner.

I ett samrådsförfarande bör utbildningsanordnarna delta. Samtidigt bör politiskt valda representanter medverka för att förankra samrådsförfarandet i de beslutande organen. De av riksdagen beslutade vuxenutbildningsnämnderna erbjuder enligt kommittén en möjlig plattform för ett samrådsförfarande. Deras arbetsuppgifter kräver uppenbart att de måste skaffa sig en överblick över såväl behov som utbud av vuxenutbildning inom en region. De kommer därvid att behöva samverka nära med

länskolnämnderna.

Mot denna bakgrund är det lämpligt att vuxenutbildningsnämnderna får ansvaret för att initiera ett vidgat regionalt samrådsförfarande.

Detta bör under de allra närmaste åren kunna ha formen av att vuxenutbildningsnämnderna i samverkan med länskolnämnderna minst en gång per halvår anordnar regionala vuxenutbildningskonferenser med syfte att främja ett vidgat regionalt samråd. SVUX rekommenderar att vuxenutbildningsnämnderna ges resurser för att genomföra sådana konferenser.

6 Kommunal vuxenutbildning

Det statliga stödet till vuxenutbildningen

I kap. 6 behandlas frågan om fördelning av statsbidrag till kommunal vuxenutbildning.

I SVUX:s tilläggsdirektiv anges att en viktig utgångspunkt för det fortsatta handlandet i utbildningspolitiken skall vara att vuxenutbildningen får successivt ökade resurser. Inom ett totalt givet program kan det vidare bedömas vara angeläget med tyngdpunktsförskjutningar. SVUX:s överväganden skall enligt direktiven kunna leda fram till en prövning av det statliga stödet till olika former av vuxenutbildning.

SVUX anser att flera skäl talar mot att nu göra en sådan avvägning av stödet till olika former av vuxenutbildning. Det förutsätter exempelvis att utbildningsanordnarnas ansvarsområden är relativt klart avgränsade från varandra. Även om SVUX funnit att en översyn av det statliga stödet till vuxenutbildningens olika former för närvarande inte kan genomföras, anser kommittén det angeläget dels att frågorna om bidrag till vuxenutbildningen får en samlad behandling i samband med en kommande gränsdragningsöversyn, dels att stödet till olika former av vuxenutbildning förstärks.

Den kommunala vuxenutbildningens utveckling och nuvarande omfattning

Genom 1967 års vuxenutbildningsreform fick den kommunala vuxenutbildningen sin nuvarande utformning. Denna reform medförde en kraftig expansion av den kommunala vuxenutbildningen. Dessförinnan fanns kvällsgymnasier i ca 30 kommuner. Bara fyra år efter reformen började genomföras anordnades kommunal vuxenutbildning i 329 av landets dåvarande 464 kommuner. Efter kommunsammanläggningarna vid årsskiftet 1973/74 är kommunal vuxenutbildning införd i nästan alla kommuner. Vårterminen 1974 fanns kommunal vuxenutbildning i 267 av landets 278 kommuner. Detta betyder emellertid inte att den kommunala vuxenutbildningen därmed har fått en tillfredsställande spridning.

Under uppbyggnadsskedet 1968–1970 ökade antalet deltagare i

kommunal vuxenutbildning kraftigt. Den utvecklingen stagnerade hösten 1971 och förbyttes i en tillbakagång för främst grundskolekurserna. Minskningen av antalet deltagare förstärktes åren därefter.

En faktor av betydelse för tillbakagången av grundskolekurserna är det nya statsbidrag som då infördes för prioriterade studiecirklar — dvs. studiecirklar jämförbara med grundskolans högstadium. Sådana cirklar ökade mycket kraftigt under de första två åren. En annan orsak är de intagningsregler som infördes 1971, vilka starkt begränsade rätten att delta i kommunal vuxenutbildning. I och med de nya bestämmelserna uteslöts — enligt beräkningar som gjorts — 20–25 procent av deltagarna på grundskolenivå, dvs. de som redan hade utbildning motsvarande grundskolans högstadium.

Kommunal vuxenutbildning finns i två organisatoriska former, dels som utbildning anknuten till skolenhet inom ungdomsskolan, dels som utbildning inom särskild skolenhet.

Kommunal vuxenutbildning anordnas huvudsakligen i form av kurser på kvällstid. Under de senaste åren har dock antalet dagkurser ökat. Detta är särskilt märkbart på grundskolenivå.

Den kommunala vuxenutbildningen tillkom under vissa förutsättningar som starkt kom att prägla statsbidragsgivningen. Den viktigaste förutsättningen var att i första hand ungdomsskolans lokaler, material osv. skulle utnyttjas för vuxenutbildningens behov när de inte behövdes för ungdomsskolan. Den extra statsbidragsinsats som fordrades gällde lönen till timlärare. Statsbidrag utgår alltså med 100 procent av lärarlönekostnaderna inklusive sociala avgifter.

Kommunal vuxenutbildning anordnar ämneskurs på olika nivåer, dels grundskolekurser, dels gymnasieskolekurser i allmänna ämnen och — på försök under budgetåret 1975/76 — i yrkestekniska ämnen samt dels kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning.

Läroplanen ansluter i sin kursplanedel till ungdomsskolans, medan timplanerna är väsentligen annorlunda i vuxenutbildningen. Antalet undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning utgör i de flesta ämnen mellan 20 och 50 procent av antalet undervisningstimmar i motsvarande ämnen i ungdomsskolan.

Redan från höstterminen 1968 framträdde ett mönster när det gäller deltagarnas fördelning över ämnen, som innebar en koncentration till ett fåtal ämnen. Denna tendens har hållit i sig. I grundskolan dominerar engelska, följd av matematik och svenska. Dessa ämnen svarade höstterminen 1974 för 63 procent av antalet deltagare. Även på gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer samlade dessa tre ämnen flest deltagare, tillsammans dock knappt 40 procent.

Den kommunala vuxenutbildningen ger både allmän utbildning och yrkesinriktad utbildning. Endast ett fåtal studerande fullföljer en fullständig studiekurs, dvs. studier som leder till fullständig grundskole- eller gymnasieskolekompetens. Koncentrationsstudier i enstaka ämnen ger i stället möjlighet att sätta samman studieprogram avsedda för det egna behovet, just för att leda till den kompetens den yrkesverksamme behöver för att behålla sitt arbete eller för att kunna få ett bättre arbete.

Den kommunala vuxenutbildningen har i denna mening fyllt en viktig uppgift genom att ge överbryggande utbildning till dem som på grund av ekonomiska, sociala eller andra hinder inte fick en chans i ett äldre skolsystem.

Geografisk fördelning

För närvarande anordnas åtminstone någon kurs i kommunal vuxenutbildning i praktiskt taget alla kommuner. Det betyder emellertid inte att utbildningen är väl spridd. Trots den kraftiga utbyggnaden som skett av kommunal vuxenutbildning är bilden geografiskt mycket splittrad. En inom SÖ utarbetad promemoria, som redovisas i bilaga 3, visar att den kommunala vuxenutbildningen är mycket ojämnt spridd över landet.

Grundskolekurser anordnades läsåret 1973/74 i 243 kommuner, medan gymnasieskolekurser anordnades i 197 kommuner. De kommuner som saknade gymnasieskolekurser hade alla utom en under 20 000 invånare. Skillnaden mellan folkrika och befolkningsmässigt små kommuner är mycket stor. Kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning anordnades i 269 kommuner. Omfattningen varierar kraftigt, särskilt inom gruppen kommuner med förhållandevis liten folkmängd.

Tidigare framlagda förslag om kommunal vuxenutbildning

Under 1974 presenterades två förslag till reformer avseende tilldelning av resurser till kommunal vuxenutbildning. Det ena förslaget presenterades i SÖ:s anslagsäskande för budgetåret 1975/76 och hade sin grund i skrivelse 1974-04-03 från SÖ angående översyn av kommunal vuxenutbildning. Det andra förslaget finns i SVUX:s huvudbetänkande Studiestöd åt vuxna. Följande brister i den kommunala vuxenutbildningen låg till grund för förslagen.

Det ena problemet avsåg en uppenbar geografisk snedfördelning av kommunal vuxenutbildning. I områden med ett till synes stort utbildningsbehov är den kommunala vuxenutbildningen av ringa omfattning. Det är i stora delar av landet omöjligt att välja mindre frekventa ämnen eller att läsa på heltid på grund av att antalet kurser är otillräckligt.

Det andra problemet avsåg den kommunala vuxenutbildningens bristande anpassning till de vuxenstuderandes skiftande behov av undervisning och tid för att inhämta kurserna. SVUX redovisar i kap. 4 motiven för den timreduktion som skett inom kommunal vuxenutbildning i förhållande till ungdomsskolans timplaner. I detta sammanhang redovisar SVUX också de problem, som denna reduktion skapat för vissa studerandegrupper.

Förslagen från SVUX och SÖ syftade alltså till en utjämning av de regionala skillnaderna i utnyttjandet av resurser och till en anpassning av kommunal vuxenutbildning till behoven bland vuxna. De båda förslagen har i enlighet med vad departementschefen anförde i sitt förslag till riksdagen, prop. 1975:1, bil. 10, överlämnats till SVUX för övervägande.

Allmänna överväganden

Inledningsvis redovisas målen för vuxenutbildningen. Huvuduppgiften blir att under överskådlig tid tillgodose behoven hos dem med kort och bristfällig utbildning.

Att erbjuda kompetensgivande utbildning på gymnasial nivå var under den kommunala vuxenutbildningens uppbyggnadsskede dess huvudsakliga uppgift. Därefter har en annan övergripande uppgift vägts in med betydligt större tyngd, nämligen att ge överbryggande utbildning till dem som tidigare varit sämst tillgodosedda. Överbryggande utbildning omfattar enligt SVUX studier som är jämförbara med dem på grundskolans högstadium och gymnasieskolan.

Den kommunala vuxenutbildningen vänder sig till alla vuxna som önskar kompetensinriktad utbildning. Tre grupper kan urskiljas, vars behov särskilt bör uppmärksammas. Den första gruppen är korttidsutbildade och studieovana vuxna som har behov av överbryggande utbildning. En andra grupp är de ungdomar som lämnat grundskolan med svaga studieresultat eller avbrutit studierna på högstadiet och som inte går vidare till utbildning på gymnasial nivå. En tredje grupp är de som behöver studera ämnen, som krävs för behörighet till högre studier. Kommunal vuxenutbildning skall också betjäna yrkesverksamma personer, som önskar en vidareutbildning eller önskar byta yrke. Den senare gruppen erbjuds ofta utbildning inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

Många andra anordnare av vuxenutbildning riktar sig till korttidsutbildade vuxna med behov av överbryggande utbildning. I kap. 3 redovisas olika tänkbara principer för avgränsning mellan skilda utbildningsanordnare. För närvarande är det i första hand utbildningsanordnarnas mål för studierna som avgör hur gränsen skall dras.

Åtskillig kritik har riktats mot den gränsdragning och arbetsfördelning som för närvarande tillämpas mellan den kommunala vuxenutbildningen och studieförbunden. Flera remissinstanser påtalar detta i yttranden över SVUX:s huvudbetänkande i vad avser kapitlet om kommunal vuxenutbildning. I samband härmed påtalas behovet av att gränserna i arbetsfördelningen mellan i första hand studieförbund och kommunal vuxenutbildning ses över och att förslag snarast läggs fram om en bättre arbetsfördelning mellan de olika anordnarna av vuxenutbildning.

Det övergripande målet för kommunal vuxenutbildning är att erbjuda kompetensgivande utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan samt särskild yrkesinriktad utbildning. SVUX har inte ansett det vara dess uppgift att ompröva detta mål. Däremot är det SVUX:s uppfattning att särskilda åtgärder måste vidtas för att stimulera förekomsten av ett utbud inom kommunal vuxenutbildning som främjar utvecklingen mot en återkommande utbildning på sätt som angivits i prop. 1975:9 och 1975:23.

Slutligen omnämns att SÖ skall få i uppdrag att utarbeta förslag till en studiegång med en så långt möjligt gemensam timplan och i princip endast en behörighetsgivande kurs i varje ämne.

Kommunal vuxenutbildning kan därvid komma att utnyttjas så effektivt som möjligt för behörighetskomplettering. Vidare kan en struktur erhållas som bättre passar in i ett system med återkommande utbildning.

Även beslutet om gymnasieskolans dimensionering kan komma att få återverkningar på den kommunala vuxenutbildningen.

SVUX:s överväganden och förslag till förändrad resurstilldelning till den kommunala vuxenutbildningen har följande utgångspunkter:

- De tillkommande resurser för kommunal vuxenutbildning, som SVUX:s förslag i det följande föranleder, bör i första hand inriktas på behörighetsgivande utbildning för fortsatta studier eller yrkesverksamhet.
- Kommunal vuxenutbildning bör ha en jämnare geografisk spridning.
- Kommunal vuxenutbildning bör i ökad utsträckning anpassas till de vuxnas skiftande erfarenheter och behov.

Vuxenanpassning av kommunal vuxenutbildning

Ett stort problem för kommunal vuxenutbildning är att anpassa utbildningsorganisationen till vuxenstuderandes skiftande behov av undervisning och tid för att delta i undervisning. Kurser inom kommunal vuxenutbildning skall vanligen läsas in med endast 20–50 procent av den lärarhandledning som ges för motsvarande kurser inom ungdomsskolan. Det reducerade timtalet kan i första hand sägas vara ett arv från den kommunala vuxenutbildningens föregångare – kvällsgymnasierna. Kännetecknande för den timplanen var att utbildningen skulle göras så billig som möjligt i ett skede när hela verksamheten finansierades med elevavgifter. Kvällsgymnasierna hade emellertid en annan rekrytering och delvis även andra mål.

Den kommunala vuxenutbildningen har till uppgift att nå ut till alla som har behov av kompetensgivande utbildning. I synnerhet bör eftersträvas att nå dem med den kortaste utbildningen. Under sådana förhållanden ter det sig orimligt att anta att de vuxenstuderande så mycket lättare än eleverna i ungdomsskolan kan nå samma studiemål.

Det är emellertid tveksamt om det bästa sättet att ge den kommunala vuxenutbildningen bättre arbetsbetingelser består i en generell ökning av antalet undervisningstimmar. En sådan åtgärd kan tänkas resultera i att en del av de personer som nu söker sig till den kommunala vuxenutbildningen får delta i fler lektioner än de behöver eller önskar delta i utan att därför lärarhandledningen blir tillräcklig för andra. Många vuxna kan exempelvis p. g. a. svårigheter att ordna barntillsyn eller av andra sociala skäl inte delta i alltför omfattande studier.

Enligt SVUX:s uppfattning kan vuxnas behov inte tillgodoses genom en generell ökning av antalet undervisningstimmar i de olika ämneskurserna. I stället bör undervisningens innehåll och utformning bättre anpassas till de vuxnas situation. Det är inte självklart att vuxna skall läsa alla ämnen eller alla delar av kursen i ett ämne enligt läroplanerna för

ungdomsskolan. De vuxnas erfarenheter bör kompletteras med ämnesstudier i sådan omfattning att de vuxna erhåller en utbildning som är av samma kvalitet som ungdomsutbildningen. Utbildningens innehåll behöver för den skull inte vara identiskt.

En sådan utveckling skulle underlättas om kursplanerna inom den kommunala vuxenutbildningen sågs över med syfte att inom ramen för läroplanerna byta ut eller ta bort det stoff och de moment som med hänsyn till vuxenstuderandes erfarenheter och behov kan anses vara av mindre intresse för dem. Därmed uppnås också en bättre anpassning av kursplaner och timplaner inom ramen för läroplanen. SVUX anser att SÖ bör få ett sådant uppdrag.

För närvarande anordnas kommunal vuxenutbildning i praktiskt taget alla kommuner. Ett allmänt problem är emellertid att det finns ett utbildningsbehov i kommunerna som inte kan tillfredsställas. För den kommunala vuxenutbildningens del sammanhänger det med en tydlig regional och lokal obalans i fråga om rekrytering och utbud av kurser.

Små kommuner har ofta svårigheter att starta kurser även i ämnen som annars är vanliga. I medelstora kommuner påbörjas sällan kurser annat än i de mest frekventa ämnena. Även i de största kommunerna finns svårigheter att starta kurser i de mindre frekventa ämnena. I praktiken blir följden en kraftig obalans. Den kanske allvarligaste konsekvensen är bristande valfrihet såväl vad gäller ämne som studieintensitet i större delen av landet. Den främsta orsaken är svårigheter att rekrytera så många deltagare att villkoret för kursstart uppfylls.

Enligt nuvarande bestämmelser måste kommunen ha underlag för en kurs för att statsbidrag skall utgå. För en vanlig kommun innebär detta att antalet stadigvarande deltagare i kursen skall vara lägst tolv. För kommun inom allmänna stödområdet innebär det att kurs utanför gymnasieort får startas om antalet deltagare stadigvarande uppgår till minst åtta.

Det är uppenbart att vissa kurser inom kommunal vuxenutbildning inte kommer till stånd p. g. a. bestämmelserna om minsta gruppstorlek. För att exempelvis deltagarantalet tolv skall kunna garanteras krävs i praktiken att antalet anmälda deltagare skall uppgå till 15–16 då kursen startar. Detta förhållande gäller särskilt längre kurser – dvs. sådana som har många timmar och är fördelade på flera terminer.

SVUX har övervägt att föreslå en förändring av grundvillkoret för att få starta kurs inom kommunal vuxenutbildning så att gränsen för lägsta antal deltagare sänks och att underlaget blir likartat i alla kommuner. Det torde då närmast innebära att reglerna anpassas till de som gäller inom glesbygd. Därmed skulle en jämnare spridning av den kommunala vuxenutbildningen åstadkommas.

Ett annat skäl som talar för att sänka deltagarantalet är villkoren som gäller inom ungdomsskolan. Det är svårt att motivera varför det skall vara så mycket lättare att få anordna undervisningsgrupper i exempelvis gymnasieskolan än kurser inom kommunal vuxenutbildning.

I en promemoria som utarbetats inom SÖ och som redovisas i bilaga 3 görs en analys av vilka konsekvenser en sänkning av kravet på lägsta

deltagarantal skulle få. Särskild uppmärksamhet ägnas vissa centrala ämnen.

Förslag till ökade resurser till kommunal vuxenutbildning

SVUX anser att den kompetensgivande utbildningen inom kommunal vuxenutbildning behöver starkt förbättrade resurser. De oklarheter som finns avseende gränsdragning till andra vuxenutbildningsanordnare är enligt SVUX obetydliga för den kompetensgivande utbildningen.

Resurstillskottet bör dels öka möjligheterna att ordna kurser främst i befolkningssvaga områden men också på andra orter där vissa kurser i centrala ämnen inte kunnat komma till stånd, dels stärka skolledarorganisationen i vissa kommuner, dels också öka kommunernas frihet att utnyttja resursena med hänsyn till lokala behov.

SVUX har i sina överväganden kommit fram till att de kommuner som är i störst behov av ytterligare resurser bäst tillgodoses genom riktade åtgärder. I många kommuner uppgår antalet sökande till olika kurser ofta inte till det lägsta antal deltagare som krävs för att kurserna skall kunna startas. Det är emellertid av stor vikt att alla vuxna, oavsett bostadsort, har tillgång till kurser i åtminstone ett antal centrala ämnen.

SVUX anser därför, att ett visst begränsat antal kurser i vissa ämnen bör anordnas, om antalet deltagare uppgår till minst fem. Endast en kurs i samma ämne bör få påbörjas samma termin. Emellertid kan ett mer omfattande studieprogram normalt inte genomföras enbart eller ens till största delen på fritid. SVUX anser därför att kurser med lägst fem deltagare bör kunna anordnas i samma ämne på såväl dagtid som kvällstid. De bör dock inte kunna startas samtidigt.

Om antalet deltagare i dessa kurser går ned under fem bör kursen få slutföras, men med ett reducerat antal undervisningstimmar. Sjunger antalet deltagare till under tre utgår inte statsbidrag till återstående undervisningstimmar.

Enligt SVUX:s uppfattning bör ett visst minsta antal grundskolekurser och yrkesinriktade kurser anordnas i samtliga kommuner samt ett minsta antal gymnasieskolekurser anordnas inom varje gymnasierregion.

Som nyss framhållits bör kurs få anordnas enligt ovanstående bestämmelser endast i vissa ämnen.

Det kan konstateras att för fortsatta studier krävs vissa mer preciserade färdigheter på grundskolenivå, främst i svenska, engelska och matematik. Det kan finnas skäl att anta att efterfrågan på utbildning även i fortsättningen kommer att koncentreras till dessa ämnen. Därför är det särskilt viktigt att grundskolekurser kan erbjudas i dessa ämnen.

Utöver färdighetsämnena svenska, engelska och matematik torde på gymnasieskolenivå ett eller ett par av de naturvetenskapliga och de samhällsvetenskapliga ämnena komma i fråga. Denna typ av fullständig gymnasieskolekompetens kommer dock att efterfrågas endast av vissa grupper. De flesta studerande kommer även fortsättningsvis att efterfråga utbildning i enstaka ämnen.

Riksdagens beslut om allmän och särskild behörighet för högre studier

kan också få konsekvenser för de kurser inom den yrkesinriktade utbildningen, som regeringen medgett SÖ att anordna på försök läsåret 1975/76. Det är därför angeläget att den yrkesinriktade utbildningen kan anordnas med åtminstone ett minimiantal kurser.

Den som önskar en fullständig behörighet skall enligt SVUX:s uppfattning kunna erhålla sådan inom rimlig tid. På grundskolenivå bör därför erbjudas kurser åtminstone i ämnena svenska, engelska och matematik i sådan omfattning att dessa kan studeras under en period av tre terminer.

På gymnasieskolenivå bör erbjudas kurser i svenska, engelska och matematik samt åtminstone i två av ämnena historia, samhällskunskap, socialkunskap, företagsekonomi och religionskunskap inom den samhällsvetenskapliga sektorn samt åtminstone två av ämnena biologi, fysik, kemi, naturkunskap och teknologi inom den naturvetenskaplig-tekniska sektorn. Sju ämnen bör kunna studeras under en period av fyra terminer.

Kommittén föreslår sålunda

- att* varje kommun får anordna grundskolekurser i ämnena svenska, engelska och matematik omfattande högst 1 000 undervisningstimmar per läsår,
- att* varje kommun får anordna gymnasieskolekurser i yrkestekniska ämnen motsvarande s. k. blockämnena dels på beklädnadsteknisk, bygg- och anläggningsteknisk, el- och teleteknisk, fordonsteknisk, livsmedelsteknisk, processteknisk, träteknisk och verkstadsteknisk linje, dels på distributions- och kontorslinje omfattande sammanlagt högst 600 undervisningstimmar per läsår samt
- att* i varje kommun med tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan får anordnas gymnasieskolekurser dels i ämnena svenska, engelska och matematik, dels i ämnena historia, samhällskunskap, socialkunskap, företagsekonomi och religionskunskap och dels i ämnena biologi, fysik, kemi, naturkunskap och teknologi omfattande högst 1 600 undervisningstimmar per läsår.
- att* dessa kurser får anordnas om deltagarantalet uppgår till lägst fem, under förutsättning av att de – med de undantag som anges i det följande – inte redan förekommer i kommun respektive gymnasie-region.

Många kommuner är mycket vidsträckta. Ofta bor en stor del av invånarna på betydande avstånd från huvudorten. SVUX föreslår därför att mer än en kurs i samma ämne eller ämnesgrupp får anordnas samtidigt enligt de särskilda bestämmelserna, om kursen anordnas på olika orter och om avståndet mellan orterna överstiger normalt pendlingsavstånd. Som riktlinje vill kommittén ange att kurser bör kunna anordnas på högstadieorter på minst tre mils avstånd från varandra.

Beträffande gymnasieskolekurser bör motsvarande gälla inom en gymnasie-region, även om det är fråga om olika kommuner.

SVUX:s förslag om att garantera vissa kurser med ett lägre deltagarantal kommer – om de genomförs – att väsentligt förbättra möjligheterna att anordna kurser inom kommunal vuxenutbildning i ett stort

antal kommuner.

En generell sänkning av deltagarantalet i kurser inom kommunal vuxenutbildning kan däremot komma att påverka det nu rådande förhållandet mellan skilda utbildningsanordnare. Därför är det SVUX:s uppfattning att en sådan åtgärd bör övervägas samtidigt med frågan om gränsdragning. I avvaktan på ett ställningstagande i dessa frågor anser SVUX att det bör vara möjligt att vidta en mindre långt gående åtgärd som skulle gynna de medelstora kommunerna.

Bestämmelsen om att antalet deltagare skall förutsättas uppgå till varaktigt minst tolv, innebär att en kurs normalt inte kan starta med färre deltagare än 15–16. SVUX föreslår att om antalet deltagare går ned till lägst åtta – i allmänna stödområdet utanför gymnasieort till lägst fem – bör antalet undervisningstimmar reduceras med 20 procent. Sjuncker antalet deltagare ytterligare beslutar länsskolnämnden om kursens eventuella fortsättning. I de fall antalet timmar reduceras bör kommunen ha rätt att utnyttja schablonbidraget till att bekosta undervisning under så många timmar som bedöms nödvändigt.

SVUX föreslog i sitt huvudbetänkande en kraftig höjning av schablonbidraget. Även om de förbättringar, som enligt kommittén därigenom skulle vunnits, i betydande utsträckning uppnås genom det framlagda förslaget om ett garanterat kursutbud samt den vidgade rätten för kommunerna att utnyttja schablonbidraget, anser SVUX det befogat att föreslå vissa höjningar av bidraget. Behovet av stödundervisning, som ett led i en önskvärd individualisering, såväl som ökade syo-insatser i vid bemärkelse kräver större resurser. SVUX föreslår därför att schablonbidraget för både gymnasieskolekurser och kurser inom yrkesinriktad utbildning höjs från 13 respektive 10 procent till 15 procent av antalet undervisningstimmar i kursen.

Ytterligare en resursförstärkning är enligt SVUX:s uppfattning nödvändig. Det föreslagna garanterade kursutbudet måste kompletteras med en organisatorisk förstärkning för att den åsyftade effekten skall kunna uppnås. För att uppnå en bred spridning av kurserna vill SVUX således föreslå att garantiorganisationen också inrymmer en skolledarresurs motsvarande en fjärdedel av en arvoderad studierektor. En sådan minimiresurs bör således finnas i alla kommuner.

Den av SVUX föreslagna skolledarresursen syftar till att stimulera igångsättandet av kurser i de ovan angivna ämnena i kommuner som saknar dessa. Skolledarresursen inrymmer således även ett rekryterande moment. SVUX vill i anslutning till detta understryka att om den nu föreslagna skolledarresursen används för uppsökande verksamhet bör denna organiseras på det sätt som har föreslagits i kap. 4 i avsnittet om uppsökande verksamhet.

Slutligen redovisas olika beräkningar av kostnader avseende förslagen om kommunal vuxenutbildning. Kostnaderna har totalt beräknats till mellan 21 och 23 milj. kr.

Förslagen föreslås träda i kraft fr. o. m. budgetåret 1976/77.

1 Direktiv, reformer inom vuxenutbildningen samt avgränsningar av utredningsarbetet

1.1 Direktiven

I betänkandet Studiestöd åt vuxna (SOU 1974:62) har SVUX föreslagit införandet av ett efter vuxnas behov särskilt avpassat studiestöd. I och med detta förslag har SVUX fullgjort det utredningsuppdrag som ålagts kommittén i direktiven (statsrådsprotokollet 28 juni 1968). Beslut om ett särskilt vuxenstudiestöd — i huvudsak överensstämmande med SVUX:s förslag — fattades av riksdagen 20 maj 1975 (prop. 1975:23, SfU 1975:14, rskr 1975:176).

SVUX erhöll 1972 tilläggsdirektiv (statsrådsprotokollet 25 februari 1972). I dessa uppdrogs åt kommittén att överväga hur de olika formerna av samhällsstödd vuxenutbildning skall stödja och komplettera varandra. Enligt föredragande statsrådet bör en viktig utgångspunkt för det fortsatta handlandet inom utbildningspolitiken vara att vuxenutbildningen får successivt ökade resurser och att därvid i första hand behovet hos dem som har en kort och bristfällig utbildning beaktas. Vidare sägs i tilläggsdirektiven att det i det fortsatta reformarbetet kommer att bli nödvändigt med en avvägning mellan olika i sig angelägna önskemål. I sammanhanget nämns särskilt att kommittén bör pröva vilka åtaganden som en utvidgad uppsökande verksamhet skulle medföra och därvid beakta erfarenheterna från den försöksverksamhet med uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen som kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) har bedrivit. Kommittén borde enligt direktiven även pröva de tankegångar som förts fram bl. a. av LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildning, LOVUX, om särskilda insatser för de relativt unga vuxna, som på grund av att grundskolan införts successivt inte fått tillgång till den nioåriga obligatoriska skolan. Enligt tilläggsdirektiven borde kommitténs bedömningar även innefatta en avvägning mellan heltids-, deltids- och fritidsstudier.

I direktiven påpekas vidare att det — trots det stora utbudet och mångfalden av vuxenutbildning — i vissa fall kan vara svårt att få till stånd utbildning. För den enskilde kan det ibland vara svårt att orientera sig om de olika studiemöjligheter som erbjuds. Både från de studieintresserades och samhällets sida kan det därför te sig angeläget med en lokal och regional samordning av utbildningsinsatserna. Av dessa skäl uppdrogs åt kommittén att närmare undersöka hur man bäst skall

kunna komma fram till en sådan samordning och att därvid särskilt beakta de lokala vuxenutbildningsrådets uppgifter.

I direktiven sägs också att kommitténs överväganden kan leda fram till en prövning av det statliga stödet till olika former av vuxenutbildning.

De förslag som presenterades i SVUX:s huvudbetänkande Studiestöd åt vuxna avser, som tidigare nämnts, i huvudsak endast det studiesociala stödet till vuxenstuderande samt därtill hörande frågor. Ett undantag utgör dock frågan om förstärkning av resurserna till den kommunala vuxenutbildningen, vilken behandlades redan i huvudbetänkandet.

I korthet innebär SVUX:s förslag i huvudbetänkandet om en förstärkning av de rörliga resurserna till kommunal vuxenutbildning en fördubbling av det s. k. schablon tillägget vad gäller kommunerna utanför stödområdet och en tredubbling vad gäller kommunerna inom stödområdet samt att medel på ytterligare tre milj. kr. ställs till skolöverstyrelsens förfogande för fördelning till de kommuner – framför allt glesbygdskommuner i det inre stödområdet – där befolkningstätheten är så liten att även SVUX:s förslag om generella resursförstärkningar måste bedömas som otillräckliga.

De frågor som avses i tilläggsdirektiven, enligt vad som framgår ovan, behandlas således i förevarande betänkande. För att biträda kommittén främst i dessa frågor tillkallades i maj 1972 en särskild expertgrupp med företrädare för olika vuxenutbildningsanordnare.

I sammanhanget förtjänar att nämnas den skrivelse från LO och TCO med förslag till reformering och utbyggnad av vuxenutbildningen som den 15 mars 1974 överlämnades till utbildningsministern och som sedermera delgavs SVUX för beaktande i det fortsatta utredningsarbetet.

1.2 Reformer inom vuxenutbildningen

Under den senare tiden har en rad reformer genomförts som direkt eller indirekt har betydelse för vuxenutbildningen.

Lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen, som gäller från 1 juli 1974, omfattar även fackliga studieorganisatörer. Dessa har härigenom fått rätt att på arbetsplatsen och på betald arbetstid bedriva uppsökande verksamhet för studier. Likaså får genom denna lag utbildning av studieorganisatörer förläggas på betald arbetstid.

Genom lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning har anställda i såväl allmän som enskild tjänst fått en lagfäst rätt till ledighet från anställningen för att genomgå utbildning. Några krav på utbildningens inriktning eller omfattning uppställs inte. Liksom lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen är denna lag en ramlag som således kan kompletteras genom kollektivavtal arbetsmarknadsparterna emellan. Lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning avser dock endast obetald ledighet.

Beslut om studiefinansieringen för vuxenstuderande har nyligen fattats av riksdagen (prop. 1975:23, SfU 1975:14, rskr 1975:176),

huvudsakligen på grundval av betänkanden från FÖVUX och SVUX. Beslutet innefattar införandet av å ena sidan studiestöd för kortare studier bestående av dels ett timstudiestöd som ersättning för inkomstbortfall när den studerande måste ta ledigt från arbetet för att kunna delta i en studiecirkel, dels ett dagstudiestöd bestående av ett inkomstbidrag och ett internatbidrag avsett för deltagare i kortare ämneskurser vid folkhögskola, å andra sidan ett särskilt vuxenstudiestöd för längre studier på grundskole-, gymnasieskole- och högskolenivå.

Samtidigt med beslutet om studiefinansiering fattades beslut om en rad förbättringar av studiecirkelverksamheten, om statliga bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna samt om försök med uppsökande verksamhet i bostadsområdena (prop 1975:23, UbU 1975:16, rskr 1975:177).

För att fördela medel för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna samt besluta om särskilt vuxenstudiestöd för studier på grundskole- och gymnasieskolenivå och om timstudie- och dagstudiestöd skall inom varje län inrättas en särskild vuxenutbildningsnämnd.

På grundval av förslag från främst 1968 års utbildningsutredning (U 68), den inom utbildningsdepartementet tillkallade U 68-beredningen och kompetenskommitten (KK) har riksdagen fattat beslut om reformering av den högre utbildningen (prop 1975:9, UbU 1975:17, rskr 1975:179). Av särskilt intresse för vuxenutbildningsområdet är dels bestämmelsen om att den som fyllt 25 år och som varit verksam i arbetslivet i minst fyra år därigenom erhåller allmän behörighet för högskoleutbildning, dels beslut om att försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning skall inledas hösten 1975 på en rad orter.

Av arbetsmarknadspolitiska skäl är arbetsmarknadsutbildningen en form av vuxenutbildning som samhället särskilt prioriterar. Nyligen har riksdagen fattat beslut bl. a. om ett nytt system för utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning huvudsakligen i enlighet med förslag från kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen, KAMU, (prop. 1975:45, InU 1975:14, rskr 1975:178). Vidare höjs antalet deltagare i bristyrkesutbildning från 3 000 till 10 000 personer per år.

Ett grundläggande drag i vuxenutbildningen är att den erbjuds i en mångfald olika former. I olika sammanhang har understrukits vikten av att detta varierande utbud vidmakthålls i det fortsatta reformarbetet så att olika grupper vuxna med olika förutsättningar och behov kan bli tillgodosedda. Det är likaså viktigt att de olika vuxenutbildningsanordningarna — olikheterna till trots — kan samverka för att dels nå de utbildningssökande med den mest lämpliga utbildningsformen, dels uppnå ett effektivt resursutnyttjande.

1.3 Avgränsningar av utredningsarbetet

De tidigare nämnda reformerna inom vuxenutbildningsområdet utgör viktiga led i den successiva utbyggnaden — både kvalitativt och kvantitativt — av vuxenutbildningen. I prop 1975:23 om vidgad

vuxenutbildning samt studiestöd m. m., som ligger till grund för de nyligen i riksdagen fattade besluten i ämnet, påpekar föredragande statsrådet att de förslag som FÖVUX och SVUX lämnat utgör viktiga förutsättningar för stora grupper korttidsutbildade att delta i utbildning samt mildrar de ekonomiska studiehindren. Statsrådet understryker dock samtidigt att förslagen "endast rör två — låt vara ytterst betydelsefulla delar — av vuxenutbildningssystemet och att de är avsedda att förverkligas successivt. Reformen rubbar inte i något påtagligt hänseende förhållandena mellan existerande vuxenutbildningsformer. Ett fortsatt uppföljnings- och reformarbete kommer att vara nödvändigt."

När det gäller kommunal vuxenutbildning finns — utöver det av SVUX i betänkandet Studiestöd åt vuxna lämnade förslaget — en skrivelse från SÖ av den 3 april 1974, där SÖ föreslår införandet av ett nytt system för statsbidrag till kommunal vuxenutbildning.

I prop. 1975:1, bil. 10 framhåller föredragande statsrådet att SÖ:s och SVUX:s förslag bör behandlas i ett sammanhang. I avsaknad av en mera ingående analys av dels vilka effekter förslagen kan komma att få när det gäller fördelningen av det totala statliga stödet till kommunal vuxenutbildning mellan olika kommuner, dels de följer en förändring av resurstilldelningen kan få för andra former av vuxenutbildning har SÖ:s skrivelse samt SÖ:s anslagsframställning beträffande kommunal vuxenutbildning i berörda delar överlämnats till SVUX för övervägande tillsammans med de delar av remissyttrandena över SVUX:s huvudbetänkande som berör förslaget om ändrad utformning av schablontillägget.

Samtidigt med SVUX arbetar folkhögskoleutredningen med en översyn av folkhögskolans arbetsformer och ställning inom vuxenutbildningen. I frågor av gemensamt intresse har samråd ägt rum mellan SVUX och folkhögskoleutredningen. Enligt vad SVUX erfarit kommer folkhögskoleutredningen att avsluta sitt arbete under våren 1976.

De reformer på grundval av förslag från FÖVUX, SVUX och KAMU som riksdagen nyligen fattat beslut om och de beslut som riksdagen kan förväntas fatta med anledning av kommande förslag från folkhögskoleutredningen understryker ytterligare behovet av en översyn av gränsdragningarna mellan vuxenutbildningens olika verksamhetsområden.

I prop. 1975:23 redovisas ytterligare skäl för en översyn av gränsdragningen mellan olika vuxenutbildningsformer m. m. För det första nämns den arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet som bereder frågan om den kommunala vuxenutbildningens åtaganden och möjligheter att erbjuda en lämplig utbildning till de ungdomar som avbryter sina grundskolestudier eller som lämnar grundskolan med svaga studieresultat och inte fortsätter i gymnasieskolan. För det andra kan det enligt departementschefen visa sig nödvändigt med en översyn av bl. a. formerna för stödet till studiecirkelverksamheten mot bakgrund av de effekter som blir följderna av den förbättrade anställningstryggheten för cirkelledarna. För det tredje slutligen nämns förhållandet mellan den framtida högskolans utbud av enstaka kurser inom olika ämnesområden och studieförbundens studieplansanknutna universitetscirklar.

Statsrådet anför vidare att "det utredningsarbete rörande

vuxenutbildningen som nu pågår täcker enligt min mening inte i önskvärd omfattning de centrala frågorna om dels gränserna mellan å ena sidan folkbildningsarbetet och å andra sidan övrig vuxenutbildning, innefattande högskolan, dels behovet av att se över formerna för stödet till studiecirkelverksamheten.” Med hänsyn härtill samt till att SVUX:s utredningsarbete i detta betänkande endast delvis berör de frågor som nämns här anser departementschefen det ändamålsenligt att gränserna mellan folkbildningsarbetet och övrig vuxenutbildning samt formerna för det statliga stödet till studiecirkelverksamheten ses över i särskild ordning.

På grund av dels den av departementschefen aviserade särskilda översynen av gränsdragningsproblemen, dels folkhögskoleutredningens pågående arbete avstår SVUX från att ta definitiv ställning till vissa i tilläggsdirektiven nämnda frågor, främst sådana som sammanhänger med arbetsfördelningen mellan olika vuxenutbildningsanordnare. SVUX nöjer sig i detta avseende med att — efter en presentation av problemområdet — peka på olika tänkbara lösningar samt de effekter i skilda hänseenden som kan följa därav. SVUX:s föreliggande betänkande får ses som ett led i det pågående reformarbetet inom vuxenutbildningen.

2 Vuxenutbildningens aktuella situation

2.1 Inledning

I detta kapitel behandlas först vuxenutbildningen som en del av samhällets totala utbildningsväsende och därefter beskrivs dess olika former med utgångspunkt i deras mål, de grupper de når, deras totala resurser och finansieringssätt. Härigenom erhålls en bild av vuxenutbildningsutbudet inom vissa väsentliga och jämförbara studieformer. Från denna utgångspunkt bedöms studieformernas måluppfyllelse inom sina respektive arbetsområden. Framställningen ligger till grund för en närmare diskussion om gränsdragning och samarbete i de följande kapitlen. En fullständigare beskrivning av svensk vuxenutbildning har getts i SVUX:s betänkande Studiestöd åt vuxna (SOU 1974:62).

2.2 Vuxenutbildningen i utbildningssamhället

Genom den snabba utbyggnaden av ungdomsskolan under de senaste årtiondena har samhällets utbildningsresurser i hög grad koncentrerats på ungdomen. Det har skett i enlighet med en traditionell uppfattning om utbildningens roll i samhället. Även om organiserade former av vuxenutbildning existerat i vårt land sedan senare delen av 1800-talet, har det först under 1960- och 1970-talen blivit aktuellt att diskutera de vuxnas studiebehov och studiekrav som en för hela samhället väsentlig utbildningsfråga. Vid sidan av vuxenutbildning vid folkhögskola, i studiecirklar och genom korrespondensstudier tillkom genom 1967 års vuxenutbildningsreform kommunal vuxenutbildning. Samtidigt genomfördes en rad reformer av den statliga vuxenutbildningen. De tidigare kvällsgymnasierna kommunaliserades och de fick ett vidare ansvar för att utbilda grupper som tidigare fått nöja sig med en enligt nutida krav bristfällig skolgång. Särskilda insatser har gjorts för att ge arbetslösa eller personer som riskerar att bli arbetslösa utbildning som tryggar deras ställning på arbetsmarknaden. Det har skett genom uppbyggnaden av arbetsmarknadsutbildningen som under de två senaste decennierna kommit att bli en betydelsefull del av vuxenutbildningen.

Det har ibland ifrågasatts om vuxenutbildningen bör ses som en särskild form av utbildning. Den är en del av samhällets utbildningsväsen-

de. Likaså kan det totala utbildningsbehovet betraktas som en helhet. Vuxenutbildningen skall tillgodose en del av individens totala behov av och rätt till utbildning. Utbildning bör med andra ord i princip vara en livslång process. Perioder av studier och yrkesarbete skall avlösa varandra eller löpa parallellt.

Synpunkter på utbildningen som en process vilken bör spridas över en stor del av livscykeln har under senare år i olika sammanhang återkommit i den pedagogiska debatten.

I 1968 års utbildningsutrednings (U 68) betänkande Högskolan (SOU 1973:2) diskuteras återkommande utbildning: "Räknar man med vuxenutbildningen som ett permanent inslag av betydande omfattning i samhällets totala insats för utbildning är det naturligt att ungdoms- och vuxenutbildning planeras som en helhet. Utgångspunkten blir då att utbildning skall vara något som återkommer för varje individ under större delen av livet."

I regeringens proposition om reformering av högskoleutbildningen (prop. 1975:9) betonar departementschefen att den fortsatta planeringen av utbildningssystemet bör utgå från återkommande utbildning som en vanlig modell för individens utbildningsplanering. Den kraftiga expansionen av ungdomsutbildningen har lett till en markering av skillnaderna mellan grupper med lång och kort utbildning: "I ett system med huvudsakligen lång sammanhängande ungdomsutbildning får man räkna med att skillnaderna mellan grupper med lång och kort utbildning i väsentlig utsträckning blir bestående. Genom utbildning av vuxna överbryggas i efterhand dessa skillnader till viss del. Från såväl samhällets som individens synpunkt är det emellertid enligt min mening mer rationellt att utbildningsbehoven tillgodoses genom en medvetet planerad fördelning av utbildningsinsatserna på flera perioder av individens liv."

Utredningen om skolan, staten och kommunerna (SSK) har i sitt betänkande *Individen och skolan* (SOU 1975:9) också visat på möjligheten att en framtida gymnasieskola tillsammans med vuxenutbildningen kan komma att ingå i ett gemensamt utbildningssystem, präglad av återkommande utbildning. "När gymnasieskolan skall förändras är det därför angeläget att hitta utvecklingsmodeller som beaktar behovet av återkommande utbildning. Detsamma gäller vuxenutbildningen."

I andra sammanhang och från delvis andra utgångspunkter har olika möjligheter att bryta ned gränserna mellan skola och samhälle i övrigt diskuterats. Såväl den aktuella debatten om skolans plats i samhället som de konkreta förslag som framlagts av utredningen om skolans irre arbete (SIA) i betänkandet *Skolans arbetsmiljö* (SOU 1974:53) pekar mot en öppnare och mera samhällstillvänd skola.

I den mån dessa utvecklingstendenser leder till reformer av i första hand ungdomsskolan och i andra hand hela vårt utbildningssystem, måste vuxenutbildningen i högre grad samverka med övriga delar av utbildningssystemet. Individens rätt till utbildning och samhällets skyldighet att ge utbildning kan komma att knytas mer till den enskildes aktuella behov och mindre till krav på fasta studiegångar och formell behörighet.

En utveckling av detta slag kommer inte att direkt påverka vuxenut-

bildningens utformning under de närmaste åren. Det är emellertid viktigt att man tar sådan hänsyn till utvecklingstendenserna att en framtida samverkan mellan studieformerna inte försvåras. På kortare sikt är det mest angelägna behovet att satsa så mycket som möjligt av de resurser som ställs till vuxenutbildningens förfogande på att överbrygga utbildningsklyftan mellan dem som fått en kort och bristfällig utbildning och personer med bättre utbildning. Detta är också ett av skälen till att vuxenutbildningen fått en annan utformning än ungdomsutbildningen, såväl pedagogiskt som organisatoriskt.

Inom ungdomsskolan finns för närvarande också vuxenstuderande. Det är personer som inte fortsatt sina studier omedelbart efter den obligatoriska utbildningen. I många fall har de under lång tid varit yrkesarbetande. Med tanke på skillnaderna mellan målen för ungdomsskolan och vuxenutbildningen är det naturligt om den vuxne studerande som önskar yrkesinriktad och behörighetsgivande utbildning i första hand bereds möjlighet till detta inom någon form av vuxenutbildning. Det innebär också i regel en vinst i studietid jämfört med om utbildningen erhålls inom gymnasieskolan.

Det finns emellertid inom gymnasieskolan ett stort antal specialkurser, som är yrkesinriktade och ofta omfattar ett relativt litet antal undervisningstimmar. Deltagarna har i regel yrkeserfarenhet och kurserna är i sak snarare att uppfatta som vuxenutbildning än som en del av ungdomsutbildningen. Ovanstående synpunkter på vuxenstudier inom ungdomsskolans ram kan därför inte tillämpas på dessa kurser. På sikt kan vissa av dessa specialkurser även formellt komma att överföras till vuxenutbildningen.

2.3 Utbildningsformer

I SVUX:s huvudbetänkande har tidigare följande vuxenutbildningsformer beskrivits: studieförbundens studiecirkelverksamhet, folkhögskolan, kommunal vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning, vuxna i gymnasieskolan, statlig vuxenutbildning, eftergymnasial utbildning, brevkolor, kurser i radio och television, löntagarorganisationernas utbildning, personalutbildning inom den offentliga sektorn och utbildning inom näringslivet.

Indelningen har gjorts från praktiska utgångspunkter och för SVUX:s tidigare arbete har den varit tillfredsställande. För en diskussion om de olika utbildningsformernas speciella karaktär samt samverkan och arbetsfördelning emellan dem, kan den emellertid behöva förtydligas på några punkter.

Höglund-Eliasson anger i Vuxenutbildning i Sverige fyra olika indelningsgrunder som kortfattat kan anges som: olika arrangörer, olika målgrupper, olika mål och olika metoder.

Av ovan nämnda former skiljer sig brevkolor och kurser i radio och television från de andra genom att det typiska för dem är undervisningsmetoden. De kan fungera separat men kan också kombineras med någon av de ovan nämnda vuxenutbildningsformerna. Det finns skäl att

behandla dem i samband med frågor om olika metoder att effektivisera utbildningen och att göra den tillgänglig för nya grupper, men man behöver i detta sammanhang inte primärt betrakta dem som särskilda utbildningsformer.

Personalutbildningen inom den offentliga sektorn och utbildningen inom näringslivet är bestämda såväl genom mål som genom målgrupp. Utbildningen riktar sig till en bestämd grupp med ett för denna speciellt avpassat utbud. Den ges ofta som internatkurser men även andra former, t ex korrespondensundervisning, förekommer. Genom att denna utbildning har så speciella uppgifter, är dess avgränsning i förhållande till andra vuxenutbildningsformer i regel klar. Personalutbildningen utnyttjar dock ibland vuxenutbildningen inom det offentliga utbildningsväsendet.

Även den fackliga utbildningen har en bestämd målgrupp. Undervisningen är ofta organiserad i någon form som stämmer överens med dem som används inom övrig vuxenutbildning, t ex studiecirkel eller ämneskurs vid folkhögskola.

Arbetsmarknadsutbildningen avgränsas av rätten att få utbildningsbidrag. Det innebär att den inte i organisatoriskt avseende behöver vara en självständig utbildningsform, utan kan bedrivas genom någon av de andra formerna, t ex kommunal vuxenutbildning eller eftergymnasial utbildning. När i fortsättningen arbetsmarknadsutbildning behandlas som en särskild studieform avses den utbildning som ges vid de av SÖ särskilt anordnade kurserna, i regel vid AMU-center. Arbetsmarknadsutbildningen kan även bedrivas inom den kommunala vuxenutbildningens och inom folkhögskolans ram.

Genom försöksverksamhet med vidgat tillträde till högre studier har möjligheterna för äldre att skrivas in vid universitet ökat. Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om reformering av högskoleutbildningen (prop. 1975:9, UbU 1975:17, rskr 1975:179) kommer tillträde till högre studier från och med 1 juli 1977 att kunna beredas den som är 25 år och varit yrkesverksam under fyra år. Åldersfördelningen för nyinskrivna vid filosofisk fakultet har under de senaste åren successivt förskjutits mot högre genomsnittsåldrar. Även i framtiden kommer säkert andelen äldre inom högskoleutbildningen att vara relativt stor. Om den återkommande utbildningen blir en vanlig modell för individens utbildningsplanering, får detta som följd att andelen äldre inom högskoleutbildningen ökar. De frågor om samordning och arbetsfördelning inom vuxenutbildningen, som berör högskoleutbildningen, är delvis av annan art än övriga samverkansfrågor. Med tanke härpå och med hänsyn till att i SVUX:s tilläggsdirektiv betonas att i första hand utbildningsbehovet för dem som har en kort och bristfällig utbildning bör beaktas, har SVUX inte närmare behandlat frågor om samverkan mellan högskoleutbildning och annan vuxenutbildning.

För SVUX:s arbete är det främst av intresse att studera de vuxenutbildningsformer som har i vissa avseenden likartade mål och som riktar sig till delvis samma grupper och för vilka en samverkan kan vara aktuell. Det är likaså av värde att närmare undersöka de förhållanden som skiljer dessa former från varandra och pröva om de kan utgöra grund för en

arbetsfördelning eller för en naturlig avgränsning. De från dessa synpunkter mest aktuella vuxenutbildningsformerna är studieförbundens studiecirkelverksamhet, folkhögskolan, kommunal och statlig vuxenutbildning samt arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center. I fortsättningen avses med termen vuxenutbildning främst dessa studieformer, medan däremot andra studieformer inte närmare behandlas.

2.4 Mål

Med de skilda uppgifter som ungdomsskola och vuxenutbildning f. n. har i vårt samhälle är det också naturligt att de fått olika utformning. Ungdomsskolans utbildning är anpassad till barns och ungdomars speciella behov och förutsättningar. Vuxenutbildningen har att ta hänsyn till dels sin speciella roll i samhället, dels vuxnas krav, förutsättningar och erfarenheter.

Här anges några förhållanden som gör att vuxenutbildningen skiljer sig från ungdomsutbildningen:

- Medan ungdomsutbildningen avser inskolning i samhället har vuxenutbildningen till mål att ge vidareutbildning och fortbildning i vid bemärkelse.
- Den vuxenstuderandes livs-, samhälls- och yrkeserfarenhet kan utnyttjas i utbildningen.
- Den vuxenstuderande har på grund av yrkeserfarenheter och tidigare studier ofta större möjlighet att avgöra vad han vill och behöver studera.
- Den vuxenstuderande måste på grund av yrkesarbete och familjeansvar ofta koncentrera sina studier till en relativt kort period, alternativt flera korta perioder på arbets- eller fritid.
- Den vuxenstuderande har på grund av tidigare kunskaper och erfarenheter i regel större möjligheter än den ungdomsstuderande att bestämma studiernas innehåll, omfattning och form.

Med utgångspunkt i den vuxnes behov av och krav på utbildning och samhällets behov av att vuxna vidareutbildas kan vissa övergripande mål för denna utbildning formuleras. En sammanfattning av målen för vuxenutbildningen har senast getts i propositionen om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd åt vuxna (prop. 1975:23). Departementschefen anger där några viktiga uppgifter för vuxenutbildningen.

”Utbildningen för vuxna har att bygga vidare på ungdomsutbildningen men också att kompensera brister i denna. Behoven av fortbildning och vidareutbildning växer och förändras ständigt. För att tillgodose dem måste, som LO och TCO anfört i sina rapporter om vuxenutbildningen och i sina yttranden över SVUX’ och FÖVUX’ betänkanden, vuxenutbildningens innehåll fortlöpande förändras. Det är därför angeläget att i utbildningen ta till vara de studerandes skiftande erfarenheter. En viktig uppgift för vuxenutbildningen – liksom för all utbildning – är att bidra till de studerandes personlighetsutveckling. Det gäller bl. a. att utveckla förmåga till kritisk analys av den egna situationen och det omgivande

samhället och stimulera till att inom ramen för demokratins arbetsformer medverka till förbättringar på skilda områden. Jag vill särskilt stryka under det angelägna i att utveckla sådana studiemetoder som gör det möjligt också för de korttidsutbildade att nå dessa mål.

En viktig uppgift för vuxenutbildningen är att stärka individens ställning i arbetslivet. Denna uppgift kan fullgöras på olika sätt. Ett sätt är att ge en allmän utbildning som ökar de studerandes förutsättningar att själva fortbilda sig, skapar beredskap inför byte av arbetsuppgifter eller övergång från arbete i hemmet till förvärvslivet och ger vidgade möjligheter att utöva inflytande på den egna arbetsmiljöns utformning. Folkbildningsarbetet är vid sidan av sina uppgifter på kulturlivets område också inriktat på sådan allmän utbildning. Den allmänna utbildningens betydelse för människorna när det gäller att möta förändringar på arbetsmarknaden och påverka arbetslivets utveckling har under senare år kommit att betonas alltmer. Jag vill t. ex. erinra om att inslag av allmän utbildning numera också finns inom arbetsmarknadsutbildningen.

Möjligheterna för den enskilde att få nya arbetsuppgifter är i avgörande grad beroende av tillgången på yrkesinriktad utbildning i vuxen ålder. Inom vuxenutbildningen måste därför ges en mot yrkesområden och enskilda yrken direkt inriktad utbildning. Det är t. ex. en huvuduppgift för arbetsmarknadsutbildningen men också en viktig uppgift för den kommunala och statliga vuxenutbildningen att ge sådan utbildning. Inom högskolan kommer uppgiften att ge fortbildning och vidareutbildning även för yrkesverksamma vuxna att få successivt allt större betydelse.

Inom vuxenutbildningen finns alltså och bör enligt min uppfattning även framdeles finnas mångskiftande möjligheter att förbereda människor för arbetslivet och att stärka löntagarnas ställning på arbetsmarknaden. Av vad jag anfört följer också att det inte är möjligt att entydigt avgöra hur dessa möjligheter skall fullgöras inom olika former av vuxenutbildning. Sålunda kan t. ex. studier i studiecirkelns form eller vid folkhögskola ge en god beredskap för att gå ut på arbetsmarknaden eller för byte av arbetsuppgifter trots att dessa studier inte har som primär uppgift att ge yrkesförberedelse.

Vuxenutbildningen bör alltså — som framgått av det föregående — utvecklas så att framväxten av återkommande utbildning underlättas.

Under nu överblickbar tid blir en huvuduppgift för vuxenutbildningen att tillgodose de korttidsutbildades behov genom överbryggande utbildning.”

2.5 Skillnader i målsättning

2.5.1 Inledning

Inom ramen för de gemensamma målen för vuxenutbildningen finns speciella profiler hos olika utbildningsformer. Den särskilda utbildningsanordnaren (kommunen, landstinget, folkrörelsen, staten) har ett bestämt syfte med varje studieform och utbildningen inom denna formas därför så att den motsvarar detta syfte.

2.5.2 Arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center

Vissa utbildningar är i större utsträckning än andra inriktade på arbetslivets krav. De avser att förbereda för yrkesverksamhet och ge

behörighet till vidare studier. Hit hör främst arbetsmarknadsutbildningen vid AMU-center men även den kommunala och statliga vuxenutbildningen. Arbetsmarknadsutbildningens mål har av KAMU beskrivits som ekonomiska och arbetsmarknadspolitiska mål, fördelningspolitiska mål samt utbildningspolitiska mål. De fördelningspolitiska och utbildningspolitiska målen överensstämmer i huvudsak med de här tidigare angivna övergripande målen för större delen av vuxenutbildningen. Det arbetsmarknadspolitiska syftet har av KAMU angivits som dubbelt: dels att hjälpa den arbetslöse till sysselsättning, dels att fylla lediga platser inom viktiga sektorer på arbetsmarknaden. Sådan utbildning riktas till vissa bestämda grupper och dess inriktning bestäms till övervägande del av arbetsmarknadens behov av utbildad arbetskraft.

2.5.3 Kommunal och statlig vuxenutbildning

Utbildningen vid AMU-center är i sin helhet inriktad mot att tillgodose arbetsmarknadens behov. Men även kommunal och statlig vuxenutbildning är till vissa delar orienterad mot arbetslivet. Den skall motsvara läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Den senare har som en väsentlig uppgift att förbereda för yrkeslivet och att ge behörighet för fortsatta studier. Tillämpningen av läroplanerna skall för kommunal och statlig vuxenutbildning anpassas till de vuxnas speciella förutsättningar och behov. Kurserna inom denna utbildning har alltså karaktären av att vara kompetens- och behörighetsgivande. Detta betyder inte att de studerande själva alltid har den formella behörigheten som främsta motiv för sina studier. En betydande grupp studerande är de vuxna som i unga år inte fick del av de då begränsade utbildningsmöjligheterna. För många av dem torde allmänorienteringen vara väl så viktig som en formell kompetens.

2.5.4 Folkhögskola

Även folkhögskolans längre kurser är i regel så utformade att de under vissa villkor blir behörighetsgivande. Folkhögskolans mål anges emellertid i folkhögskolestadgan (1958:478, ändrad senast 1974:279) vara "allmän medborgerlig bildning". Den nu arbetande folkhögskoleutredningen har låtit utföra en undersökning Folkhögskoleelever 1973 (DsU 1974:9–10). Av denna framgår att 58 procent av eleverna hösten 1973 har angivit som främsta avsikt med sina studier att de önskar få behörighet eller kompetens för fortsatta studier eller yrkesverksamhet, medan 29 procent angivit skäl som har med allmänorientering, studieintresse och insatser i folkrörelserna att göra. En mycket stor del av folkhögskoleeleverna avser alltså att fortsätta sina studier vid annan skolform eller vid högskola. Utbildningen vid folkhögskola och kommunal vuxenutbildning utnyttjas således i betydande utsträckning för samma syften. En väsentlig skillnad är emellertid att undervisningen vid folkhögskola inte är bunden vid läroplaner, vilket möjliggör för varje skola att med hänsyn till huvudmannens intresse ge skolan sin speciella

inriktning och för lärare och elever att inom vissa fastställda ramar utforma utbildningen så att den bäst passar de studerandes aktuella behov och önskemål. I de fall folkhögskolorna arbetar i nära samverkan med folkrörelser, präglas undervisningen av dessas grundsyn. I Folkhögskoleelever 1973 anges att 45 procent av eleverna vid arbetarrörelsens skolor anser att skolans ideologi slår igenom i undervisningen "i hög grad" eller "i viss mån". Motsvarande tal för de religiösa skolorna är 36 procent och för nykterhetsrörelsens skolor 38 procent. Vid en jämförelse mellan folkhögskola och kommunal vuxenutbildning måste alltså hänsyn tas dels till skillnaden i läroplansbundenhet, dels till folkhögskolans anknytning till folkrörelser.

En särskild typ av långa kurser vid folkhögskolorna är de som har specialinriktning, t. ex. konstlinjer, musiklinjer, dramatiklinjer, u-landslinjer och fritidsledarutbildning. Dessa långa specialkurser ansluter sig mera till den allmänna folkbildningens mål än till den kommunala vuxenutbildningens. I ännu högre grad gäller detta det stora antalet korta ämneskurser vid folkhögskolorna. De anordnas ofta i samarbete mellan folkhögskola och studieförbund. Målen för dem bestäms dels av studieorganisationens allmänna intresseinriktning, dels av det speciella syftet med varje kurs.

2.5.5 Studieförbundens studiecirkelverksamhet

Den vuxenutbildningsform som är minst beroende av arbetslivets krav och friast med avseende på kursernas utformning är studieförbundens studiecirkelverksamhet. Den präglas i hög grad av respektive studieförbunds eget mål för verksamheten.

De studerande har stora möjligheter till inflytande på studiernas utformning och innehåll och de olika studieförbunden kan snabbt anpassa sitt utbildningsutbud till de aktuella behoven. Genom studieförbundens anknytning till folkrörelserna har de möjlighet att inom sina medlemsorganisationer väcka intresse för och rekrytera till studier. Det har i många sammanhang hävdats att studiecirkeln som arbetsmetod har en viktig kontaktskapande funktion. Dess sociala uppgift kan inte skiljas från dess pedagogiska, eftersom den innebär att den studerande genom kontakten inom cirkeln kan uppleva själva studiemiljön som positiv och därmed få ytterligare stimulans i sina studier.

Rörelseanknytningen är ett för huvuddelen av studiecirkelverksamheten gemensamt drag. Anknytningens styrka skiftar mellan studieförbunden. I någon mån framgår den av ämnesfördelningen inom förbunden. Olle Edholm har i skriften Studieförbundens mål nu och i framtiden (1972) studerat tolv studieförbunds ämnesfördelning under tioårsperioden 1960–1970. Av hans framställning framgår att verksamheten inom en del studieförbund har klara ämnesprofiler, präglade av medlemsorganisationernas intressen.

Väsentligare än skillnaden i ämnesprofil är dock skillnaden i reellt innehåll. Genom att organisationernas grundsyn präglar såväl valet av stoff inom ämnet som sättet att behandla det, kan två studieförbund

inom samma ämnesram erbjuda väsentligen olika innehåll. Denna möjlighet för förbunden att prägla sin studieverksamhet är ett betydelsefullt inslag i folkbildningsarbetet.

I Höglund—Eliassons undersökning Vuxenutbildning i Sverige (1971) påpekas att studiecirkelnas innehåll i jämförelse med andra former av vuxenutbildning är markerat "onyttiga" eller "fritids- och kulturinriktade". Situationen i detta avseende har emellertid i viss mån ändrats genom att tilläggsbidrag infördes budgetåret 1970/71 för studiecirkel på grundskolenivå i ämnena svenska, matematik, samhällskunskap och engelska samt för studiecirkel som syftar till att förbättra de handikappades förmåga att meddela sig. Motivet för tilläggsbidraget till dessa s. k. prioriterade studiecirkel har varit att förbättra möjligheterna att nå ut med utbildningen till grupper med kort grundutbildning. Effekten har också blivit den avsedda. Under verksamhetsåret 1973/74 utgjorde de prioriterade cirkelarna 79 152 st, vilket innebär 34 procent av totala antalet studiecirkel (230 764). Inom ABF utgjorde under samma år cirkelarna i prioriterade ämnen 48 procent, inom Vuxenskolan 39 procent och inom Medborgarskolan 27 procent av hela antalet cirkel i allmänna ämnen.

2.6 De olika utbildningsformernas räckvidd

2.6.1 Antal vuxenstuderande

En viss utbildnings omfattning kan mätas på olika sätt. Man kan sålunda ange hela utbildningsvolymen t. ex. i antalet undervisningstimmar, antalet ämneskurser eller antalet studiecirkel. Ett sådant mått på utbildningens omfattning har intresse då man vill få en uppfattning om de medel som fordras för den. Då det gäller att bedöma hur stor del av befolkningen som nås av olika former av vuxenutbildning är ett mått på utbildningens räckvidd av större intresse än på dess volym. Det naturliga måttet blir då det antal människor som nås av en viss utbildning, oberoende av deras studieintensitet. Den statistik som finns tillgänglig anger i allmänhet antalet deltagare, inte antalet individer.

En person som deltar i flera korta kurser under ett år eller i flera studiecirkel räknas i var och en av dessa som *kursdeltagare*. Antalet personer, som under ett år deltagit i heltidsstudier under längre tid, går i regel att fastställa med ganska stor säkerhet. Då det gäller fritidsstudier i studiecirkelform och deltagande i korta ämneskurser är talen osäkrare. Det är möjligt och i vissa fall troligt, att samma personer under ett år deltagit i mer än en studiecirkel. Här måste en reduktion ske i förhållande till det totala antalet kursdeltagare, för att man skall få antalet personer som deltagit i cirkelstudier.

Någon undersökning som anger hur många individer som faktiskt deltar i studiecirkelstudier under ett år finns inte men det finns visst material som kan ligga till grund för en bedömning. Låginkomstutredningen har låtit undersöka den vuxna befolkningens fritidsförhållanden och resultatet finns publicerat i en studie av Agneta Lundahl: Fritid och

rekreation (Allmänna förlaget 1971). Undersökningen avser befolkningen mellan 15 och 75 år och gjordes genom intervjuer våren/sommaren 1968. Intervjupersonerna skulle ange om de deltar "någon gång" eller "ofta" i vissa fritidsaktiviteter, bland dessa "studiecirkel eller kurser". Av de tillfrågade svarade 12 procent, motsvarande 700 000 personer av befolkningen mellan 15 och 75 år, att de "någon gång" deltar i studiecirkel eller kurser. De som svarade att de "ofta" deltar i studiecirkel eller kurser, utgjorde 7 procent av de tillfrågade, motsvarande 430 000 personer av befolkningen mellan 15 och 75 år. Uppgifterna kan inte utan vidare anses motsvara dem som under ett år deltagit i studiecirkel. Den grupp som deltagit i annan kursverksamhet än studiecirkel och således inte varit cirkeldeltagare torde vara så liten att den inte väsentligt påverkar talens storlek. Men det kan ifrågasättas om huvuddelen av de 700 000 personer som deltar i studiecirkel "någon gång" varit cirkeldeltagare under det senaste året. Ett försiktigt antagande om att åtminstone hälften av dem varit det, skulle för det angivna året leda till slutsatsen att ungefär tre kvarts miljon personer deltagit i studiecirkelverksamhet.

Antalet studiecirkeldeltagare (där dubbelräkningar av personer alltså förekommer) är 1,46 miljoner personer för studieåret 1967/68. Det betyder att en person motsvarar två cirkeldeltagare, dvs. att var och en av de studerande i medeltal deltagit i två cirklar. Sedan dess har antalet cirkeldeltagare ökat avsevärt. Man kan tänka sig att ökningen av antalet deltagare inte motsvaras av en procentuellt lika stor ökning av antalet personer, utan att ökningen till viss del beror på att samma person har valt att delta i fler cirklar. Mot detta talar dock två omständigheter. En väsentlig del av de nya cirkelarna är s. k. prioriterade cirklar och det råder inte någon tvekan om att deltagarna i dessa till väsentlig del rekryteras inom nya grupper. Vidare finns det inom alla förbund en tendens att öka timantalet i cirkelarna, vilket leder till att samma person inte kan delta i så många cirklar per år. Man vågar alltså anta att relationstalet två kan tillämpas som ett ungefärligt mått på förhållandet mellan antalet cirkeldeltagare och antalet studerande personer också för studieåret 1973/74. De 2,2 miljonerna deltagare skulle då motsvaras av drygt en miljon studerande personer.

Inom ABF har gjorts en motsvarande undersökning vilken dock endast gäller ABF:s verksamhet. Enligt denna skulle antalet personer vara 2/3 av antalet deltagare. Tillämpas denna beräkning på hela studiecirkelområdet skulle alltså antalet personer som under ett år deltar i studiecirkel vara ca 1,4 miljoner.

Även för korta ämneskurser vid folkhögskola är det troligt att samma person under ett år deltar i mer än en kurs. I vissa fall är kurserna uppbyggda på ett sådant sätt att de kompletterar varandra och avsikten är att den ena kursen skall följa den andra. Detta är dock inte regel. Man kan därför utgå från att talet för deltagarna också ger ett ungefärligen riktigt mått på antalet personer, som nåtts av utbildningen.

Uppgiften om antalet studerande i kommunal vuxenutbildning under ett läsår har hämtats från SCB:s statistik. Den bygger på uppgifter om antalet studerande under hösten 1973 (144 000 personer), ökat med

Tabell 2.1 Antalet personer som beräknas ha deltagit i olika former av vuxenutbildning under studieåret 1973/74

Studiecirklar inom studieförbund	1 000 000–1 400 000
Folkhögskola (vinterkurser och ämneskurser)	55 000
Kommunal vuxenutbildning	180 000
Statens skolor för vuxna (varvad undervisning och brevkurser)	8 000
Arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center	75 000

antalet nytilkomna studerande under våren 1974 (34 000).

Med tanke på de osäkerheter i uppgifterna som ovan nämnts har alla tal avrundats till hela tusental. De olika utbildningsformernas räckvidd skulle då kunna anges genom talen i tabell 2.1. Enligt denna skulle över en miljon människor delta i studiecirkelverksamhet medan betydligt över en kvarts miljon deltar i annan vuxenutbildning. Någon summering är inte möjlig, dels på grund av uppgifternas osäkerhet, dels därför att en och samma person kan delta i flera former av vuxenutbildning. Landets befolkning mellan 20 och 67 år var 1973 ca fem miljoner personer. Av dessa deltog mellan en och två miljoner i vuxenutbildning.

2.6.2 Geografisk spridning

De olika utbildningsformerna når emellertid inte samma grupper. Den studieform som har den bästa regionala spridningen är naturligt nog studiecirkeln. FÖVUX har gjort en omfattande undersökning av sambandet mellan de korttidsutbildades och studiecirkelverksamhetens regionala fördelning. Variationerna i deltagarfrekvens är stora mellan dels olika län, dels olika kommuner. Visst samband mellan kommuns tätortsgrad och antalet cirkeldeltagare kan påvisas, i stort sett innebärande att kommuner med hög tätortsgrad (mer än 60 procent) har ett något högre deltagande, medan kommuner med låg tätortsgrad (mindre än 20 procent) har ett lägre deltagande. Någon utpräglad tätortsföreteelse är studiecirkeln dock inte. De kartor över deltagarfrekvens i vissa studiecirklar som FÖVUX redovisar i sitt betänkande Vidgad vuxenutbildning (SOU 1974:54) visar att studiecirkelverksamheten är väl spridd över hela landet, utan någon markerad koncentration till vissa typer av kommuner.

Även verksamheten vid AMU-center och folkhögskolor är väl spridd över hela landet. Det finns ett femtiotal AMU-center och dessutom filialer eller enstaka kurser på ytterligare ca 100 orter. Folkhögskoleenheterna (huvudskolor och filialer) var 115 under arbetsåret 1974/75. Skolornas lokalisering ger fog för kommentaren att "folkhögskolan är ännu till största delen en landsbygdsföreteelse" (Vuxenutbildning i Sverige). Vid denna bedömning har hänsyn inte tagits till att ett stort antal folkhögskolor som är förlagda till landsbygden genom ämneskurser eller filialskolor bedriver verksamhet i närliggande städer (externatfolkhögskolor). F. n. finns 23 sådana ämneskurser/filialer.

Kommunal vuxenutbildning förekommer i praktiskt taget alla kommu-

ner, men dess omfattning skiftar kraftigt mellan kommunerna. Den är förhållandevis väl utbyggd i storstadskommunerna men har ringa omfattning i de flesta kommuner inom det allmänna stödområdet.

Den statliga vuxenutbildningen vid statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping är riksrekryterande. En förhållandevis stor andel av eleverna kommer emellertid från den region inom vilken respektive skola ligger.

Även om vuxenutbildningen är spridd över hela landet har den alltså en ojämn fördelning. Detta gäller särskilt den kommunala vuxenutbildningen, men vissa skevheter i detta avseende finns också inom de övriga utbildningsformerna. Det innebär att personer i storstadsområden och tätorter har gynnsammare utbildningsbetingelser än personer i glesbygd.

2.6.3 *Åldersspridning*

Studieformerna når också olika åldersgrupper. Folkhögskolornas långa kurser har förhållandevis yngst elever. Medianåldern är 21,3 år (Folkhögskoleelever 1973). Variationerna mellan skolorna är relativt stora. Bland manliga elever vid arbetarrörelsens skolor är medianåldern ca 26 år. Deltagarna vid AMU-center och i kommunal och statlig vuxenutbildning är i medeltal några år äldre än folkhögskoleelever. Sålunda är medianåldern för nyinskrivna elever vid kommunal vuxenutbildning 30,2 år och vid AMU-center 29,0 år (uppgifterna gäller våren 1974). Studiecirkelverksamheten har nått jämförelsevis många äldre. Enligt en undersökning inom projektet Studiecirkel 70 var 58 procent av samtliga cirkeldeltagare över 33 år. Även deltagarna vid folkhögskolornas kortare ämneskurser har en hög genomsnittsålder.

2.6.4 *Könsfördelning*

Antalet vuxenstuderande är inte jämnt fördelat mellan könen. De kvinnliga deltagarna överväger inom de flesta studieformerna. Inom studiecirkelverksamheten utgör de ca 2/3 av samtliga studerande, inom folkhögskolans vinterkurser utgör de ca 61 procent, och i kommunal vuxenutbildning 64 procent. Vid den varvade undervisningen vid statens skolor för vuxna och vid AMU-center överväger dock de manliga studerande något.

2.6.5 *Studiebakgrund*

Studiecirkeln är den vuxenutbildningsform som har de flesta korttidsutbildade. Enligt en undersökning inom projektet Studiecirkel 1970 hade 38 procent av de studerande i studiecirkel under höstterminen 1970 endast folkskola som utbildningsbakgrund. Undersökningen avsåg ett urval av 500 cirkel, representerande samtliga studieförbund. Variationerna mellan studieförbunden är emellertid stor. Detta framgår av en undersökning som SCB genomfört, likaså hösten 1970. Undersökningen

avser deltagare i prioriterade cirklar inom de fyra största studieförbunden (ABF, TBV, SV och Mbsk). Enligt denna var andelen deltagare med endast folkskola som utbildningsbakgrund inom ABF omkring 60 procent, SV drygt 50 procent, TBV omkring 40 procent och Mbsk omkring 30 procent. En av Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning (PUB) utförd undersökning från år 1971 visar att 55 procent av cirkeldeltagarna inom ABF har högst åttaårig folkskola.

Även inom kommunal vuxenutbildning finns många korttidsutbildade. Hösten 1973 utgjorde de enligt SCB:s statistik 33 procent av de nyinskrivna eleverna. Inom grundskoleutbildningen utgjorde de 54 procent, vid gymnasieskolekurserna 11 procent och vid den särskilda yrkesutbildningen 36 procent. Här märks en förändrad tendens i förhållande till tidigare år. Den kommunala vuxenutbildningen omfattade från början i större utsträckning gymnasiala studier. Antalet elever med endast folkskola var då naturligt nog mindre. I 1971 års vuxenutbildningsproposition (prop. 1971:37) lades särskild vikt vid åtgärder som skulle underlätta att rekrytera vuxna med kort tidigare utbildning till kommunal vuxenutbildning. Bl. a. ändrades intagningsbestämmelserna och en begränsning av antalet utbildningsplatser inom de gymnasiala kurserna infördes. Inom grundskolekurserna har också under senare år andelen korttidsutbildade stigit och ligger nu i stort sett i nivå med den genomsnittliga andelen korttidsutbildade i studiecirkelverksamheten. Av naturliga skäl är andelen korttidsutbildade i de gymnasiala kurserna lägre.

För folkhögskolans långa kurser har till viss del en förändring i motsatt riktning skett. Tidigare hade folkhögskolorna en högre andel elever med folkskola som utbildningsbakgrund än den kommunala och statliga vuxenutbildningen. Sälunda visade det sig vid en undersökning utförd 1968 (Johansson—Molander: Vuxenstuderande 1968) att 54 procent av eleverna vid folkhögskolorna hade denna utbildningsbakgrund. Enligt Folkhögskoleelever 1973 utgör denna grupp nu endast 20 procent av eleverna. Folkhögskolan rekryterar sina elever ur grupper som i regel haft tillgång till den nioåriga grundskolan och eventuellt också någon form av gymnasial utbildning. En inte oväsentlig grupp av eleverna, vid vissa skolor över 50 procent, har sedan länge rekryterats via arbetsmarknadsmyndigheterna bland personer, som fyllt villkoren för utbildningsbidrag inom AMU. Denna elevgrupp har genomsnittligt haft högre ålder än de övriga. Genomsnittsåldern har sjunkit och utbildningsnivån hos de nya eleverna blivit högre. En bidragande faktor har också varit tillkomsten av vissa speciallinjer. Dessa linjer har ofta haft karaktären av förberedande yrkesutbildning och har dragit till sig relativt unga studerande. Speciellt gäller detta musiklinjerna.

Vad som här sagts gäller om folkhögskolans långa kurser. De korta ämneskurserna rekryterar till väsentlig del samma grupper som studieförbundens cirkelverksamhet.

Inom arbetsmarknadsutbildningen utgjorde år 1973 de korttidsutbildade ca 55 procent av totala antalet personer som började utbildningen. Uppgiften avser hela arbetsmarknadsutbildningen och andelen korttidsutbildade som började vid SÖ:s kurser med deras övervägande praktiska

inriktning torde vara något högre.

De här angivna procenttalen för antalet korttidsutbildade vid olika utbildningsvägar är inte utan vidare jämförbara. Uppgifterna om studiecirkeldeltagarna bygger på en undersökning, som ligger längre tillbaka i tiden än övriga redovisade undersökningar. Även dessa har olika källor och begreppet korttidsutbildad kan ha tolkats på något olika sätt. Men även om uppgifterna måste användas med stor försiktighet, vågar man ändå dra vissa slutsatser: De utbildningsformer som samlat mest korttidsutbildade och där dessa utgör omkring hälften eller mer av de studerande är arbetsmarknadsutbildningen, studiecirkelverksamheten inom ABF och SV samt den kommunala vuxenutbildningen på grundskolenivå. Uppgifterna är emellertid för osäkra för att man skall kunna göra en mera detaljerad jämförelse mellan dem. En något mindre andel av dem som kommer till TBV:s och Mbsk:s kurser och till den särskilda yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning är korttidsutbildad. Vid folkhögskolorna utgör de en ännu mindre andel.

2.7 Resurser

2.7.1 *Studieförbundens studiecirkelverksamhet*

Den tidigare vuxenutbildningen, folkbildning i form av folkhögskola och studieförbundsverksamhet, fick arbeta med mycket begränsade resurser. De medel som stod till förfogande var anslag genom privatpersoner och organisationer. Senare tillkom anslag från kommun, landsting och stat. Utbildningens utformning präglades starkt av denna knapphet på ekonomiska resurser. Studieförbundens verksamhet kom inte att knytas till materiellt välutrustade institutioner. Som studiehandledare fungerade organisationernas medlemmar. Det blev en naturlig princip för studiecirkeln att ledaren tillhörde den studerande kamratkretsen. Efter hand som verksamheten växt, har nya krav ställts på lokaler för administration och undervisning samt på ledarutbildning. Ledararvoden har också blivit allmänt förekommande. I vissa fall har man haft behov av lärare med mera omfattande ämnesutbildning som cirkelledare. För att studieförbunden skall kunna uppfylla de nya krav som ställts har kommunala och statliga ekonomiska insatser fordrats, och i den mån de samhälleliga insatserna ökat, har studieförbunden förbättrat sin materiella standard. Fortfarande gäller dock att den ursprungliga situationen i viss mån präglar verksamheten. Studieförbundens verksamhet är i mindre grad än annan utbildning institutionaliserad. De resurser som avser administration och pedagogisk utrustning är knappa. I vuxenutbildningspropositionen (prop. 1975:23) visar departementschefen på den nya situation som studieförbunden kommit i genom de krav som lagen om anställningsskydd ställer. För att cirkelledarna skall omfattas av denna har studieförbunden slutit kollektivavtal med dess fackliga organisationer. Det kan därför, enligt departementschefen, bli nödvändigt att se över formerna för stödet till studiecirkelverksamheten.

2.7.2 Folkhögskola

Folkhögskolorna tillkom på liknande villkor som studiecirkelverksamheten. Även här var till en början de materiella resurserna mycket begränsade. Åtskilliga skolor arbetade många år utan egna lokaler eller egen utrustning. Landstingens och kommunernas insatser kom att förändra situationen. I vissa fall skapade landstingen egna folkhögskolor, i andra övertog man redan existerande skolor och i övrigt gav man anslag till existerande skolor inom landstingsområdet. Senare tillkom statsbidrag till folkhögskolorna och härigenom blev deras karaktär av fasta institutioner mer markerad. Denna utveckling var av flera skäl nödvändig. Folkhögskolorna ligger i regel på landsbygden och för att bereda de studerande rum och mat krävdes internat. Genom internaten fick folkhögskolorna nya viktiga funktioner. Vidare krävde heltidsundervisningen särskild lärarpersonal, anställd enbart för folkhögskolans räkning eller i vissa fall gemensamt för folkhögskola och annan skolform, t. ex. lantbruksskola eller lantmannaskola. För lärarnas och ekonomipersonalens räkning fordrades bostäder.

De äldre skolbyggnaderna är i regel byggda eller inköpta av huvudsakligen insamlade medel, medan nyare byggnader till större delen finansierats genom statsbidrag eller landstingsinsatser. Folkhögskolorna utgör även en tillgång för det övriga folkbildningsarbetet. De fungerar ofta som kurs- och konferenslokaler. Länsbildningsförbunden har viss verksamhet förlagd till folkhögskolorna, t. ex. expedition för ämnes- och bildningskonsulenter. I vissa fall har skolbiblioteken fungerat som folkbibliotek.

2.7.3 Kommunal vuxenutbildning

När kommunal vuxenutbildning infördes förutsattes att den inte skulle behöva tillföras några egna resurser i form av lokaler och materiel. Dessa resurser skulle vara gemensamma med skolväsendet i övrigt. I enlighet härmed utgår inte några statsbidrag för lokaler och nyinvesteringar i materiel. Den kommunala vuxenutbildningen utnyttjar lokaler och utrustning inom ungdomsskolan. Där särskild enhet för kommunal vuxenutbildning finns, har denna egna lokaler och utrustning. De bristande lokalresurserna har inom vissa orter hämmat anordnande av dagundervisning. De har dessutom försvårat anpassningen av undervisningsmetoder och utrustning till vuxnas förutsättningar och behov.

2.7.4 Arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center

För arbetsmarknadsutbildningen har som egna institutioner byggts AMU-center. Som tidigare framhållits kan arbetsmarknadsutbildning genomföras också inom det allmänna skolväsendets ram. För att tillgodose utbildningsbehovet har det varit nödvändigt att tillskapa egna resurser i form av lokaler och undervisningsmateriel, maskinutrustning m. m. I vissa fall har det allmänna skolväsendet över huvud taget inte haft någon ledig kapacitet att erbjuda och om sådan funnits har den ofta nog

Tabell 2.2 Beläggning vid AMU-center 1972 och 1974 i procent av den totala kapaciteten

	1972	1974
jan.	..	68
febr.	..	70
mars	76	71
april	75	69
maj	72	67
juni	69	59
juli	59	52
aug.	59	55
sept.	65	59
okt.	71	64
nov.	77	66
dec.	72	64
genomsnitt för hela året	72,5 (mars–dec.)	63,7

inte motsvarat arbetsmarknadsutbildningens behov. Denna har ställt speciella krav på utbildningens inriktning och genomförande, såsom kontinuerlig drift och möjlighet till successiv rekrytering. För att tillgodose utbildningsbehovet har AMS i samverkan med SÖ byggt upp särskilda AMU-center, som f. n. har en kapacitet som motsvarar hälften av utbildningsbehovet.

Beläggningen vid AMU-center, dels under år 1972 (mars–dec.), dels under år 1974 framgår av tabell 2.2.

Tabellen visar en ledig kapacitet på ca 30 procent. Eftersom det totala antalet platser är ca 25 000, skulle detta motsvara ungefär 7 000 platser. Detta är emellertid endast en skenbar överkapacitet, som i begränsad omfattning kan utnyttjas. Den avser samtliga utbildningar i hela landet och anger inte vad som lokalt i varje undervisningsämne och vid varje tillfälle kan utnyttjas. Som framgår av tabellen är kapaciteten också till väsentlig del utnyttjad under tiden juni–aug, då övriga skolor i regel står tomma.

Då denna överkapacitet bedöms, måste man ta hänsyn till arbetsmarknadsutbildningens speciella uppgift att snabbt och med hänsyn till arbetsmarknadslägets krav kunna erbjuda utbildning inom olika områden. Ett hundraprocentigt resursutnyttjande skulle inte ge den extra resurs som arbetsmarknadsutbildningens flexibilitet kräver. Denna extra kapacitet torde emellertid under kortare tid åtminstone till någon del kunna utnyttjas för övrig vuxenutbildnings räkning på samma sätt som arbetsmarknadsutbildningen till en del kan använda det reguljära skolväsendets lokaler och materiel. Detta torde i allmänhet förutsätta att man kan utnyttja den lediga kapaciteten i form av vakanser eller en kurskapacitet i form av lokaler och utrustning utan alltför stora förändringar.

2.7.5 Kontaktnät

Vid sidan av de materiella resurserna förfogar vuxenutbildningen också över andra resurser bl. a. i form av ett rikt förgrenat kontaktnät mellan vissa utbildningsanordnare och organisationer av skilda slag.

Kontaktnätet är väl utbyggt och förgrenat inom studieförbundens verksamhetsområde, genom det nära sambandet mellan studieförbunden och övriga organisationer. Det innebär att de förbund, som har nära anknytning till de mest aktiva folkrörelserna, har de största möjligheterna att på ett naturligt sätt nå studieintresserade. Till sådana folkrörelser hör exempelvis de fackliga organisationerna. Kontaktnätet för arbetsmarknadsutbildningen utgörs främst av arbetsförmedlingarna och av arbetsmarknadens organisationer. Folkhögskolorna har i regel ett kontaktnät, som dock är olika utformat vid skolorna. Rörelseskolorna har samma kontaktvägar som studieförbunden, folkrörelseorganisationerna och skolor utan formell rörelseanknytning har ofta motsvarande kontakter, bl. a. genom att skolan samarbetar med ett eller flera studieförbund. Inom kommunal vuxenutbildning kan en kontaktverksamhet av liknande slag behöva byggas ut.

Den administrativa apparaten har anpassats till varje utbildningsform för sig men erbjuder också vissa kontakter mellan utbildningsformerna. För dessa samarbetsformer redovisas i kap. 3.

2.7.6 Lärare och cirkelledare

Det finns olika slag av vuxenutbildare: cirkelledare inom folkbildningen, lärare med utbildning för någon av de övriga vuxenutbildningsformerna och lärare med utbildning för ungdomsskolan. Cirkelledarna utbildas huvudsakligen inom respektive studieförbund eller i samarbete mellan studieförbunden. En del av denna cirkelledarutbildning har lagts till folkhögskolorna. Speciell utbildning för vuxenundervisning finns dels vid lärarhögskolan i Linköping, dels vid lärarhögskolan i Stockholm. Folkhögskolegrenen vid ämneslärarlinjen i Linköping avser i första hand utbildning av ämneslärare vid folkhögskola. Till denna linje tas bl. a. in ett antal sökande som inte har den vanliga behörigheten att söka till lärarhögskola, men har lång erfarenhet från folkbildnings- eller folkrörelsearbete. En del av de utbildade lärarna har anställts av folkbildningsorganisationer. På så sätt utgör lärarhögskolan i Linköping också delvis en utbildningsväg för funktionärer i övrigt folkbildningsarbete. Utbildningen vid lärarhögskolan i Stockholm är närmast inriktad på den kommunala vuxenutbildningen.

Än så länge gäller att en mycket stor del av de lärare som tjänstgör inom vuxenutbildningen skaffat sin kunskap i vuxenutbildning genom praktiska erfarenheter av sådan utbildning och genom fortbildning vid kortare kurser. Behovet av vuxenpedagogiskt skolade ledare och lärare är ännu långt ifrån tillgodosett.

Den kommunala vuxenutbildningen tillfördes från början inte några egna lärartjänster. De lärare som tjänstgjorde där var anställda som

timlärare. Sedan ett par år tillbaka kan tjänstgöring inom kommunal vuxenutbildning göras som fyllnadstjänst för lärare anställda inom grundskola eller gymnasieskola. I budgetpropositionen 1975 (prop. 1975:1, bil. 10) föreslår föredraganden att särskilda tjänster skall inrättas avseende anställning vid skolväsendet i kommunerna. Avsikten med dessa särskilda tjänster är att lärarna i första hand enligt vissa regler skall tjänstgöra inom kommunal vuxenutbildning. En del av undervisningen kan dock fullgöras inom ungdomsskolan. Riksdagen har med en mindre ändring beslutat i enlighet med propositionen.

Vuxenutbildningens utveckling under senare år har gjort att behovet av lärare och ledare, som är inriktade på vuxenutbildning, ökat snabbt. Trots att några studieförbund under senare år byggt upp systematiserad cirkelledarutbildning har studieförbunden inte haft möjlighet att utbilda ledare i den omfattning som varit önskvärd. Antalet utbildade cirkelledare synes därför ännu vara otillräckligt.

2.8 Kostnader

Vuxenutbildningens resurser byggdes som nyss nämnts ursprungligen upp genom frivilliga insatser av enskilda och organisationer. I den mån de olika samhällsorganen blev medvetna om behovet av vuxenutbildning tillkom och ökade insatserna från kommuner, landsting och stat. Efter hand har denna del av utgiftstäckningen blivit den avgjort största, men fortfarande fordras inte oväsentliga insatser från organisationer och enskilda, bl. a. i form av avgifter för deltagande i studiecirkel och driftbidrag till rörelseägda folkhögskolor från huvudmännen.

Hur statens utgifter för olika former av vuxenutbildning ökat under tiden från och med budgetåret 1969/70 framgår av tabell 2.3 samt av diagrammen 2.1 och 2.2. I diagram 2.1 har motsvarande kostnader också omräknats i fast penningvärde (år 1969). Att på motsvarande sätt ange primärkommunala och sekundärkommunala kostnader är inte möjligt då en samlad redovisning av kommunernas utgifter för vuxenutbildning saknas. Av tillgängliga uppgifter kan emellertid uppskattas att den statliga insatsen f. n. utgör ca fyra femtedelar och den kommunala ca en femtedel av samhällets totala insats för vuxenutbildning exklusive vuxenutbildningen i radio och TV, svenskundervisning för invandrare och löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet.

I olika sammanhang har statens och kommunernas kostnader för olika former av vuxenutbildning relaterats till utbildningsvolymen. Sådana jämförelser är emellertid osäkra, eftersom det är svårt att avgöra hur utbildningsvolymen skall anges. Ett påtagligt mått är antalet deltagartimmar. Andra mått skulle sakligt sett vara att föredra, t. ex. antalet årselever eller någon form av mått på inhämtade studiekurser. Sådana mått är emellertid inte möjliga att använda, beroende på utbildningsformernas olika mål och arbetsmetoder. Det måste emellertid understrykas att man vid jämförelse mellan olika studieformers kostnader räknade per deltagartimme måste ta stor hänsyn till varje särskild studieforms mål

Tabell 2.3 Statens utgifter för vuxenutbildning i Mkr.

	BUDGETÅR						
	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75 (anslag)	1975/76 (anslag)
A. Arbetsmarknadsutbildning inkl. utbildning av svär- placerade	202,0	221,0	288,6	327,1	359,5	369,5	407,0
B. Viss utbildning via radio och television m. m. ^a	9,5	6,9	9,1	9,2	9,6	9,5	10,0
C. Statliga skolor för vuxna ^b	6,7	5,9	7,5	5,8	5,4	5,9	6,5
D. Bidrag till driften av kommu- nala skolor för vuxna	65,2	87,1	115,9	126,2	135,8	165,0	163,5
E. Bidrag till studieticir- verksamhet	78,0	121,0	139,8	210,8	246,9	259,0	343,6 ^c
F. Bidrag till studieförbund	6,9	8,4	8,9	9,4	10,4	14,4	21,1 ^d
G. Bidrag till folkhögskolor ^e	95,2	93,6	108,1	125,4	129,6	143,7	161,7
H. Bidrag till lönagarorgani- sationernas centrala kursverk- samhet	—	2,3	5,7	6,7	7,4	9,7	12,7
I. Undervisning för invandrare i svenska språket m. m.	9,0	20,0	69,7	38,2	39,6	48,5	49,3
J. Bidrag till särskilda vuxen- utbildningsåtgärder ^f	0,3	0,4	0,6	0,7	0,7	0,7	0,9
K. Bidrag till vissa organisa- tioners centrala kursverksamhet	—	—	—	—	—	0,3	0,4

^a Här ingår inte den avgiftsfinansierade vuxenutbildningen inom Sveriges Radios skolprogramverksamhet.^b Här ingår utbildningskostnader, material för självstudier samt undervisningsmaterial m. m.^c I detta belopp ingår 27,6 Mkr av de medel som tillfaller statsverket genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden.^d I detta belopp ingår 6,7 Mkr av de medel som tillfaller statsverket genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden.^e Här ingår bidrag till driften av folkhögskolor, bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor samt bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor.^f De olika särskilda vuxenutbildningsåtgärderna (främst tolkutbildning) sammanfördes 1974/75 till ett anslag.

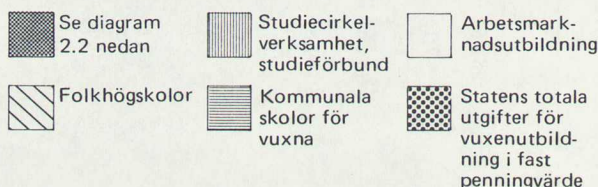
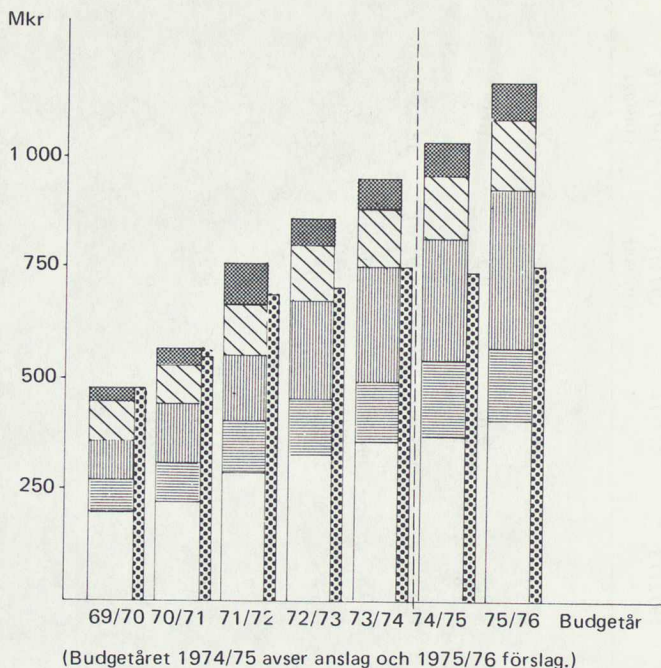
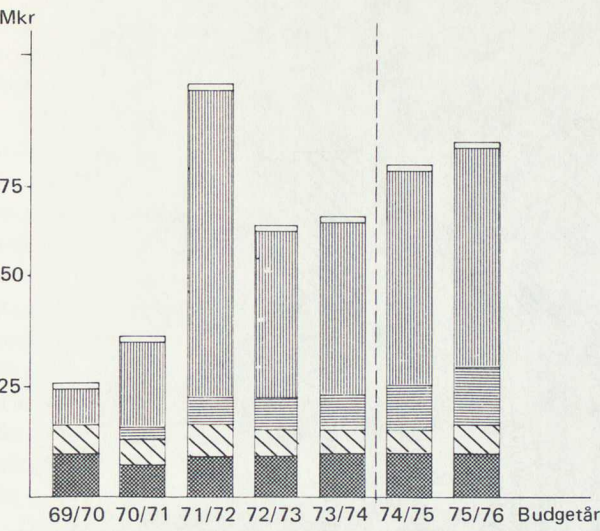

Diagram 2.1 Statens utgifter för vuxenutbildning i Mkr.

och organisation. För AMU-centren, vilkas undervisning till stor del är yrkesinriktad, blir institutions- och materielkostnaderna stora. Folkhögskolornas kostnader påverkas av internatformen.

De gjorda beräkningarna avser arbetsåret 1973/74. I vissa avseenden har uppskattningar och antaganden fått göras. Bedömningen av kommunernas kostnader för kommunal vuxenutbildning bygger dels på en av SÖ genomförd enkät till kommunerna, dels på den av Svenska Kommunförbundet rekommenderade interkommunala ersättningen per elevtimme. Viss uppskattning av studieavbrotten har gjorts liksom av antalet veckotimmar vid folkhögskolan. I övrigt har uppgifter från SCB:s statistik och SÖ:s skrift Skolväsendet (Aktuellt från Skolöverstyrelsen, aug 1974) använts. Kostnaderna per deltagartimme har angivits i tabell 2.4. Uppgifterna har också överförts till diagram i figur 2.3.

Som en jämförelse har i tabellen också införts timkostnaderna vid gymnasieskola. Det kan anmärkas att kostnaderna per år är desamma vid gymnasieskola och folkhögskola (vinterkurs) enligt SÖ. Den här redovisade skillnaden i timkostnader hänger samman med skillnader i kursernas längd.

(Budgetåret 1974/75 avser anslag och 1975/76 förslag.)

Diagram 2.2 Statens utgifter för vuxenutbildning i Mkr.

Tabell 2.4 Kostnader per deltagartimme vid olika former av vuxenutbildning (kr/deltagartimme).

Utbildningsform	Kostnader		
	Statliga	Kommunala	Summa
Studiecirkel	4:20	1:80	6:00
Folkhögskola	6:70	2:80	9:50
Kommunal vuxenutbildning	4:80	1:30	6:10
AMU-center	8:70	—	8:70
Gymnasieskola	5:30	3:50	8:80

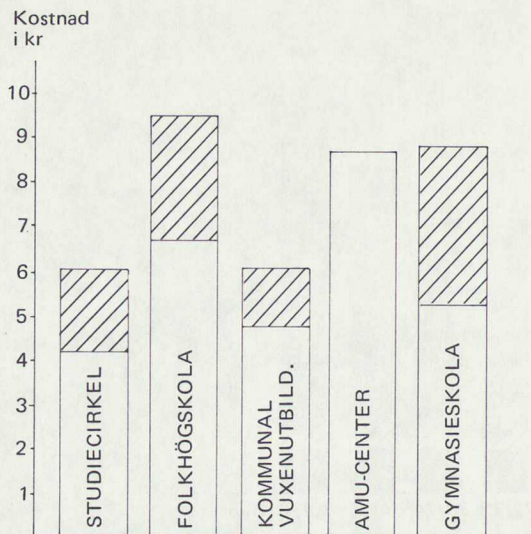

Diagram 2.3 Kostnader per deltagartimme vid olika former av vuxenutbildning (kr./deltagartimme).

2.9 Måluppfyllelse

2.9.1 Inledning

Vuxenutbildningsformerna har uppstått ur skilda behov och utformats med hänsyn till dessa. I vissa fall har folkrörelseorganisationer byggt upp studieverksamheten, i andra fall är det samhället som erbjuder utbildning. Ett sådant organisationsmönster får till följd att olika anordnare kan komma att vända sig till samma grupp med i huvudsak likartat studieprogram, men också att vissa grupper kanske inte får del av en undervisning som de skulle ha nytta av.

Samtidigt som mönstret blivit mer komplicerat har samhällets insatser för utbildning ökat. Medan den tidiga folkbildningen drevs helt eller nästan helt med organisationers eller enskildas medel, bekostas den övervägande delen av nutida vuxenutbildning av stat, landsting och kommun. Det är naturligt om samhället ställer krav på att de resurser som ställs till vuxenutbildningens förfogande utnyttjas väl.

Vuxenutbildningens måluppfyllelse bör ses i relation till dess övergripande mål. Dessa har tidigare behandlats i detta kapitel. Ett mål är att bidra till personlighetsutvecklingen bl. a. genom att utveckla förmågan till kritisk analys och att inom ramen för demokratins arbetsformer stimulera till förbättringar på skilda områden. Ett annat mål är att stärka individens ställning på arbetsmarknaden genom förbättrad allmän utbild-

ning och genom yrkesinriktad utbildning. Planeringen av vuxenutbildningen bör med beaktande av dessa mål utformas så att de korttidsutbildade ges möjlighet till överbryggande utbildning.

För vuxenutbildningen gäller, som för all annan utbildning, att det är utomordentligt vanskligt att med säkerhet fastställa i vilken utsträckning de uppställda målen nåtts. De kvantitativa förloppen är ofta förhållandevis lätta att mäta, medan de kvalitativa egenskaperna i utbildningen ofta inte låter sig fångas av enhetliga eller jämförbara måttskalor. Det är således möjligt att för vuxenutbildningen i vissa fall till en del ange graden av måluppfyllelse. Man kan visa i vad mån en viss utbildning nått korttidsutbildade eller om den studerandes ställning på arbetsmarknaden förbättrats i den meningen att tidigare arbetslösa efter sina studier erhållit arbete. Till stor del har emellertid de övergripande målen en sådan karaktär att graden av måluppfyllelse inte kan anges kvantitativt. I vilken utsträckning de kvalitativa delarna av de övergripande målen nåtts, får uppskattas genom mera allmänna bedömningar.

Det är enligt SVUX:s uppfattning viktigt att sådana bedömningar görs utifrån en vid referensram såväl när det gäller värderingar som ifråga om utbildningens effektivitet, dvs. resultat i förhållande till insatta resurser.

Som exempel kan nämnas folkbildningens insats. Den har allmänt betraktats som värdefull. Genom fackliga studier ges de studerande en möjlighet att påverka sin arbetsmiljö och stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Genom studier i samhällsämnena får de vana vid kritisk granskning av olika företeelser i samhället och stimuleras att medverka till förändringar i enlighet med sina intressen. På det estetiska området har folkbildningsarbetet en betydelsefull personlighetsutvecklande uppgift. Men det är inte möjligt att mäta i hur hög grad mål av detta slag uppnåtts.

Ett sätt att bedöma måluppfyllelser är att undersöka i hur hög grad utbildningen genomförs och i vad mån studierna avbrutits. Ett annat sätt är att studera sammansättningen av deltagargruppen med tanke på tidigare utbildning och socialgruppsstillhörighet. En sådan undersökning visar i vad mån utbildningen nått ut till de grupper man försökt nå.

Inom kommunal vuxenutbildning var under vårterminen 1973 enligt SCB:s statistik studieavbrotten i grundskole- och gymnasieskolekurser ca 13 procent. Enligt en undersökning utförd för ABF:s räkning av Sveriges Radios Publik- och Programforskningsavdelning under hösten 1971 avbröt en av tio som påbörjat cirkelstudier inom ABF sina studier. Det bör dock anmärkas att sätten att definiera studieavbrott inte helt överensstämmer. Talen är därför inte utan vidare jämförbara, men är mot bakgrund av de snabba förändringarna i vuxnas levnadsförhållanden klara uttryck för en hög grad av måluppfyllelse i de båda utbildningsformerna. Det finns en risk att man okritiskt bedömer utbildning som har lägre avbrott som mera effektiv utan att ta hänsyn till den ambition man haft att nå grupper med bristande studieträning och låg grundutbildning. I den mån man lyckats nå dessa grupper har man uppfyllt en del av vuxenutbildningens uppgift att minska utbildningsklyftorna. Samtidigt har man tagit en större risk att misslyckas med genomförandet av

studierna. Om en studieform rekryterar endast studiemotiverade och studietränade personer bör avbrotten bli mycket få.

Målet att nå korttidsutbildade är gemensamt för de olika formerna av vuxenutbildning. I vad mån detta nåtts har tidigare redovisats. I samband därmed har också den regionala spridningen behandlats.

SVUX behandlar i fortsättningen de olika utbildningsformerna var för sig och söker därvid bedöma måluppfyllelsen i relation till de uppställda övergripande målen.

2.9.2 Studieförbundens studiecirkelverksamhet

Studiecirkelverksamheten är den mest omfattande delen av den fria och frivilliga folkbildningen. Den anordnas av studieförbunden. Flertalet av dessa samverkar nära med olika folkrörelser, vilka också ofta är medlemmar i förbunden. Folkbildningsarbetets frihet i förening med dess nära kontakter med olika folkrörelser ger studiecirkeln speciella förutsättningar att främja deltagarnas personlighetsutveckling. Studierna kan inriktas på de områden deltagarna finner intressanta och stimulerande, vilket också ofta är sådana som utgör en förutsättning för ett aktivt deltagande i medlemsorganisationernas verksamhet. Samverkan med medlemsorganisationerna garanterar dessutom en bred kontaktyta med stora medborgargrupper.

Alla studieförbund har emellertid inte en klar folkrörelseanknytning. Några av dem har medlemsorganisationer som mera kan betraktas som organisationer för tillgodoseende av speciella intressen, exempelvis inom yrkes- eller fritidssektorn, än som delar av en folkrörelse. I den mån folkrörelseanknytningen är svagt utvecklad eller saknas, får studiecirkelverksamheten en annan karaktär. Den kan då mera komma att likna konsultverksamhet inom vuxenutbildningsområdet än vad som normalt uppfattas som folkbildning.

Studiecirkelverksamheten bidrar också till att stärka individens ställning på arbetsmarknaden. Det sker inte genom direkt yrkesutbildande kurser, utan genom överbyggande utbildning och fackliga kurser och i viss mån genom vidareutbildning inom vissa yrken. Studiecirkelverksamhetens betydelse för den överbyggande utbildningen framgår bl. a. av det stora antalet cirklar i prioriterade ämnen.

Vid en bedömning av studiecirkelverksamhetens effektivitet, dvs. måluppfyllelse i relation till anvisade resurser måste hänsyn tas till en av förutsättningarna för folkbildningsarbetet: anknytningen till folkrörelserna. Studieförbunden har frihet att inom ramen för folkbildningskungörelsen ordna studieverksamhet som överensstämmer med medlemsorganisationernas syften. I den kritik som ibland riktats mot att utbildningen splittras på olika anordnare, har bortsetts från att de olika organisationerna i många avseenden har skilda värderingar och mål. Uppdelningen på skilda anordnare är en del av måluppfyllelsen och enbart ekonomiska mätmetoder kan därför inte tillämpas vid bedömningen av folkbildningens effektivitet.

Av liknande slag är den kritik som vänt sig mot det låga antalet

deltagare i en studiecirkel. Om gruppstorleken ökades, skulle kostnaderna för studiecirkelverksamheten kunna hållas nere. Enligt folkbildningskungörelsen (1963:463, ändrad senast 1974:455) får i en studiecirkel ingå högst 20 deltagare. Bakom denna bestämmelse ligger en uppfattning om studiecirkelns karaktär av "kamratkrets för gemensamma, planmässigt bedrivna studier". En större grupp har bedömts inte kunna behålla cirkelnas karaktär av kamratkrets. I många fall är dock antalet cirkeldeltagare avsevärt mindre än tio. Deltagarantalet är i medeltal omkring tio. Det låga antalet deltagare per cirkel är en följd av att deltagarna har möjlighet att välja såväl mellan studieförbund som mellan cirkelämnen, men också av att studiecirkeln bättre än andra studieformer nått ut på arbetsplatser, i glesbygd och bland handikappade. I dessa fall är det ofta inte möjligt att samla många deltagare.

Från andra synpunkter än rent ekonomiska är det således en fördel att studiecirkeln är en relativt liten grupp. Härigenom förstärks dess sociala funktion, dess karaktär av kamratkrets ökar i betydelse, undervisningen blir mera informell och studieformen får ökade möjligheter att nå ut till nya grupper. De egenskaper hos studiecirkeln som framhållits som dess förtjänst och som bidragit till dess stora spridning, hänger alltså delvis samman med att gruppen inte är så stor. Vill man bevara dessa egenskaper, måste deltagarantalet per cirkel kunna vara så lågt som nu tillåts. Detta är också en förutsättning för att de uppsatta målen — personlighetsutveckling, överbryggande utbildning och spridning till korttidsutbildade grupper — skall kunna nås i rimlig utsträckning.

2.9.3 Folkhögskola

Folkhögskolan utgör en del av folkbildningsverksamheten. Den samverkar i olika avseenden med studieförbunden och en stor del av folkhögskolorna är i organisatoriskt hänseende knutna till skilda folkrörelser. Till en del är utbildningen vid folkhögskolan behörighetsgivande. Många studerande väljer den som ett alternativ till kommunal vuxenutbildning eller till gymnasieskolan. En statlig utredning arbetar f. n. med frågor om folkhögskolans ställning och uppgifter. SVUX kommer inte att närmare behandla arbetsfördelningsfrågorna, utan betraktar i fortsättningen folkhögskolan i främsta rummet som en del av folkbildningsarbetet.

Folkhögskolans vinterkurser når inte i samma utsträckning som för några år sedan korttidsutbildade äldre. Utbyggnaden av dels AMU-center, vilka i många fall kan erbjuda kortare och mera klart yrkesinriktad utbildning, dels kommunal vuxenutbildning, vilken ofta ger utbildning på hemorten, har gett denna grupp alternativa och i vissa fall mera lättillgängliga studiemöjligheter. Folkhögskolans allmänna vinterkurser är emellertid för yngre korttidsutbildade alltså genom den fria studieformen ett uppskattat alternativ till gymnasieskolan. Även för många äldre studerande är denna studieform en attraktiv form för vuxenutbildning, som ger större inslag av lärarledd undervisning och större utrymme för elevstyrd verksamhet, än vad som ryms inom kommunal vuxenutbild-

ning. Genom den annorlunda organisationsformen kan folkhögskolan kostnadsnässigt inte jämföras med kommunal vuxenutbildning. Dess kostnader motsvarar snarare gymnasieskolans, räknat per elev och arbetsår.

Ett viktigt mål för folkhögskolan har under senare år kommit att bli att stärka individens ställning i arbetslivet. Folkhögskolestudier har använts som grund för vidare studier vid högskola, i gymnasieskola eller inom annan yrkesutbildning. Här har folkhögskolans vinterkurser utgjort en värdefull tillgång vid sidan av andra utbildningsvägar.

Det finns inte någon motsättning mellan dessa olika mål, men det är sannolikt att flertalet av dem som deltar i längre kurser i första hand ser till sin situation på arbetsmarknaden. Detta framgår också av den tidigare nämnda undersökningen Folkhögskoleelever 1973.

Många folkhögskolor anordnar parallellt med vinterkursens allmänna linje någon linje med speciell inriktning, t. ex. konstlinje, musiklinje eller journalistlinje. Dessa kurser har i många fall ingen direkt motsvarighet inom det övriga skolväsendet och efterfrågan på platser är i regel stor. Genom att öka intagningen vid de specialinriktade linjerna på de allmänna vinterkursernas bekostnad har en del folkhögskolor mera effektivt kunnat utnyttja sina resurser.

Efterfrågan på ämneskurser i samverkan mellan folkhögskola och studieförbund eller annan folkrörelseorganisation har ökat snabbt under senare år. Skolornas möjligheter att anordna sådana kurser har också ökat, dels genom en nedgång av antalet platser vid vinterkurserna, dels genom att särskilda kursgårdar byggts upp vid en del skolor. Organisationernas kostnader för ämneskurser vid folkhögskola blir i regel betydligt mindre än kostnaderna för andra internatkurser. Folkhögskolan har här haft möjlighet att göra en insats i anslutning till folkbildningsarbetets allmänna inriktning. Ofta gäller kurserna insatser på kulturlivets område, men de kan också avse exempelvis allmän eller facklig utbildning. Även om måluppfyllelsen för folkhögskolans olika verksamhetsgrenar här diskuterats var för sig, är det av vikt att varje folkhögskola bedöms som en helhet. Genom att samma organisation, lokaler, undervisningsresurser och lärare helt eller till viss del kan utnyttjas för olika kurstyper, har folkhögskoleorganisationen en stor flexibilitet.

2.9.4 *Kommunal och statlig vuxenutbildning*

Det dominerande målet för kommunal vuxenutbildning var från början att erbjuda kompetensgivande utbildning på gymnasial nivå. Som tidigare nämnts har under senare år särskild vikt lagts vid åtgärder med syfte att ge överbyggande utbildning till dem som varit sämst tillgodosedda. Samtidigt har en spärr satts för den gymnasiala utbildningens tillväxt.

Den kommunala vuxenutbildningens snabba uppgång under ett uppbyggnadsskede 1968–1970 förklaras av att det fanns ett stort uppdämt behov av vuxenutbildning. Därefter har under några år antalet nyinskrivna deltagare sjunkit. F. n. tycks dock utvecklingen ha stabiliserats på en lägre nivå.

Större delen av de nyinskrivna eleverna deltar i särskild yrkesinriktad utbildning. Här fyller kommunal vuxenutbildning en viktig uppgift genom att stärka individens ställning på arbetsmarknaden. En sådan uppgift har också den kompetensgivande utbildningen motsvarande den på grundskolans högstadium och inom gymnasieskolan. Möjligheten att nå de uppställda målen begränsas av att kommunal vuxenutbildning på många orter på grund av för få deltagare inte har möjlighet att anordna kurser i önskade ämnen.

Målet att tillgodose korttidsutbildades behov av överbryggande utbildning har så tillvida uppnåtts som utbildningen under de senaste åren bättre än tidigare nått denna grupp. Om utbildningen alltså till en väsentlig del har nått en avsedd målgrupp, betyder det inte att denna på alla orter har tillgång till önskad vuxenutbildning. Som tidigare påvisats råder en ojämn fördelning mellan tätorter och glesbygd. Denna fråga behandlas i kap. 6.

Genom att använda ungdomsskolans lokaler, utrustning och administrativa resurser har kommunal vuxenutbildning med relativt låga kostnader kunnat uppnå uppställda mål. Mest avgörande för kostnadsnivån har emellertid den kommunala vuxenutbildningens timplaner med ett lågt antal lärarledda undervisningstimmar varit. Trots att timplanerna i allmänhet är knappt tilltagna, kan man inte generellt säga att de är för snäva. I vissa ämnen och för vissa studerande skulle dock en resursförstärkning i form av ökat antal undervisningstimmar eller stödundervisning förmodligen minska antalet studieavbrott. I genomsnitt utgör studieavbrotten 13 procent av antalet påbörjade kurser vilket med tanke på studiernas karaktär får anses vara förhållandevis lågt. Avbrotten är dock ojämnt fördelade på ämnen och är i vissa ämnen betydligt högre.

Den statliga vuxenutbildningen ger genom inslaget av korrespondensundervisning möjligheter till läroplansbundna studier även i de fall då ett underlag för studiegrupper saknas på hemorten och ökar därmed vuxenutbildningens räckvidd och den studerandes valmöjligheter. Skolorna har en riksrekryterande karaktär och behovet av ett sådant komplement till den kommunala vuxenutbildningen har i flera sammanhang påpekats, bl a i SÖ:s skrivelse till Kungl Maj:t 1974-04-03.

2.9.5 Arbetsmarknadsutbildning vid AMU-center

Som tidigare nämnts är arbetsmarknadsutbildningen vid AMU-center den studieform som har den klaraste anknytningen till arbetslivet. Även om utbildningen omfattar mycket olika ämnen och skilda nivåer, är målen relativt entydiga. Stor enighet råder om att denna utbildning måste präglas av arbetsmarknadens behov.

Arbetsmarknadsutbildningens resultat har behandlats i KAMU:s betänkande. Utbildning för arbete (SOU 1974:79). Enligt KAMU hade över 70 procent av deltagarna tre månader efter avslutad yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning fått anställning även under så utpräglade lågkonjunkturår som 1971 och 1972, medan 6–7 procent fortsatt med annan utbildning. Av dem som genomgått icke yrkesinriktad utbildning

fortsatte nära hälften i annan utbildning medan ungefär en fjärdedel fått anställning. KAMU bedömer med utgångspunkt från en rad olika uppföljningar att arbetsmarknadsutbildningen haft mycket positiva samsättnings effekter och att den i stor utsträckning lyckats uppnå sitt främsta mål, att bereda arbetslösa personer stadigvarande arbete. Vidare finner man av utförda kostnads- och intäktsanalyser att arbetsmarknadsutbildningen såväl från privatekonomisk som samhällsekonomisk synpunkt är lönsam.

Arbetsmarknadsutbildningen kan alltså sägas uppfylla högt ställda krav på effektivt resursutnyttjande. En viss överkapacitet måste emellertid alltid finnas av beredskapsskäl.

AMU-centrens överkapacitet kan också i vissa lägen innebära en extra resurs för den totala vuxenutbildningen. På samma sätt som arbetsmarknadsutbildningen för närvarande utnyttjar och även i framtiden är beredd att utnyttja kommunal vuxenutbildning och folkhögskola, bör övriga utbildningsformer ha möjlighet att för kortare kurser utnyttja AMU-centrens resurser. Förutsättningen för ett effektivt resursutnyttjande är emellertid någon form av samrådsorgan på lokal eller regional nivå. Till denna fråga återkommer SVUX i kap. 4.

3 Arbetsfördelning och gränsdragning

3.1 Bakgrund och nuvarande förhållanden

Det nuvarande utbudet av vuxenutbildning kännetecknas av en mångfald former och en ständigt pågående förändring. Utbildningsformernas målgrupper och metoder visar sålunda många inbördes olikheter. Man kan också finna en viss arbetsfördelning mellan utbildningsanordnarna. Det råder emellertid inte sällan olika uppfattningar om vilken utbildningsanordnare som närmast bör svara för en viss utbildning.

I prop. 1975:23 har aviserats att vuxenutbildningens avgränsningsfrågor skall beredas i särskild ordning. Kommittén avstår därför från att lägga fram förslag rörande gränsdragningen inom vuxenutbildningen och nöjer sig med att i det följande från olika utgångspunkter belysa avgränsningsproblemen.

Avgränsningen mellan vuxenutbildning och ungdomsutbildning har behandlats i kap. 2.

Gränsdragningsproblemen har uppmärksammats i en rad propositioner. Sålunda framhöll departementschefen i proposition 1963:36: "Som jag redan framhållit vid min behandling av folkbildningsarbetets mål och uppgifter erbjuder spørsmålet om vad som skall anses vara folkbildningsarbete och vad som måste hänföras till sysselsättningar av annat slag ett problem. Erfarenheterna under en tioårsperiod har visat, att det inte tillfredsställande kan lösas genom att en fast gräns dras mellan olika ämnen eller kategorier av ämnen, eftersom det avgörande måste vara vilket syfte studierna har och vilka förutsättningar för ett systematiskt studie- och bildningsarbete som finns i gruppen ifråga om studiemetoder, ledarkompetens och studiematerial." Departementschefen anförde vidare att det ankom på tillsynsmyndigheten att kontinuerligt följa och i samråd med studieförbunden ta ställning till på vilka grunder studiecirkelverksamheten skall anses berättigad till statsbidrag.

Ansaret för avgränsningsfrågorna har alltså tilldelats SÖ. Vid beredningen av frågorna medverkade fram till 1967 Samverkande bildningsförbundens pedagogiska nämnd. I regel har frågorna lösts genom rekommendationer från nämnden till studieförbunden. Ett fåtal ärenden har föranlett beslut av SÖ. Avgränsningsfrågorna överfördes 1 juli 1967 till en av SÖ tillsatt nämnd, Folkbildningsbyråns gränsdragningsnämnd (FGN), bestående av två ledamöter från SÖ och fem ledamöter utsedda

av Folkbildningsförbundets styrelse. På förslag av nämnden utfärdade SÖ i juli 1968 särskilda tilläggsanvisningar innehållande regler för studiecirkelverksamhetens avgränsning, vilka senare kompletterats och till vissa delar inarbetats i anvisningar för studiecirkelverksamheten. För att inom SÖ:s vuxenutbildningsavdelning snabbt kunna handlägga aktuella problem har en gränsdragningsgrupp bildats, till vilken också representanter för studieförbunden knutits.

Gränsdragningen mellan studieförbundens cirkelverksamhet och yrkesskolornas deltidskurser vållade tidigare problem och blev föremål för överväganden och beslut. Sålunda behandlades frågan av en särskild arbetsgrupp tillkallad av yrkesutbildningsberedningen (YB). I prop. 1967:85 angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. föreslogs att yrkesskolornas deltidskurser skulle överföras till den kommunala vuxenutbildningen och departementschefen angav vidare riktlinjer för gränsdragningen mellan folkbildningen och den kommunala vuxenutbildningen.

Inom SÖ utarbetades ett förslag till riktlinjer för gränsdragningen mellan den kommunala vuxenutbildningen och studieförbundens verksamhet. Kungl. Maj:t fastställde riktlinjerna genom beslut 15 mars 1968.

Inom utbildningsdepartementet upprättades med anledning av prop. 1970:35 angående ökat stöd åt vuxenutbildningen promemorian Bidragsvillkor och avgränsningsfrågor i studiecirkelverksamheten (DsU 1970:6). I den presenteras riktlinjer för avgränsningen av den prioriterade verksamheten, och föreslås vissa åtgärder i syfte att få till stånd en mera entydig avgränsning mellan statsbidragsberättigad cirkelundervisning och verksamhet för vilken statsbidrag inte bör utgå.

I promemorian indelades avgränsningsproblemen i sex huvudområden:

- 1 folkbildning och kommunal (gymnasial) vuxenutbildning,
- 2 yrkesutbildning som inte regleras genom stadgan för kommunal vuxenutbildning,
- 3 aktiviteter med anknytning till hem, familj och personlig hygien,
- 4 aktiviteter med anknytning till sport, idrott, friluftsliv, spel och hobby,
- 5 amatörverksamhet med anknytning till estetiskt bildningsarbete,
- 6 övriga avgränsningsåtgärder.

Som allmän riktlinje för verksamheten inom den kommunala vuxenutbildningen förordades att undervisning skulle erbjudas enligt kursplanerna för grundskolans högstadium, gymnasium, fackskola och yrkesskola, dock med vissa undantag bl. a. för några ämnen av jämförelsevis allmän karaktär, vilka sedan länge helt eller delvis förekommit inom studieförbundens cirkelverksamhet. I fråga om deltidskurserna anfördes att endast sådana yrkeskurser borde kunna anordnas inom den gymnasiala vuxenutbildningen, som svarade mot ungdomsskolans ämnen eller som utan att finnas företrädda i ungdomsskolans program hade yrkesinriktning av speciell karaktär. I prop. 1973:54 angående vuxenutbildning framhöll departementschefen i fråga om den kommunala vuxenutbildningen, att det var angeläget att yrkesinriktade kurser kom till stånd.

I den nämnda departementspromemorian anges också under vilka förhållanden det kan bli aktuellt för studieförbunden att bedriva kompetensinriktad studiecirkelverksamhet. Följande fall anförs:

- 1 då kommunal vuxenutbildning saknas i kommunen,
- 2 då den kommunala vuxenutbildningen inte kan erbjuda den utbildning som efterfrågas,
- 3 då antalet anmälningar är för litet för att en kurs skall kunna starta och kommunen därför vill överlämna den till någon studieförbundsavdelning,
- 4 då arbetstider eller andra förhållanden hos presumtiva studerande lägger hinder i vägen för deltagande i den kommunala vuxenutbildningen.

I kungörelsen (1971:424, ändrad senast 1974:442) om kommunal och statlig vuxenutbildning anges att utbildningen omfattar de slag av kurser som Kungl Maj:t eller, efter bemyndigande av Kungl Maj:t, skolöverstyrelsen bestämmer. SÖ har vid olika tillfällen utfärdat bestämmelser om vilka kurser som får anordnas inom kommunal vuxenutbildning (ASÖ 1971/72:55, ASÖ 1972/73:11, ASÖ 1973/74:50).

I propositionerna 1970:35 och 1971:37 framhöll föredragande statsrådet det angelägna i att tillgängliga resurser i första hand inriktas mot grupper med kort och bristfällig grundutbildning. Betoningen av överbryggande utbildning återkom i propositionerna 1972:26 och 1973:54 och i de påföljande riksdagsbesluten. Prioriteringen av grundskoleutbildningen och försöksverksamheten med uppsökande verksamhet inom den kommunala vuxenutbildningen har inneburit att den kommunala vuxenutbildningen fått större kontaktytor mot studieförbundens uppsökande verksamhet och prioriterade cirklar. Bland annat dessa omständigheter har medfört att de båda utbildningsformernas företrädare ibland blivit konkurrenter.

Departementspromemorian 1970:6 tar även upp avgränsningen av studiecirkelverksamheten i frågor som berör hem och familj. Sådana studiecirklar bör enligt promemorian ha en konsumentupplysande inriktning. Även det förhållandet, att den aktivitet som bedrivs i studiecirk-larna kan ha en stor ekonomisk betydelse för hemmet och familjen, kan berättiga till statsbidrag. "Den bör utöver utbildning i tekniska färdigheter i ämnet exempelvis ge kunskaper om olika material, behandla pris- och kvalitetsfrågor samt innehålla moment som utvecklar känslan för färg och form. Däremot bör den inte ha karaktären av systuga till vilken deltagarna kommer för att få disponera över en symaskin och få sakkunnig hjälp att färdigställa kläder som de syr åt sig själva eller sin familj." Bedömningen kvarstår i ASÖ 1974/75:11: "Det är möjligt att anordna kortare utbildning i husbehovssömnad. Studiecirk-larna skall ha en konsumentupplysande inriktning och ge kunskaper om olika material i pris- och kvalitetsfrågor och/eller innehålla moment som utvecklar känslan för färg och form." I fråga om sport och friluftsliv påpekar promemorian att sport- och friluftsförbund får statligt stöd, att bidrag till studiecirkelverksamhet och till idrotts- och friluftsliv bör

behandlas var för sig samt att verksamheterna i bidragshänseende bör hållas klart åtskilda. Sålunda bör cirkelstudier som avser att förbereda för olika aktiviteter av sport, idrott och friluftsliv inte betraktas som bidragsberättigade. "Spel och hobby bör i princip betraktas på samma sätt. Aktiviteterna som sådana är inte att betrakta som statsbidragsberättigad studiecirkelverksamhet, och studier som mer eller mindre direkt syftar till att skapa bättre förutsättningar för deltagarna att utöva dessa aktiviteter bör inte heller erhålla statsbidrag."

Studieförbundens cirkelverksamhet inom den estetiska sektorn domineras av den utövande verksamheten — såsom konsthantverk, musik och dramatik. Enligt promemorian 1970:6 bör statsbidrag inte utgå till sådana studiecirkelar som uteslutande har till syfte att ge kunskaper för framställning av föremål. Denna bedömning kvarstår i SÖ:s anvisningar (ASÖ 1974/75:11).

Vid LO:s och TCO:s uppvaktning i mars 1974 framhölls gemensamma krav om utbyggnad av vuxenutbildningen. I frågan om avgränsningen mellan studieförbunden och den kommunala vuxenutbildningen anförde organisationerna: "Den kommunala vuxenutbildningen bör inriktas på en sådan kompetensinriktad utbildning för vuxna, vilken samhället fastställt målen för genom läroplaner, som svarar mot grundskolans och gymnasieskolans utbildningar. Studieförbunden har sin uppgift inom området för fria studier, för vilka deltagarna eller den uppdragsgivande organisationen bestämmer studiemålen, samt sådana studier, som avser att tillgodose utbildningsbehoven på arbetsplatserna och bedrivs i samarbete med de fackliga organisationerna".

3.2 Några avgränsningsproblem

3.2.1 *Inledning*

Inom SÖ har avgränsningsfrågor behandlats dels av den år 1967 tillsatta Folkbildningsbyråns gränsdragningsnämnd (FGN), dels av SÖ:s vuxenutbildningsavdelning. Erfarenheten visar emellertid att åtskilliga gränsdragningsfrågor inte förts fram till tillsynsmyndigheten. Utbildningsanordnare har — eventuellt ovetande om gällande överenskommelser — organiserat studier utanför det egna området. Eftersom dessa "övertramp" inte registrerats systematiskt är det omöjligt att avgöra vilken typ av studieanordnare som oftast svarat för dem. Det är också en oväsentlig fråga då övertrampen tydligen förekommer såväl från studieförbundshåll som inom kommunal vuxenutbildning. Särskilt ofta har gränsöverskridandena gällt yrkesbetonade kurser.

3.2.2 *Folkbildning — yrkesbetonad utbildning*

En del av den kommunala vuxenutbildningen är för närvarande yrkestekniskt inriktad. Delvis motsvarar denna utbildning den förutvarande yrkesskolan och följer dess kursplaner. Den har inte någon direkt motsvarighet inom folkbildningsarbetet. Det finns emellertid fritids- och

kulturinriktade kurser som ligger detta område nära, och som därför också ges i studieförbundens regi.

I den mån dessa kurser inte avser en yrkesutbildning hör de hemma inom studieförbundens arbetsområde. SVUX noterar i detta sammanhang att man inom SÖ fortsätter en översyn av läroplanerna inom det yrkestekniska området.

Det växande antalet specialiserade kurser inom studieförbundens verksamhet ger anledning överväga om inte en klarare avgränsning mellan folkbildning och yrkesutbildning kommer att fordras. Inom vissa studieförbunds ämnesurval kan iakttas ämnesrubriker som Apoteks-engelska, Engelsk terminologi för sjuksköterskor, Blanketteknik III, Stålbyggnadsdetaljer m. m. I en del fall presenterar studieförbund studiecirklar som en form av fortbildning inom ett yrke. I andra fall sägs den speciella verksamhetens syfte vara förberedande yrkesutbildning.

Studieförbund vänder sig ibland till företagsledare och utbildningsledare inom företag med erbjudanden om kurser inom företagen. Det är här fråga om yrkesutbildning. Studieförbunden får i dessa sammanhang anses uppträda som kommersiella konsultföretag.

Viss studieförbundsverksamhet bedrivs också i form av universitetscirklar vilka står den ordinarie högskoleverksamheten nära. I proposition om högskolan (prop. 1975:9) har föredragande statsrådet väckt frågan om förhållandet mellan den framtida högskolans utbud av enstaka kurser och studieförbundens verksamhet med s. k. studieplansanknutna universitetscirklar. Frågan om vilka delar av studieförbundens verksamhet som skall anses ha karaktären av folkbildning kommer enligt vad departementschefen yttrat i vuxenutbildningspropositionen (prop. 1975:23) och vad riksdagen yttrat i frågan (UbU 1975:16) att bli föremål för utredning.

3.2.3 Företagsintern utbildning – övrig vuxenutbildning

Såväl inom folkbildningen som inom den kommunala vuxenutbildningen bedrivs verksamhet som gränsar till företagsintern utbildning. I bidragsbestämmelserna anges för båda utbildningsformerna att utbildningen skall vara tillgänglig för allmänheten. Det bör från denna synpunkt inte kunna uppstå några gränsdragningsproblem. Det kan dock inträffa att en lokal studiearrangör genom att placera cirkeln eller kursen geografiskt eller tidsmässigt på visst sätt i praktiken kommer att utestänga andra kursdeltagare eller cirkeldeltagare än den personalgrupp man genom överenskommelse indirekt vänder sig till. Kommittén noterar att en utredning om utbildning i företag nyligen tillsatts. Av utredningsdirektiven framgår dock inte om avgränsningsproblemen kommer att beröras. SVUX förutsätter att en klarare definition av företagsintern utbildning inte kan nås utan att avgränsningen mot andra vuxenutbildningsformer berörs, något som också KAMU framhållit.

3.2.4 *Kommunal vuxenutbildning – arbetsmarknadsutbildning*

Ett av den kommunala vuxenutbildningens mål är att erbjuda en överbryggande utbildning. Även arbetsmarknadsutbildningen har en överbryggande karaktär genom den förberedande utbildningen på grundskolenivå som är ett ofta återkommande inslag. Gränsdragningen mellan arbetsmarknadsutbildningen och den kommunala vuxenutbildningen har behandlats i prop. 1975:45. Föredragande statsrådet pekar på det arbetsmarknadspolitiska kravet att intagning till förberedande teoretisk utbildning bör kunna ske när utbildningsbehovet uppstår. Enligt SVUX:s uppfattning innebär detta att en gränsdragning mellan de två utbildningsformerna bör ske med hänsynstagande till de arbetsmarknadspolitiska målen.

Avgörande för gränsdragningen och därmed för samarbetet blir här den kommunala vuxenutbildningens förmåga att erbjuda den flexibilitet i kursplanering, intagning och individualisering som de arbetsmarknadspolitiska målen förutsätter. I kap. 4 behandlas möjligheterna till samverkan mellan kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning.

3.2.5 *Folkbildning – annan fritidsverksamhet*

Utöver studiecirklar i traditionella studieämnen har studieförbunden i betydande omfattning bedrivit studiecirklar som erbjuder deltagarna möjligheter till fritt skapande inom exempelvis sång, musik, teater och konsthantverk. I prop. 1974:28 angående den Statliga kulturpolitiken anförde departementschefen att en väsentlig del av den tillkommande amatörverksamheten skulle kunna ske inom studieförbundens verksamhet och inom ramen för studiecirkelns arbetsformer. Han aviserade dessutom en förbättring av studiecirkelns ekonomiska villkor och förändringar av bidragsreglerna i syfte att underlätta verksamheten i olika kulturämnen.

De ämnen som i detta sammanhang förorsakar gränsdragningsproblem återfinns inom sektorn konsthantverk.

SVUX vill samtidigt notera att studieförbundens förmedling av kulturarrangemang utgör ett traditionellt inslag inom folkbildningen och måste anses vara pedagogiskt förknippad med den konstnärligt inriktade amatörverksamheten.

Den ökade fritiden och en fortgående ökning av hushållens disponibla inkomster har inneburit att förutsättningarna för olika slag av fritidssysselsättningar förändrats. Samtidigt har fritidssektorn vidgats i avsevärd grad. Folkbildningen och den kommunala vuxenutbildningen erbjuder studier som ett fritidsalternativ.

De teoretiska inslagen i för övrigt praktiska fritidssysselsättningar innebär problem för gränsdragningen mellan studier och fritidsaktiviteter i vidare mening. Som exempel kan ämnet navigation nämnas. Ämnet ingår som en del i skepparutbildningen (läroplan UY 1969:48) i kommunal vuxenutbildning. Samtidigt ingår navigation i flera studieförbunds

utbud. Då det är möjligt för en utbildningsanordnare att erbjuda en del av en behörighetsgivande utbildning som en enstaka kurs, är det också möjligt för enskilda att studera t. ex. ämnet navigation i annat syfte än förberedelse för yrkesverksamhet.

Gränsdragningen mellan kompetensgivande yrkesutbildning och utbildning som utgör förberedelse för praktisk fritidsverksamhet försvåras härmed. Då samtidigt flera studieförbund erbjuder studiecirklar med motsvarande sakinnehåll berörs även avgränsningen mellan den kommunala vuxenutbildningen och folkbildningen.

3.2.6 Kommunal vuxenutbildning – dagfolkhögskola

En annan av den kommunala vuxenutbildningens avgränsningsfrågor gäller de s. k. dagfolkhögskolorna. Dessa utgörs av ämneskurser på dagtid som oftast är förlagda utanför den ort där "moderskolan" ligger. Undervisningen bedrivs bl. a. på grundskolenivå. Enligt vad SVUX erfarit behandlar folkhögskoleutredningen avgränsningsfrågor i detta avseende. Kommittén vill som sin uppfattning framhålla vikten av samråd mellan utbildningsanordnarna så att information om utbildningsformernas särdrag och speciella förutsättningar kan nå de studieintresserade. I kap. 5 tar kommittén upp frågan om hur denna samverkan kan organiseras.

3.3 Några tänkbara principer för avgränsning

Som tidigare framhållits har i prop. 1975:23 aviserats en särskild beredning rörande frågor om avgränsning mellan skilda utbildningsanordnare och systemet för statliga bidrag till studieförbunden samt deras studiecirkelverksamhet. En förändring av stödet till studiecirkelverksamheten leder naturligt till konsekvenser för avgränsningen mellan skilda vuxenutbildningsformer. Mot denna bakgrund anser SVUX att det inte nu är lämpligt att lägga fram förslag om en bestämd inriktning av avgränsningen. Denna bör ses i det vidare sammanhang som blir möjligt i den kommande utredningen av frågorna. I syfte att ytterligare belysa de problem som hänger samman med avgränsningen diskuterar SVUX i det följande några olika modeller för en sådan. Denna belysning bör också kunna vara av värde för debatten i samband med den kommande beredningens arbete.

De gränsdragningsregler som meddelats har ofta tolkats olika och inte alltid följts. Det har också ifrågasatts om dessa regler inte borde ersättas med någon annan form av arbetsfördelning. Här är olika utgångspunkter för en gränsdragning tänkbara. Exemplifiering sker i det följande med hjälp av studieförbundens och den kommunala vuxenutbildningens verksamhet.

En utgångspunkt i kommitténs överväganden är att vuxenutbildningens övergripande mål kan uppnås på olika sätt och i olika hög grad beroende på vilken utbildningsanordnare som avses i varje enskilt fall.

Den nuvarande gränsdragningen förutsätter att det i första hand är

utbildningsanordnarnas mål för studierna som avgör hur gränsen skall dras. Studier som avser att ge kompetens eller yrkesutbildning och som följer läroplanerna för grundskola eller gymnasieskola förs till den kommunala vuxenutbildningens område, övriga studier till folkbildningens. Kriteriet för avgränsning är här kompetens.

Att använda kompetens som enda kriterium för avgränsning har emellertid medfört vissa komplikationer. För många deltidsstuderande är det oviktigt att en attraktiv kurs leder till kompetens. Man kan sålunda delta i en deltidskurs i t. ex. svetsning eller elektronik utan att i första hand vara inriktad på att uppnå någon kompetens. Den växande fritidssektorn och den ökande realinkomsten har medfört att kompetensgivande utbildning som också kan utnyttjas i skilda slag av fritidsverksamhet blivit attraktiv som fritidsstudier. En förutsättning för detta är att utbildningen planeras för en låg studieintensitet. En bidragande faktor till denna utveckling är förekomsten av läroplaner för deltidskurser som kännetecknas av att det ges möjligheter för utbildningsanordnare att erbjuda delmoment som särskilda kurser.

Det är enligt kommitténs uppfattning angeläget att den särskilda beredningen av avgränsningsfrågorna också omfattar en bedömning av läroplansarbetets effekter på avgränsningsförhållandena.

Andra gränsdragningsregler är tänkbara och har också föreslagits. Man kan tänka sig att vissa ämnen eller ämnen på viss nivå helt skulle reserveras för den ena eller den andra studieformen. Sålunda skulle all undervisning i ämnen motsvarande de prioriterade studiecirkelarna kunna föras till studieförbunden.

Ytterligare en möjlighet är att inte låta mål eller innehåll vara avgörande utan endast helt formellt utgå från studiernas omfattning. Genom de förslag som tidigare lagts av SVUX har en gräns dragits mellan fritidsstudier och studier omfattande minst halvtid, på så sätt att de senare berättigar till studiemedel, vilket de förra inte gör.

Allmänt gäller att gränsdragningar av mera formell karaktär är lättare att följa och kontrollera än gränsdragningar som innehåller moment av subjektiv värdering. Från denna synpunkt sett är en uppdelning efter ämne och nivå eller efter studiernas omfattning lättare att hantera än en indelning efter målet för studierna.

Vid bedömning av vilken studieanordnare som bör svara för en viss utbildning måste man också se på kostnader, resursutnyttjande och måluppfyllelse.

Kostnaderna för stat och kommun för en studietimme i en studiecirkel är som tidigare visats till storlek jämförbara med kostnaderna för en undervisningstimme i kommunal vuxenutbildning. Tar man hänsyn till de totala kostnaderna är det svårt att avgöra vilken av utbildningsformerna som i det enskilda fallet skall bedömas som mest kostsam för kommunen. Förhållandena varierar från kommun till kommun. En stor del av de lokal- och administrationskostnader som kommunen har för kommunal vuxenutbildning kvarstår, även om skollokaler inte används för vuxenutbildning på kvällstid. Detta gäller främst kapitalkostnader men i viss mån också underhåll, städning och uppvärmning. Det kan alltså mot den

bakgrunden vara naturligt om kommunen från kostnadssynpunkt föredrar kommunal vuxenutbildning framför studiecirkelverksamhet. Den innebär ett effektivare utnyttjande av utbildningsorganisationens samlade resurser. Samma möjlighet till effektivt resursutnyttjande av lokaler och viss service skulle kunna nås om kommunen kostnadsfritt ställde studielokaler till förfogande för cirkelverksamhet.

Ovanstående bedömning är snävt begränsad till kostnadssynpunkter. Kommunernas motiv för att bygga ut den kommunala vuxenutbildningen kan dessutom vara att folkbildningen inte alltid har ett heltäckande utbud av ämnen. Behovet av kompetensgivande utbildning har också ofta framhållits. I de flesta fall är det sannolikt att någon mera bestämd avvägning mellan resurser för kommunal vuxenutbildning och bidrag till studieförbund inte gjorts. Ofta handläggs också dessa frågor av skilda kommunala organ.

Såväl kommunal vuxenutbildning som studiecirkelverksamhet har lyckats nå korttidsutbildade. Det råder emellertid inte någon tvekan om att studiecirkelverksamheten genom sin omfattning hitills nått de stora grupperna av korttidsutbildade. Det förtjänar dock att påpekas, att alla studieförbund inte har samma förmåga att nå dessa grupper med överbryggande utbildning. De största möjligheterna har givetvis de studieförbund som genom ideologiska och organisatoriska kontakter står de fackliga organisationerna och arbetslivet nära. Ett indirekt bevis för studiecirkelarnas förmåga att nå uppställda mål är den stora utbredning verksamheten fått. Den visar att en bred allmänhet har förtroende för studiecirkeln som arbetsform.

Den jämförelse som här gjorts visar att skillnaderna mellan samhällets kostnader för studier i studiecirkel och i kommunal vuxenutbildning är obetydliga och att båda studieformerna, som tidigare framhållits, fyller rimliga krav på måluppfyllelse. Båda studieformerna kan helt eller delvis utnyttja samhällets lokalresurser. En vägning mellan studieformerna kan under sådana förhållanden inte i första hand baseras på utbildningsformernas effektivitet.

En gränsdragning som följer studieämne och nivå har vissa fördelar framför nuvarande förhållanden. Reglerna blir enkla och utbildningsresurser inom vissa ämnen samlas på ett mindre antal utbildningsanordnare. En sådan princip för avgränsningen kunde vara att utbildningen i de ämnen på grundskolenivå som för närvarande är prioriterade inom studiecirkelverksamheten, helt fördes till studieförbundens ansvarsområde.

Konsekvent genomförd skulle en sådan gränsdragning emellertid medföra betydande nackdelar. Avgränsningen skulle enbart gälla en del av grundskoleämnena. De vuxenstuderande som vill studera också andra grundskoleämnen skulle bli hänvisade till två skilda utbildningsformer.

Om en del av den kompetensgivande utbildningen på grundskolenivå fördes över till studieförbunden skulle dessa komma att åta sig en samhällelig uppgift. Antalet regleringar av studieförbundens verksamhet skulle öka. Från fackliga organisationer kunde krav om reglering av ledares och lärares behörighet komma att ställas. En gränsdragning av

ovannämnda typ innebär också en ekonomisk försämring för de vuxen-studerande, då de blir hänvisade till en avgiftsbelagd studieform. Om statsbidragen till de prioriterade studiecirkelarna höjdes så att avgifterna kunde slopas, skulle – vilket är fallet inom undervisningen i svenska för invandrare – behov av hårdare reglering av verksamheten kunna uppstå, t. ex. i form av bestämmelser om det maximala antalet cirkeltimmar i varje ämne.

Även kraven på läroplansbundenhet och betyg gör att denna typ av gränsdragning är förenad med stora nackdelar. Om den del av utbildningen, som överfördes till studieförbunden skulle frikopplas från betygssystemet, så skulle detta skapa effekter för betygssystemet som helhet, vilket synes mindre lämpligt då frågan om betygens framtida ställning prövas i annat sammanhang.

För flertalet studieovana vuxna sker den första kontakten med vuxenstudier inom studieförbundens studiecirkelverksamhet. En del av dem väljer kanske att fortsätta sina studier inom kommunal vuxenutbildning. Men det vore olyckligt om denna inte ovanliga modell gjordes till en regel för alla som studerar de angivna ämnena. För många studerande är det från början klart att de kommer att fortsätta sina studier ovanför grundskolans nivå för att nå en viss kompetens. För dem kan det vara naturligtast att redan från början välja den kommunala vuxenutbildningen som studieform. Det finns också en grupp studerande som finner studietakten inom cirkelverksamheten för låg. Man vill snabbare nå ett givet resultat och önskar därför fler veckotimmar i ämnet än cirkeln kan erbjuda.

För andra vuxenstuderande kan den motsatta vägen vara naturligare. Man kompletterar en kompetensgivande utbildning med cirkelstudier vars lägre studieintensitet upplevs som mera ändamålsenlig. Till detta kommer att också studier på hög kompetensnivå kan bedrivas i cirkelform.

Det ovan sagda innebär enligt kommitténs uppfattning ingen grund för något ställningstagande för eller mot någon av de båda utbildningsformerna. Alla insatser som snabbt kan överbrygga utbildningsklyftan bör bli föremål för samhällets stöd.

En avgränsning efter studiernas intensitet kan förefalla naturlig med tanke på de förslag till olika former av studiestöd som framlagts av FÖVUX och SVUX samt i prop. 1975:23 om vidgad vuxenutbildning. Studier omfattande minst en halv månads heltidsstudier eller en hel månads deltidstudier berättigar från och med den 1 januari 1976 till särskilt vuxenstudiestöd. Studier under kortare tid kan under vissa förhållanden berättiga till timstudiestöd. En kombination av perioder av låg studieintensitet (cirkelstudier i prioriterade ämnen) och perioder av hög studieintensitet (ämneskurs vid folkhögskola) berättigar till dagstudiestöd. Den gränsdragning, som utgår från studieintensiteten skulle också kunna utgöra en avgränsning mellan olika studieanordnare. Enligt kungörelsen (1963:463, ändrad senast 1973:409) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (folkbildningskungörelsen) får statsbidrag till studiecirkel som regel utgå till högst två samman-

komster per studievecka med högst tre studietimmar vid varje sammankomst. Antalet studiecirkeltimmar som kan förekomma under en vecka är alltså högst sex. Undre gränsen för studier som enligt centrala studiestödsnämndens bedömning omfattar minst halvtid kan beräknas med utgångspunkt från de poängtal som tilldelats varje ämneskurs och antalet timmar i ämneskurser. Uppskattningsvis blir före tillägg av timmar för prov och eventuell stödundervisning heltidsundervisning inom kommunal vuxenutbildning 10–14 undervisningstimmar per vecka beroende på läsårets längd. Vid bedömning av den verkliga studieintensiteten måste man givetvis ta i beaktande att vuxenstudier av detta slag kräver mer tid till självständiga studier än lärarledd undervisning. Det är stora variationer mellan olika ämnen men huvudregeln är att minst dubbelt så många timmar krävs för hemarbete som antalet lektioner ämnet omfattar. Ju färre lektioner, desto mera hemarbete. Halvtidsstudier skulle alltså omfatta cirka sex undervisningstimmar per vecka.

En gränsdragningsregel som anknyter till studieintensiteten kan formuleras på olika sätt. Den kan knytas till ett bestämt antal veckotimmar som gränstal eller till om studierna berättigar till studiemedel. Det torde också vara nödvändigt att knyta den till vissa angivna ämnen eller alternativt utesluta vissa ämnen från gränsdragningen.

Mot denna typ av gränsdragning talar emellertid en rad faktorer.

Ett antal av ungdomsskolans ämnen förekommer inte regelmässigt på studieförbundens program och det är orealistiskt att tänka sig att studieförbunden alltid kan bygga upp en undervisning som kan fylla de särskilda förkunskapskrav som ställs vid antagning till högre utbildning. Detta gäller flertalet naturvetenskapliga och tekniska ämnen samt yrkesinriktade ämnen.

Vuxna som vill genomgå en kompetensgivande utbildning med låg studieintensitet kommer att få en ekonomisk försämring av samma slag som tecknades i avsnittet om gränsdragning med ämne och nivå som kriterium, dvs. de kommer att få betala en avgift.

Studieförbunden kommer med denna typ av gränsdragning att åta sig en del av samhällets utbildningsuppgifter och löper risk att regleras i frågor som gäller t. ex. läroplaner, betygsgivning, maximala timal och ledares och lärares behörighet.

Ett ytterligare problem i samband med intensitet som enda avgränsningskriterium är att det blir svårare än för närvarande att skapa en överblick och en effektiv information om den kompetensgivande vuxenutbildningen.

En kombination av regler som anknyter till studieintensiteten och regler som anknyter till målet för studierna är också tänkbar. De största studieförbundens verksamhet inom det samhällsvetenskapliga ämnesområdet bedrivs i dag ofta på gymnasial nivå eller högre. De särskilda förkunskapskraven i ämnet samhällskunskap vid vissa utbildningar skulle sålunda kunna anses fylla om cirkelstudier på viss nivå bedrivits med viss intensitet. Det avgörande blir här emellertid principerna för gränsdragningen mellan folkbildning och förberedande yrkesutbildning.

Även om de övergripande målen är gemensamma för olika vuxenut-

bildningsanordnare har dessas verksamhet i flera avseenden olika inriktning. Den för närvarande tillämpade gränsdragningsprincipen bygger som tidigare nämnts på studiernas mål. Mot denna princip talar den omständigheten att den i praktiken ofta är svårtolkad, vilket framgår av de gränsdragningskonflikter som då och då uppstått samt att den leder till komplicerade gränsdragningsregler. För principen talar det faktum att den bygger på det centrala, nämligen vad studierna verkligen syftar till.

Alla gränsdragningsregler kommer självfallet att medföra konsekvenser för utbildningsanordnarnas möjligheter att förverkliga sina mål. Samtidigt kan förändringar i bestämmelser som formellt inte uttrycker någon gränsdragning påverka denna. Ett exempel på detta är tillkomsten av de prioriterade studiecirkelarna. Ett annat exempel är de av riksdagen nyligen fattade besluten om allmän behörighet till högre studier genom ålder och arbetslivserfarenhet (prop. 1975:9, UbU 1975:17, rskr 1975:179). Dessa bestämmelser innebär vidgade möjligheter för vuxna att utanför det kompetensgivande skolsystemet, bl. a. kommunal vuxenutbildning, bli behöriga för högre studier.

Vuxenutbildningens växande omfattning och differentiering har inneburit att många nya kontakter skapats mellan utbildningsanordnare med skiftande ideologisk och organisatorisk bakgrund. Man bör enligt kommitténs uppfattning inte överdriva betydelsen av de oklarheter som uppstått. De rör trots allt kvantitativt marginella delar av vuxenutbildningen. Den avgjort största delen av utbildningen såväl inom studiecirkelverksamheten som inom den kommunala vuxenutbildningen ligger helt utanför diskussionen. Det gäller exempelvis inom den kommunala vuxenutbildningen de fullständiga grundskole- och gymnasieskolekurserna och flertalet yrkesinriktade kurser. Men det gäller också utbildningen på grundskolenivå inom ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap, dvs. de inom studiecirkelverksamheten prioriterade ämnena. Utbildningsbehovet är stort och de ämnen det här gäller hör traditionellt till folkbildningens område. Studier i samhällskunskap ingår i studieförbundens strävan att fördjupa demokratin. De övriga tre ämnena är typiska kommunikationsämnen och de utgör sedan lång tid tillbaka en väsentlig del av cirkelverksamheten. Samtidigt ingår dessa ämnen i kommunal vuxenutbildnings kursplaner och det är naturligt att den som vill ha en formell kompetens i något av dessa ämnen utnyttjar denna utbildningsväg

3.4 En förstärkt tillsyn

I det föregående har problem förknippade med avgränsningar mellan utbildningsformer berörts. Till problemen hör också utformningen av tillsynsfunktionen. Denna bör enligt kommitténs uppfattning utformas så, att avvikelserna från överenskomna regler leder till påpekanden och om så erfordras följder med avseende på statsbidragsgivningen.

För en sådan förstärkt tillsyn är dock det nuvarande kontrollsystemet otillräckligt.

Även vuxenutbildningens växande omfattning motiverar en ökning av kontrollfunktionerna, särskilt i fråga om övervakningen av hur gällande överenskommelser och författningar tillämpas. Den gällande folkbildningskungörelsen ger sålunda inte något underlag för en klar avgränsning mellan folkbildning och yrkesutbildning, vilket försvårar SÖ:s tillsyn. Som tidigare visats utgör läroplaner för den kommunala vuxenutbildningen inte heller något tillförlitligt medel för avgränsning mellan kompetensgivande utbildning och praktisk fritidsverksamhet.

En ökning av den mera revisionsmässiga kontrollen bör genom ett stickprovsförfarande kunna komma till stånd med tillgängliga resurser. Det är angeläget att den särskilda utredningen om avgränsningsfrågorna leder till sådana förändringar i vuxenutbildningens författningar att det blir möjligt för SÖ att utöva denna förstärkta tillsyn både centralt och lokalt i samråd med utbildningsanordnarna.

Folkbildningens avgränsningsfrågor har som tidigare nämnts behandlats av Folkbildningsbyråns gränsdragningsnämnd (FGN). Denna nämnd har genom sin konstruktion inte kunnat utgöra ett avgränsningsorgan för hela vuxenutbildningsfältet. Våren 1974 inrättade SÖ därför Vuxenutbildningens gränsdragningsnämnd (VGN) med fyra representanter för SÖ och tre representanter för Folkbildningsförbundet. Denna arbetsgrupp har emellertid upphört att verka. I mars 1975 drog Folkbildningsförbundet tillbaka sina representanter i arbetsgruppen med hänvisning till att det mot bakgrund av reformförslagen på vuxenutbildningsfältet var motiverat att ta upp hela uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan folkbildningen och den institutionaliserade vuxenutbildningen till total översyn. Det är uppenbart att ansvarsfördelningen och därmed också tillsynen över vuxenutbildningen kan påverka studieförbundens ställning och avgränsningsfrågorna bör också ses i samband med deras anknytning till folkrörelser. Frågan om samrådsorganens uppgifter och sammansättning måste enligt SVUX:s uppfattning lösas mot bakgrund av de överväganden och beslut som föranleds av den särskilda utredningen om avgränsningsfrågorna.

4 Samverkan inom vuxenutbildningen

4.1 Nuvarande former av samverkan

4.1.1 *Inledning*

Varje anordnare av vuxenutbildning är självständig i förhållande till andra och planerar och genomför på egen hand sin utbildning. Det förekommer emellertid olika former av samråd, samplanering och samverkan mellan utbildningsanordnarna. En del av denna samverkan är reglerad genom författningar och en del sker enligt rekommendationerna i 1970 och 1971 års vuxenutbildningspropositioner om inrättande av vuxenutbildningsråd. Sådana råd finns f. n. i över 80 procent av landets kommuner. Deras sammansättning och arbetsuppgifter behandlas i kap. 5. Dessutom förekommer olika slag av informell samverkan.

Motiven för samverkan mellan vuxenutbildningsanordnarna är av skilda slag. För utbildningsanordnarna kan en samverkan innebära dels att de samlade resurserna utnyttjas på ett bättre sätt, dels att de i vissa fall lättare kan tillvarata gemensamma intressen — t. ex. då det gäller forsknings- och utvecklingsarbete samt studiesociala åtgärder. För de studerande kan en samverkan också leda till en fylligare information om olika studievägar.

4.1.2 *Studieförbund — folkhögskola*

Det mest utbyggda samarbetet finns för närvarande mellan studieförbund och folkhögskola. Åtskilliga folkhögskolor har startat med studieförbund som medintressent. Folkhögskolorna är medlemmar i länsbildningsförbunden till vilka studieförbundens länsorganisationer också är anslutna.

Samarbetet mellan folkhögskola och övrigt folkbildningsarbete kan ske på flera olika sätt. Skolan kan anordna ämneskurser (internatkurser på i regel en vecka) i samarbete med studieförbund. En lärare vid skolan kan inom sin undervisningsskyldighet fungera som ämneskonsulent eller bildningskonsulent inom bildningsförbund eller studieförbund. En folkhögskollärare kan dessutom fullgöra viss del av sin undervisningsskyldighet som ledare i studiecirkel inom studieförbund.

Folkhögskolorna har möjligheter att erhålla särskilt statsbidrag för kontaktverksamhet, viss samplanering och konsulentverksamhet. Bidraget är avsett för ett planerat samarbete mellan folkhögskola och annan

anordnare av vuxenutbildning.

Som exempel på mindre formaliserad samverkan kan nämnas att studieförbunden svarar för viss kulturverksamhet vid folkhögskolorna i form av teater, konserter, utställningar m. m. Därtill kommer att folkhögskolornas lokaler ställs till förfogande för studieförbundens kurs- och konferensverksamhet.

4.1.3 *Studieförbund – kommunal vuxenutbildning*

Samverkan mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund kan förekomma bl. a. då planerade kurser inom kommunal vuxenutbildning inte kan komma till stånd på grund av för få anmälda deltagare. I sådana situationer hänvisas ibland till kurs i samma ämne och på jämförbar nivå inom studieförbund. Som framgår av kap. 3 har studieförbunden under vissa förhållanden möjlighet att bedriva kompetensinriktad studiecirkelverksamhet.

Samverkan mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund kan förekomma vad gäller uppsökande verksamhet samt studie- och yrkesvägledning. Även om nuvarande författningar ger möjlighet till samverkan förefaller det vara vanligare att kommunen fördelar resurser till studieförbund, som var för sig bedriver uppsökande verksamhet inom kommunen. I avsnitt 4.1.6 och 4.1.7 redovisas möjligheterna till samverkan avseende uppsökande verksamhet samt studie- och yrkesvägledning.

4.1.4 *Arbetsmarknadsutbildning – andra anordnare*

Organiserad samverkan mellan AMU-center och kommunal vuxenutbildning eller folkhögskola förekommer på vissa håll. Sälunda hålls i stockholmsregionen regelbundna kontakter mellan länsarbetsnämnd och studierektorer för utbildningsplanering. Dessutom förekommer en mera informell samverkan i samband med att studerande vid AMU-center i samförstånd med arbetsmarknadsmyndigheterna övergår till att studera vid exempelvis folkhögskola. Detta gäller personer som bedömts ha behov av vidgade teoretiska kunskaper och eventuellt också en formell behörighet på grundskole- eller gymnasieskolenivå. Sådana övergångar mellan studieformer kräver överläggningar mellan skolledare på respektive håll, viss individuell anpassning av studieinnehållet och i vissa fall intagning under vinterkursens gång.

Samverkan sker dessutom på så sätt, att arbetsmarknadsmyndigheterna beviljar enskilda personer, som uppfyller villkoren för arbetsmarknadsutbildning, utbildningsbidrag för studier i ordinarie kurser, t. ex. vid folkhögskola och inom kommunal vuxenutbildning. Cirka hälften av all arbetsmarknadsutbildning genomförs i andra utbildningsformer än SÖ:s särskilda kurser vid AMU-center.

Utöver de här nämnda exemplen förekommer punktvis olika slag av samverkan. Exempelvis kan nämnas att länsarbetsnämnderna i vissa fall samverkar med studieförbund på så sätt att ett studieförbund anordnar

kurser som alternativ till utbildning vid AMU-center. Detta gäller bl. a. språkundervisning för invandrare.

4.1.5 Heltidsstudier – brevscolekurser

Kombinationer av korta koncentrerade studieperioder och brevscolestudier har prövats vid statens skolor för vuxna i den s. k. varvade utbildningen. Erfarenheterna av denna verksamhet är mycket begränsade och någon utvärdering av försöksverksamheten har inte gjorts.

Liknande metoder har tillämpats också inom andra studieformer. Sålunda förekommer kurser vid folkhögskola uppdelade i olika studieperioder och mellan dessa självstudier, telefonkontakter och skriftliga kontakter mellan lärare och elever.

SÖ har i sin skrivelse den 3 april 1974 angående översyn av kommunal vuxenutbildning föreslagit att kombinationen av brevundervisning och viss lärarhandledning bör prövas inom den kommunala vuxenutbildningens ram. I sin petita för budgetåret 1975/76 har SÖ begärt medel för försöksverksamhet med brevundervisning. I årets budgetproposition (prop. 1975:1, bil. 10) anför föredragande statsrådet att inga särskilda medel beräknas för försöksverksamhet med brevscolestudierande men att studiehandledning för denna grupp kan ges inom ramen för schablon-tillägget för kommunal vuxenutbildning. En mera omfattande försöksverksamhet bör kunna ske inom ramen för anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete. Riksdagen har i detta avseende beslutat i enlighet med budgetpropositionen.

SVUX har erfarit att kommittén för fortsatt verksamhet med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU II) behandlar dessa frågor och avser att lägga fram en rapport om distansundervisning under hösten 1975.

4.1.6 Samverkan om uppsökande verksamhet

I samband med beslutet år 1971 att reglera inträdet till kommunal vuxenutbildning infördes ett statligt bidrag för att täcka kostnaderna för intagningsverksamheten. Syftet med de nya bestämmelserna var dels att förhindra att den kommunala vuxenutbildningen på gymnasieskolenivå ökade helt okontrollerat, dels att förbättra rekryteringen till studier på grundskolenivå. Bakgrunden var att den kommunala vuxenutbildningen framför allt lyckats rekrytera personer med en förhållandevis god grundutbildning. Till de nya intagningsbestämmelserna knöts därför en resurs, som skulle kunna användas för att förändra rekryteringen till den kommunala vuxenutbildningen.

I kungörelsen (1971:424, ändrad senast 1974:442) om kommunal och statlig vuxenutbildning föreskrivs att statsbidrag utgår till "kostnader för intagning av elever till kommunal vuxenutbildning och därmed sammanhängande åtgärder samt till kostnader för bidrag som kommun finner skäl bevilja studieförbund för uppsökande verksamhet...". Detta bidrag utgår med två procent av statsbidraget till lönekostnader för skollärare

och lärare inom kommunal vuxenutbildning. Av statsbidraget utbetalar länsstyrelsen utan rekvisition ett belopp som motsvarar 1,8 procent av kommunens lönekostnad vid slutet av varje kalenderhalvår, medan 0,2 procent fördelas av SÖ efter ansökan. Det anslag som SÖ fördelar är särskilt avsett för uppsökande verksamhet och uppgick läsåret 1973/74 till 330 000 kronor.

Sedan detta statsbidrag till intagningsverksamhet infördes har SÖ genomfört en enkät för att få reda på i vilken utsträckning kommunerna gått ut mera aktivt för att rekrytera äldre och korttidsutbildade. Den senast redovisade enkäten avser läsåret 1972/73. En tredjedel av kommunerna hade bedrivit uppsökande verksamhet i form av personliga besök, telefonsamtal, utdelning av studieprogram eller annat. Verksamheten har ofta skett i samverkan med studieförbunden och med vuxenutbildningsråden som samordnande organ. Den totala kostnaden för denna verksamhet har uppgått till 1,68 milj. kr. varav ca 23 procent från de medel SÖ disponerar. Övriga kostnader har täckts med kommunala medel eller bidrag från studieförbund.

Även studieförbunden har genom statsbidrag till s. k. prioriterade studiecirklar fått möjlighet att bedriva uppsökande verksamhet. Då tilläggsbidraget till prioriterade cirklar infördes – budgetåret 1970/71 – var avsikten dels att om möjligt göra undervisningen kostnadsfri för deltagarna, dels att underlätta en aktiv uppsökande verksamhet. I allmänhet har studieförbunden prioriterat kostnadsänkningar för deltagarna framför den uppsökande verksamheten. Trots detta har den uppsökande verksamheten fått en viss omfattning, framför allt i kommuner med generösa bidrag till folkbildningsarbetet.

På uppdrag av FÖVUX genomförde Publik- och programforskningsavdelningen vid Sveriges Radio (PUB) en studie över kommunernas och de fyra största studieförbundens uppsökande verksamhet. PUB:s undersökning visar bl. a. att ca 30 procent av kommunerna medverkar i uppsökande verksamhet. Undersökningen visar också att några studieförbund bedrivit uppsökande verksamhet i ett betydande antal kommuner. Det mest anmärkningsvärda är den stora omfattning och spridning som ABF:s verksamhet haft. I hela 60 procent av kommunerna hade ABF-avdelningar bedrivit uppsökande verksamhet. TBV hade bedrivit uppsökande verksamhet i 27 procent av kommunerna – en i förhållande till TBV:s storlek mycket omfattande verksamhet. Motsvarande andel är för Vuxenskolan 22 procent och för Medborgarskolan 10 procent.

PUB:s undersökning skiljer mellan sådana kommuner som själva varit med och organiserat uppsökande verksamhet och sådana som enbart givit ekonomiskt stöd till verksamhet i studieförbundens regi. Det senare gäller något över hälften av de kommuner som överhuvudtaget satsat på uppsökande verksamhet.

I de kommuner som själva varit med och organiserat verksamheten, har detta nästan genomgående skett via vuxenutbildningsråden i kommunerna. Den uppsökande verksamheten har riktat sig till anställda i industrier och kommunala förvaltningar samt till invånare i bostadsområden. Uppsökarna har när det gällt anställda på olika arbetsplatser i

allmänhet varit fackliga representanter. I övrigt har uppsökarna rekryterats från eller av studieförbunden. Exempel på att uppsökarna rekryterats genom skolförvaltningen eller arbetsförmedlingen finns också.

4.1.7 *Samverkan om studie- och yrkesvägledning*

Till de resurser som utgår för själva undervisningen i kommunal vuxenutbildning kommer ett schablon tillägg som varierar efter utbildningsnivå och linje. Detta schablon tillägg får användas för stödundervisning, studiehandledning, studie- och yrkesorientering (syö) samt dessutom för annan studie- och yrkesorientering för vuxna som kommunen finner skäl att åta sig.

Högst fyra tiondelar av schablon tillägget får användas för hel- eller deltid anställda studie- och yrkesvägledare inom kommunal vuxenutbildning. I dessa tjänster får också ingå tjänstgöring som studie- och yrkesvägledare vid studieförbund.

Systemet med särskilda syö-funktionärer i hela skolsystemet började byggas upp 1971 och det kopplades ihop med syö-funktionen inom den kommunala vuxenutbildningen. Genom att dela på en hel- eller deltidstjänst har kommunen möjlighet att kombinera syö i grundskola och gymnasieskola med motsvarande funktion inom vuxenutbildningen.

Studieförbunden har dessutom möjlighet att utnyttja den kommunala vuxenutbildningens syö. Den möjligheten tycks hittills sällan ha utnyttjats. En anledning till detta kan vara att syö-konsulenter/yrkesvalslärare inom kommunal vuxenutbildning ofta har ett stort elevunderlag jämfört med ungdomsskolans funktionärer, samtidigt som de vuxenstuderandes problem ofta är både större och mer speciella.

4.2 Allmänna överväganden

4.2.1 *Vuxnas utbildningsbehov*

Den kraftiga utbyggnaden av ungdomsskolan i Sverige under tiden efter andra världskriget har fått till följd att det föreligger mycket stora skillnader i formell utbildning mellan generationerna. Å ena sidan står de som är äldre än 25 år med en genomsnittlig utbildning som omfattar sex eller sjuårig folkskola, å den andra sidan de som är yngre än 25 år och som har en genomsnittlig utbildning som omfattar såväl nioårig grundskola som en minst tvåårig gymnasieskoleutbildning. Om inga särskilda åtgärder vidtas kommer denna utbildningsklyfta – förorsakad av skolreformer i mitten av 1900-talet – att finnas i de förvärvsaktiva generationerna ända in i början på 2000-talet.

Utbildningsklyftorna har blivit särskilt markerade genom att utbildningssamhället har expanderat. Det bör emellertid påpekas, att skillnader i utbildning mellan olika människor inte bara kan hänföras till orsaker som sammanhänger med utbyggnaden av ungdomsskolan. Innehållet i ungdomsskolan anpassas successivt till individernas och samhällets behov,

vilka i sin tur undergår en kontinuerlig utveckling. De kunskaper som en gång har erhållits i ungdomsskolan blir så småningom till stora delar inaktuella samtidigt som behov av nya kunskaper uppstår. Ibland kan förändringar av skolans innehåll i sig skapa klyftor mellan generationerna. Ett aktuellt exempel på detta är införandet av den s. k. nya matematiken i skolorna, som får till följd att de olika generationerna använder delvis olika matematiska språk.

Eleverna i ungdomsskolan, som får samma undervisning, tillgodogör sig denna i mycket skiftande grad. Orsakerna härtill varierar. Det kan vara fråga om skillnader i intresseinriktning eller skillnader i förmåga att tillgodogöra sig den undervisning som skolan erbjuder. Bl. a. hemmiljön har visat sig spela stor roll härvidlag.

De omständigheter som här ovan endast antytts, medför att de utbildningsbehov vuxna människor kan ha är högst mångskiftande, inte bara i den meningen att de kunskapskrav som ställs är olika, utan också att de skiljer sig åt beroende på omständigheter som är att hänföra till ungdomsskolan.

Skillnader i kunskaper som människor har erhållit i ungdomsskolan kan givetvis både förstärkas och utjämnas senare i livet. Många har ett sådant yrke eller en sådan intresseinriktning att de både utnyttjar och bygger på sina skolkunskaper. Detta kan ske utan en medveten avsikt, men det kan också ske målmedvetet genom att man deltar i någon av de olika formerna av vuxenutbildning som finns. I många fall hamnar människor i situationer där de har liten motivation att hålla sina skolkunskaper aktuella och där också stimulans saknas för att skaffa sig nya kunskaper. Det är därför inte ovanligt att vuxna senare i livet faktiskt kan ha sämre teoretiska kunskaper inom en del områden än de hade då de lämnade folkskolan, medan förhållandet kan vara det motsatta inom andra områden. Mot den bakgrunden framstår det som närmast meningslöst att försöka jämföra vuxnas kunskapsnivå med nivån på den utbildning de erhöll en gång i ungdomen.

Det finns dock risk att vuxensituationen tenderar att förstärka de utbildningsklyftor som uppstod i ungdomsskolan. De som har fått en längre utbildning har större studievana och därmed ett bättre utgångsläge då det gäller att vidga sina kunskaper. Dessutom har flertalet av dem som har en längre utbildning arbetsuppgifter som stimulerar till ytterligare kunskapsinhämtande.

Den slutsats som kan dras av det sagda är, att de faktiska kunskapsbehov som vuxna har är utomordentligt skiftande både med hänsyn till skillnader i utgångsläget och till skillnader i de krav som bl. a. samhället ställer på dem.

Denna slutsats skulle gälla också om vuxenutbildningens mål primärt vore att ge vuxna samma kunskaper som ges ungdomarna i dagens stola. Flera skäl talar emellertid för att vuxenutbildningen skall ges en gentemot ungdomsskolan fristående ställning också i vad avser utbildningens omfattning. Utgångspunkten bör därför vara en analys av de vuxnas behov i stället för att till vuxenutbildningen överföra ungdomsskolans kursplaner.

Den överbryggande utbildningen bör ha ett vuxenanpassat ämnesinnehåll och rikta sig till korttidsutbildade vuxna snarare än att utgöra en möjlighet för vuxna att erhålla samma utbildning som den som ges i grundskolan och gymnasieskolan.

I själva verket finns redan denna vuxenanpassning inom huvuddelen av vuxenutbildningen. Studieförbunden, folkhögskolorna och arbetsmarknadsutbildningen har aldrig haft som mål att tillhandahålla vuxna den utbildning som ges i ungdomsskolan utan har sökt anpassa sin verksamhet till vuxnas behov. Det är således främst inom kommunal och statlig vuxenutbildning som det finns anledning att ytterligare frigöra sig från ungdomsskolan när det gäller tillämpningen av kursplaner. Vuxenutbildningen skall i första hand byggas ut på nivåer motsvarande grundskola och gymnasieskola. En sådan utbyggnad bör därvid avse utbildningar som kan betraktas ungefärligen motsvara dessa nivåer, utan att de innehållsmässigt eller i andra avseenden är identiska med dessa.

4.2.2 Prioriteringar

Ett förstahandsmål för vuxenutbildningen under de närmaste åren är att söka utjämna utbildningsklyftan mellan generationerna.

Beräkningarna i SVUX:s debattskrift *Vuxna Utbildning* Studiefinansiering (SOU 1971:80) visade vilka utomordentligt stora resurser som skulle krävas för en mer betydande satsning på den överbryggande utbildningen. Knappheten på resurser tvingar till prioriteringar av flera olika slag även inom den överbryggande utbildningen. Bl. a. har prioriteringar av olika ämnen och utbildningsnivåer diskuterats. Likaså har diskuterats prioriteringar av vissa grupper av vuxna såsom handikappade, personer i socialt utsatta positioner, låginkomsttagare, personer med oönskade arbetstider och invandrare.

Beräkningarna i debattskriften avsåg heltidsstudier. Utgångspunkten för dessa var alltså att ett reformförslag från SVUX:s sida i första hand skulle möjliggöra för vuxna att genomgå överbryggande utbildning på heltid. Vad SVUX:s överslagsberäkningar tydligast klargjorde var, att om målet att ge överbryggande utbildning till merparten av alla de personer som endast har folkskola skall förverkligas, är studier på heltid en omöjlig väg att gå. Heltidsstudier är så kostsamma att statsfinansiella skäl och ett alltför omfattande bortfall i produktionen skulle göra det nödvändigt att lägga starka restriktioner på utnyttjandet av dessa eller – om man så vill – ge låg prioritet åt denna studieform. Sålunda skulle heltidsstudier under ett år knappast kunna medges något större antal individer.

4.2.3 Fritids- och deltidssstudier – ett bra alternativ

För att utbudet av vuxenutbildning skall kunna öka gradvis och nå merparten av de personer som inte har mer än sjuårig folkskola är det nödvändigt med en kraftig satsning på fritids- och deltidssstudier och på korta perioder av heltids- eller deltidssstudier. Det skulle ge ökade studiemöjligheter också för personer, vilkas arbeten hindrar regelbunda

fritidsstudier, t. ex. personer med besvärlig skiftgång eller med mycket tungt arbete. Ett förbättrat studiestöd för heltidsstudier under längre sammanhängande perioder kan emellertid endast erbjudas grupper, vilkas förhållanden — t. ex. ekonomiska eller sociala — utgör hinder för andra typer av studier eller för grupper med särskilt angelägna och omfattande utbildningsmål.

Att fritidsstudier skjutits i förgrunden först sedan heltidsstudier visade sig för resurskrävande betyder däremot inte att de med nödvändighet också är ett sämre alternativ. Det är tvärtom så att heltidsstudier i skolmässiga former kan verka avskräckande på dem som inte har så klara studieambitioner, dvs. just dem som skall nås med överbryggande utbildning. Yrkesarbetet intar för de flesta människor en så central roll i tillvaron att de inte helt vill eller kan avstå från detta. Den stora flexibilitet och anpassning till olika situationer som är möjlig inom dagens folkbildningsarbete ger goda möjligheter att nå ut till allt fler grupper i samhället med fritidsstudier. Det har också visat sig att ett stort antal människor förmår tillägna sig betydande kunskaper genom fritidsstudier.

Under överskådlig tid kommer fritidsstuderande inom studieförbund samt kommunal och statlig vuxenutbildning att vara den största gruppen inom vuxenutbildningen. Om fritidsstudierna skall kunna utvecklas vidare, som ett positivt alternativ till heltidsstudier, krävs emellertid inte bara vuxenanpassning av stoffet och studieuppläggningsen utan också möjligheter för de vuxna att genom kombination av kurser nå också relativt omfattande studiemål.

4.2.4 *Alla slag av vuxenutbildning måste utnyttjas*

Vuxenutbildningens olika former har i stort sett utvecklats på andra grunder än politiska beslut fattade av statsmakterna. Studieförbunden och en stor del av folkhögskolorna har sitt ursprung i folkrörelserna. Andra folkhögskolor har landsting som huvudmän. Den kommunala vuxenutbildningens föregångare — kvällsgymnasierna — hade i flertalet fall studieförbund som huvudmän. Korrespondensundervisningen i landet har utvecklats genom privata initiativ.

Med tiden har staten tagit på sig ett allt större kostnadsansvar för de olika formerna av vuxenutbildning och i samband därmed har statliga författningar utfärdats som reglerar delar av verksamheten i form av villkor för de statliga bidragen. Karaktäristiskt för vuxenutbildningen får alltjämt sägas vara den stora friheten för anordnarna att själva besluta om verksamhetens innehåll och former. Att så är fallet beror bl. a. på att verksamheten fortfarande delvis finansieras genom avgifter från deltagarna själva eller genom bidrag från huvudmännen t. ex. i fråga om folkhögskolorna. Om staten i princip påtog sig hela kostnadsansvaret för verksamheten skulle troligtvis utvecklingen bli den, att allt större delar av verksamheten kom att regleras genom statliga författningar.

Bedömningen av värdet av den frihet som stora sektorer av vuxenutbildningen åtnjuter är skiftande. För många framstår just friheten och

den därav följande mångfalden som den stora styrkan hos vuxenutbildningen. Andra anser, att de stora samhälleliga anslagen till vuxenutbildningens olika former kräver större planmässighet och ökad kontroll från statens sida. Sådana krav framfördes i motioner till riksdagen, framför allt från de borgerliga partierna och dessa kom delvis att ligga till grund för de tilläggsdirektiv som utfärdades till SVUX i början av 1972.

Mångfalden beror bl. a. på att samtliga större folkrörelser i landet finns bland huvudmännen för åtminstone någon form av vuxenutbildning. Det har skapat kontaktytor åt alla håll i samhället och givit vuxenutbildningen en förankring som den annars skulle ha saknat. Mångfalden i förening med friheten skapar gynnsamma förutsättningar för att nå så breda grupper som möjligt och tillgodose utbildningsönskemål hos vuxna.

Argumenten för mångfalden är utan tvekan mycket väsentliga och måste beaktas vid varje försök att åstadkomma mer samverkan inom vuxenutbildningen. Att utbudet av vuxenutbildning kan vara svåröverskådligt är endast skenbart ett tecken på bristande effektivitet.

En rimlig utgångspunkt för samverkan mellan skilda utbildningsanordnare bör därför enligt SVUX vara att i en framtida expansion av vuxenutbildningen utnyttja hela den mångfacetterade vuxenutbildningsorganisation som redan finns. Det är rentav möjligt att en utökad frihet i vissa avseenden — t. ex. vid utformningen av bidragsreglerna — skulle ge bättre förutsättningar till samverkan i bl. a. organisatoriskt avseende.

SVUX utgår alltså ifrån att alla delar av vuxenutbildningen tas i anspråk för en expansion av överbryggande utbildning. Detta innebär att de vuxna — som hittills — bör ha möjligheter att välja mellan att delta i studiecirkel i något studieförbund, att studera vid någon av folkhögskolorna, att bedriva korrespondensstudier, att studera på egen hand med hjälp av en kurs i radio eller tv eller med hjälp av en kursbok, att delta i kommunal eller statlig vuxenutbildning eller, under vissa förutsättningar, delta i den särskilda inom arbetsmarknadsutbildningen anordnade kursverksamheten.

Det finns snarare anledning att skapa förutsättningar för tillkomsten av ytterligare studiealternativ, dvs. att öka valfriheten för de vuxna. I vissa fall förutsätter detta med nuvarande organisation samverkan mellan de olika anordnarna av vuxenutbildning.

De som bedriver fritidsstudier borde kunna få möjlighet att komplettera dessa med intensivkurser på heltid exempelvis i form av vecko- eller veckoslutskurser. Detta skulle kunna ske bl. a. genom ökad samverkan mellan studieförbund och folkhögskola.

Genom en kombination av studiecirklar och kortare internatkurser kan de två studieformerna förstärka varandra. Studiecirkeln har fördel av att vara lättillgänglig och ge relativt täta studietillfällen medan ämneskurs vid folkhögskola ger tillgång till pedagogiska resurser i form av specialistmedverkan, teknisk utrustning och möjligheter till kontakt mellan deltagare från olika studiecirklar. Studier på fritid bör också kunna kombineras med studier på arbetstid några timmar i veckan. Denna form av samverkan har bl. a. prövats inom FÖVUX:s försöksverksamhet.

Även andra former av utbildning i samverkan bör prövas. Som exempel

kan nämnas studiecirkel och kommunal vuxenutbildning. En sådan samverkan kan komma att fungera som inkörsport till mera koncentrerade studier på deltid eller heltid. Fritidsstudier inom den kommunala vuxenutbildningens ram kan ges en sådan utformning att kvällsstudier kombineras med heldagsstudier under två till tre dagar i följd. Det blir i detta fall dock inte studier i samverkan mellan två utbildningsanordnare.

På grundval av prop. 1975:23 har riksdagen beslutat om vuxenstudiestöd för en studieform där fritidsstudier kan kombineras med mer intensiv utbildning. I förening med lagen om rätt till ledighet för utbildning har större förutsättningar skapats för denna studieform, varigenom valfriheten för vuxna ökat.

Det bör emellertid inte ankomma endast på utbildningsanordnarna att arrangera olika former av samverkan. Det måste också bli möjligt för den enskilde att *samtidigt* bedriva planmässiga studier och ha frihet att under olika perioder utnyttja den samlade utbildningsapparaten på olika sätt, att växla mellan olika studieformer och olika studieintensitet.

För att detta skall vara möjligt krävs anknytningspunkter mellan olika slag av vuxenutbildning och möjligheter att översätta kurser vid en typ av vuxenutbildning till en annan typ av vuxenutbildning.

4.2.5 *Behov av byggbarhet och jämförbarhet*

Det är viktigt att den enskilde får en utbildning, som på ett naturligt sätt kan byggas på och kompletteras med kurser hos andra utbildningsanordnare. Olika utbildningsanordnare har olika kursutbud och detta när delvis olika grupper. Ofta kommer emellertid de studerande under loppet av en längre period i kontakt med flera olika utbildningsanordnare. För den enskilde kan det idag vara svårt att bygga vidare från den nivå där han befinner sig eller från de erfarenheter han har. Genom att kurserna i den kommunala vuxenutbildningen är så omfattande, är det med nödvändighet så att en person som först läser ett ämne i en studiecirkel och sedan i kommunal vuxenutbildning ofta tvingas repetera saker han redan kan. Det kan å ena sidan vara så att den första biten är för liten för att nå upp till ingångsnivån hos nästa studieanordnare. Det kan å andra sidan vara så att den andra biten är så stor att den inkluderar även tidigare studier av mindre omfattning. Denna bristande anpassning mellan studieformerna kan av den enskilde med viss rätt upplevas som att de tidigare studierna var en återvändsgränd. Detta problem är också aktuellt för delar av arbetsmarknadsutbildningen. Preparandkursen inom arbetsmarknadsutbildningen ger exempelvis en bred allmänutbildning under 2–16 veckor. Det blir relativt lite i varje ämne och en komplettering blir ofta nödvändig i vissa ämnen vid fortsatta studier med ingångsstart på högre nivå.

I ett system med byggbara bitar, där varje kurs utgör en egen enhet, kan den enskilde undvika att hamna i ofrivilliga återvändsgränder. I stället gör han en tidsvinst eftersom han slipper repetera det stoff han redan anser sig behärska. Däremot bör det inte vara så att varje enskild byggbit i ett ämne kräver fortsatta studier.

Endast ett mindre antal byggbitar formar nödvändiga trappsteg för fortsatta studier. Flera bitar tillsammans kan ge en nödvändig orientering inför fortsatta studier i ett ämne, medan många ensamma byggbitar inte behöver förutsätta att man fördjupar sig inom det området.

4.2.6 Vuxenanpassningen av kommunal vuxenutbildning

Den kommunala vuxenutbildningen tillkom som en motsvarighet till ungdomsutbildningen. Avsikten var att utnyttja ungdomsskolans resurser när de inte används för ungdomsskolans elever. En svaghet är att den kommunala vuxenutbildningens kursplaner är utformade för ungdomsskolan, medan däremot timplanerna härrör från den tid när kvällsgymnasierna arbetade utan statsbidrag. Den kommunala vuxenutbildningen disponerar mellan 20 och 50 procent av ungdomsskolans undervisningstimmor för motsvarande kurs, beroende på ämne och stadium.

Timplanerna utformades alltså för att hålla nere kursavgifterna i en utbildningsform där kursdeltagarna själva bar hela utbildningskostnaden. Högt motiverade studerande med behörighet för universitetsstudier som huvudsakligt studiemål hade förutsättningar att klara omfattande studier med mycket begränsad lärarhandledning. I och med att fler elever med kort och bristfällig grundutbildning kommer in i den kommunala vuxenutbildningen — vilket är en följd av ambitionen att nå bredare grupper — krävs större resurser på vissa områden. Det kan vara nödvändigt att i vissa moment gå ner på nivåer under grundskolans högstadium, att ge möjligheter till långsammare studietakt, särskilt för ”nybörjare”. Samtidigt visar erfarenheterna också att många vuxna av olika skäl, t. ex. på grund av bristfällig barntillsyn, deltids- och heltidsarbete inte har möjlighet att följa undervisningen med samma studieintensitet som i ungdomsskolan.

Studier på fritid under 5–6 timmar per vecka är betungande och kan verka avkräckande på personer med vaga studieambitioner eller som inte upplever sig ha något akut och påträngande utbildningsbehov. Det krävs också att läroplanerna i större utsträckning tillämpas med hänsyn till vuxnas behov och intressen — att kursplanerna delas upp i flera på varandra följande och alternativa moment och att den enskilde sedan ges hjälp att hitta rätt kurs och moment för sina behov.

4.2.7 Fördelar med ett byggbart system

Korttidsutbildade vuxna är en mycket mindre homogen grupp än ungdomar i skolåldern. Vuxna befinner sig i mycket skiftande åldrar och utbildningsbakgrunden varierar. Skillnader i ursprunglig formell skolutbildning måste accepteras och dessa kan ha förstärkts eller minskat genom senare erfarenheter. De vuxna har egna erfarenheter av arbetslivet i skiftande grad och från olika områden.

Den vuxne kan i många fall ha bestämda mål för sina studier. Dessa mål kan ha ett nära samband med hans yrkesverksamhet eller med någon annan verksamhet. Det förefaller också rimligt att tänka sig att den vuxne

ofta har klart för sig vad han inte önskar studera. Han kan ha utvecklat bestämda intresseområden.

Det är naturligtvis lämpligt att vuxenutbildningen är så organiserad att den vuxnes önskemål beträffande studierna kan beaktas. Om kurserna är utformade som mindre på varandra byggande eller alternativa enheter kan den vuxne själv välja de byggbitar och den inriktning inom ett ämne som motsvarar hans behov.

Så är delvis fallet idag inom studiecirkelverksamheten, som ju alltid varit inriktad på vuxna. Ett annat karaktäristiskt drag för folkbildningen är att fasta kursplaner saknas och att det därför finns stora möjligheter att inom en kurs variera innehållet så att det passar deltagarnas intressen och studieförutsättningar. Motsvarande möjligheter finns i viss grad bl. a. inom kommunal vuxenutbildning, men dessa möjligheter bör inom ramen för de gällande läroplanerna förstärkas och framför allt utnyttjas mera.

Ett utbildningssystem med större byggbarhet kan leda till tidsbesparingar för de studerande. Elever som i annat sammanhang inhämtat kunskaper i visst ämne, kan ägna motsvarande studietid åt andra ämnen. Det ligger även en tidsvinst just i möjligheten att välja de kurser som den vuxenstuderande är intresserad av. Om syftet är att få kompetens för visst slag av studier på kortast möjliga tid, behövs bara de byggbitar som utgör det nödvändiga trappsteget för just den utbildningen.

Tidigare har berörts nödvändigheten av att göra prioriteringar av olika slag i syfte att begränsa kostnaderna för en utökad vuxenutbildning. Det har också nämnts att kostnaderna för kommunal vuxenutbildning kan hållas på en förhållandevis låg nivå genom att timtalet inom de olika ämneskurserna är lägre än i ungdomsskolan. I det tidigare förda resonemanget har antytts att det i ungdomsutbildningen finns moment som är mindre angelägna för vuxna och som därför skulle kunna utelämnas. Det finns anledning att slå fast att syftet med ett byggbart system måste vara det rakt motsatta, nämligen att ge de vuxna möjligheter till utbildning som minst motsvarar vad som kan erhållas i ungdomsskolan. Genom att dela upp större kurser i mindre, självständiga enheter och genom att samtidigt göra enheterna byggbara ges de vuxna möjligheter att själva göra prioriteringar av sina egna utbildningsbehov utan att ge avkall på möjligheterna till fördjupning och utvidgning av ämnesstoffet. En vuxen-anpassning av denna innebörd ger alltså förutsättningar för både tidsbesparing och bättre utbyte av studierna utan att i sig ställa ökade krav på resurser. Samtidigt är det viktigt att man tillser att byggbitarna tillsammans ger nödvändiga reella förkunskaper för t. ex. eftergymnasial utbildning och yrkesverksamhet.

Det är viktigt att instrumenten för ett målrelaterat kursval förbättras. Att hamna på fel nivå innebär ett slöseri med studieintresse och tid. Att hamna rätt är ofta en förutsättning för att studierna skall kunna upplevas som stimulerande. Kursvalet bör inte ske enbart utifrån en persons tidigare utbildning. Viktigare är hans faktiska kunskaper och att han ges en reell möjlighet att själv bedöma i vad mån han uppfyller nödvändiga förkunskapskrav för viss kurs eller byggbit. En förutsättning för att överhuvudtaget kunna tala om kursval är dock att byggbarhetsprincipen

är så klart och överskådligt utformad att den enskilde själv kan överblicka sina möjligheter.

Jämförbara byggbitar kan studeras i skiftande takt. Olika utbildningsanordnare kan organisera utbildning som förutsätter studier. Alltifrån några få timmar i veckan till heltid, dvs. samma byggbit kan gås igenom i en studiecirkel under en hel termin, i mer omfattande fritidsstudier i kommunal vuxenutbildning under t. ex. sex veckor eller heltid under två veckor. Det är naturligtvis också tänkbart att en och samma utbildningsanordnare kan ordna kurser med olika studieintensitet. Med ett system där en byggbit kan läsas i flera vuxenutbildningsformer, ges den enskilde möjlighet att under studiernas gång växla mellan olika utbildningsanordnare och växla studieintensitet. En person som börjar i en studiecirkel kan efterhand som studievanan stärks och intresset ökar vilja rikta in sig på ett mer omfattande studiemål. Det skulle då vara möjligt att delta i mer intensiva fritidsstudier, i veckokurser på heltid och på lång sikt också i heltidsundervisning under ett läsår. Den person som läser ett ämne på heltid i t. ex. kursverksamheten inom arbetsmarknadsutbildningen skall kunna fortsätta dessa studier just där han slutade, i t. ex. en studiecirkel två timmar i veckan.

4.2.8 Några problem i samband med byggbar vuxenutbildning

De fördelar som kan förknippas med byggbara kurser kan kort sammanfattas i begreppen rationalitet och flexibilitet.

Rationaliteten består i huvudsak av tids- och kostnadsbesparingar för den enskilde och för samhället. Byggbarheten förutsätter att längre kurser splittras upp i ett antal mindre kurser, som skall kunna utgöra byggstenar i ett system, där den enskilda kursen dessutom skall vara en egen enhet och ge användbara kunskaper.

Studier påbörjas med en sådan kurs som närmast ansluter till de reella förkunskaper den studerande har. Det krävs enkla anordningar som gör det möjligt att snabbt bedöma vilka förkunskaper den studerande har samtidigt som tillräckligt noggranna definitioner av de önskvärda förkunskaperna ges. Sättet att förvärva de reella förkunskaperna skall inte spela någon roll i en sådan bedömning. Förkunskaperna till en kurs i t. ex. kommunal vuxenutbildning skall kunna förvärfvas genom t. ex. arbetslivserfarenhet, självstudier, deltagande i studiecirkel eller arbetsmarknadsutbildning.

En stark betoning av kravet att varje kurs skall utgöra en egen enhet har sin grund i att den enskilde skall kunna begränsa sina studier till de delar av ett större ämne som för honom är användbara. Eftersom de studerande har skiftande erfarenhet av såväl förvärvsarbete som annan verksamhet måste kurserna således kunna användas för både fortsatt yrkesverksamhet och fortsatta studier. De måste med andra ord ha en väl genomtänkt avvägning mellan allmänna teoretiska moment och mera yrkestekniska moment.

Flexibiliteten består i huvudsak i att valfriheten i olika avseenden för den enskilde skall göras så stor som möjligt. För att en kurs skall vara

attraktiv för så stora grupper som möjligt bör det finnas frihet att välja mellan många olika grader av studieintensitet, frihet att kunna påbörja studier i kursen vid flera olika tidpunkter, frihet att förlägga studierna till flera olika tider på dygnet och frihet att välja mellan olika studieformer. Oavsett hur studierna tidigare bedrivits bör frihet också finnas att när som helst fortsätta med valfri intensitet, valfri studieform och med flera möjligheter till val av lektionernas förläggning på dagen.

Det är emellertid uppenbart att praktiska och ekonomiska skäl omöjliggör en flexibilitet och rationalitet av nämnt slag, som enbart skulle utgå från individens önskemål. Detta utgör emellertid inget argument emot byggbarheten som sådan utan endast ett påpekande av att förväntningarna på ett byggbart system inte får ställas för högt.

Ett första hinder mot ett mycket flexibelt system utgör det av resursskäl betingade kravet på viss minsta gruppstorlek. Antag att det finns fyra alternativa möjligheter vad gäller studieintensiteten, samtidigt som kravet är t. ex. ett deltagarantal av tio för att starta en kurs. Under förutsättning att deltagarna är fullständigt jämnt fördelade på de olika kurserna krävs 40 deltagare för att alla kurserna skall kunna starta. Om därutöver, för åtminstone kurser med lägre studieintensitet, viss valfrihet skall finnas vad gäller timmarnas placering på veckodag och tid på dygnet uppnås ganska snart krav på åtminstone hundralet deltagare. Skall därtill finnas krav på valfrihet vad gäller studieform och studieanordnare blir det nödvändiga antalet kursdeltagare snart så stort att underlag finns endast för ett fåtal kurser på ett litet antal orter i landet.

4.2.9 *SVUX:s slutsatser*

Behovet av ett system med byggbara bitar är störst inom kommunal och statlig vuxenutbildning. Diskussionen i SVUX har också främst utgått från situationen inom den kommunala vuxenutbildningen. I grunden handlar det om en önskan att frigöra den kommunala vuxenutbildningen från bundenheten till sättet att tillämpa läroplanerna som förekommer i ungdomsskolan. Med denna utgångspunkt kan ett byggbarhetssystem vara av stort värde även om det endast införs inom kommunal vuxenutbildning.

Det måste emellertid bedömas som önskvärt att även andra utbildningsanordnare i någon mån tar hänsyn till ett system med byggbara bitar inom kommunal vuxenutbildning vid uppläggnings av sina kurser. Under förutsättning att ett sådant system i kommunal vuxenutbildning är logiskt och pedagogiskt riktigt utformat borde det inte kännas svårt att inom andra delar av vuxenutbildningen ta sådan hänsyn.

Det måste emellertid med skärpa framhållas, att andra slag av vuxenutbildning — och då framförallt folkbildningen — har andra uppgifter som är minst lika väsentliga som att ge kunskaper anpassade till ett system med byggbara bitar inom kommunal vuxenutbildning.

Studieförbunden och folkhögskolorna måste även i framtiden få full frihet att utforma sina studiecirklar och kurser på ett sätt som står i överensstämmelse med vad de själva anser vara de grundläggande målen

för deras arbete. De studieplaner som gäller för kommunal vuxenutbildning utgör – även efter en bättre vuxenanpassning – endast ett sätt att erbjuda vuxenutbildning och möjligheter att skaffa sig kunskaper.

De metoder, den uppläggning och det ämnesinnehåll som studieförbund och folkhögskolor väljer – ofta i samarbete med de vuxenstuderande själva – måste i princip behandlas som likvärdiga. I själva verket måste det förhållandet att andra utbildningsanordnare i olika avseenden erbjuder andra alternativ än kommunal vuxenutbildning betraktas som en väsentlig förutsättning för att vuxenutbildningen skall lyckas med att åstadkomma en utjämning av utbildningsklyftorna – att aktivera de grupper i samhället som är sämst ställda.

4.3 Information och uppsökande verksamhet

4.3.1 Information om vuxenutbildning

De resonemang om olika principer för ett byggbarhetssystem som förts i avsnitt 4.2.4 leder in på frågan om den enskildes möjligheter dels till överblick av det samlade kursutbudet inom vuxenutbildningen, dels att välja rätt kurs och rätt studieform för sina behov och förutsättningar. Ett nödvändigt komplement – eller möjligen alternativ – till ett system med byggbara kurser är därför en väl fungerande information som bl. a. inrymmer studierådgivning och studievägledning.

Det nuvarande utbudet av vuxenutbildning är svåröverskådligt på grund av dess mångfald. Behovet av information är således stort. Möjligheterna att tillgodose detta försvåras av att informationen skall nå ut till stora grupper med växlande sammansättning och skilda intressen av vuxenutbildning.

Informationen bör ha som mål att sprida kunskaper om vuxenutbildning på ett sådant sätt att människor kan orientera sig om olika former av vuxenutbildning och stimuleras till studieinsatser.

Information om vuxenutbildning kan ha flera syften. Den kan inriktas på att understryka kraven på en förbättrad utbildning i dagens och morgondagens samhälle och att orientera om vilken typ av utbildning som kan vara mest behövlig. Den enskilde har idag större behov än tidigare av kunskaper och färdigheter och en information av denna inriktning bör allmänt leda till en ökad volym av vuxenutbildning.

Informationen kan också vara inriktad på att ge den enskilde förbättrade möjligheter att i olika avseenden välja en utbildning som är anpassad efter dennes förutsättningar och behov. Det gäller exempelvis studiernas innehåll och inriktning, studiernas omfattning samt studieform. Om flera, med hänsyn till sina egna önskemål och behov, väljer "rätt" utbildning så blir följderna att den totala volymen vuxenutbildning ökar.

Informationen kan sträcka sig längre än till att ge den enskilde bättre möjligheter att själv träffa sitt utbildningsval. Den kan genom inslag av personkontakter ge den enskilde mera aktiv hjälp dels genom att klargöra dennes rätt till utbildning samt möjligheter och förutsättningar att

påbörja studier, dels genom direkta råd i planeringen av studierna. För en sådan verksamhet krävs självfallet större resurser.

En fungerande information och studievägledning måste ge den enskilde möjligheter att välja mellan olika utbildningsalternativ. Det innebär också, att information skall kunna lämnas om vad olika utbildningsanordnare har att erbjuda samt om de villkor, förmåner och krav som är förknippade med olika typer av utbildning. Informationen bör också ge klara upplysningar om de olika anordnarnas organisatoriska anknytningar.

Information om vuxenutbildning bör rikta sig till alla. Det behöver emellertid inte innebära att den riktas med samma intensitet till alla grupper. Skilda grupper har olika erfarenheter och behov. Informationen bör med hänsyn härtill ges en utformning som svarar mot behoven, i syfte att stimulera till studier och därmed öka efterfrågan på vuxenutbildning. Erfarenheterna visar, att om informationen organiseras så, att den enskilde måste söka upp den person som kan ge upplysningar och råd, så blir följderna att den når ut till endast begränsade grupper och i ringa omfattning till de grupper som har den kortaste utbildningen. Det kan konstateras att de som hittills sökt sig till vuxenutbildningens olika former i allmänhet har en utbildningsbakgrund som ligger över genomsnittet för den del av landets befolkning som befinner sig i förvärvsaktiv ålder.

4.3.2 *Uppsökande verksamhet*

Huvuduppgiften för vuxenutbildningen är att tillgodose behoven hos dem med kort och bristfällig utbildning. Eftersom dessa i mindre utsträckning deltar i vuxenutbildning av olika slag gäller det alltså att, som nyss nämnts, finna nya vägar för att nå ut till dem med information om deras rätt och möjligheter till studier. Skall större effekter med informationen om vuxenutbildning uppnås måste därför aktivare metoder tillämpas. Den bästa vägen därvidlag är en uppsökande verksamhet av ungefär det slag FÖVUX bedrivit. Frågan om information är således i stor utsträckning beroende av utformningen och omfattningen av uppsökande verksamhet.

Den av FÖVUX försöksvis bedrivna uppsökande verksamheten har enbart avsett studier organiserade i studiecirkel eller med studiecirkel som ett väsentligt inslag. Den uppsökande verksamheten har riktat sig till korttidsutbildade vuxna, dvs. personer med folkskola som enda utbildningsbakgrund.

Valet av studieformer i försöksverksamheten har samband med vilka grupper den vänder sig till. Allmänna erfarenheter från olika former av vuxenutbildning talar för att den studieovane som är osäker om sin studieförmåga lättare kan rekryteras till studiecirkel och korta, koncentrerade kurser än till längre och krävande utbildning. Det är också troligt att rekryteringen till vuxenutbildning skulle underlättas om studierna kunde bedrivas i nära anslutning till den miljö den vuxne känner sig förtrogen med och i kretsen av människor han känner väl –

t. ex. tillsammans med arbetskamrater. Resultaten av FÖVUX:s verksamhet bekräftar i stort dessa antaganden.

Genom FÖVUX:s verksamhet finns det idag goda kunskaper om hur den uppsökande verksamheten, främst på arbetsplatserna, bör läggas upp. Erfarenheterna har visat att den personliga kontakten är viktig. Själva det faktum att man blir uppsökt kan i sig utgöra den nödvändiga stimulansen för att delta. De erbjudanden som ges bör vara förmånliga och informationen om både utbildningen och de studiesociala möjligheterna bör anpassas till behoven hos den grupp det gäller.

Är dessa förutsättningar uppfyllda visar erfarenheterna att sådana deltagare, som normalt inte skulle ha sökt sig till vuxenutbildning på grund av endast skriftlig information, kan rekryteras till sådan utbildning.

Den aktiva rekrytering som uppsökande verksamhet bland korttidsutbildade innebär bidrar alltså till att bryta ned de hinder som gör att många vuxna inte söker sig till vuxenutbildningen. En sådan rekrytering medför således att grupper som idag står utanför vuxenutbildningen kommer att delta i denna.

Riksdagen har på grundval av prop. 1975:23 fattat beslut om ett särskilt statsbidrag för uppsökande verksamhet på arbetsplatser (UbU 1975:16, rskr 1975:177). De fackliga organisationerna skall få ansvaret för denna. I prop. 1975:23 omnämns vidare att en förutsättning för att de korttidsutbildade verkligen skall kunna engageras i studieverksamhet är att de fackliga organisationerna nära samarbetar med olika studieförbund. Medel för projekt med uppsökande verksamhet skall beslutas av en särskild vuxenutbildningsnämnd i varje län på grundval av ansökan som inlämnas av fackliga organisationer. Vid prövning av vilka projekt för uppsökande verksamhet som skall bifallas skall särskild hänsyn tas till om de riktar sig till personer med bristfällig utbildning och besvärliga arbetsförhållanden.

Den av riksdagen beslutade uppsökande verksamheten på arbetsplatser innebär att studieorganisatörerna och i förekommande fall andra uppsökare genomför denna. De som söks upp skall ges en allsidig information om de studiemöjligheter som finns så att de får full frihet att välja mellan olika vuxenutbildningsformer. Därför anvisas särskilda medel för att utbilda studieorganisatörer/uppsökare så att de får grundläggande kunskaper om samtliga former av samhällsstödd vuxenutbildning. Därutöver behöver studieorganisatörerna kunskap om de olika former av studiestöd som kan utgå och om möjligheterna att få ledigt för studier.

Beträffande uppsökande verksamhet i bostadsområden har riksdagen beslutat att en försöksverksamhet skall inledas och att SÖ får ansvaret för denna. Vidare sägs att försöksverksamheten bör inriktas på att pröva olika former av samspel mellan studieförbund och organisationer. Verksamheten bör emellertid organiseras så att det inte blir möjligt för skilda utbildningsanordnare att samtidigt vända sig till samma grupper.

I prop. 1975:23 framhålls folkbildningsorganisationernas betydelse för vuxenutbildningen och den centrala ställning de kommer att ha när det gäller att anordna utbildning för de korttidsutbildade vuxna till vilka uppsökande verksamhet riktar sig. Därför har riksdagen beslutat att

samhällets stöd till folkbildningsarbetet skall byggas ut.

För att uppsökande verksamhet skall kunna organiseras i enlighet med intentionerna i det av riksdagen nyligen fattade beslutet om vidgad vuxenutbildning är det enligt SVUX väsentligt att den uppsökande verksamhet som för närvarande förekommer anpassas till dessa intentioner. Det kan också konstateras att erfarenheterna har visat att samverkan mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund gett goda resultat.

Enligt SVUX:s uppfattning är det mot denna bakgrund naturligt att den kommunala vuxenutbildningen när det gäller uppsökande verksamhet samverkar med andra utbildningsanordnare.

Sådana anordningar förhindrar också att olika utbildningsanordnare samtidigt vänder sig till samma grupper. SVUX vill för sin del särskilt understryka det angelägna i att samverkan söks med de studieförbund som genom sina medlemsorganisationer har anknytning till folkrörelser. Därmed ökar förutsättningarna för att de korttidsutbildade skall kunna rekryteras till kommunal vuxenutbildning.

De reformer riksdagen beslutat när det gäller vuxenutbildningen innebär att denna i större utsträckning organiseras så att den kan inrymma uppsökande verksamhet. I anslutning härtill framhålls att det för närvarande inte är möjligt att avgöra om sådan verksamhet skall bli ett allmänt inslag i alla former av vuxenutbildning och att det inte heller är givet att de som anordnar utbildningen själva skall bedriva den uppsökande verksamheten. Bedömningen av vem som skall bedriva uppsökande verksamhet och till vilka vuxenutbildningsformer rekryteringen sker är beroende av vilka förutsättningar de olika utbildningsanordnarna har att nå de utbildningsmässigt mest eftersatta grupperna med information om deras rätt och möjligheter till studier.

Att utforma vuxenutbildningen så att den aktivt rekryterar människor med kort utbildning är en i grunden rättvis tanke. Det innebär att åtgärder sätts in så att utbildning verkligen blir tillgänglig för alla. Den kraftiga utbyggnaden av vuxenutbildningen som skett under senare år har i alltför liten utsträckning rekryterat dem med sämsta studiebakgrunden. Målet för den uppsökande verksamheten bör därför vara att dessa människor stimuleras att delta i studieverksamheten. Fackliga organisationer skall stå för denna verksamhet på arbetsplatserna och i bostadsområdena skall olika organisationer samverka.

De olika vuxenutbildningsanordnarna har skilda förutsättningar att nå de utbildningsmässigt eftersatta grupperna. FÖVUX:s försöksverksamhet avsåg studier i studiecirkel. Rekryteringsresultatet och det aktiva deltagandet tyder på att studiecirkeln är en lämplig studieform för korttidsutbildade vuxna. Studieförbunden har i allmänhet sitt ursprung i folkrörelser och har av tradition ett stort mått av frihet att själva utforma utbildningen i samråd med deltagarna. Detta har haft stor betydelse för framväxten av en förhållandevis omfattande vuxenutbildning. På grund av att de fackliga organisationerna skall stå för uppsökande verksamhet på arbetsplatser och genom den nära kontakt som finns mellan folkbildnings- och löntagarorganisationerna kommer utbildning att kunna erbjuda

das till stora grupper av dem som hittills inte kunnat ta del därav.

En faktor som gör studiecirkeln särskilt lämplig är att människor som är osäkra om sin studieförmåga lättare kan rekryteras till olika typer av fritidsutbildning än till mera intensiva studier. En bred rekrytering av nya grupper till vuxenutbildning kan således lättare nås om de studier som erbjuds inte är alltför omfattande. Med de begränsade resurser, som vuxenutbildningen har, kan genom kortare kurser dessutom fler människor erbjudas utbildning. Starka rättviseskäl talar således för att denna form av vuxenutbildning ges hög prioritet.

De fackliga organisationerna har fått en central ställning i den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. I bostadsområdena bör, som FÖVUX föreslagit, skilda organisationer med förankring inom dessa områden spela en betydelsefull roll. Såväl de fackliga organisationerna som organisationerna i bostadsområdena bör när det gäller att anordna utbildningen nära samverka med folkbildningsorganisationerna.

En förhoppning som knyts till de rekryteringsfrämjande åtgärderna riksdagen beslutat om är att de vuxna som en gång påbörjat studier skall fortsätta att skaffa sig utbildning. Detta bör i huvudsak kunna ske utan att samhället sätter in speciella, riktade stimulansåtgärder.

Erfarenheterna från FÖVUX:s försöksverksamhet med uppsökande verksamhet visar, att de som upplevt studierna som meningsfulla gärna velat fortsätta att förkovra sig. I FÖVUX:s slutrapport (Ds U 1975:10) redovisar kommittén bl. a. en uppföljning av personer, som tidigare varit i kontakt med FÖVUX:s uppsökande verksamhet. Av uppföljningen framgår att omkring hälften av de tidigare deltagarna fortsatt sina studier. Närmare två tredjedelar av dem som fortsatt deltar fortfarande i studiecirkel, men även andra studier förekommer, främst yrkesutbildning och fackliga studier. De som inte fortsatt att studera har oftast uppgivit obehövlig arbetstid och andra praktiska hinder som orsak.

De flesta av dem som nyrekryterats till vuxenutbildning torde alltså komma att fortsätta sina studier, främst i studiecirkel. En del upplever emellertid behov av annat slags utbildning. Den folkbildningsverksamhet som förekommer sedan lång tid medför att många får den studiestimulans, som gör att de efterfrågar en mer omfattande vuxenutbildning. Vilken studieform som blir aktuell får bedömas utifrån den enskildes behov av utbildning och sociala situation i stort. En förutsättning för en sådan bedömning är att den enskilde kan orientera sig om det samlade vuxenutbildningsutbudet. Därför behövs vägledning och rådgivning. För att tillgodose det omfattande och varierande utbildningsbehov, som torde uppstå som ett resultat av uppsökande verksamhet, är det nödvändigt att ta alla nu existerande utbildningsresurser i anspråk. Människornas behov av utbildning är så skiftande att de inte kan tillgodoses annat än av samtliga utbildningsanordnare tillsammans. För att vägledning och information om de olika vuxenutbildningsformerna skall bli effektiv behövs att de olika anordnarna samverkar.

Behovet av samverkan upplevs redan nu som stort i kommunerna. I en framtid då människor, som idag står utanför vuxenutbildningen, rekryteras till studier blir detta behov omfattande. Även andra skäl talar för

att behovet av samverkan mellan olika utbildningsanordnare blir stort. Den förbättrade studiefinansiering för vuxna som riksdagen beslutat om (SfU 1975:14, rskr 1975:176) kommer att bidra till att väsentliga hinder att söka sig till utbildning undanröjs för många vuxna. En rad andra reformer — exempelvis lagen om ledighet för utbildning och förtroendemannalagen — medför att rekryteringen till vuxenutbildningen kommer att öka. På sikt bör dessa reformer tillsammans skapa en situation där alla människor på ett naturligt sätt växlar mellan studier och förvärvsarbete. En förutsättning för detta är det ansvar de fackliga organisationerna varit beredda att ta på sig för att medlemmarna skall kunna utnyttja sin rätt till utbildning.

Det kan således konstateras att bland såväl de som själva söker sig till olika former av vuxenutbildning som de med vagt och obestämt studieintresse finns behov av att kunna vända sig till en instans som ger en samlad bild av de studiemöjligheter som finns inom kommunen. De reformer som genomförs på vuxenutbildningsområdet medför att behovet av information blir större. Skall informationen kunna tillgodose skilda behov måste en informationsservice vara fristående i förhållande till olika utbildningsanordnare samtidigt som den ger en allsidig och korrekt information. Det innebär, att den antingen skall vara knuten till ett samarbetsorgan eller utgöra ett från anordnarna fristående organ. Som exempel på tänkbara lämpliga fristående instanser kan nämnas en till vuxenutbildningsrådet eller annan kommunal instans knuten informationscentral. De olika vuxenutbildningsanordnarnas möjligheter att samverka om att orientera de vuxenstuderande om olika utbildningsformer skulle också underlättas av en klarare fördelning av arbetsuppgifterna mellan anordnarna än den som råder för närvarande.

4.4 Kommunens ansvar för vuxenutbildningen

Genom 1967 års vuxenutbildningsreform har uppgiften att anordna behörighetsgivande vuxenutbildning lagts på kommunerna. Någon skyldighet att anordna sådan utbildning föreligger dock inte. Enligt kungörelsen (1971:424, ändrad senast 1974:442) om kommunal och statlig vuxenutbildning är den kommunala skolstyrelsen ansvarig också för den kommunala vuxenutbildningen.

För att tillgodose utbildningsbehoven bland vuxna med kort och bristfällig utbildning krävs emellertid insatser från olika utbildningsanordnare. Det är nödvändigt att skolstyrelsen vid utformningen av kommunens utbildningspolitik tar hänsyn också till andra utbildningsanordnare än kommunen.

Enligt SVUX:s uppfattning bör kommunens ansvar för vuxenutbildningen inte begränsas till att gälla den egna utbildningsformen. Det bör vidgas till ett övergripande ansvar för att kommuninvånarnas studiebehov tillgodoses.

En av kommunens utbildningspolitiska uppgifter är enligt detta synsätt att främja det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. En annan uppgift är

att verka för samplanering och samråd mellan olika utbildningsanordnare inom kommunen och regionalt. Ett sådant kommunalt ansvar får emellertid inte inkräkta på övriga utbildningsanordnares möjligheter att självständigt planera och genomföra utbildning.

4.5 Indirekt studiesocialt stöd

4.5.1 Barntillsyn

Olika undersökningar har visat, att det är mycket svårt att till vuxenutbildning av olika slag rekrytera hemarbetande med småbarn. Det är sannolikt att svårigheten att ordna barntillsynen på ett tillfredsställande sätt har spelat stor roll härvidlag.

För att nå dessa grupper har i skilda sammanhang gjorts försök från olika utbildningsanordnares sida att lösa problemen med barntillsynen. FÖVUX har t. ex. beviljat bidrag till dem som haft små barn att vårda för att sådana deltagare inte skulle få större kostnader för att delta i verksamheten än deltagare utan minderåriga barn. Inget av de utförda försöken tyder på att det genom sådana åtgärder skulle vara möjligt att på ett avgörande sätt förbättra rekrytering bland hemarbetande småbarnsföräldrar.

Av detta kan emellertid knappast den slutsatsen dras att frågan om barntillsynen skulle vara betydelselös för att nå dessa grupper. Snarare får resultaten tolkas så, att åtgärder för att lösa barntillsynen inte är tillräckliga för att rekrytera de korttidsutbildade men att barntillsynen ändå är en avgörande fråga.

FÖVUX omtalar i Vidgad vuxenutbildning (SOU 1974:54) att det är synnerligen väsentligt att tillsynen för barnen ordnas på ett tillfredsställande sätt, då det visat sig att avsaknaden av god barntillsyn ofta är det allvarligaste studiehindret för hemarbetande småbarnsföräldrar. FÖVUX har emellertid bedömt det ligga utanför sitt uppdrag att föra fram konkreta förslag beträffande hur studiehinder i samhället utanför utbildningssektorn skall kunna övervinnas. FÖVUX pekar emellertid på möjligheten för studieförbunden att samverka med någon barn- eller ungdomsorganisation. Samverkan kan exempelvis ske så att småbarnsföräldern deltar i studier anordnade av studieförbund samtidigt som någon barn- eller ungdomsorganisation arrangerar barnaktiviteter.

Den försöksverksamhet med uppsökande verksamhet i bostadsområden, som riksdagen beslutat om, ställer krav på att barntillsynen ordnas. Många av dem som söks upp i bostadsområden arbetar med skötsel av småbarn. Om de motiveras för studier är det nödvändigt med barntillsyn för att de skall kunna delta i studieverksamhet.

Försöksverksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområden bör därför enligt SVUX organiseras på ett sådant sätt att bristen på barntillsyn inte blir ett hinder för att delta i studier. Detta kräver att barnaktiviteter kan ordnas och att ersättning för barntillsyn kan erbjudas i den uppsökande verksamheten. Därmed kan förutsättningar skapas för

att rekrytera småbarnsföräldrar med bristfällig utbildning till studier.

Erfarenheterna av FÖVUX:s verksamhet visar att det är lättare att rekrytera människor till mindre omfattande utbildning. För att småbarnsföräldrar skall kunna delta i exempelvis studiecirkel på dagtid om ca två timmar i veckan behövs en ny form av barntillsyn i kommunerna. Studier på sen kvällstid torde kräva att barntillsynen kan ordnas i hemmet.

Då uppsökande verksamhet i bostadsområden kan bli ett allmänt inslag i vuxenutbildningen är det nödvändigt att överväga de erfarenheter av olika former av barntillsyn av ovan nämnt slag som hittills – om än i ringa omfattning – förekommit.

Det kan därvid övervägas att ge vuxenstuderande förtur till den kommunala barntillsynen. En sådan lösning förutsätter emellertid att andra grupper ställs i efterhand, och det synes svårt att generellt hävda att studerande har större behov av barntillsyn än många andra grupper, såsom människor med deltidsarbete och de som behöver sådan barntillsyn för att kunna delta i olika slag av föreningsverksamhet. En ny form av barntillsyn bör således avse skilda grupper. En barntillsyn som tillvaratar olika gruppers behov får till följd att förutsättningar skapas för människor att delta i olika slag av aktiviteter som tillsammans bidrar till att fördjupa demokratin.

4.5.2 *Övriga studiestödjande åtgärder*

Genom olika slag av studiestödjande åtgärder kan samhället underlätta vuxenstudier. För närvarande når inte vuxenutbildningen alla på lika villkor. Inte heller är villkoren desamma för den vuxenstuderande som för ungdomsstuderande. I regel erbjuds de senare fria läromedel och en fri måltid per studiedag.

Det bör inte vara ett primärt mål att ge de vuxna samma förmåner som ungdomsstuderande. Vid bedömningen av vilka studiestödjande åtgärder en kommun kan åta sig är det emellertid av vikt att såväl ungdomars som vuxnas behov beaktas.

De vuxnas behov måste därvid bedömas med utgångspunkt i vuxnas studiesituation. Avsikten med de stödjande åtgärderna bör vara att undanröja studiehinder och om möjligt skapa rättvisa mellan olika vuxenstuderande.

Några exempel på sådana stödjande åtgärder skall ges här. Kommunernas möjligheter att genomföra en reform kan i vissa fall bli beroende av om särskilda statsbidrag kan utgå för denna. I den mån åtgärden avser att göra utbildningen mera tillgänglig för nya grupper, överensstämmer den med samhällets vuxenutbildningspolitik i övrigt och från denna synpunkt sett kan ett statligt stöd synas berättigat. I övrigt bör kommunen, som SVUX tidigare betonat, i sin utbildningspolitik sträva efter att stödja vuxenutbildningen i dess olika former.

För den vuxenstuderande är givetvis tillgången på läromedel en viktig fråga. Inom grundskolan har de studerande fria läromedel. I flertalet kommuner har de studerande i gymnasieskolan endera fria läromedel eller förhållandevis förmånliga bidrag till sådana. Enligt SVUX:s upp-

fattning bör eftersträvas att samma villkor ges de vuxenstuderande på motsvarande utbildningsnivåer. En ytterligare åtgärd, som också skulle förbättra de vuxenstuderandes situation, är att komplettera skolbiblioteken och de kommunala biblioteken med läromedel för vuxna.

Särskilt inom glesbygderna innebär resekostnader till studieorten ett betydande studiehinder. Av kommunen anordnade kollektiva transporter eller direkta resebidrag är tänkbara lösningar på problemet. I den mån kommunen, som i vissa fall skett, bygger ut ett färdtjänstsystem för att betjäna exempelvis handikappade, pensionärer och personer bosatta i glesbygd, bör detta kunna utnyttjas även i samband med vuxenstudier.

För en stor del av de vuxenstuderande är bristen på studiero i hemmet ett hinder. Studiemöjligheter erbjuds i regel i kommunens bibliotek, men i många fall lägger avstånd och tider för öppethållande hinder i vägen för att utnyttja dessa. Fristående studierum i bostadsområden är en tänkbar lösning. Möjligheter att öppna skollokalerna för vuxenstuderande för självstudier på kvällstid bör också övervägas. På längre sikt borde det vara naturligt att planera in studielokaler och hobbyrum såväl i nya bostadsområden som i anslutning till arbetsplatser.

Det övergripande ansvaret för vuxenutbildningen som kommunerna enligt SVUX:s uppfattning bör ha innebär att det i regel är på det lokala planet som initiativet till åtgärder av det anförda slaget bör tas. Det är också där möjlighet finns att bedöma behoven och prioritera vissa åtgärder framför andra. Då dessa studiestödjande åtgärder avser olika former av vuxenutbildning är det av vikt att samråd sker om utformningen av stödet. Även om skolstyrelsen är det organ som utformar kommunens utbildningspolitik bör samråd kring möjliga åtgärder ske inom vuxenutbildningsrådet.

4.6 Övrig samplanering

4.6.1 Inledning

I kap. 2 har vuxenutbildningens resurser behandlats liksom sambandet mellan resurser och måluppfyllelse. Om vuxenutbildningen effektivt skall kunna uppfylla de övergripande mål som är gemensamma för den, måste utbildningsanordnarna samverka på ett sådant sätt att samtliga resurser kommer till bästa användning. Det kan i många fall innebära ett ömsesidigt resursutnyttjande.

Genom att vuxenutbildningens resurser är fördelade på olika huvudmän är det inte självklart att en resurs, som tillfälligt frigörs inom ett visst vuxenutbildningsområde, snabbt kan ställas till andra anordnares förfogande.

Det sätt på vilket vuxenutbildningen är uppbyggd ger dock utrymme för en viss flexibilitet då det gäller utnyttjandet av sådana materiella resurser som lokaler och materiel. SVUX behandlar i detta avsnitt sådana former av samplanering som innebär att resurser inom en vuxenutbildningsform utnyttjas för andra former av vuxenutbildning. Även utnyttjandet av ungdomsskolans resurser diskuteras.

4.6.2 Lokalbehov

Den kommunala vuxenutbildningen utnyttjar oftast samma lokaler som ungdomsutbildningen. Genom att kommunen förfogar över resurserna för såväl ungdomsutbildning som vuxenutbildning blir ett effektivt resursutnyttjande möjligt. På många orter ligger den huvudsakliga delen av vuxenutbildningen på tid då ungdomsskolan inte har undervisning. Detta innebär att vuxenutbildningen till väsentlig del utnyttjar en överkapacitet, som annars inte skulle komma till användning. När skolorna utrustats har detta emellertid skett med ungdomsskolans behov som utgångspunkt. Det är därför möjligt att utrustning och möblering inte motsvarar rimliga krav på vuxenanpassning. Den nuvarande inredningen av skolans lärosalar är i många fall sådan att studiemiljön verkar främmande för vuxna studerande. Det är av vikt att skolor i framtiden byggs och utrustas med hänsyn även till vuxnas behov och studievanor.

För närvarande utgår statsbidrag till byggnadsarbeten för grundskola och gymnasieskola, till vissa inventarier och viss utrustning för grundskola och till första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel för gymnasieskola. Bidrag av motsvarande slag utgår inte för kommunal vuxenutbildning. Man har här utgått från att vuxenutbildningen kan utnyttja ungdomsskolans resurser. Under ett uppbyggnadsskede har detta också varit möjligt. Men på längre sikt är det nödvändigt att vuxenutbildningens behov beaktas vid en totalbedömning av en kommuns behov av lokaler för undervisning. SVUX vill därför betona vikten av att i kungörelsen (1957:318, ändrad senast 1974:393) om statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet, vid sidan av övriga utbildningsformer för vilka statsbidrag till byggnadsarbeten utgår, också införs kommunal vuxenutbildning. I flertalet fall torde det här bli fråga om ombyggnad för att anpassa ungdomsskolans lokaler till vuxenutbildningens behov. Kommunen bör därutöver kunna få statsbidrag för kostnader för anskaffande av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel och hörselteknisk utrustning. Detta bör kunna ske i de fall då kommunen har särskild skolenhet för kommunal vuxenutbildning och då det kan bedömas att speciellt heltidsundervisningen på dagtid har en sådan omfattning att särskild undervisningsmateriel erfordras för den kommunala vuxenutbildningen. Hänsyn måste härvid tas till behov av dubbel uppsättning materiel i vissa fall och till de speciella krav som vuxenutbildningen ställer.

SVUX anser att om hänsyn tas till vuxenutbildningens speciella behov då skollokaler byggs och utrustas blir de mera allsidigt användbara även för andra verksamheter, t. ex. kulturella arrangemang och föreningsliv. Det är också viktigt att studieförbundens behov beaktas i dessa sammanhang. Studiecirkelverksamheten bedrivs, särskilt på mindre orter, ofta i skollokaler. Vid prövning av lokalbehov och huvudritningar bör därför särskild hänsyn tas till vuxenutbildningens behov och därvid också till möjligheterna att ställa lokalerna till förfogande för studiecirkelverksamhet.

4.6.3 *Gemensamt resursutnyttjande*

De bestämmelser som gäller för folkhögskolans organisation möjliggör ett effektivt resursutnyttjande. Skolornas lokaler används såväl för de längre vinterkurserna som för kortare ämneskurser. Skolledningen har möjlighet att parallelllägga och kombinera kurser på lämpligaste sätt. Det är vanligt att skolorna används såväl under veckoslut som under ferier. Det är också vanligt att studieförbunden lägger viss studiecirkelverksamhet till folkhögskolorna. Ett sådant gemensamt resursutnyttjande är av värde för båda parter.

Den snabba ökningen av ämneskursverksamheten har lett till att studieförbunden ansett det lämpligt att i ökad utsträckning utnyttja folkhögskolans utbildningsresurser. Samtidigt har dock under de senaste två åren en viss nedgång av antalet elever vid vinterkurser skett. I den mån denna nedgång inte motsvaras av en ökning av kortkursverksamheten kan det innebära att vissa skolor fått en viss överkapacitet. I många fall har dock skolorna under en tidigare period varit överbelagda och den nuvarande verksamheten motsvarar under sådana omständigheter bättre skolornas verkliga kapacitet. I den mån det finns en överkapacitet bör olika möjligheter att ställa den till övrig vuxenutbildnings förfogande prövas. KAMU har vid behandling av folkhögskolans plats i arbetsmarknadsutbildningen visat på möjligheten att inom folkhögskolan söka utforma kurser som i större utsträckning än för närvarande anpassas till arbetsmarknadens krav. Med tanke på de möjligheter som finns att inom folkhögskolestadgans ram utforma utbildningen så att den motsvarar deltagarnas behov bör det vara möjligt att vid folkhögskolorna anordna förberedande kurser med särskild tanke på fortsatt arbetsmarknadsutbildning. Dessa kurser skulle få karaktären av ämneskurser vid folkhögskola och ryms alltså inom gällande bestämmelser för folkhögskolans verksamhet. De kräver emellertid en samplanering mellan länsarbetsnämnd och respektive folkhögskola.

Som tidigare nämnts har AMU-centren i vissa fall en överkapacitet. Denna är oftast skenbar och måste bedömas med hänsyn till behovet av att snabbt kunna erbjuda utbildning. I vissa fall kan det dock anses som säkert att resursen står till förfogande under viss tid. Det är då naturligt att i ökad utsträckning pröva möjligheten att låta den utnyttjas av andra utbildningsanordnare, främst kommunal vuxenutbildning. Det torde i första hand vara inom den yrkesinriktade utbildningen som ett sådant resursutnyttjande kan bli aktuellt. Men man bör också i vidgad omfattning pröva möjligheten att erbjuda kommunal vuxenutbildning att placera elever i AMU-kurser med utnyttjande av vakanta platser. SVUX förutsätter att överenskommelser kan träffas mellan berörda parter om hyra av lokaler och materiel, respektive ersättning för elevplatser, samt om utbildningens uppläggning i övrigt, så att denna typ av resursutnyttjande stimuleras.

I vissa fall kan det vara lämpligt att förlägga en del av arbetsmarknadsutbildningen inom den kommunala vuxenutbildningens ram. Det behöver inte innebära ett effektivare resursutnyttjande, men kan underlätta

studierna för den enskilde. Om en person bereds plats inom arbetsmarknadsutbildningen för ett visst yrke, behöver han i många fall en förberedande utbildning i teoretiska ämnen. KAMU anser att dessa preparandkurser även i fortsättningen bör bedrivas vid AMU-center, men visar samtidigt på möjligheten att kursutbudet inom kommunal vuxenutbildning och folkhögskola efter hand bättre anpassas till arbetsmarknadsutbildningens behov. I prop. 1975:45 om riktlinjer för arbetsmarknadsutbildningen betonar föredragande statsrådet att möjligheten att i ökad omfattning utnyttja det reguljära utbildningsväsendet och studieförbunden för förberedande utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen beror på i vad mån dessa kursanordnare kan tillgodose vissa särskilda krav.

SVUX anser att det kan vara lämpligt att lägga viss del av utbildningen inom kommunal vuxenutbildning, i den mån detta kan ske t. ex. genom ett byggbart system av det slag som diskuterats i föregående avsnitt. Den förberedande teoretiska utbildningen kan då i vissa fall bedrivas på hemorten, varigenom kostnader för resor och dubbelbosättning minskas. Förutsättningen för att kombination av studieformer skall fungera effektivt är dels en samplanering av studieinnehållet, dels samråd mellan de olika utbildningsanordnarna.

5 Organ för samverkan

5.1 Lokala samrådsorgan

5.1.1. *Bakgrund*

Den snabba utvecklingen av vuxenutbildningen under senare delen av 1960-talet skedde i regel utan samråd eller samplanering mellan skilda anordnare. Verksamheterna hade olika bakgrund och förutsättningar och inte heller mål och metoder var alltigenom överensstämmande.

Tanken på ett lokalt samrådsorgan mellan representanter för skilda vuxenutbildningsanordnare framfördes emellertid i olika sammanhang, exempelvis inom fackliga organisationer och politiska partier. Sålunda föreslog TCO i sitt utbildningspolitiska program 1964, "att som rådgivande specialorgan i kommunerna borde inrättas vuxenutbildningsråd".

Yrkesutbildningsberedningen framförde i sitt betänkande Yrkesutbildningen (SOU 1966:3) tanken på kommunala vuxenutbildningsråd.

Departementschefen avvisade emellertid i 1967 års vuxenutbildningsproposition (prop. 1967:85) tanken på att i varje kommun inrätta ett särskilt vuxenutbildningsråd med hänvisning till skolstyrelsernas förankring bland skilda anordnare av vuxenutbildning. Han pekade i stället på möjligheten att kommunerna själva vid behov bildar sådana rådgivande organ.

I sin rapport Fackföreningsrörelsen och vuxenutbildningen (LOVUX I, 1969) behandlade LOVUX frågan om vuxenutbildningsråd. Man rekommenderade att sådana inrättades och skisserade också tänkbara arbetsområden för råden.

I 1970 års vuxenutbildningsproposition (prop. 1970:35) betonades starkare än tidigare behovet av samordning av informationen:

"Det är vidare väsentligt att de olika huvudmännen samordnar sin information, vilket har skett i många kommuner genom de lokala vuxenutbildningsråden."

I den därpå följande vuxenutbildningspropositionen (prop. 1971:37) utvecklas tanken på vuxenutbildningsråd ytterligare:

"Flera kommuner har i dag upprättat s. k. vuxenutbildningsråd, en utveckling som jag i prop. 1970:35 ställt mig positiv till. Utvecklingen beträffande inrättande av vuxenutbildningsråd är emellertid ojämn. Jag finner det angeläget att kommunerna inrättar sådana organ."

Föredragande statsrådet underströk behovet av större likformighet i fråga om rådens verksamhet och meddelade att han skulle föranstalta om en konferens i dessa frågor. I samma proposition hänvisades till möjligheten att låta vuxenutbildningsråden fungera som intagningsnämnd för den kommunala vuxenutbildningen.

Den i propositionen omnämnda konferensen kom till stånd i mars 1972. Den anordnades av SÖ och till konferensen inbjöds företrädare för berörda myndigheter och organisationer. Deltagarna enades om vissa allmänna riktlinjer för vuxenutbildningsrådets arbetsuppgifter. Vidare diskuterades modeller för vuxenutbildningsrådets sammansättning, arbetsformer och ekonomi.

Tilläggsdirektiv till SVUX utfärdades i februari 1972. I dessa angavs, som tidigare nämnts, att SVUX vid behandlingen av den lokala och regionala samordningen av utbildningsinsatserna särskilt borde beakta de lokala vuxenutbildningsrådets uppgifter. SVUX anordnade i maj 1973 en överläggning med representanter för ett antal vuxenutbildningsråd.

Med utgångspunkt i överläggningarna vid SÖ-konferensen upprättade Svenska kommunförbundet i oktober 1973 en promemoria angående kommunala vuxenutbildningsråd. Denna innehöll synpunkter på vuxenutbildningsrådets storlek, sammansättning och arbetsformer samt ett förslag till arbetsordning.

Inom ABF hade tidigare ett förslag till arbetsordning för råden utarbetats.

Vid LO:s och TCO:s uppvaktning i mars 1974 framförde organisationerna bl. a. sin syn på vuxenutbildningsrådets ställning. De betonade att det var nödvändigt att de fackliga studieorganisationerna hade en god överblick över utbudet av vuxenutbildning och att dessa måste erhålla en kontinuerlig information från lokala skolmyndigheter och arbetsmarknadsverket. LO och TCO ansåg att dessa borde åläggas att via de lokala vuxenutbildningsråden samarbeta med de fackliga studieorganisationerna och kontinuerligt förse dem med aktuell information.

LO och TCO betonade också vikten av en kommunal organisation för studie- och yrkesvägledning. De lokala resurserna borde förstärkas och statsbidrag utgå för sådan verksamhet. LO och TCO framhöll vidare i skrivelsen att verksamheten borde organiseras via vuxenutbildningsråd, att kommunerna borde åläggas att inrätta sådana råd och att fasta bestämmelser för deras sammansättning och uppgifter borde utfärdas.

SÖ har fortlöpande följt vuxenutbildningsrådets verksamhet och genom länskolnämnderna samlat in uppgifter om rådets sammansättning och arbetsuppgifter. I anslutning till SVUX:s överläggning om vuxenutbildningsråden gjordes en enkätundersökning, riktad till ett trettiotal vuxenutbildningsråd. I slutet av år 1974 gjordes vidare en undersökning av rådets verksamhet inom ramen för forskningsprojektet Rekrytering, uppsökande verksamhet, samordning inom vuxenutbildningen (SAMVUX). SAMVUX-projektet, som är knutet till Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet, genomför en försöksverksamhet som bl. a. syftar till att utvärdera förutsättningarna för och konsekvenserna av samordning och profilering mellan olika vuxenutbildningsanordnare.

Tabell 5.1 Antal startade vuxenutbildningsråd per år

År	1968 el tidigare	1969	1970	1971	1972	1973	1 januari 1974
Antal	91	49	33	34	11	6	1

Uppgifter om vuxenutbildningsrådets verksamhet har alltså insamlats i olika sammanhang. Någon systematisk insamling och bearbetning av sådana uppgifter sker dock inte. De fakta på vilka SVUX grundar sin beskrivning av rådets nuvarande verksamhet bygger i huvudsak på SAMVUX:s rapport "Beskrivning av visst utvecklingsarbete inom vuxenutbildningen i kommunerna hösten 1973".

5.1.2 Inrättande av vuxenutbildningsråd

Av de 278 kommuner som finns i landet efter den 1 januari 1974 hade 270 svarat på SAMVUX:s enkät. Enkäten gjordes hösten 1973 men materialet från de kommuner som upphörde i och med utgången av 1973 har inte bearbetats. Av de svarande kommunerna uppgav 225 stycken att de hade vuxenutbildningsråd. SAMVUX har också uppgifter om när de olika råden startar sin verksamhet (se tabell 5.1).

Som framgår av tabellen hade huvuddelen av kommunerna bildat vuxenutbildningsråd fram till år 1969.

5.1.3 Vuxenutbildningsrådets arbetsuppgifter

De arbetsuppgifter som enligt diskussionen vid den tidigare nämnda SÖ-konferensen borde åvila vuxenutbildningsråden har sammanfattats på följande sätt:

Vuxenutbildningsrådet bör främja vuxenutbildningen inom kommunen genom

att inventera utbildningsbehovet,

att planera vuxenutbildningen inom kommunen på kort och lång sikt,

att arbeta för samverkan och samordning olika utbildningsanordnare emellan,

att informera allmänheten om olika utbildningsmöjligheter,

att organisera studierådgivning och informera om studiesociala frågor, stipendiemöjligheter, utnyttjande av syo-funktionärer och eventuellt inrättande av informationscentraler,

att stimulera, eventuellt organisera, uppsökande verksamhet och andra åtgärder för att öka intresset för utbildning,

att verka för samordning av lokalresurser, läromedel i undervisningen och lärarresurser samt

att verka för att alla grupper i samhället ges möjlighet till önskad utbildning, bl. a. handikappade av olika slag.

Det av Svenska kommunförbundet utarbetade förslaget till arbetsordning för kommunala vuxenutbildningsråd har i huvudsak följt samma riktlinjer. Redan tidigare hade som nämnts ABF utarbetat ett förslag till arbetsuppgifter för vuxenutbildningsråd. Detta förslag, som är noggrannare specificerat än kommunförbundets, medtar på ett eller annat sätt samtliga ovan nämnda punkter.

Såväl i kommunförbundets som i ABF:s förslag anges, utöver de vid SÖ-konferensen anförda uppgifterna, särskilt att vuxenutbildningsråden bör föreslå åtgärder för att lärare och cirkelledare skall få viss information om vuxenutbildningen och vidareutbildning för att leda vuxenutbildningen på rätt sätt.

Vid SÖ-konferensen behandlades inte närmare vuxenutbildningsrådets utbildningspolitiska uppgift. Enligt kommunförbundets förslag bör rådet vara rådgivande organ till skolstyrelsen och övriga vuxenutbildningsanordnare i kommunen. I ABF-förslaget betonas starkare rådets direkt utbildningspolitiska uppgifter. En av rådets uppgifter bör enligt ABF vara att verka för att kommunal bidragsgivning kompletterar de statliga bidrag som utgår. Härigenom kan råden bidra till att fastställa den utbildningspolitik som skall bedrivas. Dessutom bör, enligt ABF, inom råden föras "en ständig diskussion om möjligheterna att på olika sätt främja en rättvis utbildningspolitik".

5.1.4 *Vuxenutbildningsrådets sammansättning*

Vid SÖ-konferensen skisserades två olika modeller för vuxenutbildningsrådets sammansättning:

- Modell A. Ett stort råd med många parter representerade. För att detta råd skall bli funktionsdugligt behövs en mindre del – en arbetsgrupp – som i de flesta fall även torde fungera som intagningsnämnd.
- Modell B. Ett mindre råd. En referensgrupp knuten till rådet möjliggör kontakter med olika grupper.

I ett cirkulär från 1973 knyter kommunförbundet an till dessa modeller utan att förorda någon av dem. Vilken lösning skolstyrelsen väljer blir beroende av lokala förhållanden och förutsättningar.

Kommunförbundet går sedan in på frågan om vilka intressenter som kan vara representerade i rådet. En grupp intressenter är vuxenutbildningsanordnarna: kommunen (skolstyrelsen), folkbildningsorganisationerna samt folkhögskola eller annan utbildningsanstalt. Övriga intressenter utgörs av lokal/regional arbetsmarknad (arbetsförmedling, arbetstagarorganisationer, företagarföreningar/större företag, offentliga arbetsgivare), folkbibliotek, kulturnämnd, social centralnämnd samt vuxen-studerande.

Kommunförbundet menar att vid val av modell A (stort råd), samtliga slag av intressenter kan ingå i rådet. Väljer man modell B (litet råd) bör i första hand representanter för anordnarna ingå i rådet, medan representanter för andra intressenter knyts till referensorganet. En sådan

Tabell 5.2 Ledamöter i vuxenutbildningsråden (enligt SAMVUX)

	Ordinarie	Supplean- ter	Adjunge- rade	Summa	
Kommunala organ	849	46	34	929	(41 %)
Skolväsendet	278	12	27	317	
Övriga kommunala organ	571	34	7	612	
Folkbildningen	944	43	3	990	(44 %)
Näringslivet	84	3	0	87	(4 %)
Arbetsmarknadsorgan	37	2	0	39	(2 %)
Fackliga organ	177	6	0	183	(8 %)
Intresseorganisationer	13	0	0	13	(1 %)
Totalt	2 104	100	37	2 241	(100 %)

Anm. Totalt har 2 124 ordinarie ledamöter redovisats, men då specificering saknas i några fall, saknas några av ledamöterna i tabellen.

referensgrupp kan få en mera flexibel form, så att till den, efter behov, knyts företrädare för olika specialintressen.

Kommunförbundet förutsätter att i rådet ingår ledamot/ledamöter av skolstyrelsen samt representanter för folkbildningsorganisationerna. I kommentarer till förslaget till arbetsordning anges att ordförandeskapet bör anförtros ledamot av skolstyrelsen och att till vice ordförande bör utses representant för folkbildningsorganisationerna.

Kommunförbundet nämner olika verksamheter som kan vara representerade. Förbundet anser att folkbiblioteket bör vara representerat, men tar i övrigt inte ställning till de olika intressenternas representation.

SAMVUX har i sin rapport en undersökning av rådens sammansättning i de redovisade 225 kommunerna. Enligt rapporten har sammansättningen av råden en relativt likartad fördelning. SAMVUX:s uppgifter om sammansättningen sammanfattas i en tabell, av vilken huvuddragen anges här i tabell 5.2.

Det genomsnittliga antalet ledamöter i de av SAMVUX studerade vuxenutbildningsråden är drygt nio. Som framgår av tabellen svarar folkbildningen för närmare hälften av representanterna. Därefter kommer kommunala organ, främst skolstyrelsen och underordnade organ. Representation för kommunfullmäktige, kommunstyrelse och kulturnämnd förekommer också. Endast i tre fall uppges socialnämnden vara direkt representerad. Under rubriken "skolväsendet" ryms, förutom den direkta skolförvaltningen, representation för informationscentral, AV-central, elever (i 23 fall) och vissa skolor. Under rubriken "Folkbildningen" ryms studieförbunden och folkhögskolorna. Rubriken "Näringslivet" avser enskilda företag, företagarföreningar och samarbetsorgan för näringslivet.

Vid en jämförelse mellan olika intressenters representation avseende antalet ledamöter är det viktigt att observera att råden inte hade några beslutande funktioner. Vid deras sammansättning har i regel eftersträövats en relativt bred representation utan särskilda hänsyn till den inbördes relationen mellan antalet ledamöter. Genom folkbildningens

uppdelning på en rad olika studieförbund har den kommit att få fler representanter än exempelvis arbetsmarknadsorgan och fackliga organ. Förhållandet speglar således inte den vikt de olika intressenterna tillmåts.

5.1.5 *Vuxenutbildningsrådets arbetssätt*

Olika förhållanden gör att rådets arbetssätt skiftat från kommun till kommun. Råden är relativt nybildade och det har gällt att finna de för den egna kommunen viktigaste arbetsuppgifterna. Frånvaron av gemensamma och bindande instruktioner har gett råden stor handlingsfrihet, men också skapat tveksamhet om vilka insatser som bör prioriteras. Skillnader i ekonomiska och personella resurser mellan kommunerna kan också ha skapat skillnader i arbetssätt. Exempel på arbetsuppgifter och arbetssätt ges bl. a. det material SÖ samlat in.

Information mellan de olika utbildningsanordnarna om lokala arbetsuppgifter och planer har vuxenutbildningsråden uppfattat som en viktig uppgift. En annan uppgift har varit att på olika sätt ge information till allmänheten om vuxenutbildningsutbudet. I vissa fall har de i samband därmed ansett sig ha ett ansvar för att åstadkomma samverkan om uppsökande verksamhet och informationsinsatser t. ex. i form av särskilda informationscentraler. Sådana centraler hade hösten 1973 inrättats i 14 kommuner och planerades i ytterligare sju. På en del orter har vuxenutbildningsråden samverkat kring gemensamma utbildningsinsatser, bl. a. på fängvårdsanstalter. Råden har också genom sin samlade erfarenhet av de olika utbildningsanordnarnas resurser och studieinriktning kunna ge studieintresserade sådana anvisningar om lämplig studieanordnare att de ibland kommit att fungera som ett slags clearingcentral.

Av tillgängliga uppgifter framgår att vuxenutbildningsråden sammanträder relativt sällan, i regel två eller tre gånger per år. De flesta sammanträden ägnas ömsesidig information mellan olika vuxenutbildningsanordnare eller frågor om intagning av elever till kommunal vuxenutbildning.

Svenska kommunförbundet har i sitt cirkulär angående kommunala vuxenutbildningsråd särskilt behandlat frågan om rådets funktion som intagningsnämnd. Förbundet noterar att en sådan uppgift ur kommunalrättslig synpunkt endast torde kunna tilldelas rådet om det i sin helhet utses av skolstyrelsen. Om man följer förbundets rekommendation till arbetsordning för kommunalt vuxenutbildningsråd, utses endast vissa ledamöter av skolstyrelsen, medan övriga ledamöter utses av andra huvudmän och intressenter. Det kan enligt kommunförbundet ifrågasättas om ett så sammansatt råd kan fungera som intagningsnämnd. Förbundet visar emellertid på möjligheten av personalunion mellan vuxenutbildningsråd och intagningsnämnd. Denna kan antingen vara fullständig eller partiell. En fullständig personalunion kan åstadkommas genom att skolstyrelsen utser ledamöterna i vuxenutbildningsrådet till ledamöter också i intagningsnämnden. I övrigt tar kommunförbundet inte ställning till frågan om råden också bör fungera som intagningsnämnder.

Råden har i regel inte egna ekonomiska resurser. När det undantagsvis förekommer gäller det oftast fall där skolstyrelserna delegerat beslutanderätten över medel för uppsökande verksamhet till vuxenutbildningsråden. Svenska kommunförbundet förutsätter i sitt cirkulär att skolstyrelsen ställer erforderliga kansliresurser till rådets förfogande och att i övrigt varje vuxenutbildningsanordnare eller övrig intressent svarar för sammanträdeskostnaderna för de av dem utsedda ledamöterna.

5.1.6 Övriga lokala samrådsorgan

Mellan de studieförbund som är verksamma på samma ort finns i många fall lokala samrådsgrupper. I februari 1972 godkände Folkbildningsförbundets styrelse vissa riktlinjer för arbetet inom lokala samrådsorgan mellan studieförbunden. I dessa anges arbetsuppgifter som berör kommunala bidrag, tillämpning av SÖ:s bestämmelser, informationsspridning, samarrangemang av olika slag m. m. Vissa av dessa frågor är också aktuella inom vuxenutbildningsråden och i riktlinjerna anges att man i de samrådsorgan som finns, diskuterat gemensamma insatser i vuxenutbildningsråden. Riktlinjerna för samrådsgrupperna är dock sådana att dessa inte ersätter vuxenutbildningsråden. De bör i stället ses som ett komplement.

5.1.7 SVUX:s överväganden

Vuxenutbildningsrådets uppgifter

För en bedömning av de lokala vuxenutbildningsrådets ställning, sammansättning och uppgifter tar kommittén sin utgångspunkt i en beskrivning av de behov som kan tänkas bli fyllda genom ett organ med representanter för olika vuxenutbildningsanordnare och utbildningsintressenter. Såväl uppgifter som sammansättning måste därutöver bedömas utifrån de begränsningar som härrör sig ur utbildningsanordnarnas särskilda intressen.

Kommittén har tidigare i kap. 3 belyst behoven av arbetsfördelning och avgränsningar i vuxenutbildningen. Behovet av avgränsningar mellan behörighetsgivande utbildning och folkbildning har betonats, liksom behovet av avgränsningar mellan folkbildning och yrkesutbildning. En förutsättning för att de lokala vuxenutbildningsanordnarna skall kunna samverka i planering och genomförande av vuxenutbildning är att ett någorlunda gott samförstånd råder om gränserna för varje utbildningsanordnares verksamhetsområde. Det lokala vuxenutbildningsrådets möjligheter att verka samplanerande och samordnande kommer därför att påverkas av de överväganden som görs vid den kommande översynen av avgränsningsproblemen.

De överväganden som kommittén gjort rörande arbetsfördelnings- och gränsdragningsproblem visar på behov av en utbyggd samverkan och/eller samplanering mellan utbildningsanordnarna för att de övergripande målen för vuxenutbildningen skall kunna nås. I vilken utsträckning

samverkan eller samplanering skall ifrågakomma får bli beroende av vilka utbildningsanordnare som är aktuella i sammanhanget. Även önskemål om ett effektivare resursutnyttjande visar på behovet av samverkan. Denna samverkan förutsätter emellertid att det finns informationskanaler mellan de olika utbildningsanordnarna.

Som redan nämnts i avsnittet om information och uppsökande verksamhet finns det bland de vuxna behov av information om det samlade utbudet av utbildning och studiesocialt stöd. Informationsbehovet måste emellertid ses i samband med vuxenutbildningens huvuduppgift: att tillgodose de korttidsutbildades behov av överbyggande utbildning. De informationsinsatser som görs vinner självfallet i effektivitet om insatserna kan komplettera varandra.

Behovet av en samverkan mellan olika informatörer innebär också behov av ett forum för denna samverkan. Det lokala vuxenutbildningsrådet kan utgöra ett sådant forum om dess sammansättning och övriga uppgifter medger detta. Ett vuxenutbildningsråd som i första hand sammansatts för att genom fullständig personalunion kunna fungera som intagningsnämnd för den kommunala vuxenutbildningen har möjligen en alltför snäv sammansättning för att också kunna fungera som ett effektivt samverkansorgan för information och uppsökande verksamhet. En väl utbyggd uppsökande verksamhet är dessutom en förutsättning för att det lokala vuxenutbildningsrådets informationsverksamhet positivt skall bidra till rekryteringen av korttidsutbildade till vuxenutbildning.

För de nämnda informationsinsatserna krävs en samlad överblick av vuxenutbildningsbehoven inom kommunen. Denna överblick förutsätter i sin tur kunskap om de vuxnas utbildningsbakgrund, levnadsförhållanden och önskemål i fråga om utbildning. Det är enligt kommitténs uppfattning viktigt att sådan information samlas in och bearbetas under medverkan av de fackliga organisationerna och andra folkrörelser med anknytning till de vuxnas arbets- och hemmiljö, t. ex. hyresgäströrelsen, handikapporganisationer och intresseföreningar av skilda slag. Det föreligger också behov av en samlad bild av de lokal- och materialresurser som kan ställas till vuxenutbildningens förfogande. Även här är information och samråd mellan de olika utbildningsanordnarna, främst studieförbunden och den kommunala vuxenutbildningen, en förutsättning för denna samlade överblick. Antalet tänkbara utbildningsintressenter är i detta avseende stort. Här ingår läromedelsdistributörer — t. ex. läromedelscentralerna och biblioteken — den lokala pressen och lokalradioverksamheten. De organisationer och myndigheter som äger och förvaltar studielokaler bör också kunna lämna bidrag till denna överblick.

De vuxenstuderandes behov av åtgärder som underlättar för dem att delta i studier har tidigare berörts. Åtgärderna, som kan bestå av speciella anordningar för barntillsyn, kommunikationer m. m., bör på ett naturligt sätt ingå i planeringen av skilda samhällssektorer. Vuxenutbildningsråden bör utgöra ett forum för diskussion och samråd i dessa frågor. De kan aktivt verka för att sådana åtgärder beaktas i samhällsplaneringen och att denna i övrigt främjar vuxenutbildningen.

I varje kommun samlas fortlöpande erfarenheter och pedagogiska rön

hos de olika utbildningsintressenterna. Ett effektivt resursutnyttjande förutsätter att dessa erfarenheter i största möjliga utsträckning sprids mellan utbildningsanordnarna. Vuxenutbildningsrådet bör kunna medverka till att en sådan informationsöverföring organiseras.

Även behovet av allmän och riktad information om vuxenutbildning och studiesocialt stöd talar för nödvändigheten av samråd mellan utbildningsanordnarna. Ett effektivt resursutnyttjande kräver ett brett samråd mellan skilda intressenter i vuxenutbildningen. Det organ som skall svara för detta måste enligt kommitténs uppfattning för att kunna fullgöra denna uppgift ha en bred representation från såväl utbildningsanordnare som andra intressenter. Skolstyrelsen bör som huvudman för den kommunala vuxenutbildningen också ha ett intresse av att genom brett sammansatta vuxenutbildningsråd åstadkomma största möjliga kontaktyta till övriga vuxenutbildningsanordnare.

Huvuduppgiften för vuxenutbildningsrådets verksamhet bör sålunda vara att stimulera en sådan samverkan mellan utbildningsanordnarna, att de tillgängliga resurserna kan utnyttjas effektivt i arbetet på att nå de för vuxenutbildningen övergripande målen.

Rådets övriga uppgifter bör ses mot bakgrund av den lokala samplanering och information, som hänger samman med en strävan att tillgodose de korttidsutbildades behov. Dessa uppgifter angavs i sammansättningen vid SÖ:s konferens 1972.

Vuxenutbildningsrådets sammansättning och ställning

Det lokala vuxenutbildningsrådet bör ha en bred kontaktyta till utbildningsintressenterna. Det genomsnittliga antalet ledamöter i de undersökta vuxenutbildningsråden var som tidigare nämnts nio. Den tidigare omnämnda modell B (litet råd med till rådet knuten referensgrupp) erbjuder enligt kommitténs uppfattning en framkomlig väg för att förena önskemål om bredast möjliga representation med önskemål om flexibilitet i rådets verksamhet. Kommittén avstår emellertid från att rekommendera någon bestämd storlek, då lokala förhållanden måste få avgöra denna fråga.

Ibland har det från olika håll framhållits att vuxenutbildningsråden skulle vinna i effektivitet om de blev obligatoriska. Det kan på goda grunder ifrågasättas om en sådan konstruktion är till fördel för vuxenutbildningen. Obligatoriska råd innebär att de ges ställning som specialreglerad kommunal nämnd eller styrelse. Den breda samrådsfunktion som förutsätter direkt representation från olika utbildningsanordnare, fackliga organisationer och andra vuxenutbildningsintressenter uppnås inte på detta sätt. De obligatoriska råden måste då för att åstadkomma denna samverkan kompletteras på frivillig väg med referensgrupper. En sådan lösning är enligt SVUX:s uppfattning organisatoriskt tungrodd utan att den medför någon påtaglig fördel jämfört med nuvarande vuxenutbildningsråd. Flertalet kommuner har också på frivillig väg inrättat vuxenutbildningsråd, vilket talar för att de ansett denna samrådsform vara av värde. I den mån råden visar sig fylla ett behov,

kommer säkerligen kvarvarande kommuner att inrätta vuxenutbildningsråd även utan ett obligatorium.

Det kan också ifrågasättas om det föreligger något behov av ett självständigt utbildningspolitiskt organ vid sidan av skolstyrelsen. Riskerna är uppenbara dels för att de båda organen skulle komma att driva olika utbildningspolitiska linjer till nackdel för kommunens totala utbildningsväsende, dels för en splittring av de administrativa resurserna för utbildningen. Den nödvändiga samverkan mellan ungdomsskolan och vuxenutbildningen när det gäller resursutnyttjandet skulle kraftigt försvåras.

En förutsättning för folkbildningsorganisationernas verksamhet är att det arbete de utför är fritt och frivilligt. Enligt SVUX:s uppfattning måste därför en samverkan mellan utbildningsanordnarna vila helt på frivillig grund, inte minst med tanke på studieförbundens folkrörelsekaraktär. De lokala vuxenutbildningsråden bör sålunda även i fortsättningen vara enbart rådgivande till främst skolstyrelserna, vilka har det övergripande ansvaret för kommunens utbildningsväsende, men även till andra kommunala organ som kan bli berörda. Enligt kommitténs uppfattning måste det alltså ankomma på skolstyrelserna att i de kommuner som saknar vuxenutbildningsråd ta initiativ till att sådana inrättas. Skolstyrelserna skall också fortlöpande följa och främja rådets verksamhet.

Det är enligt kommitténs uppfattning tveksamt om vuxenutbildningsråden bör ha som uppgift att fungera som intagningsnämnd åt den kommunala vuxenutbildningen. Rådets karaktär av forum för samverkan och information samt initiativtagare till skilda åtgärder för att främja vuxenutbildningen hamnar lätt i skuggan av en rutinbetonad administrativ verksamhet.

SVUX anser att det är värdefullt om en viss personalunion finns mellan intagningsnämnderna för den kommunala vuxenutbildningen och vuxenutbildningsråden, men vill samtidigt framhålla att ett sådant samband inte bör leda till att rådets arbetsutskott tillika är intagningsnämnder. De löper då risk att bli alltför hårt knutna till skolförvaltningarna och deras verksamhet kommer att alltför mycket styras mot frågor rörande intagning. De andra för vuxenutbildningsråden mera närliggande och omfattande uppgifterna riskerar att bli eftersatta.

Om de lokala vuxenutbildningsråden aktiveras betyder detta självfallet oftare återkommande sammanträden och därmed ofta kännbara kostnader för utbildningsintressenterna. I en del kommuner har ersättningsfrågan lösts. Kommittén rekommenderar därför att överläggningar upptas mellan utbildningsintressenternas centrala organisationer om ersättningar för dessa kostnader till de representanter för utbildningsintressenterna, som inte är kommunalt förtroendevalda eller anställda.

5.2 Regionala samrådsorgan

5.2.1 Bakgrund och nuvarande förhållanden

Behovet av regionalt samråd inom vuxenutbildningen har i olika sammanhang påpekats. I TCO:s tidigare nämnda utbildningspolitiska program föreslås inrättande av länsvisa vuxenutbildningsnämnder. I SVUX:s tilläggsdirektiv betonas vikten av regional samordning av utbildningsinsatserna.

I några län har regionala vuxenutbildningsråd inrättats. De är sammansatta av representanter för vuxenutbildningsanordnare, läns skolnämnd, landsting, studieförbund, länsbildningsförbund, länsarbetsnämnd och fackliga organisationer. I vissa fall är dessa råd relativt stora, 20–30 personer. Vid den av SVUX i mars 1975 anordnade överläggningen kring regional planering av vuxenutbildningen, var deltog representanter för ett antal myndigheter och organisationer på länsnivå, diskuterades uppgifter för sådana råd och erfarenheter av deras verksamhet. Den samlade erfarenheten av den hittills bedrivna verksamheten ger inte någon klar bild av hur regionala råd skall kunna främja en önskvärd regional samverkan.

På regional nivå sker för närvarande en samverkan inom länsbildningsförbundets ram mellan studieförbunden, folkhögskolorna och länsbiblioteken. Samverkan sker också mera informellt mellan olika organ med intresse och ansvar för vuxenutbildning, exempelvis landstingens utbildningsnämnder, länsarbetsnämnderna och skol- och kulturdelegationerna vid länsavdelningarna inom Svenska kommunförbundet.

Genom riksdagens beslut i maj 1975 om inrättande av särskilda vuxenutbildningsnämnder i varje län (prop. 1975:23, Sfu 1975:14, rskr 1975:176) har ett nytt regionalt organ skapats inom vuxenutbildningsområdet. Nämnderna skall besluta i ärenden om det särskilda vuxenstudiestödet för utbildning på grundskolans och gymnasieskolans nivåer, om timstudie- och dagstudiestöd samt om fördelning av medel för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. De skall bestå av nio ledamöter, varav fyra utses av landstinget. Dessa skall vara politiskt verksamma förtroende män, som är förtrogna med utbildningsväsendet i länet. Fem ledamöter skall nomineras av LO och TCO och förordnas av regeringen. Av dessa skall tre företräda fackliga organisationer med LO som huvudorganisation och två företräda organisationer med TCO som huvudorganisation. Regeringen förordnar också en av ledamöterna i nämnden att vara ordförande.

5.2.2 SVUX:s överväganden

Behovet av regionalt samråd

Vid den nyss nämnda överläggningen med regionala representanter för olika vuxenutbildningsformer som SVUX anordnade i mars 1975 framfördes olika synpunkter på behovet av regionala samverkansorgan för vuxenutbildningen. Från några håll anfördes att de regionala vuxenutbildningsråd

som skapats saknade uppgifter. Andra menade att problemen med denna samverkansform stod att söka i frånvaron av samordnat huvudmannaskap. Samtidigt underströks emellertid att det föreligger behov av ett utvidgat regionalt samråd mellan utbildningsintressenterna.

Behovet av ett regionalt organ för samverkan mellan utbildningsintressenterna måste också sättas i samband med vuxenutbildningens övergripande mål. En fråga som måste ställas är om ett regionalt råd för samverkan mellan utbildningsintressenter kan bidra till en högre grad av måluppfyllelse än något annat tänkt förfarande.

SVUX har i tidigare kapitel pekat på den geografiska obalansen i utbudet av vuxenutbildning. Utbudet av utbildning är större och mera variationsrikt i de befolkningsmässigt stora kommunerna än i de mindre. I de geografiskt vidsträckta kommunerna kan det bl. a. på grund av bristande samråd över kommungränserna vara förenat med stora svårigheter att starta en viss kurs.

Den kommunala vuxenutbildningen, folkhögskolan och viss del av den förberedande teoretiska utbildningen inom arbetsmarknadsutbildningen har med få undantag sina kursstarter koncentrerade till några få veckor varje höst och vinter. Arbetsmarknadsutbildningen arbetar med principen om successiv intagning, medan den kommunala vuxenutbildningen i huvudsak arbetar med årskurs- och terminsintagning.

Folkhögskolans vinterkurser följer i stort sett det övriga utbildningsväsendets intagningstider. SVUX anser att det arbetsmarknadspolitiskt betingade kravet att utbildning bör påbörjas då utbildningsbehovet uppstår, bör eftersträvas inom alla former av institutionaliserad vuxenutbildning. Detta fordrar emellertid ett regionalt samråd om utbudet av vuxenutbildning. Om den tidigare nämnda obalansen i utbudet av vuxenutbildningen skall kunna undvikas är det nödvändigt att utbildningsanordnarna har en överblick över regionens behov av vuxenutbildning och tillgång på vuxenutbildningsresurser. Denna överblick kan skapas genom att de lokala vuxenutbildningsrådets bedömningar av behov och resurser ställs samman. Länsskolnämnderna som är regionala organ för det allmänna utbildningsväsendet — alltså även kommunal vuxenutbildning — bör enligt kommitténs uppfattning ha ansvaret för att en samlad överblick över regionens behov av och resurser för vuxenutbildning kommer till stånd.

Det föreligger ett tydligt samband mellan allmän samhällsplanering och regional planering inom vuxenutbildningen. Länsskolnämnderna har bl. a. planeringsfunktioner inom gymnasieskolan. Länsstyrelserna svarar för den övergripande samhällsplaneringen på länsnivå. Enligt sina instruktioner skall de därvid "giva noggrann akt på länets tillstånd och behov samt i allt söka främja länets utveckling och dess befolknings bästa". Som regionala planeringsorgan bör länsstyrelserna således kunna ge de kommunala vuxenutbildningsråden underlag för deras planering av vuxenutbildningsutbudet. Ett sådant underlag kan bestå av uppgifter om kommunernas utbildningsstruktur, tänkbar utveckling av näringslivs- och arbetskraftsbehov m. m.

En del av de informationsinsatser som måste göras för att satsningen

på den överbryggande utbildningen skall lyckas bör med fördel kunna utföras på regional nivå. Till den kan höra utformningen av kontakterna mellan massmedierna och utbildningsanordnarna. Ett annat område kan vara utbildningen av funktionärer vid de kommunala informationscentralerna.

I kap. 3 betonas behovet av en klarare gränsdragning mellan olika utbildningsformer. Redan de lokala samverkansorganens möjligheter att verka avgränsande och arbetsfördelande måste som tidigare påpekats bli beroende av centrala överenskommelser, lagstiftning och administrativa beslut, som kan bli resultatet av en kommande särskild översyn av avgränsningsproblemen. Möjligheterna att på ett regionalt plan verka avgränsande och arbetsfördelande måste enligt kommitténs uppfattning bedömas på samma sätt.

De behov av samverkan som föreligger på det regionala planet beror, som tidigare nämnts, på att de lokala utbildningsanordnarna i de flesta fall saknar möjligheter att erbjuda ett heltäckande utbildningsprogram. En samverkan som innehåller drag av gemensam planering av utbildningens innehåll måste enligt SVUX:s uppfattning dessutom inskränka sig till den behörighetsgivande delen av vuxenutbildningen. Studieförbundens och de s. k. rörelsefolkhögskolornas behov av integritet i förhållande till utbudets idéinnehåll gör att de inte kan omfattas av tankar på en samverkan som innebär moment av samplanering.

En samplanering av det totala utbudet av vuxenutbildning inom en region skulle också förutsätta beslutsfunktioner som med hänsyn till de kommunala skolstyrelsernas rättsliga ställning knappast kan komma ifråga. Det är därför kommitténs uppfattning att en vidgad regional samverkan mellan utbildningsanordnare och -intressenter måste utformas som ett samrådsförfarande utan bindande beslutsfunktioner.

Riktlinjer för ett regionalt samrådsförfarande

Behoven av regional samverkan inom vuxenutbildningen kan utgöra utgångspunkter för att forma riktlinjer för ett utvidgat regionalt samrådsförfarande. Detta skall främja den enskildes och samhällets utbildningsbehov genom samverkan mellan regionens utbildningsanordnare med syfte

- att skapa större geografisk balans i utbudet av vuxenutbildning
- att genom samråd mellan utbildningsintressenter skapa ett tidsmässigt jämnare utbud av vuxenutbildning över olika delar av året
- att regionalt samordna kontakterna med massmedierna
- att stimulera till vuxenpedagogisk utveckling och fortbildning.

Behovet av särskilda regionala samrådsorgan

Kommittén tar i det följande upp frågan om behovet av ett särskilt regionalt organ som skulle kunna fullgöra de arbetsuppgifter som nyss nämnts.

I ett samrådsförfarande bör som tidigare nämnts utbildningsanordnar-

na delta. Samtidigt bör politiskt valda representanter medverka för att förankra samrådsförfarandet i de beslutande organen. En granskning av existerande eller beslutade regionala organ visar att de var för sig knappast kan verka enligt nyssnämnda riktlinjer.

Länsskolnämnderna och länsarbetsnämnderna utgör samrådsparter men har i hög grad specialiserade ansvarsområden. Deras sammansättning är inte heller anpassad för ett samrådsförfarande med den bredd som angivits. Också landstingens utbildningsnämnder har ett för smalt ansvarsområde för de här skisserade uppgifterna. Kommunallagstiftningen gör det inte heller möjligt att i utbildningsnämnderna få den för vuxenutbildningen allsidiga sammansättning som fordras för det regionala samrådsförfarandet.

De av riksdagen beslutade vuxenutbildningsnämnderna erbjuder enligt kommitténs uppfattning en möjlig plattform för ett samrådsförfarande. Vuxenutbildningsnämndernas arbetsuppgifter kräver uppenbart att de måste skaffa sig en överblick över såväl behov som utbud av vuxenutbildning inom en region. De kommer därvid att behöva samverka nära med länsskolnämnderna, i synnerhet om dessa får den aktiva roll som kommittén tidigare förordat när det gäller att dokumentera länens totala utbud av och samlade resurser för vuxenutbildning.

Mot denna bakgrund är det enligt kommitténs uppfattning lämpligt att vuxenutbildningsnämnderna får ansvaret för att initiera ett vidgat regionalt samrådsförfarande. Med hänsyn till att vuxenutbildningsnämnderna under i varje fall ett uppbyggnadsskede kommer att vara beroende av planerings- och beslutsunderlag från andra regionala organ ter det sig naturligt att de även för denna uppgift nära samverkar med länsskolnämnderna.

Det regionala samrådsförfarandet bör under de allra närmaste åren kunna ha formen av att vuxenutbildningsnämnderna minst ett par gånger per år i samverkan med länsskolnämnderna kallar till konferenser med utbildningsanordnare, vuxenutbildningsråd, fackliga organisationer m. fl. berörda parter inom länen. Nämnderna bör om de får denna uppgift ges resurser för att förbereda och anordna sådana konferenser. I instruktionen för länsskolnämnderna bör också anges att dessa skall bistå vuxenutbildningsnämnderna i detta arbete. Erfarenheterna bör sedan kunna visa i vilken utsträckning ytterligare åtgärder behöver vidtas för att intensifiera samrådsförfarandet.

6 Kommunal vuxenutbildning

6.1 Det statliga stödet till vuxenutbildningen

I kap. 2 har tidigare visats hur det statliga stödet till de olika vuxenutbildningsformerna utvecklats under de senaste åren. Det totala statliga stödet till vuxenutbildningen beräknas under budgetåret 1975/76 uppgå till ca 1 160 Mkr varav 165 Mkr till kommunal vuxenutbildning, dvs. 14 procent.

Vuxenutbildningsformerna erhåller stöd enligt olika regler. Arbetsmarknadsutbildningen och den statliga vuxenutbildningen bekostas helt med statliga medel. För kommunal vuxenutbildning och för folkhögskola gäller i fråga om driftbidrag att staten främst svarar för lönekostnaderna för lärare och delvis för kostnaderna för viss annan personal. Studieförbunden erhåller statliga bidrag räknade per studiecirkeltimme.

I SVUX:s tilläggsdirektiv anges att en viktig utgångspunkt för det fortsatta handlandet i utbildningspolitiken skall vara att vuxenutbildningen får successivt ökade resurser, men också att det inom ett totalt givet program kan bedömas vara angeläget med tyngdpunktsförskjutningar. SVUX:s överväganden skall enligt direktiven kunna leda fram till en prövning av det statliga stödet till olika former av vuxenutbildning.

Av flera skäl anser sig SVUX inte nu kunna göra en sådan avvägning av stödet till olika vuxenutbildningsformer.

En förutsättning för en avvägning är att utbildningsformernas ansvarsområden är relativt klart avgränsade från varandra. Som påpekats i kap. 3 måste flera olika gränsdragningsproblem lösas. Den aviserade särskilda översynen av gränsdragningsproblematiken kan förutsättas komma att föreslå principer för arbetsfördelningen, som kan läggas till grund för en framtida totalbedömning av fördelningen av det statliga stödet till vuxenutbildningen.

Till detta kommer att det statliga stödet till ett par former av vuxenutbildning under våren 1975 behandlats av riksdagen. Sålunda har riksdagen beslutat om utformningen av arbetsmarknadsutbildningen (prop. 1975:45, InU 1975:14, rskr 1975:178) och om ett förstärkt stöd till studiecirkelverksamheten, delvis i enlighet med FÖVUX:s förslag (prop. 1975:23, UbU 1975:16, rskr 1975:177). Föredragande statsrådet har också i prop. 1975:23 påvisat behovet av att formerna för stödet till studiecirkelverksamheten ses över i särskild ordning.

Vidare bör folkhögskoleutredningen enligt sina direktiv utarbeta underlag för ett förslag till hur den fortsatta saneringen av rörelsefolkhögskolornas ekonomi skall utformas. Även om folkhögskoleutredningen inte i övrigt skall gå in på frågan om statsbidrag, torde den i sitt arbete komma att behandla organisatoriska frågor som indirekt berör statsbidragskonstruktionen.

SVUX har av dessa anledningar begränsat sin uppgift på detta område dels till de rekommendationer om en förstärkning av stödet till vissa samverkansformer, vilket redovisats i kap. 4, dels till frågan om fördelning av statsbidrag till kommunal vuxenutbildning. Det senare har skett i enlighet med det uppdrag i detta avseende för vilket redovisats i kap. 1.

Även om SVUX således funnit att en översyn av det statliga stödet till olika former av vuxenutbildning f. n. inte kan genomföras, anser kommittén det angeläget dels att i samband med en kommande gränsdragningsöversyn frågorna om bidrag till vuxenutbildningen får en samlad behandling, dels att stödet till vuxenutbildningens olika former förstärks. I den tidigare nämnda skrivelsen från LO och TCO till chefen för utbildningsdepartementet har som ett långsiktigt mål för den statliga bidragsgivningen till studieförbunden angivits att bidragen i princip bör göra det möjligt för förbunden att erbjuda genomsnittliga studiecirkelar kostnadsfritt. I första hand bör en angelägen sänkning av deltagaravgifterna eftersträvas. FÖVUX har i sitt huvudbetänkande Vidgad vuxenutbildning (SOU 1974:54) framfört förslag om sådana successiva höjningar av de statliga bidragen till studiecirkelverksamheten, att efter en femårsperiod cirkelar med genomsnittliga kostnader skall kunna erbjudas kostnadsfritt för deltagarna.

6.2 Den kommunala vuxenutbildningens utveckling och nuvarande omfattning

6.2.1 *Bakgrund*

Kommunal vuxenutbildning har vuxit fram som ett resultat av initiativ som tagits av staten, vissa studieförbund och enstaka kommuner. Kvällsgymnasier med koncentrationsundervisning tillkom på 1950-talet för att möta ett behov bland vuxna att komplettera utbildning på gymnasieskolenivå inför fortsatta studier vid högre utbildningsanstalter eller för att klara mer kvalificerade arbetsuppgifter. Vid mitten av 1950-talet inrättades vidare statens kompletteringsgymnasium med kostnadsfri utbildning åt exempelvis folkskollärare som behövde komplettera för att kunna skrivas in vid universitet. Dessförinnan fanns ett fåtal statliga aftonskolor som gav äldre elever möjligheter att avlägga real- och studentexamen. Initiativtagare till kvällsgymnasierna var vissa studieförbund.

1962 lade studiesociala utredningen fram betänkandet Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet (SOU 1962:5). Utredningen föreslog att den pedagogiska och administrativa ledningen för vuxenutbildningen borde handhas av samma organ som bar ansvaret för ledningen av

skolväsendet i övrigt. Vidare föreslogs en kraftigt förstärkt utbildningskapacitet på gymnasiestadiet, särskilt av merkantil och teknisk utbildning. Till följd av utredningens förslag om avgiftsfri utbildning vid statsunderstödda läroanstalter för vuxna infördes statsbidrag till kvällsgymnasierna. Därmed fick kommunerna ett visst ansvar även för denna del av utbildningsväsendet.

1960 års gymnasieutredning presenterade i betänkande Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola (SOU 1965:60) förslag om sådana ändringar i kvällsgymnasiernas organisation och studieprogram som motiverades av det nya gymnasiet och fackskolan. Viktigare punkter i förslaget var att ungdomsskolans samlade resurser i fråga om lokaler, undervisningsmateriel och lärare skulle utnyttjas för vuxenutbildning. Vidare skulle vuxenutbildning kunna bedrivas dels i administrativt självständiga skolenheter, dels inom en befintlig skolenhet med ungdomsutbildning. Dessutom föreslog gymnasieutredningen att statsbidrag skulle utgå med 100 procent av faktiska skolledar- och lärarlönekostnader. Gymnasieutredningens förslag innebar att kommunerna borde ges hela ansvaret för den lokala gymnasiala vuxenutbildningen. Frågan behandlades också av yrkesutbildningsberedningen i betänkandet Yrkesutbildningen (SOU 1966:3). Till följd av gymnasieutredningens förslag tillkom på grundval av prop. 1967:85, stadgan för gymnasial vuxenutbildning, som innebar starkt ökade utbildningsmöjligheter för vuxna. Stadgan har senare avlösts av kungörelsen (1971:424, ändrad senast 1974:442) om kommunal och statlig vuxenutbildning. Genom 1967 års vuxenutbildningsreform fick den kommunala vuxenutbildningen sin nuvarande utformning.

Riksdagen har på grundval av prop. 1975:1, bil. 10 beslutat att inrätta en ny typ av tjänster för lärare inom den kommunala vuxenutbildningen. De nya tjänsterna innebär för flertalet kommuner kombinationer av timunderlag i ungdomsskolan och kommunal vuxenutbildning. Tjänsteförordningen ger möjligheter till en flexibel tjänstgöring och skapar även förutsättningar för att rekrytera vuxenpedagogiskt skolade lärare till kommunal vuxenutbildning.

6.2.2 Den kommunala vuxenutbildningens utveckling

1967 års reform medförde en kraftig expansion av den kommunala vuxenutbildningen. Dessförinnan fanns kvällsgymnasier i ca 30 kommuner. Bara fyra år efter reformen började genomföras anordnades kommunal vuxenutbildning i 329 av landets dåvarande 464 kommuner. Det var främst de mindre kommunerna, delvis av glesbygdskaraktär samt några kommuner som gränsade till storstadskommuner med väl utbyggd vuxenutbildning som helt saknade kommunal vuxenutbildning. Efter kommun-sammanläggningarna vid årsskiftet 1973/74 är kommunal vuxenutbildning införd i nästan alla kommuner. Av landets 278 kommuner fanns kommunal vuxenutbildning i 267 vårterminen 1974. Det betyder emellertid inte att den kommunala vuxenutbildningen därmed har fått en tillfredsställande spridning.

Tabell 6.1 Kommuner med olika slags kommunal vuxenutbildning 1971–1974

År	Grundskolekurser	Gymnasieskolekurser	Särskild yrkesinriktad utbildning	Kommuner utan någon kurs
1971	149	165	238	21
1973	244	197	259	12
1974	243	197	269	9

Under uppbyggnadsskedet 1968–1970 ökade antalet deltagare i kommunal vuxenutbildning kraftigt. Den utvecklingen stagnerade hösten 1971 och förbyttes i en tillbakagång för främst grundskolekurserna. Minskningen av antalet deltagare förstärktes åren därefter.

En faktor av betydelse för tillbakagången av grundskolekurserna kan vara det nya statsbidrag som då infördes för prioriterade studiecirklar – dvs. studiecirklar jämförbara med grundskolans högstadium. Sådana cirklar ökade mycket kraftigt under de första två åren. En viktigare orsak är emellertid de intagningsregler som infördes 1971, vilka starkt begränsade rätten att delta i kommunal vuxenutbildning. I och med de nya bestämmelserna utestängdes – enligt beräkningar som gjorts – ca 20–25 procent av deltagarna på grundskolenivå, dvs. de som redan hade utbildning motsvarande grundskolans högstadium.

Slutligen bör nämnas att kommunal vuxenutbildning inte har samma möjligheter som t. ex. studieförbunden att genom medlemsorganisationer nå direkt kontakt med breda grupper korttidsutbildade. Inte heller är utbildningen primärt utformad för studerande som saknar tidigare erfarenhet av vuxenutbildning och i början av studierna vill känna sig för genom studier i friare former.

Nedanstående uppgifter avser således endast deltagare under höstterminerna. För att få uppgifter om antal deltagare under *hela året* måste både deltagare i kommunal vuxenutbildning respektive höstterminer och nyinskrivna personer under respektive vårterminer redovisas tillsammans. Därtill kommer deltagare i kurser, som pågår vid annan tidpunkt än SCB:s räknepunkt, varför de angivna talen i den officiella statistiken är för låga.

Tabell 6.2 Deltagarutvecklingen 1968–1974 i kommunal vuxenutbildning

År	Grundskolekurser	Gymnasieskolekurser	Särskild yrkesinriktad utbildning
Ht 1968	18 900	44 400	—
Ht 1971	80 600	92 300	67 400
Ht 1973	65 700	90 800	65 500
Ht 1974	57 300	85 000	70 700 ^a

^a Vt 1974.

Tabell 6.3 Nyinskrivna deltagare i kommunal vuxenutbildning 1970–1974

År	Grundskolekurser	Gymnasieskolekurser	Särskild yrkesinriktad utbildning
Ht 1970	22 900	24 200	70 900
Ht 1971	17 600	19 700	55 900
Ht 1973	13 000	17 300	38 900
Ht 1974	12 600	19 100	37 500

Tabell 6.4 Utveckling av undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning 1968–1973

År	Grundskolekurser	Gymnasieskolekurser	Särskild yrkesinriktad utbildning
Ht 1968	111 800	249 600	—
Ht 1971	267 700	290 000	315 000
Ht 1973	264 100	319 800	344 100

Antalet nyinskrivna under åren 1970–1974 visar, som framgår av tabell 6.3, en ännu starkare tillbakagång. En viss stabilisering inträffade 1974 framförallt för gymnasieskolekurserna.

Det visar sig svårt att få en korrekt bild av den kommunala vuxenutbildningens omfattning med hjälp av tillgänglig statistik rörande antal kursdeltagare, elever och kurser. Det beror på dels att många deltar i flera kurser samtidigt, dels att kurserna är olika långa. Antalet kursdeltagare är högre än elevantalet eftersom de flesta läser mer än ett ämne. På grundskolenivå är det genomsnittliga antalet ämnen per elev 2,1, på gymnasieskolans tvååriga teoretiska linjer 3,0 och på gymnasiets tre- och fyraåriga linjer 1,6. Inom särskild yrkesinriktad utbildning är dock antalet elever praktiskt taget lika med antalet kursdeltagare. Uppgifter om antalet undervisningstimmar ger ett mer rättvisande mått på verksamhetens omfattning. Summan undervisningstimmar är ett mått på både kursernas längd och antal kursdeltagare.

Tabell 6.4 visar en nästan genomgående ökning av antalet undervisningstimmar. Det beror på att ämnesutbudet ökat och att kurser anordnas i ett större antal kommuner. En annan faktor är att dagkurser blivit vanligare. Att ökningen är särskilt stor för grundskolan – trots den kraftiga minskningen av antalet deltagare – sammanhänger med att majoriteten deltagare på denna nivå studerar på dagtid med mer intensiva studier.

6.2.3 Organisation

Kommunal vuxenutbildning finns i två organisatoriska former, dels som utbildning anknuten till ungdomsskolan, dels som utbildning inom särskild skolenhet.

Särskild skolenhet för vuxenutbildning får inrättas om ämneskurserna beräknas varaktigt motsvara minst 16,5 poäng, varvid varje påbörjat 800-tal lektioner motsvarar en och en halv poäng. Särskilda skolenheter för vuxenutbildning finns för närvarande på 35 orter i landet. Antalet särskilda enheter är 43.

I kommunal vuxenutbildning som inte utgör särskild skolenhet är rektor för den skolenhet till vilken utbildningen lagts också rektor för vuxenutbildningen. En särskilt förordnad arvodesstudierektor sköter utbildningen. En särskild skolenhet däremot leds av en rektor på ordinarie tjänst. Denna tjänst kan kompletteras med arvodesstudierektor och om verksamheten är mera omfattande även med en tjänst som ordinarie studierektor.

Kommunal vuxenutbildning anordnas huvudsakligen i form av kurser på kvällstid. Under de senaste åren har dock antalet dagkurser ökat. Detta är särskilt märkbart på grundskolenivå. Utvecklingen av dagutbildningen kan statistiskt inte dokumenteras tidigare än fr. o. m. vårterminen 1972. För närvarande uppgår antalet kursdeltagare som studerar på grundskolenivå på dagtid till drygt 50 procent av totala antalet kursdeltagare på denna nivå. Motsvarande andel är på gymnasieskolenivå ca 40 procent och inom särskild yrkesinriktad utbildning drygt 20 procent. De elever som läser på dagtid torde delta i flera ämnen än de elever som deltar i kvällskurser. Antalet elever som läser på dagtid är därför troligen lägre än antalet elever som läser på kvällstid.

6.2.4 Statsbidragsbestämmelser

Den kommunala vuxenutbildningen tillkom under vissa förutsättningar som starkt kom att präglade statsbidragsgivningen. Den viktigaste förutsättningen var att i första hand ungdomsskolans lokaler, material osv. skulle utnyttjas för vuxenutbildningens behov när de inte behövdes för ungdomsskolan.

Den extra statsbidragsinsats som fordrades gällde lönen till timlärare. Statsbidrag utgår alltså med 100 procent av lärarlönekostnaderna inklusive sociala avgifter.

För kurs som startas inom kommunal vuxenutbildning gäller enligt nuvarande bestämmelser att resurser erhålls i form av bidrag till lärarlöner för det antal timmar som kursen enligt föreskriven timplan skall innehålla.

Grundvillkoret för att statsbidrag skall utgå är att kommunen har underlag för att starta kursen. För det stora flertalet kommuner innebär detta, att antalet stadigvarande deltagare i kursen skall vara minst tolv.

För kommun inom allmänna stödområdet gäller att kurs utanför gymnasieort får startas om antalet deltagare stadigvarande uppgår till lägst åtta.

För kurs i tekniska ämnen gäller att kurser på tvåårig och fyraårig teknisk linje får anordnas i hela landet om antalet deltagare stadigvarande uppgår till lägst åtta.

För handikappade gäller att speciell ämneskurs får anordnas för

ynskadade, hörselskadade, rörelsehindrade och psykiskt sjuka om antalet elever varaktigt uppgår till lägst fem. Kurs får anordnas inom fångvårdsanstalt om antalet deltagare beräknas varaktigt uppgå till lägst fem.

Ny kurs i samma ämne får startas vid samma tidpunkt endast om antalet deltagare överskrider 35. Speciell ämneskurs för handikappade får dock delas om lägst nio deltagare anmäler sig.

Till de timresurser som ställs till förfogande för den egentliga undervisningen i kursen kommer ett på antalet undervisningstimmar beräknat schablontillägg som varierar efter utbildningsnivå och linje. För grundskolekurs utgår schablontillägget med 25 procent, för teoretisk gymnasiekurs med 13 procent samt för särskild yrkesinriktad utbildning med tio procent på kursens undervisningstimmar. De medel som erhålls genom schablontillägget får användas för stödundervisning, studiehandledning, studie- och yrkesorientering m. fl. särskilt angivna ändamål. Högst 40 procent av kommunens samlade schablontillägg får användas för lön till tjänst som syo-funktionär för vuxenutbildningen i kommunen.

6.2.5 Utbildningens innehåll

Kommunal vuxenutbildning anordnar ämneskurser på olika nivåer, dels grundskolekurser, dels gymnasieskolekurser i allmänna ämnen och – på försök under budgetåret 1975/76 – i yrkestekniska ämnen samt dels kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning.

Läroplanen ansluter i sin kursplanedel till ungdomsskolans, medan timplanerna är väsentligen annorlunda i vuxenutbildningen. Antalet undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning utgör i de flesta ämnen mellan 20 och 50 procent av antalet undervisningstimmar i motsvarande ämnen i ungdomsskolan.

Såväl 1969 års läroplan för grundskolan som 1970 års läroplan för gymnasieskolan tillämpas inom vuxenutbildningen fr. o. m. läsåret 1972/73. För den yrkesinriktade utbildningen har SÖ fastställt läroplaner motsvarande gymnasieskolans linjer samt vissa specialkurser som får användas på försök läsåret 1975/76 (ASÖ 1975/76:47). I övrigt fastställer SÖ läroplaner för särskild yrkesinriktad utbildning på förslag av kommunerna.

Redan från höstterminen 1968 framträdde ett mönster när det gällde deltagarnas fördelning över ämnen, som innebar en koncentration till några stora ämnen. Denna tendens har hållit i sig. I grundskolan dominerar engelska, följd av matematik och svenska. Dessa ämnen svarade höstterminen 1974 för 63 procent av antalet deltagare. Även på gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer samlade dessa tre ämnen flest deltagare, tillsammans dock knappt 40 procent. På gymnasieskolans tvååriga linje var matematik största ämnet, tätt följt av engelska och svenska.

Den kommunala vuxenutbildningen ger både allmän utbildning och yrkesinriktad utbildning. Endast ett fåtal studerande läser en fullständig studiekurs. Koncentrationsstudier i enstaka ämnen ger i stället möjlighet att sätta samman studieprogram avsedda för det egna behovet,

just för att leda till den kompetens den yrkesverksamme behöver för att behålla sitt arbete eller för att fylla fordringarna för att kunna få ett bättre arbete. Den kommunala vuxenutbildningen har i denna mening fyllt en viktig uppgift genom att ge överbryggande utbildning till den som på grund av ekonomiska, sociala eller andra hinder inte fick en chans i ett äldre skolsystem.

6.3 Regional fördelning

För närvarande anordnas åtminstone någon kurs i kommunal vuxenutbildning i praktiskt taget alla kommuner. Det betyder inte att utbildningen är väl spridd. Trots den kraftiga utbyggnad som skett av kommunal vuxenutbildning är bilden regionalt mycket splittrad. En inom SÖ utarbetad promemoria (se bilaga 3) visar att den kommunala vuxenutbildningen är mycket ojämnt spridd över landet.

För att få ett mått på den kommunala vuxenutbildningens omfattning i landets olika delar har antalet undervisningstimmar per 1 000 invånare räknats fram. Dessutom har uppgifter insamlats om antalet kurser i olika ämnen samt antal orter på vilka olika slags kurser anordnas.

Antalet undervisningstimmar per 1 000 invånare var 1973/74 i hela riket 222. De fördelade sig med 64 på grundskolekurser, 79 på gymnasieskolekurser och 79 på kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning. Spridningen mellan länen är betydande, 334–185. I vissa län dominerar grundskolekurser, i andra gymnasieskolekurser eller kurser i särskild yrkesinriktad utbildning.

Ordnas landets kommuner efter folkmängd finner man att medianvärdet för antal undervisningstimmar per 1 000 invånare i grundskolekurser är omkring 15 i kommuner med högst 10 000 invånare men omkring 30 i kommuner med 10 000–15 000 invånare och omkring 70 i kommuner med mer än 40 000 invånare. De tre största kommunerna har inte speciellt höga värden, 70–72.

Grundskolekurser anordnas i 243 kommuner, medan gymnasieskolekurser anordnas i 197 kommuner. De kommuner som saknade gymnasieskolekurser hade alla utom en under 20 000 invånare. Skillnaden mellan folkrika och befolkningsmässigt små kommuner är mycket stor. Medianvärdet för antal undervisningstimmar per 1 000 invånare i gymnasieskolekurser var i kommuner med 10 000–15 000 invånare endast tio. I storleksgruppen 20 000–25 000 invånare var medianvärdet 30 och i kommuner med 70 000–100 000 invånare 105.

Kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning anordnades i 269 kommuner. Omfattningen varierar kraftigt, särskilt mellan kommuner med förhållandevis liten folkmängd.

Kurser i olika ämnen förekommer också i varierande omfattning. Sålunda anordnades läsåret 1974/75 grundskolekurs i engelska i 230 kommuner och i dessa på sammanlagt 327 orter. Kurs i svenska anordnades däremot endast i 140 kommuner och på sammanlagt 171 orter. Endast i 166 kommuner anordnades kurser i minst två av de tre

ämnena svenska, engelska och matematik. Förhållandet är likartat när det gäller gymnasieskolekurserna. Det förtjänar påpekas att kurser i naturvetenskapliga ämnen endast erbjuds i kommuner med en omfattande kommunal vuxenutbildning. I många kommuner, 120, är en viss sektor helt dominerande inom den särskilda yrkesinriktade utbildningen. I kommuner med högst 15 000 invånare dominerar ofta kurser inriktade mot sektorn service och hushåll. Även i en del folkrika kommuner är utbudet ensidigt.

6.4 Tidigare framlagda förslag om kommunal vuxenutbildning

6.4.1 Inledning

Under 1974 presenterades två förslag till reformer avseende tilldelning av resurser till kommunal vuxenutbildning. Det ena förslaget framfördes i SÖ:s anslagsaskanden för budgetåret 1975/76 och hade sin grund i skrivelse 1974-04-03 från SÖ angående översyn av kommunal vuxenutbildning. Det andra förslaget finns i SVUX:s huvudbetänkande Studiestöd åt vuxna (SOU 1974:62). Följande brister i den kommunala vuxenutbildningen låg till grund för förslagen.

Det ena problemet avsåg en uppenbar geografisk snedfördelning av kommunal vuxenutbildning. I områden med ett till synes stort utbildningsbehov är den kommunala vuxenutbildningen av ringa omfattning. Det är i stora delar av landet uteslutet att välja mindre frekventa ämnen eller att läsa på heltid på grund av att antalet kurser är otillräckligt. Det är bl. a. mot den bakgrunden LO och TCO i sin skrivelse i mars 1974 framhåller behovet av ett mer rikhaltigt kursutbud i landets glesbygdsområden.

Det andra problemet avsåg den kommunala vuxenutbildningens bristande anpassning till de vuxenstuderandes skiftande behov av undervisning och tid för att inhämta kurserna. SVUX har i avsnitt 4.2.6 redovisat motiven för den timreduktion, som skett inom kommunal vuxenutbildning i förhållande till ungdomsskolans timplaner. I detta sammanhang har SVUX också belyst de problem, som denna reduktion skapat för vissa studerandegrupper. LO och TCO har i nyssnämnda skrivelse till utbildningsministern framfört krav om att den kommunala vuxenutbildningen borde tillföras en tilläggsresurs som kunde användas mer fritt och sättas in där behov föreligger.

Förslagen från SVUX och SÖ syftade alltså till en utjämning av de regionala skillnaderna i utnyttjandet av resurser och till en anpassning av kommunal vuxenutbildning till behoven bland vuxna. Här skall endast i korthet redovisas huvuddragen i de båda förslagen.

6.4.2 SVUX:s förslag

Vad först gäller förslaget i SVUX:s huvudbetänkande innebar det en fördubbling av schablontillägget i landets samtliga kommuner utanför

stödområdet och en tredubbling för samtliga kommuner inom stödområdet. Dessutom föreslogs en resurs att fördelas av SÖ till kommuner i det inre stödområdet. Förslagen skulle genomföras successivt under en period av tre år.

6.4.3 SÖ:s förslag

SÖ:s förslag innebar en i princip friare tilldelning av resurser. Tilldelningen av undervisningstimmar föreslogs bli knuten till det totala antalet anmälda deltagare till kommunal vuxenutbildning i stället för till de kurser som kommunen har underlag för att starta. Enligt förslaget skulle landets kommuner delas in i tre grupper beroende på deras förbrukning av undervisningstimmar. För varje kommungrupp skulle resurserna beräknas så att antalet anmälda, behöriga sökande multipliceras med en viss koefficient som föreslogs variera med kommungrupp och slag av utbildning.

Vissa förändringar föreslogs beträffande schablonutlägget. Dessutom föreslogs en årlig basresurs på 100 undervisningstimmar för grundskolekurser och 50 undervisningstimmar för gymnasieskolekurser till varje kommun som anordnar kommunal vuxenutbildning. Syftet med denna basresurs var att skapa bättre möjligheter för kommuner med mindre omfattande utbildningsverksamhet att förstärka denna.

6.4.4 Budgetpropositionen 1975

De båda förslagen har i enlighet med vad föredragande statsrådet anförde i sitt förslag till riksdagen överlämnats till SVUX för förnyat övervägande. I budgetpropositionen sägs följande beträffande förslaget från SÖ.

SÖ:s förslag förutsätter bestämmelser om undantag för vissa utbildningar, fördelning av kurser i olika ämnen över ett visst antal terminer m. m. vilket bör belysas närmare. Vidare bör beräknade kostnadseffekter analyseras ytterligare. I stället för att nu avvakta och uppskjuta ett ställningstagande till dess att remissyttrandena över SVUX:s förslag kan redovisas för riksdagen, kommer jag därför att föreslå regeringen att SÖ:s skrivelse den 3 april 1974 och SÖ:s anslagsframställning beträffande kommunal vuxenutbildning i berörda delar överlämnas till SVUX för övervägande tillsammans med de delar av remissyttrandena som berör SVUX:s förslag om ändrad utformning av schablonutlägget.

6.4.5 Remissopinionen om SVUX:s förslag

Flertalet remissinstanser anser det motiverat att öka resurserna till kommunal vuxenutbildning. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) hänvisar därvid till att kommunal vuxenutbildning kommer att få stor betydelse för att ge möjligheter att uppfylla de särskilda förkunskapskraven för tillträde till högre studier. Länsskolnämnden i Hallands län betonar att en ökad satsning på kommunal vuxenutbildning öppnar vägen till återkommande utbildning.

Arbetsfördelningen inom vuxenutbildningen

Även om remissinstanserna nästan genomgående instämmer i att den kommunala vuxenutbildningen behöver förstärkas, finns det olika åsikter om när en resursförstärkning bör sättas in. Sålunda menar flera remissinstanser, såsom LO och LRF m. fl., att det är väsentligt att arbetsfördelningen mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund klaras ut samtidigt som förbättringar för den kommunala vuxenutbildningen sker. TBV anser att tiden är kommen för en allmän översyn av gränsdragning och arbetsfördelning i form av en genomgripande statlig utredning med representanter från berörda parter. ABF, som framför liknande synpunkter, menar att vid en sådan gränsdragning heltids- och mera omfattande deltidstudier bör föras till den kommunala vuxenutbildningen, medan övrig vuxenutbildningsverksamhet bör tillhöra folkbildningsarbetet.

Regional spridning

Delade meningar råder om det sätt på vilket den kommunala vuxenutbildningens ställning bör förstärkas. SVUX:s strävan att utforma förslaget så att det skulle leda till ett stöd för befolkningsglesa kommuner har vunnit remissinstansernas gillande. Från flera håll har emellertid ifrågasatts om den önskade effekten kommer att nås med den utformning SVUX valt. TCO finner förslagen väl motiverade men framhåller att också särskilda åtgärder kan vara motiverade för kommuner av landsbygdskaraktär utanför stödområdet. Centerns kvinnoförbund hävdar att en sådan modell som SVUX valt skulle innebära att de stora kommunerna med en välutrustad vuxenutbildning skulle få ytterligare, i och för sig välbehövliga resurser till sitt förfogande, medan små glesbygdskommuner inte heller framgent skulle ges resurser för en stark satsning på vuxenutbildning. Härjedalens kommun föreslår att kommuner i glesbygd och på mindre orter tilldelas en basresurs, som gör det möjligt att även på de mindre orterna med ett färre antal elever anordna utbildning i något av ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap på grundskolenivå.

SÖ jämför SVUX:s förslag med det av SÖ i skrivelse till Kungl. Maj:t 1974-04-03 framlagda förslaget. SÖ konstaterar därvid att enligt SVUX-förslaget de kommuner, som har en väl utbyggd undervisning, skulle komma att tilldelas nya resurser i större omfattning, medan enligt SÖ:s förslag de kommuner, som har ringa verksamhet, skulle erhålla relativt större ökningar. Enligt SÖ har kravet på varaktigt minst tolv elever medfört en koncentration av utbudet till tätbefolkade områden. Ett ökat schablonbidrag skulle kunna bli till nytta för att inom ramen för det tilldelade statsbidraget starta kurser oavsett antalet deltagare. Schablonbidraget bör därvid vara konstruerat på ett något annat sätt än SVUX föreslagit. SÖ tillstyrker emellertid den del av förslaget som innebär att en ytterligare resurs skall fördelas efter prövning av de lokala behoven och menar att det kan övervägas att öka detta belopp på bekostnad av en

del av schablonbidraget.

Även Värnamo kommun framför uppfattningen att schablonbidraget bör få utnyttjas för att sänka det deltagarantal som krävs för att få starta kurser.

Övriga förslag till resursförstärkningar

Vid remissbehandlingen har också framförts olika förslag till andra förbättringar av den kommunala vuxenutbildningens resurser. Länsskolnämnden i Kalmar län framhåller att kommunerna bör samverka för att möjliggöra att kurser anordnas. Schablonbidraget bör därvid kunna utnyttjas för persontransporter och barntillsyn. Vidare efterlyser länsskolnämnden en fastare regional organisation.

Länsskolnämnden i Västerbottens län menar att nya former för undervisning, såsom telefonförmedlad sådan, borde prövas. Likaså borde prövas möjligheten för lärare att åka ut till mindre grupper av elever. UKÄ pekar på behovet av att den kommunala vuxenutbildningen förnyas genom pedagogiskt utvecklingsarbete och till vuxna bättre anpassade läromedel och undervisningsformer. Statens skola för vuxna i Norrköping framhåller vikten av att det finns riksrekryterande skolor för studiesökande som inte har möjlighet att få undervisning inom rimligt reseavstånd.

6.5 Allmänna överväganden

6.5.1 Målen för vuxenutbildningen

Det övergripande mål som brukar anges för all utbildning är att den skall skapa jämlikhet i samhället. Det är emellertid uppenbart att insatser enbart inom utbildningen bara kan få begränsad effekt. Människors val av utbildning påverkas av deras sociala situation i stort. Vuxenutbildningen har utöver de allmänna mål som anges för utbildningspolitiken flera speciella uppgifter. En central sådan är att utjämna de skillnader i utbildningen som ungdomsskolan inte kommit till rätta med. En viktig uppgift är därför att söka utjämna och överbrygga skillnader i utbildning mellan generationerna.

Vuxenutbildningen har inte bara kompensatoriska uppgifter. Den måste också kunna ge vuxna möjligheter att tillgodose sina behov av nya kunskaper för att möta förändringar i samhälle och arbetsliv. Valet av utbildning i ungdomsåren får inte vara så avgörande som för närvarande. Nya utbildningstillfällen måste erbjudas för att underlätta omorienteringar, yrkesbyten, rörlighet på arbetsmarknaden m. m. Vuxenutbildningen måste successivt utvecklas så att framväxten av återkommande utbildning underlättas. Huvuduppgiften blir då under överskådlig tid att tillgodose behoven hos dem med kort och bristfällig utbildning.

6.5.2 Målen för den kommunala vuxenutbildningen

Att erbjuda kompetensgivande utbildning på gymnasial nivå var under den kommunala vuxenutbildningens uppbyggnadsskede dess huvudsakliga uppgift. Därefter har en annan övergripande uppgift vägts in med betydligt större tyngd, nämligen att ge överbryggande utbildning till dem som tidigare varit sämst tillgodosedda. Överbryggande utbildning omfattar enligt SVUX:s mening studier som är jämförbara med dem på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan.

Den kommunala vuxenutbildningen vänder sig till alla vuxna som önskar kompetensinriktad utbildning. Tre grupper kan urskiljas vars behov särskilt bör uppmärksammas. Den första gruppen är korttidsutbildade och studieovana personer som har behov av överbryggande utbildning. En andra grupp är de ungdomar som lämnat grundskolan med svaga resultat eller avbrutit studierna på högstadiet och som inte går vidare till utbildning på gymnasial nivå. En tredje grupp är de som behöver studera ämnen, vilka krävs för behörighet till högre studier. Kommunal vuxenutbildning skall också betjäna yrkesverksamma personer, som önskar en vidareutbildning eller önskar byta yrke. Den senare gruppen erbjuds ofta utbildning inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

6.5.3 Gränsdragningsproblem

Många andra anordnare av vuxenutbildning riktar sig till korttidsutbildade vuxna med behov av överbryggande utbildning. De ämnen som ingår i studieförbundens s. k. prioriterade cirklar är jämförbara med motsvarande ämnen på grundskolans högstadium. Även om de prioriterade cirkelarna inte är bundna till läroplanen för grundskolans högstadium har dessa och motsvarande grundskolekurser i kommunal vuxenutbildning kommit att uppfattas som konkurrerande med varandra.

I kap. 3 har olika tänkbara principer för avgränsning mellan skilda utbildningsanordnare redovisats. För närvarande är det i första hand utbildningsanordnarnas mål för studierna som avgör hur gränsen skall dras.

Åtskillig kritik har riktats mot den gränsdragning och arbetsfördelning som för närvarande tillämpas mellan den kommunala vuxenutbildningen och studieförbunden. Flera remissinstanser påtalar detta i yttranden över SVUX:s huvudbetänkande i vad avser kapitlet om kommunal vuxenutbildning (se avsnitt 6.4.5). I samband härmed påtalas behovet av att gränserna i arbetsfördelningen mellan i första hand studieförbund och kommunal vuxenutbildning ses över och att förslag snarast läggs fram om en fungerande arbetsfördelning mellan de olika vuxenutbildningsanordnarna.

I prop. 1975:23 uppmärksammas dessa frågor. Föredragande statsrådet framhåller att de centrala frågorna rörande gränserna mellan olika vuxenutbildningsanordnare inte innefattas i pågående utredningsarbete och att dessa frågor bör ses över i särskild ordning.

Det övergripande målet för kommunal vuxenutbildning är att erbjuda kompetensgivande utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan samt särskild yrkesinriktad utbildning. SVUX har inte ansett det vara dess uppgift att ompröva detta mål. Däremot är det SVUX:s uppfattning att särskilda åtgärder måste vidtas för att stimulera förekomsten av ett utbud inom kommunal vuxenutbildning, som främjar utvecklingen mot en återkommande utbildning på sätt som har angivits i prop. 1975:9 och 1975:23. Mot den bakgrunden anser SVUX det ändamålsenligt att, innan kommittén i det följande lägger fram sina förslag, ge en kort sammanfattning av innebörden i dessa propositioner såvitt rör den återkommande utbildningen.

6.5.4 Återkommande utbildning

I prop. 1975:9 omtalas behovet av återkommande utbildning. Den grundläggande frågan är hur en jämnare fördelning skall kunna åstadkommas mellan de i utbildningsavseende gynnade ungdomsgenerationerna och de äldre. En omfördelning av resurserna till vuxenutbildningen löser bara vissa av de problem som sammanhänger med brister i anpassning mellan utbildningsorganisation och utbildningsbehov. Det är också nödvändigt att det inom vuxenutbildningen sker en omfördelning. Det har visat sig att vuxenutbildningsresurserna hittills i betydande utsträckning utnyttjats av förhållandevis väl utbildade personer.

Ett system som främjar återkommande utbildning kan bidra till en jämnare fördelning genom att nya möjligheter ges dem som tidigare missgynnats eller som inte utnyttjat de utbildningsmöjligheter som getts. Det kan också bli ett värdefullt alternativ för ungdomar, som från början önskar varva studier och yrkesverksamhet.

Om vuxenutbildningen ges en kraftig utbyggnad och blir ett alltmer betydande inslag i samhällets utbildningsutbud kan det bli nödvändigt att planera ungdoms- och vuxenutbildning i ett sammanhang. En sådan planering bör kunna leda fram till en studieorganisation som ger möjligheter för den enskilde att vid slutet av varje utbildningsperiod välja mellan fortsatta studier och yrkesverksamhet. En förutsättning är då att varje utbildningsperiod förbereder både för yrkesverksamhet och senare studier. Detta förutsätter emellertid långtgående förändringar av gymnasieskolans struktur.

6.5.5 Nya vägar till högskolan genom kommunal vuxenutbildning

De av riksdagen, på grundval av prop. 1972:84 och 1975:9 antagna behörighetskraven till högskolan, är av en grundläggande betydelse när det gäller att göra rekryteringen till högskoleutbildningen mindre beroende av de sökandes formella utbildningsbakgrund. De syftar till en jämnare social rekrytering till högre studier.

För den kommunala vuxenutbildningens del får det konsekvenser såtillvida att det i större utsträckning måste bli möjligt till kompletterande studier för var och en som inte har erforderlig behörighet. Vidare

sägs i prop. 1975:9 att det är angeläget att sådana möjligheter kan erbjudas över hela landet. Slutligen omnämns att SÖ skall få i uppdrag att utarbeta förslag till en studiegång med en så långt möjligt gemensam timplan och i princip endast *en* behörighetsgivande kurs i varje ämne.

Kommunal vuxenutbildning kan därvid komma att utnyttjas så effektivt som möjligt för behörighetskomplettering. En annan viktig konsekvens är att kommunal vuxenutbildning kan erhålla en sådan struktur, att den passar in i ett system med återkommande utbildning.

6.5.6 Dimensionering av gymnasieskolan

I den av riksdagen nyligen beslutade högskolereformen kan även beslutet om gymnasieskolans dimensionering komma att få återverkningar på den kommunala vuxenutbildningen.

U 68 har föreslagit att gymnasieskolan dimensioneras så att andelen studerande i treårig humanistisk, naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig samt tvåårig social linje successivt skall minskas från ca 30 procent till ca 25 procent av de studerande som antas till utbildning av minst ett års längd inom gymnasieskolan. Motiven är dels att anpassa gymnasieskolan till arbetsmarknadens behov, dels att få en mindre fast koppling mellan de teoretiska linjerna i gymnasieskolan och högskolan. Det grundläggande syftet är även här att stimulera till ett system med återkommande utbildning.

I prop. 1975:9 framhålls att elevernas utbildningsval under senare år blivit mer yrkesinriktade och att en sådan utveckling är önskvärd. Med undantag för treårig naturvetenskaplig linje föreslås en begränsning ske av studerandantalet på ovan nämnda linjer. Riksdagen har beslutat i enlighet med detta (UbU 1975:17, rskr 1975:179). Motivet till att inte begränsa studerandantalet på naturvetenskaplig linje sammanhänger med att rekryteringen de senaste åren minskat påtagligt och att därmed underlaget till naturvetenskaplig och teknisk högskoleutbildning försämrats. Detta kan leda till problem när det gäller att tillgodose såväl högskolan med studerande med inriktning mot naturvetenskaplig och teknisk utbildning som arbetsmarknadens behov av naturvetenskapligt och tekniskt utbildad arbetskraft.

De nya reglerna för behörighet till högskolan har skapat förutsättningar för att rekrytera nya grupper till naturvetenskaplig och teknisk högskoleutbildning. Ytterligare åtgärder bör enligt SVUX vidtas för att underlätta studier i naturvetenskapliga ämnen. Den kommunala vuxenutbildningen har ett stort ansvar härvidlag.

6.6 Överväganden och förslag

SVUX:s överväganden och förslag till förändrad resurstilldelning till den kommunala vuxenutbildningen har följande utgångspunkter:

- De tillkommande resurser för kommunal vuxenutbildning, som SVUX:s förslag i det följande föranleder, bör i första hand inriktas på

behörighetsgivande utbildning för fortsatta studier eller yrkesverksamhet.

- Kommunal vuxenutbildning bör ha en jämnare geografisk spridning.
- Kommunal vuxenutbildning bör i ökad utsträckning anpassas till de vuxnas skiftande erfarenheter och behov.

6.6.1 *Vuxenanpassning av kommunal vuxenutbildning*

Ett stort problem för kommunal vuxenutbildning är att anpassa utbildningsorganisationen till vuxenstuderandes skiftande behov av undervisning och deras tid för att delta i undervisning. De krav som alltså kan ställas på den kommunala vuxenutbildningen kan i korthet beskrivas så att den bör förstärkas i syfte att bättre svara mot vuxnas olika behov och förutsättningar för studier. I synnerhet bör insatserna förstärkas för grupper med stora utbildningshandikapp.

Undervisningstimmar

Grundskole- och gymnasieskolekurserna inom kommunal vuxenutbildning skall motsvara läroplanerna för grundskolan (Lgr 69) och gymnasieskolan (Lgy 70). Den skillnad som föreligger och som tidigare redovisats leder således till att vuxenstuderande med en starkt begränsad undervisningsinsats skall uppnå samma mål som eleverna i ungdomsutbildningen. Detta innebär ofta betydande svårigheter för studieovana vuxna och leder bl. a. till omfattande hemarbete.

Inom den kommunala vuxenutbildningen är verksamheten alltså inriktad på samma mål som inom ungdomsskolan, dvs. att ge viss kompetens — uttryckt i ungdomsskolans termer. Det är tveksamt om ungdomsskolans kompetensbegrepp så hårt bör styra verksamheten inom vuxenutbildningen. Så länge emellertid denna anknytning finns kan det vara befogat att göra jämförelser mellan de resurser som å ena sidan ställs till ungdomsutbildningens förfogande och å andra sidan till vuxenutbildningen.

Inom kommunal vuxenutbildning skall kurser läsas in med vanligen endast 20—50 procent av den lärarhandledning som ges för motsvarande kurser inom ungdomsskolan. Det reducerade timtalet kan i första hand sägas vara ett arv från den kommunala vuxenutbildningens föregångare — kvällsgymnasierna. Kännetecknande för den timplanen var att utbildningen skulle göras så billig som möjligt i ett skede när hela verksamheten finansierades med elevavgifter. Kvällsgymnasierna hade emellertid en annan rekrytering och delvis även andra mål.

Den kommunala vuxenutbildningen har till uppgift att nå ut till alla vuxna som har behov av kompetensgivande utbildning. I synnerhet bör eftersträvas att nå dem med den kortaste utbildningen. Under sådana förhållanden ter det sig orimligt att anta att de vuxenstuderande så mycket lättare än eleverna i ungdomsskolan kan nå samma studiemål.

Det är emellertid tveksamt om det bästa sättet att ge den kommunala vuxenutbildningen bättre arbetsbetingelser består i en generell ökning av

antalet undervisningstimmar. En sådan åtgärd kan tänkas resultera i att en del av de personer som nu söker sig till den kommunala vuxenutbildningen får delta i fler lektioner än de behöver eller själva önskar delta i utan att därför lärarhandledningen blir tillräcklig för andra studerande. Många vuxna kan dessutom p. g. a. svårigheter att ordna barntillsyn eller av andra sociala skäl inte delta i alltför omfattande studier. De vuxenstuderandes erfarenheter, kunskaper och studievana skiftar. Medan några deltagare kan klara studierna i vissa ämnen med ett begränsat antal timmars lärarhandledning kanske andra behöver nästan en fördubbling av undervisningstimmar eller en omfattande stödundervisning. Det senare gäller främst studerande med bristfällig utbildning eller en utbildning som ligger långt tillbaka i tiden. Därför finns det anledning att i första hand pröva att ge de lokala skolstyrelserna större möjligheter att göra bedömningar från fall till fall. Ett sådant alternativ synes dessutom stå i god överensstämmelse med de förslag som för ungdomsskolans del avgivits av utredningen om skolans inre arbete, SIA, i betänkandet Skolans arbetsmiljö (SOU 1974:53).

Enligt SVUX:s uppfattning kan vuxnas behov inte tillgodoses genom en generell ökning av antalet undervisningstimmar i de olika ämneskurserna. I stället bör undervisningens innehåll och utformning bättre anpassas till de vuxnas situation. Det är inte självklart att vuxna skall läsa alla ämnen eller alla delar av kursen i ett ämne enligt Lgr 69 och Lgy 70. De vuxnas erfarenheter bör kompletteras med ämnesstudier i sådan omfattning att de vuxna erhåller en utbildning som är av samma kvalitet som ungdomsutbildningen. Utbildningens innehåll behöver för den skull inte vara identiskt.

En sådan utveckling skulle underlättas om kursplanerna inom den kommunala vuxenutbildningen sågs över med syfte att inom ramen för läroplanerna byta ut eller ta bort det stoff och de moment som med hänsyn till vuxenstuderandes erfarenheter och behov kan anses vara av mindre intresse för dem. Därmed uppnås också en bättre anpassning av kursplaner och timplaner inom ramen för läroplanen. SVUX anser att SÖ bör få ett sådant uppdrag.

6.6.2 *Brister i nuvarande resurstilldelning*

För närvarande anordnas kommunal vuxenutbildning i praktiskt taget alla kommuner. Ett allmänt problem är emellertid det förhållandet att det finns ett utbildningsbehov i kommunerna som inte kan tillfredsställas. För den kommunala vuxenutbildningens del sammanhänger det med en tydlig regional och lokal obalans i fråga om rekrytering och utbud av kurser.

Små kommuner har ofta svårigheter att starta kurser även i ämnen som annars är vanliga. I medelstora kommuner påbörjas sällan kurser annat än i de mest frekventa ämnena. Även i de största kommunerna finns svårigheter att starta kurser i de mindre frekventa ämnena. I praktiken blir följderna stora skillnader. Den kanske allvarligaste konsekvensen är bristande valfrihet såväl vad gäller ämne som studieintensitet i större

delen av landet. Den främsta orsaken är svårigheter att rekrytera så många deltagare att villkoret för kursstart uppfylls.

Enligt nuvarande bestämmelser måste kommunen ha underlag för en kurs för att statsbidrag skall utgå. För en vanlig kommun innebär detta att antalet stadigvarande deltagare i kursen skall vara lägst tolv. För kommun inom allmänna stödområdet innebär det att kurs utanför gymnasieort får startas om antalet deltagare stadigvarande uppgår till lägst åtta.

Det är uppenbart att vissa kurser inom kommunal vuxenutbildning inte kommer till stånd på grund av bestämmelserna om minsta gruppstorlek. För att exempelvis deltagarantalet tolv skall kunna garanteras krävs i praktiken att antalet anmälda deltagare skall uppgå till 15–16 då kurser startar. Detta förhållande gäller särskilt längre kurser – dvs. sådana som har många timmar och är fördelade på flera terminer.

Resurstilldelningen till den kommunala vuxenutbildningen har visat sig vara bristfällig. En brist gäller villkoret för kursstart. En annan är att hela resursen blir tillgänglig i varje ämne för sig först då det fastställda antalet deltagare anmält sig.

För exempelvis grundskolekurs i svenska erhålls medel för att bekosta 175 undervisningstimmar plus 25 procent undervisningstimmar (schatlontillägg) vid stadigvarande tolv deltagare. Vid stadigvarande 36 deltagare erhålls 350 plus 25 procent undervisningstimmar.

De tröskeffekter som uppstår lindras endast delvis av förhållandet att kommuner i glesbygd har rätt att starta kurs redan vid minst åtta deltagare.

Ett sätt att komma till rätta med de negativa effekter som nuvarande resurstilldelning medför är att sänka gränsen för lägsta antal deltagare för kursstart. Därmed skulle en jämnare spridning av den kommunala vuxenutbildningen åstadkommas.

SVUX har övervägt att föreslå en förändring av villkoren för att få starta kurs inom kommunal vuxenutbildning så att underlaget blir likartat i alla kommuner. Det torde då närmast innebära att reglerna anpassas till de som gäller inom glesbygd. För vanlig kommun innebär det således en sänkning av antalet stadigvarande deltagare från tolv till åtta. Ett annat skäl för att sänka deltagarantalet är villkoren som gäller inom ungdomsutbildningen. Det är svårt att motivera varför det skall vara så mycket lättare att få delta i exempelvis gymnasieskolan än i kurser inom kommunal vuxenutbildning. Här skall kort redogöras för de skilda villkoren.

För flertalet kurser i kommunal vuxenutbildning krävs för närvarande varaktigt lägst tolv deltagare. I grundskolan krävs däremot endast fem deltagare för att grupp skall få bildas. I små högstadieskolor skall alltid minst två av sju tillvalsämnen erbjudas, även om elevantalet understiger fem. I gymnasieskolan anordnas grupp om antalet elever är lägst åtta vid undervisningens start. Gren på tvåårig teknisk linje får dock anordnas endast om elevantalet är tolv. Hel- och halvklassisk variant får anordnas om antalet elever är lägst fem. Åtskilliga undervisningsgrupper i gymnasieskolan har färre elever än motsvarande i kommunal vuxenutbildning.

Ny klass får dessutom anordnas om antalet elever överstiger 30 eller – i yrkestekniska ämnen – 16.

6.6.3 Geografisk spridning av de centrala ämnena

SVUX har konstaterat att huvuduppgiften för kommunal vuxenutbildning är att ge kompetensgivande utbildning för fortsatta studier eller yrkesverksamhet. Av särskilt intresse är att analysera den regionala spridningen av utbildningen och vilka konsekvenser en sänkning av kravet på lägsta deltagarantal skulle få. I en promemoria utarbetad inom SÖ redovisas en sådan analys. Vissa uppgifter skall i korthet presenteras. Promemorian redovisas i sin helhet som bilaga 3 till detta betänkande.

Grundskolekurser – effekter av olika deltagarantal

Mot bakgrund av riksdagens beslut om behörighet för högre studier är det rimligt att anta att även kraven på formella förkunskaper för studier på gymnasieskolenivå kommer att förändras. En sådan förändring bedöms av SVUX leda till att i första hand kurser i svenska, engelska och matematik i fortsättningen kommer att efterfrågas bland grundskolekurserna.

Av samtliga grundskolekurser anordnas 13 procent i svenska, 32 procent i engelska och 17 procent i matematik samt 38 procent i övriga ämnen. I genomsnitt deltar varje kursdeltagare i två kurser samtidigt.

Med nuvarande bestämmelser om lägsta antal deltagare är utbildningsutbudet sådant att först vid befolkningsunderlag om i genomsnitt 20–30 000 invånare erbjuds en kurs i två av ämnena svenska, engelska och matematik samtidigt.

För att starta en kurs krävs ofta 15–16 elever för att deltagarantalet skall varaktigt uppgå till tolv. Nedan redovisas ett räkneexempel som visar erforderligt befolkningsunderlag vid olika starttal.

Om antalet deltagare vid kursstart är 16 visar tillgängliga uppgifter på ett behov av ett befolkningsunderlag på 20–30 000, om antalet är tolv behövs ett befolkningsunderlag på 15–20 000 och om det är åtta behövs 10–15 000. Reduceras det till fem skulle ett befolkningsunderlag på 8–10 000 vara tillräckligt. Det förtjänar att erinras om att medianvärdet för kommunernas folkmängd är omkring 16 000.

Gymnasieskolekurser – effekter av olika deltagarantal

Av gymnasieskolekurserna, dvs. kurser i ämnen på de tvååriga teoretiska linjerna samt på de tre- och fyraåriga linjerna, anordnas nio procent i svenska, 16 procent i engelska och 10,5 procent i matematik. Av övriga dominerar B- och C-språk med sammanlagt 13 procent. De fem samhällsvetenskapliga ämnena svarar för 16,5 procent tillsammans och de fyra naturvetenskapliga för sammanlagt 8,5 procent.

En genomgång av kommunernas utbildningsorganisation läsåret 1974/75 visar att endast i 26 kommuner erbjuds ett något så när fullständigt kursutbud. Om kommunerna fördelas efter antal undervisningstimmar

per 1 000 invånare visar det sig, att endast i de 40 kommuner som har minst 3 000 undervisningstimmar per 1 000 invånare erbjuds ett godtagbart urval av kurser i naturvetenskapliga ämnen. I ytterligare nio kommuner med minst 2 000 undervisningstimmar per 1 000 invånare är utbudet i samhällsvetenskapliga ämnen acceptabelt. I de 113 kommuner med mindre än 1 000 undervisningstimmar per 1 000 invånare som erbjuder gymnasieskolekurser, är utbudet mycket begränsat.

Särskild yrkesinriktad utbildning

Utbudet av kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning skiftar kraftigt mellan olika kommuner. I ett mycket stort antal kommuner rör det sig endast om en eller ett par kurser. Inom denna sektor torde förhållandena komma att påverkas av de av SÖ fastställda läroplanerna som på försök får anordnas budgetåret 1975/76. Dessa omfattar såväl fackteori som arbetsteknik. Hittills har till allra största delen anordnats kurser i fackteori. Kursutbudet har således utökats med kurser i arbetsteknik. Lokal- och utrustningsmässiga hinder torde dock uppstå i en rad kommuner om bestämmelserna om antalet deltagare inte ändras.

6.7 Förslag till ökade resurser till kommunal vuxenutbildning

SVUX anser att den kompetensgivande utbildningen inom kommunal vuxenutbildning behöver starkt förbättrade resurser. De oklarheter som finns avseende gränsdragningen till andra vuxenutbildningsanordnare är enligt SVUX obetydliga för den kompetensgivande utbildningen.

Den kommunala vuxenutbildningen vänder sig till alla vuxna som önskar kompetensinriktad utbildning. SVUX har under avsnitt 6.5.2 redovisat olika målgrupper. De skilda förhållanden som råder inom landet har också påvisats i avsnitt 6.3. Av det redovisade materialet framgår att tillgängliga resurser inte är tillräckliga för att inom kommunal vuxenutbildning erbjuda ett kursutbud som motsvarar de vuxnas efterfrågan. Endast i kommuner med stort befolkningsunderlag och en samlad bebyggelse kan kurser anordnas enligt gällande bestämmelser i ett större antal ämnen.

SVUX anser att den kommunala vuxenutbildningen bör tillföras ytterligare resurser för att kunna erbjuda efterfrågad utbildning. Kommittén har övervägt olika möjligheter att uppnå detta mål. Enligt SVUX:s uppfattning är det angeläget att kommuner med en svagt utbyggd organisation för kommunal vuxenutbildning till följd av lågt befolkningstal och utspridd bebyggelse får förstärkta resurser. Kommittén anser även att de utökade resurserna i första hand bör utnyttjas för kurser i vissa centrala ämnen.

Resurstillskottet bör dels öka möjligheterna att ordna kurser främst i befolkningssvaga områden men också på orter där vissa kurser i centrala ämnen inte kunnat komma till stånd, dels stärka skolledarorganisationen i vissa kommuner, dels också öka kommunernas frihet att utnyttja

resurserna med hänsyn till lokala behov.

SVUX har i sina överväganden kommit fram till att de kommuner som är i störst behov av ytterligare resurser bäst tillgodoses genom riktade åtgärder. I många kommuner uppgår antalet sökande till olika kurser ofta inte till det lägsta antal deltagare som krävs för att kurserna skall kunna startas. Det är emellertid av stor vikt att alla vuxna, oavsett bostadsort, har tillgång till kurser i åtminstone ett antal centrala ämnen.

Enligt kommitténs mening bör därför ett visst minsta antal grundskolekurser och yrkesinriktade kurser anordnas i samtliga kommuner samt ett minsta antal gymnasieskolekurser anordnas inom varje gymnasiregion. Av SÖ:s utredning, som tidigare redovisats, framgår att ett minimiutbud av sådant slag inte kan erbjudas med nuvarande bestämmelser om lägsta antal kursdeltagare utom i de befolkningsmässigt stora kommunerna.

SVUX anser därför, att ett visst begränsat antal kurser i vissa ämnen bör anordnas, om antalet deltagare uppgår till lägst fem. Om antalet deltagare i dessa kurser går ned under fem bör kursen få slutföras, men med ett reducerat antal undervisningstimmar. Enligt gällande bestämmelser skall länskolnämnd bestämma om eventuella åtgärder då deltagarantalet i kurs sjunker under fastställt minimalt. Vanligen föreskrivs därvid att antalet timmar under den återstående kurs tiden skall reduceras. Skilda länskolnämnder kan därvid följa olika praxis. Kommittén anser att generella regler kan gälla. Om antalet kursdeltagare går ned till lägst tre, bör antalet undervisningstimmar reduceras med 30 procent. Sjunker antalet deltagare till under tre utgår inte statsbidrag till återstående undervisningstimmar. Kommunen bör emellertid få rätt att utnyttja schablonbidraget för undervisningen under motsvarande antal timmar, varigenom undervisningen efter lokalt beslut bör kunna fullföljas i önskad omfattning.

Som nyss framhållits bör kurs få anordnas enligt ovanstående bestämmelser endast i vissa ämnen. Riksdagen har beslutat att alla, som uppnått 25 års ålder och har minst fyra års yrkeserfarenhet samt har erforderliga kunskaper i engelska, skall vara behöriga att bedriva högre studier. Detta beslut torde få återverkningar även för behörighetsbestämmelserna för underliggande utbildningsnivåer. Det är rimligt att behörighet för gymnasieskolestudier ges motsvarande utformning. År 1978 torde antalet personer under 25 år som saknar nioårig grundskola eller motsvarande uppgå till högst tio procent av årskullen och 1980 till endast någon enstaka procent. I detta sammanhang bör särskilt uppmärksammas de personer som av olika skäl avbrutit studierna i grundskolan, invandrare och grupper som är socialt eftersatta.

Samtidigt bör emellertid konstateras att för fortsatta studier krävs vissa mer preciserade färdigheter, främst i svenska, engelska och matematik. Det kan finnas skäl anta att efterfrågan på utbildningen även i fortsättningen kommer att koncentreras till ämnena svenska, engelska och matematik. Därför är det särskilt viktigt att kurser kan erbjudas i dessa ämnen.

Riksdagens beslut om allmän och särskild behörighet för högre studier kan förutsättas få större konsekvenser för den kommunala vuxenutbild-

ningen på gymnasieskolenivå än på grundskolenivå. I prop. 1972:84 framhöll föredragande statsrådet att för allmän behörighet borde krävas dels färdighet i kommunikationsämnen, dels kännedom om de samhällsorienterande och naturorienterande sektorerna. Riksdagen anslöt sig här till. Till kommunikationsämnena räknas svenska, främmande språk och matematik. Som behörighetsvillkor för högskolestudier har riksdagen uppställt kunskaper och färdigheter i bl. a. engelska och svenska.

Det är rimligt anta att en allmän gymnasieskolebehörighet för vuxna – 25 år och med fyra års yrkeslivserfarenhet – framdeles kan begränsas vad gäller antalet studerade ämnen. Utöver färdighetsämnena svenska, engelska och matematik torde ett eller ett par av de naturvetenskapliga ämnena och ett eller ett par av de samhällsvetenskapliga ämnena därvid komma ifråga. Denna typ av fullständig gymnasiekompetens kommer dock att efterfrågas endast av vissa grupper. De flesta studerande kommer även fortsättningsvis att efterfråga utbildning i enstaka ämnen.

Riksdagens beslut om allmän och särskild behörighet för högre studier kan också få konsekvenser för de kurser inom den yrkesinriktade utbildningen, som regeringen medgett SÖ att anordna på försök läsåret 1975/76.

Det är därför angeläget att den yrkesinriktade utbildningen kan anordnas med åtminstone ett minimiantal kurser. De kurser SVUX därvid avser ligger inom den yrkesinriktade utbildning, som skall bedrivas på försök läsåret 1975/76 och som avser de s. k. blockämnena. SVUX föreslår att kurser i ämnen som motsvarar yrkesteknik på dels beklädnadsteknisk, bygg- och anläggningsteknisk, el-teleteknisk, fordonsteknisk, livsmedelsteknisk, processteknisk, träteknisk och verkstadsteknisk linje, dels distributions- och kontorslinje i varje kommun garanteras inom en ram om sammanlagt 600 undervisningstimmar per läsår. Därvid bör ca 400 undervisningstimmar användas för den förra gruppen och ca 200 för den senare.

Särskilt i de fall, där rekryteringen kan tänkas omfatta jämväl kursdeltagare, som fyller kriterierna för utbildningsbidrag, är det enligt SVUX:s uppfattning angeläget att kommunerna planerar dessa kurser i samråd med respektive länsarbetsnämnd. En sådan ordning ligger i linje med vad som tidigare sagts om behovet av en samordning av resurserna inom vuxenutbildningen.

Den som önskar en fullständig behörighet skall enligt SVUX:s uppfattning kunna erhålla sådan inom rimlig tid. På grundskolenivå bör därför erbjudas kurser åtminstone i ämnena svenska, engelska och matematik i sådan omfattning att dessa kan studeras under en period av tre terminer.

På gymnasieskolenivå bör erbjudas kurser i svenska, engelska och matematik samt åtminstone i två av ämnena historia, samhällskunskap, socialkunskap, företagsekonomi och religionskunskap inom den samhällsvetenskapliga sektorn samt åtminstone i två av ämnena biologi, fysik, kemi, naturkunskap och teknologi inom den naturvetenskapligt-tekniska sektorn. Sju ämnen bör alltså kunna studeras under en period av fyra terminer.

SVUX anser det mest ändamålsenligt att ställa en resurs i form av ett högsta antal undervisningstimmar till kommunernas förfogande. Enligt nu gällande regler omfattar grundskolekurs i svenska högst 175 undervisningstimmar, i engelska 230 och i matematik 270. För att anordna två kurser åtgår således högst 405 (svenska plus engelska) eller högst 500 (engelska plus matematik) undervisningstimmar. Studietiden i dessa ämneskurser uppgår normalt till tre terminer. Det är rimligt att kurser i två av de tre ämnena kan starta varje termin. Fördelas kurstimmarna på tre terminer åtgår varje läsår ca 1 000 undervisningstimmar.

SVUX anser att kurser på gymnasieskolenivå bör anordnas i dels ämnena svenska, engelska och matematik, dels två av ämnena historia, samhällskunskap, socialkunskap, företagsekonomi och religionskunskap, dels också två av ämnena biologi, fysik, kemi, naturkunskap och teknologi i sådan omfattning att en studerande kan fullborda studierna i sju ämnen inom en period av fyra terminer. För varje läsår bör inom gymnasiregionen kunna disponeras högst 1 600 undervisningstimmar för dessa kurser. SVUX vill i detta sammanhang betona angelägenheten av att utbudet av och rekryteringen till kurser inom den naturvetenskapliga sektorn förbättras. Därigenom kan det bli möjligt att i någon mån motverka den brist på behöriga sökanden till motsvarande delar av högskoleutbildningen som kan befaras genom att ungdomarna de senaste åren i sina val av utbildningslinje i gymnasieskolan missgynnat den treåriga naturvetenskapliga linjen.

Ett kursutbud motsvarande tre kurser i yrkestekniska ämnen varje termin motsvarar ca 600 undervisningstimmar per läsår.

Som en garantiorganisation inom kommunal vuxenutbildning föreslår kommittén sålunda

att varje kommun får anordna grundskolekurser i ämnena svenska, engelska och matematik omfattande sammanlagt högst 1 000 undervisningstimmar per läsår,

att varje kommun får anordna gymnasieskolekurser i yrkestekniska ämnen motsvarande s. k. blockämnena dels på bekämdsteknisk, bygg- och anläggningsteknisk, el- och teleteknisk, fordonsteknisk, livsmedelsteknisk, processteknisk, träteknisk och verkstadsteknisk linje, dels på distributions- och kontorslinje omfattande sammanlagt högst 600 undervisningstimmar per läsår,

att i varje kommun med tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan får anordnas gymnasieskolekurser i dels ämnena svenska, engelska och matematik, dels i ämnena historia, samhällskunskap, socialkunskap, företagsekonomi och religionskunskap och dels i ämnena biologi, fysik, kemi, naturkunskap och teknologi omfattande högst 1 600 undervisningstimmar per läsår samt

att dessa kurser får anordnas om deltagarantalet uppgår till lägst fem, under förutsättning av att de – med de undantag som anges i det följande – inte redan förekommer i kommun respektive gymnasiregion.

Emellertid kan ett mer omfattande studieprogram normalt inte genomföras enbart eller ens till största delen på fritid. Av samtliga deltagare i

grundskolekurser studerar 54 procent på dagtid och av deltagarna i gymnasieskolekurser 40 procent samt av kursdeltagarna i särskild yrkesinriktad utbildning 23 procent.

Det av riksdagen beslutade vuxenstudiestödet för mer omfattande studier torde öka efterfrågan på dagkurser. SVUX:s bedömning är emellertid att fritidsstudier inom kommunal vuxenutbildning även i framtiden kommer att vara den studieform som samlar flertalet deltagare. Det är enligt SVUX väsentligt att den garanterade organisationen i stor utsträckning anordnas som fritids- och deltidsstudier, bl. a. för att göra det möjligt för stora grupper korttidsutbildade att få del av utbildningen. Samtidigt bör de som önskar genomföra ett mera omfattande studieprogram ges möjlighet härtill. Detta förutsätter i många fall studier även på dagtid. En annan grupp som kan ha behov av dagkurser är de hemarbetande. SVUX anser därför att kurser med lägst fem deltagare bör kunna anordnas i samma ämne på såväl dagtid som kvällstid. De bör dock inte kunna starta samtidigt.

Många kommuner är mycket vidsträckta. Ofta bor en stor del av invånarna på betydande avstånd från huvudorten. Som framgår av SÖ:s undersökning anordnas större delen av kurserna endast på *en* ort inom kommunen. SVUX anser det angeläget att alla invånare oavsett bostadsort inom kommunen ges reella möjligheter att delta i utbildning. SVUX föreslår därför att mer än en kurs i samma ämne eller ämnesgrupp får anordnas samtidigt enligt de särskilda bestämmelserna, om kurserna anordnas på olika orter och om avståndet mellan orterna överstiger normalt pendlingsavstånd. Kommittén vill som lämplig riktlinje ange att kurser bör kunna anordnas på högstadieorter på minst tre mils avstånd från varandra. Beträffande gymnasieskolekurser bör motsvarande gälla inom en gymnasierregion, även om det är fråga om olika kommuner.

Om SVUX:s förslag genomförs kommer möjligheten att anordna kurser inom kommunal vuxenutbildning att väsentligt förbättras i ett stort antal kommuner. I första hand gäller det kommuner med ett begränsat befolkningsunderlag och ofta med utspridd bebyggelse. Även i en rad medelstora kommuner föreligger emellertid svårigheter att anordna kurser i en rad ämnen. SVUX anser för sin del att generella åtgärder skulle fordras för att förbättra dessa förhållanden. En sådan åtgärd som skulle kunna ge önskat resultat vore att generellt sänka kravet på det antal deltagare som fordras för att en kurs skall få anordnas. Även om SVUX anser att skäl talar för en omprövning av bestämmelserna som reglerar deltagarantalet i kurserna, är kommittén likväl inte beredd att lägga fram ett sådant förslag. Föredragande statsrådet har i prop. 1975:23 aviserat en utredning rörande bl. a. gränsdragningen mellan olika former av vuxenutbildning. Eftersom en generell sänkning av deltagarantalet i kurser inom kommunal vuxenutbildning kan komma att påverka det nu rådande förhållandet mellan skilda utbildningsanordnare är det SVUX:s uppfattning att en sådan åtgärd bör övervägas samtidigt med frågan om gränsdragningen. I avvaktan på ett ställningstagande i dessa frågor anser SVUX att det bör vara möjligt att vidta en mindre långt gående åtgärd som skulle gynna de medelstora kommunerna.

Bestämmelsen om att antalet deltagare skall förutsättas uppgå till varaktigt lägst tolv, innebär att en kurs normalt inte kan starta med färre deltagare än 15–16. SVUX har för de s. k. garantikurserna föreslagit att kommunerna skall kunna utnyttja schablonbidraget för att ersätta de undervisningstimmar, som enligt de föreslagna bestämmelserna bortfaller, om antalet deltagare sjunker under fem. Kommittén anser att även andra kurser bör kunna behandlas på motsvarande sätt. Om antalet deltagare går ned till lägst åtta – i allmänna stödområdet utanför gymnasieort till lägst fem – bör antalet undervisningstimmar reduceras med 20 procent. Sjunker antalet deltagare ytterligare beslutar länskolnämnden om kursens eventuella fortsättning. I de fall antalet timmar reduceras bör kommunen ha rätt att utnyttja schablonbidraget till att bekosta undervisning under så många timmar som bedöms nödvändigt.

SVUX har den principiella uppfattningen att studerande som påbörjat utbildning skall ha möjlighet att slutföra den. En friare användning av schablon tillägget enligt SVUX:s förslag ger den kommunala vuxenutbildningen resurser att vidta åtgärder som gör detta möjligt.

SVUX föreslog i sitt huvudbetänkande en kraftig höjning av schablonbidraget. Även om de förbättringar, som enligt kommittén därigenom skulle vunnits, i betydande utsträckning uppnås genom det framlagda förslaget om ett garanterat kursutbud samt den vidgade rätten för kommunerna att utnyttja schablonbidraget, anser SVUX det befogat att föreslå vissa höjningar av bidraget. En ökad anpassning till de vuxnas förutsättningar fordrar ökade rörliga resurser. Behovet av stödundervisning, som ett led i en önskvärd individualisering, såväl som ökade syo-insatser i vid bemärkelse kräver större resurser. SVUX föreslår därför att schablonbidraget för både gymnasieskolekurser och kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning höjs från 13 respektive tio procent till 15 procent. För grundskolekurser utgår schablonbidraget med 25 procent. En höjning av detta är enligt SVUX:s mening mindre befogad.

Ytterligare en resursförstärkning är enligt SVUX:s uppfattning nödvändig. SVUX:s förslag om garanterat kursutbud måste kompletteras med en organisatorisk förstärkning för att den åsyftade effekten skall kunna uppnås. En skolledarresurs knuten till ramen för det garanterade utbudet bör kunna erbjudas varje kommun. SVUX har därvid utgått från högsta tänkbara undervisningsutbud som motsvarar 3 200 undervisningstimmar. Det ger enligt nuvarande bestämmelser en skolledarresurs motsvarande en fjärdedel av en arvoderad studierektor inom kommunal vuxenutbildning.

För att uppnå en bred spridning av kurserna vill SVUX således föreslå att garantiorganisationen också inrymmer en skolledarresurs motsvarande en fjärdedel av en arvoderad studierektor. En sådan minimiresurs bör således finnas i alla kommuner.

Den av SVUX föreslagna skolledarresursen syftar till att stimulera igångsättandet av kurser i de ovan angivna ämnena i kommuner som saknar dessa. Skolledarresursen inrymmer således ett rekryterande moment. SVUX vill i anslutning till detta understryka att om den nu föreslagna skolledarresursen används för uppsökande verksamhet bör denna organiseras på det sätt som har föreslagits i kap. 4 i avsnittet om uppsökande verksamhet.

Särskilda skolenheter inom kommunal vuxenutbildning

Kommunal vuxenutbildning organiseras dels som utbildning anknuten till ungdomsskolan, dels som särskilda skolenheter. För närvarande finns 43 särskilda skolenheter på sammanlagt 35 orter i landet.

Kommuner med särskild skolenhet har en mycket intensivare nyrekrytering av deltagare än övriga kommuner. SVUX har gjort en granskning av statistiken för att utröna möjligheterna att inrätta särskild skolenhet med utgångspunkt i nuvarande undervisningsutbud i kommunerna.

För att få inrätta särskild skolenhet inom kommunal vuxenutbildning krävs 16,5 poäng. Varje 1,5 poäng motsvarar 800 undervisningstimmar. För att kunna inrätta särskild skolenhet krävs således enligt nuvarande bestämmelser ett undervisningsutbud som motsvarar 8 800 undervisningstimmar. På grundval av antal undervisningstimmar i kommunerna läsåret 1973/74 är det — utöver de kommuner som i dag har särskilda skolenheter — ytterligare 14 kommuner som har en omfattning av kommunal vuxenutbildning som ger dem rätt att inrätta sammanlagt 16 särskilda skolenheter.

Därtill kommer att flera av de kommuner som redan har särskild skolenhet på grund av en omfattande kommunal vuxenutbildning skulle kunna inrätta betydligt flera särskilda enheter.

Den kommunala vuxenutbildningen skulle med nuvarande bestämmelser om inrättande av särskilda skolenheter kunna ges en kraftig förstärkning på det organisatoriska planet om kommunerna i större utsträckning tog fasta på bestämmelserna. Det har visat sig att inrättande av särskild skolenhet i allmänhet sker först efter det att kommunerna uppnått ett betydligt högre poängtal än som fordras, ofta över 20 poäng.

SVUX vill här peka på möjligheten för kommunerna att stärka den kommunala vuxenutbildningen. Det har visat sig att särskilda skolenheter spelat stor roll härvidlag. Det är enligt SVUX angeläget att kommunerna i större utsträckning tar hänsyn till gällande bestämmelser i syfte att skapa förbättrade utbildningsmöjligheter för dem som har behov av kompetensgivande studier.

6.8 Kostnadsberäkningar

6.8.1 *Utgångspunkter*

Kurser i vissa ämnen på grundskolenivå och i viss yrkesinriktad utbildning får enligt SVUX:s förslag starta med ett deltagarantal om lägst fem. Gymnasieskolekurser får enligt förslaget starta med detta lägre deltagarantal i vissa ämnen inom gymnasierregionerna då sådana kurser saknas. De s. k. garanterade kurserna benämns garantikurser. Vilka ämnen som avses för de olika studievägarna framgår av avsnitt 6.7. Till garantikurserna knyts en skolledarresurs. Garantikurser i grundskolan får förekomma i en omfattning av högst 1 000 undervisningstimmar, UT, per läsår i varje kommun. Garantikurser i gymnasieskolan får förekomma i kommuner med gymnasieskola i en omfattning av sammanlagt högst 1 600 UT per läsår. Garantikurser inom yrkesinriktad utbildning får omfatta högst 600 UT per läsår och kommun.

6.8.2 Kostnader för garantikurser i grundskolan och gymnasieskolan

För kurs som startas inom kommunal vuxenutbildning erhålls enligt nuvarande bestämmelser, resurser i form av bidrag till lärarlöner för det antal timmar som kursen enligt föreskriven timplan skall innehålla. SVUX redovisar två skilda beräkningar av de kostnader som förslagen om garantiutbud i grundskole- och gymnasieskolekurserna medför.

Utgångspunkten för det första sättet att beräkna kostnaderna för garantikurserna är den kommunala vuxenutbildningens förbrukning av undervisningstimmar. I bilaga 2 redovisas den totala förbrukningen undervisningstimmar i samtliga kommuner för de olika studievägarna läsåret 1973/74.

Timarvodet för 1975 enligt löneplan L, ortsgrupp 4 är för de olika studievägarna följande:

Gymnasieskolekurs: AT 12, vilket motsvarar 74:60 per timme, grundskolekurs: BT 12, vilket motsvarar 65:25 per timme samt särskild yrkesinriktad utbildning: BCT 10, vilket motsvarar 53:65 per timme.

Med ett lönekostnadspåslag, LKP, på 33 procent uppgår kostnaderna totalt till 99:20, 86:80 respektive 71:30 per timme.

Av bilaga 2 framgår att 159 kommuner förbrukade mindre än 1 000 undervisningstimmar för grundskolekurser läsåret 1973/74. Den totala förbrukningen för grundskolekurser i dessa kommuner uppgick till 45 728 undervisningstimmar.

Kostnaderna för ett utbud på grundskolenivå så att varje kommun i genomsnitt får minst 1 000 undervisningstimmar kan beräknas på följande sätt: $159 \text{ kommuner} \times 1\,000 - 45\,728 = 113\,272$. För grundskolekurser skall således högst 113 272 undervisningstimmar garanteras. Kostnaden härför blir då $113\,272 \times 86:80 = 9\,832\,010 \text{ kr}$.

På motsvarande sätt kan beräkningen göras för de garanterade gymnasieskolekurserna. I 68 gymnasierregioner förbrukades mindre än 1 600 UT, totalt 51 224 UT. Enligt motsvarande beräkning som ovan skall gymnasierregionerna garanteras högst 57 576 UT. Med ett timarvode inklusive LKP på 99:20 blir kostnaden 5 711 539 kr.

Utgångspunkten för det andra beräkningssättet har varit timplanerna för de ämnen SVUX vill garantera och förekomsten av dessa ämnen i kommunerna. SVUX har vid beräkningar av kostnaderna för förslaget vad avser grundskolekurserna således utgått från timplanerna i ämnena engelska, matematik och svenska. Garantikurserna bör vidare kunna fullföljas på tre terminer. Dessutom antas att två kurser i samma ämne kan starta under ett läsår. SVUX har förutsatt att engelska blir något prioriterat i kommunerna. Timfördelningen per ämne och angiven i UT kan därvid bli följande för ett läsår:

Engelska	370 UT
Matematik	360 UT
Svenska	240 UT
Summa	970 UT

Ett utbud om 970 undervisningstimmar överensstämmer väl med det högsta antal undervisningstimmar per läsår som SVUX föreslagit för grundskolekurserna.

SVUX har gjort en genomgång av statistiken för att se hur kursdeltagarna fördelar sig på olika garantiämnen på grundskolenivå i kommunerna höstterminen 1974. Antal kommuner utan grundskolekurser inom garantiutbudet var följande.

	Saknar kurs dagtid	Saknar kurs kvällstid	Ingen kurs alls
Engelska	161	53	45
Matematik	166	156	124
Svenska	170	179	135

Garantiorganisationen skulle därmed maximalt kunna få följande omfattning, räknat i UT per läsår:

Engelska	$45 \times 370 = 16\,650$ UT
Matematik	$124 \times 360 = 44\,640$ UT
Svenska	$135 \times 240 = 32\,400$ UT
Summa	93 690 UT

Den maximala kostnaden för ett garanterat kursutbud enligt SVUX:s förslag blir således $93\,690 \times 86:80 = 8\,132\,292$ kr.

Garantiutbudet vad avser gymnasieskolekurser innebär att inom ett läsår ett garanterat utbud får ges i ämnena engelska, matematik och svenska samt i två av ämnena inom den naturvetenskapliga sektorn (fysik, biologi, kemi, naturkunskap och teknologi) och i två av ämnena inom den samhällsvetenskapliga sektorn (företagsekonomi, historia, religionskunskap, samhällskunskap och socialkunskap). Garantiutbudet föreslås dock vara begränsat till högst 1 600 undervisningstimmar per läsår. Vidare förutsätts att full gymnasieskolekompetens i dessa sju ämnen skall kunna uppnås inom en tidsperiod av två år. SVUX har vidare utgått från att de för närvarande mest frekventa ämnena inom vuxenutbildningen på gymnasieskolenivå i regel kommer att förekomma också inom garantiorganisationens ram. Vid tillämpning av timplanerna måste hänsyn också tas till att utbildningen, som tidigare nämnts, för den enskilde skall kunna genomföras på två år. På ett läsår kommer alltså ungefär hälften av timplanens timantal att förbrukas. Å andra sidan är det enligt SVUX:s förslag möjligt att dubblera kursen under perioden, dvs. kurs kan starta vid olika tillfällen på dag- och kvällstid. Om varje garantikurs antas starta vid två tillfällen i genomsnitt under tvåårsperioden blir det genomsnittliga antalet undervisningstimmar ca 1 600 per läsår.

SVUX antar att som första NO-ämne väljs fysik och som andra kemi samt som första SO-ämne företagsekonomi och som andra samhällskunskap. Ett sådant antagande överensstämmer med nuvarande efterfrågan.

Följande genomsnittliga antal UT kan därvid beräknas per ämne och läsår:

Engelska	175 UT
Svenska	140 UT
Matematik	315 UT
NO-ämnena	210 + 125 UT
SO-ämnena	245 + 125 UT
Övrigt	265 UT
Summa	1 600 UT

En genomgång av statistiken visar i vilken utsträckning de garanterade kurserna förekommer. Följande siffror kan redovisas för gymnasierregionerna och avser hösten 1974.

Gymnasieskolan

Tvååriga teoretiska linjer

Antal gymnasierregioner utan kurs i följande ämnen

Ämne	Ingen kurs dagtid	Ingen kurs kvällstid	Ingen kurs alls
Biologi	124	124	124
Engelska	99	103	83
Fysik	122	100	100
Företagsekonomi	107	108	96
Historia	111	123	110
Kemi	122	107	107
Matematik	103	95	81
Naturkunskap	111	122	109
Religionskunskap	113	112	103
Samhällskunskap	106	109	108
Socialkunskap	112	123	112
Svenska	120	106	87

Tre- och fyraåriga linjer

Antal gymnasierregioner utan kurs i följande ämnen.

Ämne	Ingen kurs dagtid	Ingen kurs kvällstid	Ingen kurs alls
Engelska	90	6	6
Fysik	112	100	95
Biologi	116	102	100
Historia	99	78	72
Företagsekonomi	100	48	47
Matematik	94	45	42
Kemi	113	100	96
Naturkunskap	111	100	94
Religionskunskap	110	105	99
Samhällskunskap	101	77	72
Socialkunskap	118	107	103
Svenska	94	51	45
Teknologi	6	3	175

- 83 gymnasierregioner saknar engelska
- 87 gymnasierregioner saknar svenska
- 81 gymnasierregioner saknar matematik
- 61 gymnasierregioner saknas NO-ämnena helt
- 24 gymnasierregioner saknar SO-ämnena helt
- 23 gymnasierregioner har endast ett av NO-ämnena
- 31 gymnasierregioner har endast ett av SO-ämnena

Vid bedömningen av i hur många kommuner de 265 ej specificerade timmarna kommer att användas har utgångspunkten varit att dessa i regel kommer att användas för svenska, engelska och matematik. Vid kostnadsberäkningarna antas de bli utnyttjade i 80 kommuner.

Garantiorganisationen för gymnasieskolekurser skulle därmed maximalt kunna få följande omfattning uttryckt i UT per läsår och ämne:

Engelska	83x175	= 14 525 UT
Matematik	81x315	= 25 515 UT
Svenska	87x140	= 12 180 UT
Två NO-ämnen	61x335	= 20 435 UT
Ett NO-ämne	23x210	= 4 830 UT
Två SO-ämnen	24x370	= 8 880 UT
Ett SO-ämne	31x245	= 7 595 UT
Ej specificerat	80x265	= 21 200 UT
Summa		115 160 UT

Kostnaden per läsår för dessa ämnen blir således $115\,160 \times 99:20 = 11\,423\,872$ kr.

Det bör påpekas att till de båda alternativa beräkningarna kommer ett schablontillägg. Schablontillägget förbrukas enligt en inom SÖ gjord undersökning till 60 procent. Det genomsnitt som uträknas för schablontillägget är ca 20 procent. Således bör 12 procent läggas till de gjorda beräkningarna för att få den maximala kostnaden.

6.8.3 *Kostnader för garantikurser i yrkesinriktad utbildning*

Förslaget om den yrkesinriktade utbildningen avser vissa ämnen inom ramen för den försöksverksamhet som SÖ påbörjar läsåret 1975/76. Vissa av dessa kurser kommer att ersätta kurser inom den särskilda yrkesinriktade utbildningen. Tillgänglig statistik medger inte en beräkning av hur stor del av garantiorganisationen som kan komma att tas i anspråk för kurser i den yrkesinriktade utbildningen.

Det bakgrundsmaterial SVUX haft till sitt förfogande tyder på att det i större kommuner finns motsvarande kurser och att det i övriga kommuner finns vissa av motsvarande kurser. En överslagsberäkning ger vid handen att i genomsnitt hälften till en tredjedel av garantiorganisationens timmar inte kommer att tas i anspråk.

SVUX räknar därför med att behovet kommer att uppgå till mellan hälften och två tredjedelar av det föreslagna maximala timtalet för

yrkesinriktad utbildning i garantiutbudet, dvs. 300 till 400 timmar per kommun och läsår. Dessa uppgifter styrks av erfarenheter som SVUX inhämtat från kommuner i landet.

Kostnaden för garanterade kurser inom den yrkesinriktade utbildningen skulle sålunda bli mellan

$$300 \times 278 \times 71:30 = 5\,946\,420 \text{ kr.}$$

och

$$400 \times 278 \times 71:30 = 7\,928\,560 \text{ kr.}$$

Kostnaden kan därför beräknas till 6 937 490 Mkr.

6.8.4 Skolledarresurs

Beräkningen avser förslaget om att alla kommuner skall ha viss minsta basresurs för skolledare motsvarande en fjärdedels tjänst som arvoderad studierektor.

Enligt nuvarande bestämmelser gäller att en tjänst som arvoderad studierektor motsvaras av 24 veckotimmars nedsättning av undervisningsskyldigheten. En fjärdedels tjänst innebär alltså 6 veckotimmars nedsättning av undervisningsskyldigheten. Vidare gäller enligt skolstadgan 1 kap. 7 § 3 mom. att varje påbörjat 800-tal timmar motsvarar 1,5 poäng. Dessa 1,5 poäng motsvarar i sin tur 1,5 veckotimmars nedsättning av undervisningsskyldigheten. En fjärdedels tjänst kan således översättas till 3 200 undervisningstimmar, eller mer korrekt 3 200–799 på grund av bestämmelsen om att varje *påbörjat* 800-tal timmar motsvarar 1,5 poäng.

Ett antal undervisningstimmar om 3 200 överensstämmer med det högsta garantiutbud SVUX föreslår per läsår för de olika studievägarna, dvs. 1 000 UT för grundskolekurser, 1 600 UT för gymnasieskolekurser och 600 UT för yrkesinriktad utbildning.

Kostnaden för att garantera kommunerna en organisation om högst 3 200 UT kan beräknas på följande sätt. 139 kommuner förbrukade läsåret 1973/74 mindre än 3 200 UT och hade en sammanlagd förbrukning för alla studievägar på 203 951 UT. Dessa kommuner har således en skolledarorganisation motsvarande mindre än en fjärdedels tjänst som arvoderad studierektor.

Enligt 1975 års löneplan kan följande kostnad beräknas för en fjärdedels arvoderad studierektor inom kommunal vuxenutbildning. Arvode utgår enligt L 12 och därtill kommer 496 kr. per månad i uppdragstillägg och tillägg på 60:10 per 1,5 poäng enligt AST 29 §, specialbestämmelserna avd. A, mom 2.

Total lönekostnad per år inklusive LKP för en fjärdedels tjänst blir då 31 020 kr.

Som nämnts förbrukade 139 kommuner läsåret 1973/74 mindre än 3 200 UT och deras sammanlagda förbrukning uppgick till 203 951 UT. Det antal timmar som skall garanteras för en skolledarresurs är således 240 849 ($3\,200 \times 139 - 203\,951$). Detta motsvarar 75 fjärdedels tjänster ($240\,849 : 3\,200 = 75,26$). Kostnaden per läsår för att garantera en

skolledarresurs motsvarande en fjärdedels arvoderad studierektor blir således högst $75 \times 31\,020 = 2\,326\,500$ kr.

6.8.5 Schablontillägget

Kostnaden för höjningen av schablontillägget från tio till 15 procent av timplanerna i den yrkesinriktade utbildningen beräknas på följande sätt. Utgångspunkten är dels att endast hälften av timmarna tillhör kategori A, dvs. berättigar till schablontillägg, dels den totala förbrukningen av undervisningstimmar i särskild yrkesinriktad utbildning läsåret 1973/74, dvs. 702 800 undervisningstimmar.

Kostnaden kan således beräknas på följande sätt: 7,5 procent av $702\,800 \times 71:30 = 3\,758\,223$ kr. Nuvarande kostnad beräknas på motsvarande sätt till 2 505 482 kr. Kostnaden för en höjning av schablontillägget inom den yrkesinriktade utbildningen blir således 1 252 741 kr.

Höjningen av schablontillägget från 13 till 15 procent avseende gymnasieskolekurserna kan beräknas på motsvarande sätt.

15 procent av 641 800 UT x 99:20	= 9 549 984 kr.
13 procent av 641 800 UT x 99:20	= 8 276 653 kr.
mellanskillnaden blir	1 273 331 kr.

Den sammanlagda kostnaden för höjningen av schablontillägget blir således 2 526 072 kr. *per läsår.*

6.8.6 Totala kostnader

Den sammanlagda kostnaden för SVUX:s förslag blir således för de olika beräkningarna följande.

<i>Alternativ ett:</i>	<i>Alternativ två:</i>
60 procent av kostnaderna för grundskola och gymnasieskolekurser är 10 445 265 kr. (Hänsyn har tagits till schablontillägget.)	60 procent av kostnaderna för grundskola och gymnasieskolekurser är 11 733 698 kr. (Hänsyn har tagits till schablontillägget.)

Förslagen i övrigt beräknas enligt samma princip. Den sammanlagda kostnaden blir för dessa:

Yrkesinriktad utbildning	6 937 490 kr.
Skolledarresurs, 60 procent	
av maximal kostnad blir	1 395 900 kr.
Schablontillägget	2 526 072 kr.
	10 859 462 kr.

Kostnaderna totalt blir således enligt *det första beräkningssättet* 21 304 727 kr. och enligt *det andra* 22 593 160 kr.

Särskilt yttrande

Av Thorvald Källstad och Karin Söder

Enligt vår mening skulle de regionala samordningsfrågorna fått en bättre lösning om vuxenutbildningsnämnderna i sin helhet utsågs av landstingen. Härigenom skulle ett allsidigt sammansatt och för befolkningen i regionen representativt organ finnas för nödvändiga initiativ i vuxenutbildningsfrågorna. Vi anser dock att det är rimligt att SVUX tar nyligen fattade riksdagsbeslut som utgångspunkt för sitt arbete. Vi har mot denna bakgrund avstått från att reservera oss i denna fråga.

Bilaga 1 Utredningsdirektiven

Tilläggsdirektiv till kommittén för studiestöd åt vuxna. Utdrag ur protokollet över utbildningsärenden hållet inför hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 25 februari 1972.

Statsrådet Moberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *tilläggsdirektiv till kommittén för studiestöd åt vuxna* och anför.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 28 juni 1968 sakkunniga för att utreda studiefinansieringen inom vuxenutbildningen, kommittén (U 1969:51) för studiestöd åt vuxna (SVUX).

Statsmakterna har successivt fattat beslut om utökade insatser för förbättrad vuxenutbildning, senast på grundval av förslag i prop. 1971:37 angående vuxenutbildning.

Vid behandlingen av nämnda proposition redovisade utbildningsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande (UbU 1971:13) pågående utredningsarbete på vuxenutbildningens område och uttalade i anslutning härtill bl. a. följande.

Vad utskottet här redovisat belyser den snabba utveckling som pågår på vuxenutbildningsområdet i linje med de av statsmakterna fastställda principerna och antagna riktlinjerna. Utskottet, som vill understryka att dessa principer och riktlinjer står fast, finner det samtidigt angeläget framhålla att Kungl. Maj:t fortlöpande bör redovisa utveckling och utredningsläget på området. Sålunda bör Kungl. Maj:t till 1972 års riksdag lämna en sådan redogörelse. Redovisningen bör även innefatta de förslag som avses bli föremål för statsmakternas beslut. Utskottet vill vidare framhålla att det givetvis är viktigt att vuxenutbildningens olika former stöder och kompletterar varandra på ett så effektivt sätt som möjligt. I förevarande proposition har föredraganden berört bl. a. samordningsproblemen på det lokala planet och därvid uppehållit sig vid den roll vuxenutbildningsråden bör kunna spela. Det är enligt utskottets mening angeläget att frågorna om samordning och arbetsfördelning inom vuxenutbildningen även i övrigt — bl. a. mot bakgrund av erfarenheterna från FÖVUX — blir behandlade. Dessa frågor har samband också med lösningen av studiefinansieringsproblemen och bör därför enligt utskottets mening kunna belysas genom arbetet i SVUX. Det kan därvid visa sig nödvändigt med en vidgning av ramen för SVUX's uppgifter. En

här antydd precisering av uppgifterna för SVUX bör enligt utskottet leda till att man ökar det parlamentariska inslaget i kommittén. I det längre perspektivet, sedan nu pågående utredningsresultat redovisats, kan frågan om en samlad översyn ånyo aktualiseras.

Genom beslut den 8 juli 1971 har antalet ledamöter i kommittén för studiestöd åt vuxna utökats.

De vuxnas studiebehov är omfattande och skiftande. Det finns också olika möjligheter för dem att tillgodose sina önskemål. En viktig uppgift under de senaste åren har varit att bygga ut existerande former för vuxenutbildning men också att skapa nya studiealternativ. Enligt min mening svarar dessa former mot behov som kommer att bli bestående. Som utskottet framhållit bör man därför överväga hur de olika formerna av samhällsstödd vuxenutbildning skall stödja och komplettera varandra. Det är därutöver nödvändigt att även i bl. a. organisatoriskt och studie-socialt avseende göra prioriteringar mellan olika åtgärder.

Kommittén har nyligen i debattskriften Vuxna Utbildning Studiefinansiering (SOU 1971:80) belyst de mycket stora kostnader som en omfattande insats på vuxenutbildningsområdet skulle kräva (s. 40–57). Kommittén redovisar även olika principer för hur en prioritering skulle kunna göras (s. 32–39).

En grundläggande fråga i sammanhanget gäller den fortsatta utvecklingstakten inom den av samhället stödda vuxenutbildningen. Som jag ofta framhållit bör en viktig utgångspunkt för det fortsatta handlandet inom utbildningspolitiken vara att vuxenutbildningen får successivt ökade resurser. Vägledande bör därvid vara att i första hand beakta behovet av utbildning för dem som har en kort och bristfällig utbildning.

Inom ett totalt givet program kan det emellertid givetvis bedömas vara angeläget med tyngdpunktsförskjutningar. Jag vill på denna punkt hänvisa till mina uttalanden om inriktningen av vuxenutbildningen i prop. 1970:35 och 1971:37. I det fortsatta arbetet är det nödvändigt att en avvägning sker mellan i sig angelägna önskemål. Därvid bör kommittén pröva vilka åtaganden som en utvidgad uppsökande verksamhet skulle medföra och därmed beakta erfarenheterna från den försöksverksamhet med uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen som en särskild kommitté, kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX), f. n. har ansvaret för. Kommittén bör vidare pröva de tankegångar som förts fram av bl. a. LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildning om en särskild insats för relativt unga som på grund av att grundskolan införts successivt inte fått tillgång till den nioåriga obligatoriska skolan. Kommitténs bedömning bör även innefatta en avvägning mellan heltids-, deltid- och fritidsstudier. Övervägandena kan leda fram till en prövning av det statliga stödet till olika former av vuxenutbildning.

Den enskilde möter som jag tidigare framhållit ett stort utbud av vuxenutbildning som svarar mot skilda behov. I vissa fall kan det emellertid vara svårt, trots de många olika formerna, att få till stånd utbildning. För den enskilde kan det vidare ibland vara svårt att orientera sig om de olika studiemöjligheterna. Från de studieintresserades sida kan det därför te sig som angeläget med en lokal och regional samordning av

utbildningsinsatserna. Även från samhällets sida kan en sådan samordning ha flera fördelar. Det bör därför närmare undersökas av kommittén hur man skall kunna nå fram härtill. De lokala vuxenutbildningsrådets uppgifter bör därvid särskilt beaktas.

Kommittén bör vid fullgörandet av sitt uppdrag samråda med kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning.

På grund av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t utvidgar uppdraget för kommittén för studiestöd åt vuxna i enlighet med vad jag anfört i det föregående.

Vidare hemställer jag att Kungl. Maj:t medger att statsrådsprotokollet i detta ärende offentliggörs omedelbart.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Bilaga 2

Undervisningstimmar i grundskolekurser, gymnasieskolekurser och särskild yrkesinriktad utbildning i kommuner och län läsåret 1973/74. Folkmängd i kommunerna 31 december 1973.

Kommuner och län	Folkmängd 31.12.73	Undervisningstimmar			
		Grundskolekurser	Gymnasieskolekurser	Särskild yrkesinriktad utbildning	Totalt
<i>Stockholms län</i>	<i>1 485 587</i>	<i>119 861</i>	<i>199 880</i>	<i>141 159</i>	<i>460 900</i>
Botkyrka ^x	63 099	2 772	3 064	1 798	7 634
Danderyd ^x	27 646	748	1 087	—	1 835
Ekerö	14 426	1 312	886	755	2 953
Haninge ^x	49 874	14 469	6 265	12 074	32 808
Huddinge ^x	59 576	6 945	5 028	10 100	22 073
Järfälla ^x	52 352	5 779	5 462	4 697	15 938
Lidingö ^x	35 399	715	1 902	1 250	3 867
Nacka ^x	52 679	2 395	4 475	7 710	14 580
Norrtälje ^x	38 922	3 269	2 057	2 829	8 155
Nynäshamn	18 956	1 486	588	823	2 897
Sigtuna	27 153	1 118	1 267	3 935	6 320
Sollentuna ^x	41 189	3 668	7 861	5 677	17 206
Solna ^x	55 966	3 912	5 900	2 356	12 168
Stockholm ^x	681 318	48 032	131 476	67 305	246 813
Sundbyberg ^x	28 599	238	1 574	457	2 269
Södertälje ^x	77 817	6 189	5 629	5 796	17 614
Tyresö	28 812	2 848	838	482	4 168
Täby ^x	39 369	6 229	10 454	6 446	23 129
Upplands-Bro ^x	13 214	372	124	—	496
Upplands-Väsby	25 523	1 855	1 765	1 210	4 830
Vallentuna	14 406	460	180	230	870
Vaxholm	24 758	4 711	1 791	3 152	9 654
Värmdö	14 534	339	207	2 077	2 623
<i>Uppsala län</i>	<i>226 502</i>	<i>27 635</i>	<i>25 902</i>	<i>22 041</i>	<i>75 578</i>
Enköping ^x	32 271	3 914	770	2 771	7 455
Håbo	8 478	199	64	—	263
Tierp ^x	21 034	2 600	1 060	140	3 800
Uppsala ^x	136 067	20 689	23 889	18 679	63 257
Älvkarleby ^x	10 085	—	—	—	—
Östhammar	18 567	233	119	451	803
<i>Södermanlands län</i>	<i>249 184</i>	<i>12 997</i>	<i>29 760</i>	<i>18 366</i>	<i>61 123</i>
Eskilstuna ^x	92 095	6 583	3 517	5 511	15 611
Flen	18 208	—	—	325	325
Katrineholm ^x	32 572	1 249	20 652	899	22 800
Nyköping ^x	60 910	2 301	3 429	6 160	11 890
Oxelösund	14 294	1 015	798	2 805	4 618
Strängnäs ^x	21 547	1 849	1 364	1 855	5 068
Vingåker	9 558	—	—	811	811
<i>Östergötlands län</i>	<i>385 808</i>	<i>17 928</i>	<i>33 581</i>	<i>30 182</i>	<i>81 691</i>
Boxholm	6 047	455	—	510	965
Finspång ^x	25 092	436	647	1 374	2 457
Kinda	10 663	145	—	262	407
Linköping ^x	107 033	3 602	4 402	7 152	15 156
Mjölby ^x	25 472	2 070	1 754	1 950	5 774

x = gymnasieregion

Kommuner och län	Folk mängd 31.12.73	Undervisningstimmar			
		Grundskole- kurser	Gymnasie- skolekurser	Särskild yr- kesinrikad utbildning	Totalt
Motala ^x	49 211	294	1 427	2 697	4 418
Norrköping ^x	120 341	10 490	25 195	13 273	48 958
Söderköping ^x	9 996	—	—	—	—
Valdemarsvik	8 868	70	—	877	947
Ydre ^x	4 189	—	—	—	—
Åtvidaberg	13 043	366	156	786	1 308
Ödeshög	5 853	—	—	1 301	1 301
<i>Jönköpings län</i>	<i>300 548</i>	<i>16 228</i>	<i>18 798</i>	<i>25 482</i>	<i>60 508</i>
Aneby	6 362	64	—	—	64
Eksjö ^x	18 214	502	851	1 486	2 839
Gislaved ^x	26 980	795	2 595	1 960	5 350
Gnosjö	7 922	140	90	684	914
Jönköping ^x	108 063	7 023	7 731	12 152	26 906
Nässjö ^x	32 819	2 633	3 030	1 679	7 342
Sävsjö	11 536	529	375	620	1 524
Tranås ^x	19 009	1 985	1 352	610	3 947
Vaggeryd	11 095	346	—	700	1 046
Vetlanda ^x	28 901	551	615	3 004	4 170
Värnamo ^x	29 646	1 660	2 159	2 587	6 406
<i>Kronobergs län</i>	<i>168 199</i>	<i>10 658</i>	<i>8 289</i>	<i>13 493</i>	<i>32 440</i>
Alvesta	18 969	550	293	160	1 003
Lessebo	8 683	165	—	1 428	1 593
Ljungby ^x	26 008	222	640	811	1 673
Markaryd	11 866	283	190	1 025	1 498
Tingsryd	14 727	224	199	1 262	1 685
Uppvidinge	11 609	306	90	1 027	1 423
Växjö ^x	61 209	7 856	6 544	5 953	20 353
Älmhult ^x	15 128	1 052	333	1 827	3 212
<i>Kalmar län</i>	<i>240 087</i>	<i>10 364</i>	<i>7 216</i>	<i>24 324</i>	<i>41 904</i>
Borgholm	10 657	521	169	2 081	2 771
Emmaboda	11 657	458	111	1 653	2 222
Hultsfred ^x	18 563	201	346	1 458	2 005
Högsby	7 925	126	—	920	1 046
Kalmar ^x	52 385	4 027	4 520	4 276	12 823
Mönsterås	13 095	57	95	2 310	2 462
Mörbylånga	10 537	404	263	2 442	3 109
Nybro ^x	21 562	672	443	2 431	3 546
Oskarshamn ^x	27 510	1 731	265	2 105	4 101
Torsås	7 544	36	—	1 144	1 180
Vimmerby	16 545	250	—	911	1 161
Västervik ^x	41 941	1 881	1 004	2 593	5 478
<i>Gotlands län</i>	<i>53 950</i>	<i>3 238</i>	<i>1 609</i>	<i>1 338</i>	<i>6 185</i>
Gotland ^x	53 950	3 238	1 609	1 338	6 185
<i>Blekinge län</i>	<i>154 634</i>	<i>7 252</i>	<i>7 209</i>	<i>18 142</i>	<i>32 603</i>
Karlshamn ^x	32 122	653	1 140	4 986	6 779
Karlskrona ^x	59 862	1 672	2 222	4 987	8 881
Olofström	17 325	1 088	2 597	2 153	5 838
Ronneby ^x	29 856	1 807	818	4 014	6 639
Sölvesborg	15 469	2 032	432	2 002	4 466

x = gymnasierregion

Kommuner och län	Folkmängd 31.12.73	Undervisningstimmar			
		Grundskole- kurser	Gymnasie- skolekurser	Särskild yr- kesinriktad utbildning	Totalt
<i>Kristianstads län</i>	268 199	16 306	14 021	28 502	58 829
Bromölla	11 123	259	—	2 053	2 312
Båstad	10 828	513	—	864	1 377
Hässleholm ^x	47 593	3 220	3 485	6 238	12 943
Klippan ^x	16 118	1 692	1 391	1 977	5 060
Kristianstad ^x	66 714	6 221	4 137	5 831	16 189
Osby	13 701	2 725	3 775	1 805	8 305
Perstorp	7 498	90	104	1 219	1 413
Simrishamn	20 039	498	174	672	1 344
Tomelilla	12 751	86	—	2 152	2 238
Åstorp	11 127	269	—	1 060	1 329
Ängelholm ^x	27 142	464	955	1 205	2 624
Örkelljunga	8 820	—	—	660	660
Östra Göinge	14 745	269	—	2 766	3 035
<i>Malmöhus län</i>	731 748	31 453	57 579	40 018	129 050
Bara ^x	4 562	—	—	—	—
Bjuv	13 655	931	—	850	1 781
Burlöv ^x	13 628	—	—	—	—
Eslöv ^x	26 172	710	1 354	1 922	3 986
Helsingborg ^x	101 238	4 945	10 043	4 033	19 021
Höganäs	20 181	728	133	2 720	3 581
Hörby	11 728	—	—	574	574
Höör	9 378	—	—	156	156
Kävlinge	17 104	511	122	1 387	2 020
Landskrona ^x	37 960	2 032	1 612	3 485	7 129
Lomma	15 032	408	—	682	1 090
Lund ^x	74 168	2 353	9 650	5 544	17 547
Malmö ^x	251 431	18 006	34 583	13 026	65 615
Sjöbo ^x	13 729	—	—	—	—
Skurup	11 005	—	—	1 539	1 539
Staffanstorps	14 177	221	—	626	847
Svalöv	12 252	—	—	160	160
Svedala	7 040	162	—	596	758
Trelleborg ^x	35 203	106	82	1 277	1 465
Vellinge ^x	18 274	—	—	—	—
Ystad ^x	23 831	340	—	1 441	1 781
<i>Hallands län</i>	212 490	7 077	10 534	21 609	39 220
Falkenberg ^x	32 403	753	609	2 960	4 322
Halmstad ^x	72 574	3 367	7 619	9 860	20 846
Hylte	11 209	—	—	670	670
Kungsbacka ^x	34 941	1 525	1 245	1 566	4 336
Laholm	19 153	313	—	1 831	2 144
Varberg ^x	42 210	1 119	1 061	4 722	6 902
<i>Göteborgs och Bohus län</i>	713 854	41 414	74 839	54 283	170 536
Göteborg ^x	449 470	32 308	64 531	30 691	127 530
Härryda	19 615	544	296	2 302	3 142
Kungälv ^x	27 351	806	877	3 628	5 311
Lysekil ^x	14 547	720	894	1 281	2 895
Munkedal	10 070	350	80	480	910
Mölnadal ^x	46 647	1 430	1 627	5 725	8 782
Orust	9 760	72	90	400	562
Partille	26 970	422	1 597	2 436	4 455

x = gymnasierregion

Kommuner och län	Folkmängd 31.12.73	Undervisningstimmar			
		Grundskole- kurser	Gymnasie- skolekurser	Särskild yr- kesinriktad utbildning	Totalt
Sotenäs	9 262	270	—	160	430
Stenungssund	13 801	1 168	1 809	1 240	4 217
Strömstad	9 377	147	234	1 085	1 466
Tanum	10 870	300	500	400	1 200
Tjörn	10 075	—	—	290	290
Uddevalla ^x	47 056	2 469	1 992	3 779	8 240
Öckerö	8 983	408	312	386	1 106
<i>Älvsborgs län</i>	<i>412 414</i>	<i>17 908</i>	<i>13 261</i>	<i>32 797</i>	<i>63 966</i>
Ale	20 558	115	205	1 270	1 590
Alingsås ^x	26 954	1 700	678	1 295	3 673
Bengtstors	12 352	290	—	3 050	3 340
Borås ^x	106 287	6 571	5 527	2 654	14 752
Dals-Ed	5 118	230	—	734	964
Färgelanda	6 825	44	—	—	44
Herrljunga	8 924	90	87	250	427
Lerum	27 288	1 516	752	2 095	4 363
Lilla Edet	10 606	140	—	1 231	1 371
Mark	29 738	490	90	1 682	2 262
Mellerud	10 432	281	272	392	945
Svenljunga ^x	9 872	—	—	—	—
Tranemo ^x	11 640	—	—	—	—
Trollhättan ^x	49 428	3 030	3 376	3 196	9 602
Ulricehamn ^x	21 337	1 035	655	2 963	4 653
Värgårda	8 003	—	—	531	531
Vänersborg ^x	33 772	1 292	715	9 500	11 507
Åmål ^x	13 280	1 084	904	1 954	3 942
<i>Skaraborgs län</i>	<i>261 471</i>	<i>12 118</i>	<i>4 574</i>	<i>21 826</i>	<i>38 518</i>
Falköping ^x	32 411	779	353	2 051	3 183
Grästorp ^x	5 259	—	—	—	—
Gullspång	7 042	370	—	841	1 211
Götene	12 169	146	84	560	790
Habo	6 093	—	—	862	862
Hjo ^x	7 380	—	—	—	—
Karlsborg	8 251	—	—	614	614
Lidköping ^x	34 695	1 703	551	2 876	5 130
Mariestad ^x	24 563	3 040	810	2 274	6 124
Mullsjö	4 698	170	59	1 638	1 867
Skara ^x	17 240	845	508	1 744	3 097
Skövde ^x	45 416	3 710	1 645	2 413	7 768
Tibro	10 610	482	222	2 277	2 981
Tidaholm	12 932	44	—	130	174
Töreboda	10 130	284	87	1 526	1 897
Vara	22 582	545	255	2 020	2 820
<i>Värmlands län</i>	<i>283 246</i>	<i>17 396</i>	<i>20 966</i>	<i>40 168</i>	<i>78 530</i>
Arvika ^x	27 356	440	1 755	2 702	4 897
Eda	9 725	84	—	1 755	1 839
Filipstad ^x	15 697	1 120	376	2 998	4 494
Forshaga	10 398	539	57	1 678	2 274
Grums	10 818	1 155	400	2 600	4 155
Hagfors ^x	18 934	570	825	1 260	2 655
Hammarö	10 791	1 162	1 280	3 027	5 469
Karlstad ^x	72 234	7 966	12 475	7 486	27 927
Kil	9 116	240	120	885	1 245

x = gymnasierregion

Kommuner och län	Folk­mängd 31.12.73	Undervisningstimmar			
		Grundskole- kurser	Gymnasie- skolekurser	Särskild yr- kesinriktad utbildning	Totalt
Kristinehamn ^x	27 625	218	327	2 531	3 076
Munkfors	5 513	804	911	1 259	2 974
Storfors	5 349	672	—	4 200	4 872
Sunne	13 671	340	400	1 086	1 826
Säffle	19 971	1 540	1 720	3 904	7 164
Torsby ^x	16 282	381	320	2 049	2 750
Ärjäng	9 766	165	—	748	913
Örebro län	273 561	18 157	22 117	27 833	68 107
Askersund	11 186	281	165	2 273	2 719
Degerfors	11 753	763	175	2 054	2 992
Hallsberg ^x	16 533	1 471	1 181	4 179	6 831
Hällefors	11 431	1 052	1 423	1 754	4 229
Karlskoga ^x	38 351	3 191	2 747	4 005	9 943
Kumla	16 694	668	70	920	1 658
Laxå	8 880	219	—	230	449
Lindesberg ^x	24 523	2 281	720	4 943	7 944
Ljusnarsberg	7 303	—	—	40	40
Nora	9 072	204	—	—	204
Örebro ^x	117 835	8 027	15 636	7 435	31 098
Västmanlands län	260 074	21 220	18 046	18 302	57 568
Arboga	14 820	1 475	318	2 012	3 805
Fagersta ^x	16 114	1 712	1 236	3 741	6 689
Hallstahammar ^x	18 732	1 375	1 760	777	3 912
Heby	13 148	—	—	310	310
Kungsör	7 995	297	—	189	486
Köping ^x	28 168	2 620	1 586	2 915	7 121
Norberg	6 618	115	—	935	1 050
Sala ^x	20 128	1 354	672	990	3 016
Skinnskatteberg	5 372	321	—	1 218	1 539
Surahammar	11 043	476	—	680	1 156
Västerås ^x	117 936	11 475	12 474	4 535	28 484
Kopparbergs län	278 104	21 038	10 855	26 857	58 750
Avesta ^x	27 485	2 235	1 220	1 242	4 697
Borlänge ^x	45 411	5 471	4 770	3 896	14 137
Falun ^x	46 719	3 358	1 019	2 219	6 596
Gagnef	8 652	262	—	938	1 200
Hedemora ^x	16 650	1 010	120	970	2 100
Leksand	12 434	122	703	1 815	2 640
Ludvika ^x	33 031	1 880	1 080	5 230	8 190
Malung	12 053	1 539	—	1 667	3 206
Mora ^x	17 511	—	604	1 430	2 034
Orsa	6 950	4 036	1 245	2 054	7 335
Rättvik	10 634	—	—	2 280	2 280
Smedjebacken	13 366	493	94	484	1 071
Säter	9 827	632	—	320	952
Vansbro	8 730	—	—	740	740
Älvdalen	8 651	—	—	1 572	1 572
Gävleborgs län	292 021	21 325	24 155	15 500	60 980
Bollnäs ^x	33 106	3 314	3 495	4 090	10 899
Gävle ^x	84 576	7 385	13 081	3 343	23 809
Hofors	14 741	764	171	120	1 055
Hudiksvall ^x	36 415	2 505	409	1 024	3 938

x = gymnasieregion

Kommuner och län	Folkmängd 31.12.73	Undervisningstimmar			Totalt
		Grundskole- kurser	Gymnasie- skolekurser	Särskild yr- kesinriktad utbildning	
Ljusdal ^x	22 172	1 415	200	1 481	3 096
Nordanstig	11 524	216	125	184	525
Ockelbo	6 532	80	—	204	284
Ovanåker	7 893	322	—	1 494	1 816
Sandviken ^x	43 202	4 035	5 450	1 346	10 831
Söderhamn ^x	31 860	1 289	1 224	2 214	4 727
<i>Västernorrlands län</i>	<i>267 273</i>	<i>17 940</i>	<i>11 090</i>	<i>22 004</i>	<i>51 034</i>
Härnösand ^x	27 191	1 993	389	2 084	4 466
Kramfors ^x	28 361	1 708	342	1 722	3 772
Sollefteå ^x	26 575	717	632	808	2 157
Sundsvall ^x	92 483	6 767	6 271	11 105	24 143
Timrå	18 245	1 195	600	1 460	3 255
Ånge ^x	14 350	930	1 575	1 400	3 905
Örnsköldsvik ^x	60 068	4 630	1 281	3 425	9 336
<i>Jämtlands län</i>	<i>132 542</i>	<i>6 763</i>	<i>3 463</i>	<i>12 274</i>	<i>22 500</i>
Berg	9 093	267	—	750	1 017
Bräcke	9 691	—	—	350	350
Härjedalen	12 859	940	175	5 024	6 139
Krokom	13 177	770	140	970	1 880
Ragunda	8 125	234	—	105	339
Strömsund ^x	18 198	1 360	453	870	2 683
Åre	9 225	—	—	400	400
Östersund ^x	52 174	3 192	2 695	3 805	9 692
<i>Västerbottens län</i>	<i>233 865</i>	<i>15 797</i>	<i>12 781</i>	<i>25 177</i>	<i>53 755</i>
Lycksele ^x	14 657	1 270	429	824	2 523
Nordmaling	7 802	282	—	378	660
Norsjö	10 410	219	33	4 354	4 606
Robertsfors	7 417	82	31	430	543
Skellefteå ^x	71 570	4 183	2 391	6 318	12 892
Sorsele	4 130	90	—	340	430
Storuman	8 402	210	100	738	1 048
Umeå ^x	72 960	6 219	9 138	8 613	23 970
Vilhelmina ^x	8 647	1 858	120	434	2 412
Vindeln	7 227	482	—	806	1 288
Vännäs	11 621	656	377	392	1 425
Åsele	9 022	246	162	1 550	1 958
<i>Norrbottens län</i>	<i>259 067</i>	<i>29 987</i>	<i>11 311</i>	<i>21 148</i>	<i>62 446</i>
Arjeplog	4 266	275	—	825	1 100
Arvidsjaur	8 154	1 535	3 025	901	5 461
Boden ^x	27 329	1 665	1 730	1 819	5 214
Gällivare ^x	25 707	7 945	850	1 750	10 545
Haparanda ^x	8 939	363	214	1 041	1 618
Jokkmokk	7 738	—	75	1 070	1 145
Kalix ^x	18 323	1 750	402	1 563	3 715
Kiruna ^x	31 002	3 340	756	2 512	6 608
Luleå ^x	62 119	7 146	2 413	6 794	16 353
Pajala	10 064	3 192	776	470	4 438
Piteå ^x	34 092	1 799	1 070	2 333	5 202
Älvsbyn ^x	8 749	—	—	—	—
Överkalix	5 685	420	—	70	490
Övertorneå	6 900	557	—	—	557
Totalt	8 144 428	522 060	641 836	702 825	1 866 721

x = gymnasierregion

Bilaga 3 Kommunal vuxenutbildning

Material sammanställt i skolöverstyrelsen av *B. Jacobson*

Innehåll

1	Den kommunala vuxenutbildningens kvantitativa omfattning .	168
2	Regionala olikheter	171
2.1	Kommunala vuxenutbildningens omfattning i länen	171
2.2	Antal undervisningstimmar i olika län	173
3	Grundskolkursers omfattning i olika kommuner	174
3.1	Antal undervisningstimmar i grundskolkurser i olika kommuner	174
3.2	Omfattningen av grundskolkurser på dagtid	179
3.3	Antal kursdeltagare per grundskolkurs	182
3.4	Kurser i svenska, engelska och matematik	187
4	Bestämmelser om antal deltagare och förutsättningar för anordnande av grundskolkurser	192
5	Gymnasieskolkursers omfattning i olika kommuner	194
5.1	Antalet undervisningstimmar i gymnasieskolkurser i olika kommuner	194
5.2	Omfattningen av gymnasieskolkurser på dagtid	197
5.3	Antal kursdeltagare per gymnasieskolkurs	200
5.4	Gymnasieskolkurser i olika ämnen	205
6	Förutsättningar för gymnasieskolkurser i vissa ämnen	208
7	Yrkesinriktad utbildning	214
7.1	Antal undervisningstimmar i särskild yrkesinriktad utbildning	214
7.2	Kurser inom olika yrkessektorer	219

Bakgrund

Skolöverstyrelsen (SÖ) överlämnade i skrivelse 1974-04-03 till Kungl. Maj:t förslag till förändrat system för resursanvändning till kommunal vuxenutbildning. SÖ överlämnade vidare 1974-04-22 förslag till riktlinjer för fastställande av högsta antal lektioner inom kommunal vuxenutbildning. Till förslagen fogades ett omfattande bakgrundsmaterial, som bl. a. visade på rådande stora geografiska olikheter i riket. I sitt betänkande "Studiestöd åt vuxna", SOU 1974:62, framlades kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) förslag till ändrad resurstilldelning.

Regeringen meddelade 1975-01-16 riktlinjer för fastställande av högsta antal lektioner i kurser för ämnen på vissa yrkesinriktade linjer och i vissa specialkurser. Däremot lämnade regeringen utan åtgärd förslag om vissa förändringar av högsta antal elever i dessa ämneskurser.

I 1975 års budgetproposition, bil. 10, anförde föredragande statsråd, att såväl SÖ:s som SVUX' förslag skulle överlämnas till SVUX att tillsammans med inkomna remissyttranden läggas till grund för ett förnyat förslag.

Sedan den inom SÖ genomförda utredningen färdigställt, har ytterligare material blivit tillgängligt. SÖ har dessutom med hjälp av länskolnämnderna inhämtat ytterligare uppgifter, ägnade att belysa den kommunala vuxenutbildningens situation. SÖ har därför funnit det angeläget att komplettera sitt tidigare utredningsmaterial. Därvid har även hänsyn tagits till SÖ:s yttrande över "Studiestöd åt vuxna", 1974-12-04. Arbetet har genomförts under maj månad för att kunna ställas till SVUX' förfogande. Utredningen har sålunda utnyttjat materialet som bakgrund för sina ställningstaganden.

1 Den kommunala vuxenutbildningens kvantitativa omfattning

Den kommunala vuxenutbildningens omfattning och förutsättningar är mycket varierande. Den officiella statistiken redovisar uppgifter om antal elever, kursdeltagare, kurser och undervisningstimmar. Uppgifterna avser emellertid förhållandena vid en viss tidpunkt, en viss dag eller vecka under höstterminen och under vårterminen. Därigenom blir uppgifterna inte direkt jämförbara med dem för andra utbildningsformer samtidigt som uppgifterna inte redovisar den kommunala vuxenutbildningen i dess fulla omfattning. Materialet kan emellertid belysa utbildningens struktur och även tjäna som underlag för vissa interna jämförelser.

Kommunal vuxenutbildning startade hösten 1968. År 1971 nådde den sin hittills största omfattning. Den omfattar utbildning som motsvarar utbildningen enligt läroplanerna för grundskolans högstadium (Lgr 69) och gymnasieskolan (Lgy 70) samt särskild yrkesinriktad utbildning. Före 1968 fanns s. k. kvällsgymnasier i ett 30-tal kommuner. Till övervägande del omfattade undervisningen gymnasieämnen. Knutna till yrkesskolor fanns ett mycket stort antal deltidskurser. I tabell 1.1 redovisas antalet kommuner – indelning 1974-01-01 – med kommunal vuxenutbildning.

Tabell 1.1

År (vecka 42)	Antal kommuner med			Kommuner utan någon kurs
	Grundskol- kurser	Gymnasieskol- kurser	Särsk. yrkes- inriktad utb.	
1971	149	165	238	21
1973	244	197	259	12
1974	243	197	269	9

Kommunal vuxenutbildning anordnas i allt flera kommuner. Under hela 1970-talet har de yrkesinriktade kurserna funnits i flest kommuner. En påtaglig utbyggnad har emellertid skett av grundskolkurserna i enlighet med riksdagens uttalande, som innebär att även inom kommunal vuxenutbildning skall kortutbildade vara en prioriterad målgrupp.

Antalet kommuner, som anordnar kurser inom kommunal vuxenutbildning, har sålunda ökat. Däremot har antalet kursdeltagare minskat. I tabell 1.2 redovisas antalet deltagare respektive hösttermin vid räknetillfällena.

Som framgår av materialet ökade antalet deltagare i grundskolkurserna mycket snabbt fram till år 1971, varefter en markant minskning ägt rum. Nedgången är väsentligt mindre för deltagarna i gymnasieskolkurserna och för deltagarna i den särskilda yrkesinriktade utbildningen pekar trenden snarast svagt uppåt. Det kan finnas många orsaker till att antalet kursdeltagare i grundskolkurserna nedgått, trots att organisationen inte minskat. Ett skäl kan vara att en växande del av befolkningen har en mera omfattande grundutbildning i ämnet engelska, som är ett av de mest frekventa ämnena och mycket efterfrågat. Ett annat skäl kan vara att andra utbildningsformer under senare år erbjudits vuxna i de vanligaste ämnena, bl. a. de s. k. prioriterade studiecirkelarna. Dessa ökade mycket kraftigt under ett par år men uppvisar, liksom kurserna inom kommunal vuxenutbildning, under senare år en dämpad tillväxttakt. Ett tredje skäl är den begränsning av rätten att delta i kommunal vuxenutbildning, som ändrade intagningsbestämmelser medförde.

Flertalet deltagare i den kommunala vuxenutbildningens grundskol-

Tabell 1.2

År (vecka 42)	Antal kursdeltagare							
	Grundskol- kurser		Gymnasieskol- kurser		Särsk. yrkesin- riktade kurser		Samtliga	
	Antal	Index	Antal	Index	Antal	Index	Antal	Index
Ht 1968	18 930	33	44 375	52	—	—	—	—
Ht 1971	80 600	141	92 320	109	67 390	96	240 300	113
Ht 1973	65 750	115	90 840	107	65 550	94	222 150	104
Ht 1974	57 320	100	85 040	100	70 660 ^a	100	(213 000)	100

^aVt 1974.

Tabell 1.3

År (vecka 42)	Antal nyinskrivna personer							
	Grundskol- kurser		Gymnasieskol- kurser		Särsk. yrkesin- riktad utb.		Samtliga	
	Antal	Index	Antal	Index	Antal	Index	Antal	Index
1968	11 400	91	16 125	84,	—	—	—	—
1971	17 575	140	19 750	103,	55 900	150	93 225	135
1973	13 025	104	17 290	90,	38 940	104	69 255	100
1974	12 560	100	19 140	100	37 500	100	69 255	100

och gymnasieskolkurser deltar i kurser, som varar två eller tre terminer. Nyttillkommande studerande påverkar därför totalantalet kursdeltagare endast successivt. Det kan därför vara skäl att belysa utvecklingen med hjälp av uppgifter om antalet nyinskrivna personer.

En jämförelse mellan utvecklingen av det totala antalet deltagare och antalet nyinskrivna respektive höstterminer visar, att nyttillskottet är förhållandevis stort.

En förutsättning för anordnande av kurser är att antalet deltagare uppgår till varaktigt lägst 12. Inom allmänna stödområdet utom på gymnasieorter (g-orter) erfordras varaktigt lägst 8. Antalet kurser framgår av tabell 1.4.

Trots nedgången i antalet kursdeltagare har antalet kurser snarast ökat. Det hänger samman med att utbildning anordnas i ett ökat antal kommuner.

Uppgifter finns inte tillgängliga över fördelningen på dagkurser och kvällskurser. Däremot redovisas i den officiella statistiken antal deltagare i dagkurser.

Tabell 1.4

År (vecka 42)	Antal			
	Grundskol- kurser	Gymnasieskol- kurser	Särsk. yrkesin- riktade utb.kurser	Samtliga
1968	868	1 960	—	—
1971	4 100	4 700	4 390	13 190
1973	4 070	5 240	4 470	13 780

Tabell 1.5

År (vecka 42)	Deltagare i dagkurser			
	Grundskol- kurser	Gymnasieskol- kurser	Särsk. yrkesin- riktad utb.	Samtliga
1973	37 375 (57 %)	33 738 (37 %)	12 365 (19 %)	83 478 (38 %)
1974	31 660 (54 %)	33 869 (40 %)	16 640 ^a (23 %)	82 169 (38 %)

^aVt 1974.

Tabell 1.6

År (vecka 42)	Antal UT			
	Grundskol- kurser	Gymnasieskol- kurser	Särsk. yrkesin- riktad utb.	Samtliga
Ht 1968	111 830	249 640	—	—
Ht 1971	267 730	290 000	315 000	872 730
Ht 1973	264 100	319 800	344 100	928 000

Majoriteten deltagare i grundskolkurser studerar således på dagtid. Andelen dagkursdeltagare på dagtid har ökat inom särskild yrkesinriktad utbildning, vilket kan få konsekvenser bl. a. för behovet av lokaler och erforderlig utrustning. Tillgång till dagkurser synes, åtminstone i viss utsträckning, vara en förutsättning för mera omfattande studier, dvs. för de personer som SVUX räknar med skall kunna erhålla vuxenstudiestöd.

Det visar sig svårt att få en korrekt bild av den kommunala vuxenutbildningens omfattning med hjälp av tillgänglig statistik rörande antal kursdeltagare, elever och kurser. Det beror på dels att de enskilda personerna deltar i olika många kurser samtidigt, dels att kurserna är olika långa. En mera korrekt bild av verksamheten ger uppgiften om antalet undervisningstimmar (UT). Summan UT innefattar såväl kursernas längd och antal som antalet kursdeltagare.

2 Regionala olikheter

2.1 Kommunala vuxenutbildningens omfattning i länen

Inledningsvis påtalas att den kommunala vuxenutbildningen inte är utbyggd över hela landet. I skolöverstyrelsens översyn 1974-04-03 påvisades att betydande regionala olikheter föreligger. Kommunal vuxenutbildning anordnas 1974/75 i 268 kommuner, dvs. i samtliga utom tio, vilka fördelar sig på följande län: C(1), M(2), P(1), R(2), T(1), U(1) och BD(1). Det innebär en ökning med elva kommuner sedan 1971.

Tabell 2.1

Kurstyp/År (vecka 42)	Antal kommuner med kurser, länsvis																							Riket	
	AB	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	W	X	Y	Z	AC		BD
	23	6	7	12	11	8	12	1	5	13	21	6	15	18	16	16	11	11	15	10	7	8	12	14	278
Grundskol- kurser																									
1971	23	6	6	9	10	7	11	1	5	9	11	5	13	15	10	16	9	11	14	8	6	8	12	14	149
1973	23	5	5	9	10	8	12	1	5	12	13	5	14	15	12	16	10	10	11	10	7	6	12	12	234
Därav																									
dagkurs	17	3	4	3	2	2	3	1	4	4	4	2	3	7	4	5	7	6	9	6	7	4	4	7	117
1974	23	4	5	10	10	8	10	1	5	12	12	5	14	16	13	16	9	10	11	7	7	12	13	13	243
Därav																									
dagkurs	18	4	5	3	3	2	1	1	5	6	5	3	4	5	3	7	5	6	8	6	6	2	4	9	121

Tabell 2.2

Kurstyp/År (vecka 42)	Antal kommuner med kurser, länsvis																									
	AB	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	W	X	Y	Z	AC	BD	Riket	
<i>Gymnasie- skolkurser</i>																										
1971	22	3	5	6	7	3	10	1	5	5	6	4	8	8	5	10	5	7	8	7	6	5	7	12	165	
1973	23	5	5	6	9	7	9	1	5	7	8	4	13	11	10	13	7	5	9	8	7	4	9	10	195	
Därv																										
dagkurs	8	1	3	2	1	1	11	—	—	2	3	1	1	1	—	2	3	1	3	2	2	1	3	2	44	
1974	23	5	5	6	9	7	8	1	5	8	12	4	13	12	9	12	8	6	10	8	7	5	6	10	199	
Därv																										
dagkurs	10	2	3	1	2	1	1	—	1	4	3	2	2	2	—	4	4	3	3	4	3	2	1	4	62	

I det följande lämnas en del uppgifter länsvis till belysning av de olika förhållandena i landets olika delar.

Grundskolkurser anordnades 1971 i 149 kommuner. 1973 hade antalet stigit till 234 och 1974 till 243. Antalet kommuner med dagkurser var 1973 117 och 1974 121. Tre kommuner — Bengtsfors (P) samt Leksand och Orsa (W) — anordnar endast dagkurser. Man kan möjligen påstå att andelen kommuner med dagkurser är något större inom det allmänna stödområdet än i övriga län. Samtliga kommuner med grundskolkurser i C, D och K-län har dagkurser. I AB-län är dagkurser också vanliga.

Gymnasieskolkurser anordnades 1971 i 165 kommuner. Antalet steg till 195 år 1973 och var 199 år 1974. Antalet kommuner med dagkurser ökade från 44 år 1973 till 62 år 1974. Av de 66 kommunerna i W—BD-län anordnade 17 gymnasieskolkurser, dvs. 26 procent på dagtid år 1974, medan av övriga 212 kommuner anordnade 45, dvs. 21 procent, dylika kurser. Enbart dagkurser anordnas i Askersund (T), Leksand och Orsa (W) samt Hofors (X). En stor del av undervisningen anordnas som dagkurser bl. a. i Arvidsjaur (BD), 95 procent.

Särskild yrkesinriktad utbildning är den mest spridda kurstypen. Den återfinns i 269 kommuner 1974. Antalet var 238 år 1971 och 259 år 1973. Kursutbudet har dock ett mycket varierande innehåll. Tillgänglig statistik medger ingen uppdelning på generella, individuella och intermistiskt gällande läroplaner. SÖ har inför läsåret 1975/76 presenterat ett omfattande kursprogram med anknytning i första hand till gymnasiesko-

Tabell 2.3

Kurstyp/År (vecka 42)	Antal kommuner med kurser, länsvis																									
	AB	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	W	X	Y	Z	AC	BD	Riket	
<i>Särsk. yrkes- inriktad utbildn.</i>																										
1971	20	4	7	9	10	8	10	1	5	12	16	6	13	14	15	15	9	11	12	7	5	7	10	12	238	
1973	21	4	7	10	10	8	12	1	5	13	17	6	15	15	14	16	10	11	15	10	7	8	12	12	259	
1974	23	3	7	11	9	8	12	1	5	13	19	6	14	16	14	16	9	10	15	10	7	8	12	11	269	

lans linjer. Detta kan komma att leda till vissa förskjutningar i kommunernas kursutbud.

I hela riket omfattar grundskolkurserna 28 procent, gymnasieskolkurserna 34,5 procent och yrkeskurserna 37,5 procent. Spridningen mellan länen för de tre kurs typernas andel är respektive 18–52 (N resp. I län), 15,5–44,5 (Z resp. M län) och 22–56,5 (I resp. R län). I M (44,5), O (44) och AB (43,5) län väger gymnasieskolkurserna tungt, liksom i D län, vars värden dock förtrycks av den riksrekryterande tekniska utbildningen i Katrineholm.

2.2 Antal undervisningstimmar i olika län

Vuxenutbildningens struktur är mycket olika. Den kommunala vuxenutbildningens kvantitativa omfattning och struktur kan bäst belysas med hjälp av uppgifter om antalet undervisningstimmar. Genom att relatera antalet UT till kommunernas totalbefolkning eller till viss del av befolkningen, t. ex. gruppen kortutbildade, får man en bild av utbildningsfrekvensen, dvs. hur stor del som utnyttjar den kommunala vuxenutbildningen, i de olika kommunerna. Förhållandet mellan antalet UT och bebyggelsestrukturen skulle gett ytterligare uppgifter av värde, men tillgängligt statistiskt material tillåter inte en dylik beräkning.

I tabell 2.4 redovisas länsvis dels antalet UT per 1 000 invånare, dels

Tabell 2.4

Antal UT per 1 000 inv.				Total- befolkn. i 1 000- tal	Län	Andel m. 7 år folksk. av 16– 59 år	Antal UT per 1 000 pers. 16–59 år med 7 år folkskola			
Σ	S. Y.	Gy	Gsk				Gsk	Gy	S.Y.	Σ
310	95	135	80	1 485,6	AB	27,1	489	816	576	1 880
334	97	114	122	226,5	C	42,6	518	485	413	1 415
245	74	119	52	249,2	D	48,0	191	436	269	896
212	78	87	46	385,8	E	51,1	160	299	269	728
201	85	63	54	300,5	F	54,8	169	196	266	632
193	80	49	63	168,2	G	57,7	197	153	250	600
175	101	30	43	240,1	H	57,6	134	93	315	543
115	25	30	60	54,0	I	56,8	193	96	80	368
211	117	47	47	154,6	K	57,1	146	145	365	655
219	106	52	61	268,2	L	52,4	210	181	368	759
176	55	79	43	731,7	M	41,8	178	326	227	731
185	102	50	33	212,5	N	52,9	123	183	375	680
239	76	105	58	713,8	O	37,4	260	470	341	1 071
155	80	32	44	412,4	P	54,8	142	105	260	507
147	83	17	46	261,5	R	57,4	148	56	266	470
277	142	74	62	283,2	S	56,4	192	232	444	868
249	102	81	66	273,6	T	53,4	214	261	328	802
221	70	69	82	260,1	U	49,0	282	240	243	766
211	97	39	76	278,1	W	59,0	229	118	292	639
209	53	83	73	292,0	X	55,7	230	261	167	659
191	82	41	67	267,3	Y	56,6	203	126	249	579
170	93	26	51	132,5	Z	58,6	165	84	299	549
230	108	55	68	233,9	AC	60,3	192	155	306	654
241	82	44	116	259,1	BD	57,6	347	131	245	722
229	86	79	64	8 144,4	Riket	46,5	239	294	322	855

antalet UT per 1 000 personer i åldern 16–59 år med sjuårig folkskola för såväl grundskol- och gymnasieskolkurser som särskild yrkesinriktad utbildning.

Antalet UT per 1 000 invånare i riket är 229, varav 64 för grundskolkurser (Gsk), 79 för gymnasieskolkurser (Gy) och 86 för kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning (S.Y.). Spridningen är mycket stor, 334 (C)–185 (N). Motsvarande tal för Gsk är 122 (C)–33 (N), för Gy 135 (AB)–17 (R) och för S.Y. 142 (S)–25 (Z). Om man rangordnar länen efter antal UT per 1 000 invånare inom de tre utbildningsformerna, finner man, att utbildningsstrukturen är mycket olika. I vissa län är grundskolkurserna väsentligt mera frekventa än gymnasieskolkurserna, t. ex. BD (116 resp. 44), W (76 resp. 39), Z (51 resp. 26), R (46 resp. 17), medan det motsatta förhållandet råder i andra län, t. ex. AB (80 resp. 135) O (58 resp. 105), E (46 resp. 87), M (43 resp. 79). Högre grundskolkursfrekvens än gymnasieskolfrekvens har BD, AC, Z, Y, W, U, R, P, L, I, H och G län, medan förhållandet är det omvända i AB, C, D, E, F, M, N, O, S, T och X län. I den förra gruppen återfinns således fem av de sex nordligaste länen, medan i den senare gruppen återfinns bl. a. de tätbefolkade länen AB, C, E, F, M, N och O.

Hög yrkeskursfrekvens – högre än för såväl grundskol- som gymnasieskolkurserna – har S, K, AC, L, N, T, H, W, F, Y, P och G län, medan följande län har låg yrkeskursfrekvens – lägre än för såväl grundskol- som gymnasieskolkurserna – I och X.

Höga frekvensvärden i alla tre utbildningsformerna – högre än riksmedelvärdena – har AB, C och T län. Frekvensvärden under riksmedelvärdena i samtliga tre utbildningsformer har R, P, M, I, H, G och F län.

Den kommunala vuxenutbildningen uppvisar således en splittrad regional bild. Bilden förändras inte påtagligt om man i stället utgår från antalet UT per 1 000 personer i åldern 16–59 år med enbart sjuårig folkskola. De två "storstadslänen" M och O har dock en högre grundskolkursfrekvens enligt denna beräkningsmetod. Någon väsentlig förändring inträffar däremot inte beträffande gymnasieskolkurserna. Något annorlunda är förhållandet beträffande yrkeskurserna. De tätbefolkade länen AB, C, D, E och O, men inte M, avancerar i "länsrankinglistan", medan F, K, R, T, W, Y, AC och BD län förlorar tre eller flera placeringar.

Skillnaderna är inte mer genomgripande än att i fortsättningen beräkningar, främst av praktiska skäl, görs på basis av totalbefolkningen i respektive län och kommuner.

3 Grundskolkursers omfattning i olika kommuner

3,1 Antal undervisningstimmar i grundskolkurser i olika kommuner.

Av föregående avsnitt framgår att den kommunala vuxenutbildningens omfattning och struktur uppvisar stora regionala olikheter vid en jämförelse mellan länen. Skillnaderna mellan olika kommuner är emeller-

Tabell 3.1

Län	Antal UT per 1 000 invånare													Hela länet
	0	1-10	11-20	21-40	41-60	61-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180	181-200	201-	
AB		1	1	5	3	5	4	2		1	1	1		87
C	1		1	1						1				122
D	2		1	2		2	1		2					52
E	3	2	2	2		1	2							46
F		1	2	3	3	1		1						54
G		1	2	3		1			1					63
H		2	3	3	2	2								43
I					1									60
J			1	1		2					1			47
K		1	3	3	1	1	1	1			1			61
L	8	1	2	6	2	2								43
M	1	1	1	2	2									33
N														58
O	1	1	2	6	3	1	1							43
P	3	3	2	3	3	3	1							46
R	4	1	1	5	4		1		1					61
S		2	2	3	1	2		3	1	1				66
T	1			4		2	4							82
U	1		1	1	2	2	3	1						76
W	5	1		2	1	3	1	1	1			1		73
X			2	1	2	2	3							67
Y			1		1	5								51
Z	2			2	1	3							1	68
AC			1	5	2	1	2							116
BD	2			2	3	2	2				1	2		
Riket	35	17	30	63	36	44	26	11	6	3	4	5		64

tid än mera påtagliga. I det följande redovisas antalet undervisningstimmar (UT) per 1 000 invånare i kommunerna fördelade dels på län, dels på kommuner efter befolkningsmässig storlek.

I tabell 3.1 redovisas antal kommuner med olika antal UT per 1 000 invånare i grundskolkurser, länsvis.

Riksmedelvärdet är 64. Drygt hälften av kommunerna har högst 40 UT/1 000 invånare. Medianvärdet för de 87 % av kommunerna, som har grundskolkurser, ligger på knappt 50. Sex procent har 120 eller fler UT/1 000 invånare och tio procent har minst 100. Av tabell 2.4 framgår att antalet UT/1 000 invånare är mycket högt i C och BD län, men även inom länen är skillnaden stor mellan kommunerna (tab. 3.1). En förklaring kan vara olika befolkningsunderlag. I SÖ:s undersökning (1974-04-03) redovisades att särskilt de tre storstadskommunerna har ett mycket stort antal UT i förhållande till sin folkmängd.

I tabell 3.2 redovisas antal kommuner med olika antal UT per 1 000 invånare i grundskolkurser med kommunerna fördelade efter folkmängd.

Det kan konstateras dels att befolkningsmedianen för landets kommuner är knappt 16 000 invånare dels att medianvärdet för antal UT/1 000 invånare i landets kommuner är knappt 50, jämfört med riksmedelvärdet 64. Tabell 3.2 visar dessutom att samtliga kommuner utan grundskolkurser har högst 20 000 invånare. I de olika storleksgrupperna är medianvärdet för antalet UT/1 000 invånare följande: högst 10 000 invånare c. 15, 10 001–15 000 c. 30, 15 001–35 000 c. 50, 35 001–40 000 c. 90, samtliga < 40 000 c. 70.

De tre storstadskommunerna har inte speciellt höga värden, Stockholm 70, Göteborg 72 och Malmö 72, trots att dessa kommuner försörjer även kringliggande kommuner till inte oväsentlig del. Om endast elever från de egna kommunerna medräknades, skulle således dessa tre kommuner komma under riksmedelvärdet för kommunerna. Inom Stor-Stockholmsområdet finns kommuner med såväl högre som lägre antal UT/1 000 inv. än i Stockholm, t. ex. Sundbyberg 8, Lidingö 20, Danderyd 27 resp. Haninge 290, Vaxholm 190, Täby 158, Huddinge 117, Järfälla 110. Inom Göteborgsregionen dominerar huvudorten mera påtagligt. Ingen annan kommun når upp i tal som är jämförbara med Göteborgs. Vissa kommuner har markerat låga tal, främst Ale 6 men även Partille 16, Härryda 28, Kungälv 29 och Mölndal 31. Kring Malmö ligger en rad kommuner som saknar kurser eller endast har en låg frekvens, t. ex. Bara, Burlöv och Vellinge som inte anordnar några kurser, samt Staffanstorp 16, Svedala 23 och Lomma 27. Kommuner med påtagligt hög frekvens är sinsemellan olika, vilket framgår av följande exempel.

Orsa	581 UT per 1 000 inv.	– 10 000 inv.
Pajala	317	– 15 000
Gällivare	309	– 30 000
Haninge	290	– 50 000
Vilhelmina	215	– 10 000
Osby	199	– 15 000
Sölvesborg	196	– 20 000
Vaxholm	190	– 30 000
Arvidsjaur	188	– 10 000

Tabell 3.2

Antal kommuner med olika antal UT i grundskolkurser per 1 000 invånare

Inv. tal	0	1-10	11-20	21-40	41-60	61-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180	181-200	201-
- 10 000	20	7	9	15	6	5	1	1	1		1	2	
- 15 000	11	4	7	19	11	5	6				1	1	
- 20 000	3		5	1	9	2	3	2			1		
- 25 000		1	1	4	1	2	2		2				
- 30 000		3	6	5	4	6	4				1		
- 35 000		1	1	5	4	1	1	1					
- 40 000			1		1	1	2		1				
- 45 000				1	1		2						
- 50 000		1		1	1	3	1	1					1
- 60 000		1		1	2	3	2						
- 70 000				1	1	1	1	1					
- 80 000				1	2	1	1	1					
- 90 000						1	1						
- 100 000						1	2			1			
>100 000				1	1	6							
Samtl.	34	18	30	61	35	45	26	11	5	3	0	4	5

Täby	158	- 40 000
Uppsala	152	>100 000
Munkfors	146	- 10 000
Malung	128	- 15 000

Av samtliga kommuner med en frekvens, som är minst dubbelt så hög som riksmedeltalet, har fyra högst 10 000 invånare, sju högst 15 000 invånare, tio högst 30 000 invånare och endast en mer än 100 000 invånare. Övriga kommuner med 100 000 invånare har följande frekvenser: Västerås (97), Norrköping (87), Göteborg (72), Malmö (72), Stockholm (70), Örebro (68), Jönköping (65), Borås (62), Helsingborg (49), Linköping (34). Några entydiga regionala eller befolkningsmässiga orsaker kan inte utläsas. Eventuellt spelar utbildningens organisation i respektive kommuner in.

Som nämnts anordnades grundskolkurser i 244 av 278 kommuner. Vanligen anordnas kurser på endast en plats i varje kommun, trots att avstånden från olika delar av kommunen till centralorten kan vara mycket stora. Grundskolkurs i svenska anordnas i 141 kommuner, men endast på 31 platser utanför huvudorten. Grundskolkurs i engelska anordnas i 230 kommuner och på 97 platser utanför huvudorten. I matematik är förhållandet snarlikt svenska. Kurser anordnas i 151 kommuner och på ytterligare 35 orter.

En eller flera grundskolkurser i övriga ämnen anordnas i 191 kommuner och på sammanlagt 38 orter utanför huvudort. Inom de största tätorterna anordnas kurser även utanför den centrala delen i begränsad omfattning. Detta sker bl. a. i samverkan med företag, varvid i anslutning till uppsökande verksamhet kurser lokaliseras till eller i närheten av arbetsplatserna.

Trots att många kommuner är mycket vidsträckta har sålunda som regel endast tätortsbefolkningen tillgång till utbildning på bekvämt avstånd. De allmänna kommunikationerna är vanligen inte anpassade till vuxenutbildningens tider. Även en lång rad andra hinder finns för deltagande i kurser, som endast erbjuds vid visst tillfälle och på vissa orter. För flertalet, som efterfrågar kompetensgivande utbildning i ett eller ett par ämnen, är fritidsstudier det naturliga. Men att bygga en organisation på enbart kvällsstudier leder till ett ringa utbud. Med vuxenstudiestöd på halv- eller heltid torde ett ökat antal vuxna komma att efterfråga kurser på dagtid.

3.2 Omfattningen av grundskolkurser på dagtid

Redan under nuvarande förhållanden förekommer dagundervisning i betydande omfattning. I den mån dag- och kvällskurser anordnas parallellt, ökar valfriheten för den enskilde och därmed också det presumtiva elevunderlaget.

Av samtliga deltagare i grundskolkurser studerar (1973/74) 57 procent

Tabell 3.3

Län	Antal kommuner m. dagkurser	Antal kommuner med olika andel kursdeltagare i grundskolkurser på dagtid										
		-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100 %	
AB(23)	17		2		3	2	4	5	1			
C (6)	33			1				1			1	
D (7)	4	1				1				2		
E (12)	3							2	1			
F (11)	3			1		1	1					
G (7)	2							1				
H (12)	3			1				2	1			
I (1)	1					1						
K (5)	3					1		1				
L (13)	4					1			2			
M (21)	4						2					
N (6)	2							4	1	1		
O (15)	3			1				1				
P (18)	7		1			1	3	2	1		1	
R (16)	4						1	1	1			
S (15)	5			1		1	1	1	1			
T (11)	6						1	1	2	3		
U (11)	6						1	1	1	1		
W (15)	9					2	1	1	1	4	2	
X (10)	6						2	2	1	1		
Y (7)	7		1				1	1	1	2		
Z (8)	4											
AC(12)	4								2	1	1	
BD(14)	8									1		
Riket (278)	118	1	4	3	9	12	18	28	21	16	6	

på dagtid. Även härvidlag är skillnaderna betydande. Det är endast i ett begränsat antal kommuner, 119 av 278 som dagkurser kan erbjudas. I de fall dagkurser anordnas är antalet kursdeltagare per 1 000 invånare större än i motsvarande kommuner utan kurser på dagtid.

Högsta andel kommuner med dagkurser har Y (7/7), AB (17/23), W (9/15) och BD (8/14) län och lägst andel M (4/15), O (3/15), E (3/12), H (3/12) och R (4/16) län. Av samtliga kommuner saknar 32, dvs. 11,5 procent grundskolkurser. 118, dvs. 42,5 procent anordnar grundskolkurser både på dagtid och kvällstid, medan 128, dvs. 45,5 procent anordnar grundskolkurser endast på kvällstid. Nedan redovisas antalet kommuner, som anordnar dagkurser, i förhållande till samtliga kommuner som anordnar grundskolkurser, länsvis:

AB 17 av 23, C 3 av 5, D 4 av 5, E 3 av 9, F 3 av 11, G 2 av 7, H 3 av 12, I 1 av 1, K 3 av 5, L 4 av 12, M 4 av 13, N 2 av 5, O 3 av 14, P 7 av 15, R 4 av 12, S 5 av 15, T 6 av 10, W 9 av 13, X 6 av 10, Y 7 av 7, Z 4 av 6, AC 4 av 12, BD 8 av 12.

I de kommuner, som anordnar dagkurser, återfinns majoriteten kursdeltagare, ca 65 procent, i dagkurser.

Vissa regionala skillnader kan iakttas. Störst andel kommuner som erbjuder dagkurser, återfinns, förutom i AB-län, i tre län (Y, W och BD) inom allmänna stödområdet, medan lägst andel kommuner återfinns i folkrika och relativt tätbefolkade län i södra Sverige.

Dagkurserna är mer frekventa i de större kommunerna. 126 kommuner med grundskolkurser saknar dagkurser. Av dessa har 94, dvs. 76 procent, högst 20 000 invånare. Man kan också konstatera, att 135 kommuner med högst 15 000 inv. — de utgör hälften av samtliga kommuner — antingen helt saknar grundskolkurs (33) eller har endast kvällskurser.

I tabell 3.4 redovisas andelen kursdeltagare på dagtid av samtliga kursdeltagare i grundskolkurser. Kommunerna har fördelats efter invånarantalet i kommunerna.

Materialet utvisar inte någon enhetlig bild. Största andel dagkursdeltagare har fem kommuner med högst 15 000 invånare nämligen Orsa, Leksand och Bengtsfors (100). Lycksele (96) och Arvidsjaur (92). Även ett antal andra kommuner med lågt befolkningstal har en mycket hög andel dagkursdeltagare. Spridningen mellan de största kommunerna (över 100 000) är betydande, Örebro (90), Västerås (77), Borås (76), Norrköping (70), Helsingborg (68), Göteborg (67), Malmö (66), Linköping (64), Stockholm (61), Jönköping (49) och Uppsala (35).

Antalet kurser och undervisningstimmar står endast delvis i relation till folkmängden. Däremot kan antagas att andelen dagkursdeltagare är hög i kommuner med en omfattande kursorganisation. I tabell 3.5 redovisas andelen kursdeltagare på dagtid av samtliga kursdeltagare i grundskolkurser. Kommunerna har fördelats efter antalet UT i samtliga grundskolkurser per 1 000 invånare.

Det kan konstateras, att en rad kommuner med förhållandevis högt antal UT per 1 000 invånare helt saknar dagkurser, t. ex. Hammarö (108 UT/1 000 invånare), Grums (107), Övertorneå (81), Nässjö (30) och Boxholm (75). Vissa kommuner uppvisar extremvärden, t. ex. Orsa med

Tabell 3.4

Andel kurs- deltagare i dagkurser	Antal kommuner med olika invånarantal (1 000-tal)																
	11- -10	16- 15	21- 20	26- 25	31- 30	36- 40	41- 45	46- 50	51- 60	61- 70	71- 80	81- 90	91- 100	>100	Samtliga		
Kurser saknas	19	11	3												33		
0	42	40	12	7	14	6	1	1	2	1					126		
1-10	-	1	-		1										1		
11-20	-	1	-		1					1					4		
21-30	1		1												3		
31-40	1	2	2		1					1					9		
41-50	1	2	3	2	1	1								1	11		
51-60		3	3	1	4	1	2	1	2	1					18		
61-70		1	2	2	3	4	1	1	4	1	2	1		6	28		
71-80		2	2	1	4			2	1	2	4			2	21		
81-90	2	1	3	1	1	2		1		1			2	1	16		
91-100	2	3				1									6		
-100	68	67	31	14	29	14	7	4	9	7	6	1	2	11	276		

Tabell 3.5

Andel kurs- deltagare i dagkurser	Antal UT per 1 000 invånare																
	1-10	11-20	21-40	41-60	61-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180	181-200	201-220	221-240	241-260	261-280	281-300	Samtliga
0	16	27	55	16	9	1	2										126
1-10					1												1
11-20		2		1	1												4
21-30				1	1			1									3
31-40				3	1				1						1		8
41-50			1	1	1	4											12
51-60			1	2	3	6	4	1	1	2							19
61-70			3	6	8	6	3	2		1							28
71-80				4	7	6	1									1	19
81-90				1	9	3	1	1				1					16
91-100	1	1	1			1					1						7
-100	17	30	62	35	44	26	11	6	3	0	4	1	0	0	1	3	243

581 UT/1 000 invånare och 100 procent dagkursdeltagare, Arvidsjaur (188 resp. 92), Leksand (10 resp. 100). Generellt kan emellertid konstateras att andelen dagkursdeltagare är större ju större antalet UT per 1 000 invånare är.

3.3 Antal kursdeltagare per grundskolkurs

Av tabellerna 2.4 och 3.1 framgår bl. a. att frekvensen grundskolkurser, mätt i antal UT/1 000 invånare varierar såväl mellan länen som mellan kommunerna inom de olika länen. Tabell 3.2 visar bl. a. att antalet UT/1 000 invånare stiger med ökande kommunfolkmängd. Skillnaderna är dock stora även mellan kommuner av samma storleksklass. Fyra av de fem kommuner som har högst frekvens ligger inom allmänna stödområdet och har sin befolkning utspridd över en stor yta. Något enhetligt regionalt mönster kan inte utläsas ur materialet. Tillgången på dagkurser korresponderar med frekvensen. En stor andel elever i dagkurser motsvaras således av ett högt antal UT/1 000 invånare (tabell 3.5).

Deltagarfrekvensen påverkas naturligtvis av möjligheterna att starta kurser, vilket i sin tur till stor del beror av vilket minsta antal deltagare som bestämmelserna medger. En kurs i kommunal vuxenutbildning skall omfatta lägst stadigvarande tolv elever utom inom allmänna stödområdet utanför g-ort, dvs. orter med tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan,

Tabell 3.6

Län	Genomsnittligt antal deltagare i grundskolkurser i kommunerna																	Läns- medel- tal
	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21–	
AB								1		6	4	1	3	4	3		2	17
C					1			2		1			1	1	1			17
D									2	2							2	20
E							1		1	1	2				1	1	1	18
F					1			1	2	5			1		1			16
G						1			2	1	1			2	1			17
H				2			1	5		1	1	1					1	13
I															1			19
K									2	1				1			1	16
L								3	1	3	1	1			2		1	16
M				1		1		1		1		3	1	1		2	1	18
N											1	1	1				1	17
O						1	1	1	1	2		1	2	1		1	1	20
P				1	1	1			1	2	2	4		2				15
R	1							1	1	2	2	2	3		1			15
S					3	2	1	2	1		1	1	2	1	1		1	16
T						2	3	1		2	1				1			15
U					1			1	1		2			3	1	1		17
W				2			1	2	1	3				1			1	13
X				1		3		2	4									13
Y					1	3	1				1			1				14
Z					1	1	2	1			1				1			14
AC			1	3	6	2	1	1	2	2	1							13
BD					4	1	2		1	2		1					1	13
Hela riket	1	0	1	11	19	17	13	27	27	33	25	17	19	15	9	4	14	16

där antalet skall vara lägst stadigvarande åtta. En schablonmässig beräkning av elevbortfallet brukar anges till 20 procent. Därtill kommer bortfall av sökande före kursstarten, som inte ersätts av nytilkommen sökande. Det innebär att en kurs kan starta om antalet sökande uppgår till respektive 16 och 11. Bortfallet varierar emellertid mycket från ämne till ämne. Det behöver inte heller betyda att personen ifråga helt lämnar utbildningen utan endast minskar sitt program med en eller annan kurs. Antalet kursdeltagare i hela landet är i genomsnitt 16 men medianvärdet är endast c. 14. Stora variationer föreligger mellan och inom länen.

I tabell 3.7 belyses vissa förhållanden mera detaljerat. Bl. a. redovisas såväl medelvärde som medianvärde och spridningen inom länen. Dessutom redovisas vissa kommuner separat.

Tabell 3.7

Län	Bef. median	UT per 1 000 inv. (medel- tal)	Andel	Deltog per gsk-kurs			Antal per kurs	Bef.	Andel dag- kurs	UT per 1 000 inv.
				Medelv.	Medianv.	Spridning				
AB	38 000	80	40	17	16	12-23	Sundbyberg (23)	28 500	0	8
							Sollentuna (21)	41 000	75	89
							Stockholm (19)	681 300	61	70
C	20 000	122	35	17	14	9-18	Östhammar (9)	18 500	0	13
D	21 000	52	45	20	15,5	13-24	Eskilstuna (24)	92 000	81	71
E	13 000	46	30	18	15,5		Nyköping (21)	60 900	0	38
F	26 000	54	10	16	14	11-21	Linköping (21)	107 000	64	34
G	15 000	63	10	17	14,5	9-18	Aneby (9)	6 300	0	10
H	15 000	43	20	13	12		Jönköping (18)	108 000	49	65
						10-18	Markaryd (10)	11 800	0	24
						8-24	Borholm (8)	10 600	0	49
I	54 000	60	45	19	19		Kalmar (12)	52 400	63	77
K	29 000	47	40	16	15		Högsby (24)	7 900	0	16
L	13 000	61	40	16	14,5	12-22	Karlskrona (22)	59 800	67	28
M	15 000	43	40	18	16	12-22	Ö Göinge (22)	14 700	0	18
						8-21	Ystad (8)	23 800	0	14
							Bjuv (10)	13 600	0	68
							Helsingborg (18)	101 200	68	49
							Lund (20)	74 200	67	32
							Malmö (20)	251 400	66	72
							Landskrona (21)	38 000	61	54
						15-23	Laholm (23)	19 100	0	16
N	34 000	24	40	17	17					
O	15 000	58	30	20	16	10-23	Tanum (10)	10 800	0	28
							Göteborg (22)	449 400	67	72
							Stenungsund (23)	13 800	59	85
P	13 000	44	30	15	13,5	8-17	Herrljunga (8)	8 900	0	10
R	12 000	46	30	15	14,5		Dals Ed (9)	5 100	0	45
							Bengtstors (10)	12 300	100	23
S	12 000	62	121	16	13	11-18	Munkfors (9)	5 500	49	146
							Storfors (9)	5 300	24	126
						9-22	Sunne (9)	13 600	0	25
							Ärjäng (10)	9 700	0	17
							Karlstad (22)	72 200	76	110
T	12 000	66	45	15	13	11-19	Örebro (16)	117 800	90	68
							Norberg (9)	6 600	0	17

Län	Bef. median	UT per 1 000 inv. (medel- tal)	Andel dag- kurs- del.	Deltog per gsk-kurs			Antal per kurs	Bef.	Andel dag- kurs	UT per 1 000 inv.	
				Medelv.	Medianv.	Spridning					
U	16 000	82	45	17	15,5	9–19	Västerås	(18)	117 900	77	97
W	76	83	12	13		8–20	Leksand	(8)	12 400	100	10
							Malung	(8)	12 000	32	128
							Ludvika	(20)	33 000	61	57
X	25 000	73	55	13	11,5	8–13	Hofors	(10)	14 700	67	52
Y	27 000	67	65	14	10,5		Ovanåker	(10)	7 900	0	41
							Gävle	(15)	84 500	66	87
						9–17	Timrå	(9)	18 200	40	65
Z	11 000	51	35	14	10,5		Härnösand	(10)	27 200	83	23
							Sollefteå	(10)	26 500	66	27
							Ånge	(10)	14 300	16	65
AC	9 000	68	30	13	9,5	8–18	Härjedalen	(8)	12 800	0	73
							Berg	(9)	9 100	0	29
							Ragunda	(10)	8 100	36	29
BD	9 000	116	50	13	11,5		Åre	(10)	9 200	–	–
						7–15	Nordmaling	(8)	7 800	0	36
							Norsjö	(8)	10 400	0	21
							Åsele	(8)	9 000	0	27
							Storuman	(10)	8 400	0	25
							Vilhelmina	(10)	8 600	83	215
							Vännäs	(10)	11 600	0	56
						9–21	Arjeplog	(9)	4 200	0	64
							Haparanda	(9)	8 900	0	41
							Pajala	(9)	10 000	39	317
							Övertorneå	(9)	6 900	0	81
							Boden	(21)	27 300	77	61

Om man rangordnar länen efter medianvärdet av kommunernas folkmängd finner man, att antalet deltagare per kurs är större vid högre folkmängd. Kommuner med ytterlighetsvärden, som angetts i tabell 3.7, visar emellertid, att gruppstorleken inte kan hänföras enbart till kommunernas befolkningstal, utbildningens omfattning mätt i antal UT/1 000 invånare eller till dagundervisningens omfattning. Deltagarantalets genomsnittliga storlek i kurser som har startat, har för övrigt mindre intresse än antalet sökande och antalet avvisade sökande. SÖ fäste uppmärksamheten på detta i sin skrivelse 1974-04-03.

Ovan har konstaterats att många kommuner (34) helt saknar grundskolkurser och att antalet kommuner, som anordnar kurser i de skilda ämnena varierar men vad gäller flertalet ämnen, är det lågt. I tabell 3.8 redovisas i hur många kommuner och – i förekommande fall – på hur många olika platser inom kommunen grundskolkurser anordnas i olika ämnen. Vidare anges särskilt i hur många kommuner minst en respektive minst två kurser av de tre ämnena svenska, engelska och matematik anordnas samma läsår. Uppgifterna avser hela läsåret 1974/75.

I det föregående har redovisats omfattningen av grundskolkurserna såväl i hela riket som länsvis och fördelade på kommuner. Därvid har uppgifterna avsett grundskolkurser i alla förekommande ämnen sammantagna. Det är emellertid av betydelse att redovisa även kurser anordnade i de olika

Tabell 3.8

Län	Antal kommuner	Kommuner med grundskolkurs anordnad								I ämnesgruppen	
		på "huvudorten" i				på ytterligare ort i				Sv. En. Ma. anordnas minst	
		Sv	En	Ma	Övr	Sv	En	Ma	Övr		
AB	23	21	23	19	20	2	5	2	2	23	21
C	6	4	5	4	4	2	3	0	1	5	4
D	7	5	5	5	5	1	3	2	1	5	5
E	12	6	9	4	7	0	2	1	0	9	7
F	11	5	10	6	6	1	7	3	2	10	6
G	8	3	7	2	7	0	0	0	0	3	3
H	12	5	8	3	7	1	5	1	3	8	5
I	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1
K	15	4	5	4	4	0	0	0	0	5	5
L	13	6	12	5	10	1	5	1	0	12	6
M	21	7	13	10	12	0	1	0	0	14	11
N	6	3	5	5	4	0	0	0	0	5	5
O	15	6	13	6	13	0	0	0	0	13	8
P	18	9	14	7	9	1	5	0	0	15	8
R	16	4	13	7	10	0	1	0	1	13	8
S	16	6	16	9	12	2	3	1	2	16	9
T	11	6	9	6	7	0	0	1	1	9	6
U	11	6	9	6	9	0	0	0	1	9	6
W	15	8	10	9	11	0	2	0	1	10	9
X	10	5	9	6	7	4	9	0	4	9	6
Y	7	6	7	6	5	3	9	6	2	7	6
Z	8	2	5	3	3	2	8	4	1	5	3
AC	12	4	10	8	8	4	11	6	5	11	8
BD	14	9	12	10	10	6	16	7	10	12	10
288		141	230	151	191	31	97	35	38	229	166

ämnena. Ur tillgänglig statistik kan endast rikssiffror hämtas men för en jämförelse ämnena emellan torde de dock utgöra ett tillräckligt underlag för en översiktlig bedömning. I tabell 3.9 anges dels antalet anordnade kurser, dels antalet kursdeltagare och dels det genomsnittliga antalet deltagare per kurs i de olika ämnena. Samtliga uppgifter avser höstterminen (vecka 42) åren 1968, 1971 och 1973. Dessutom anges antalet kursdeltagare hösten 1974.

Antalet kurser har minskat obetydligt under perioden 1971–1973. Ökning visar bl. a. Sv (+29), En (+11), Re (+10), Sh (+18) och Bi (+14), medan en minskning registreras för bl. a. Ma (-49), Fy (-10), Ke (-12) och Hi (-11). Antalet kursdeltagare har minskat av skäl, som tidigare redovisats, med 18,4 procent. Antalet kursdeltagare har minskat med mer än 20 procent under de två åren i Hi (29,8 %) samt Fr, Ke, Ty, Ma och Fy. En och Sv har minskat med resp 17,7 och 14 procent, övriga ämnen med omkring 10 procent var. Det genomsnittliga antalet kursdeltagare har sjunkit från 19,6 år 1971 till 16,2 år 1973.

Åtskilliga kommuner är till ytvidden så stora, att vuxenutbildningen i realiteten inte är tillgänglig för delar av befolkningen i de fall den endast anordnas på en plats i kommunen. Som framgår av tabell 3.8 anordnas dock kurser i vissa ämnen på mer än en ort i en del kommuner. Så är

Tabell 3.9

Ämne	Grundskolkurser							Deltagare per grupp		
	Antal kurser			Deltagare						
	1968	1971	1973	1968	1971	1973	1974	1968	1971	1973
Sv	146	521	550	3 301	10 274	8 818	7 250	22,6	19,7	16,0
En	301	1 198	1 209	7 017	23 645	19 966	19 807	23,3	19,7	16,5
Ty B	55	397	393	1 055	7 234	5 604	4 491	19,2	18,2	14,3
Ty C	13			267				20,5		
Fr B	15	84	82	278	1 413	1 079	1 071	18,5	16,8	13,2
Fr C	3			45				15,0		
Hi	25	140	129	500	3 011	2 255	1 905	20,0	21,5	17,5
Re	9	114	124	151	2 362	2 125	1 820	16,8	20,7	17,1
Sh	17	138	156	301	2 778	2 503	2 011	17,7	20,1	16,0
Ge	11	130	133	317	2 646	2 260	1 895	28,8	20,4	17,0
Ma	197	747	698	4 224	14 259	11 074	9 124	21,4	19,1	15,9
Fy	36	214	204	677	4 244	3 389	2 633	18,8	19,8	16,6
Ke	24	209	197	469	4 321	3 337	2 577	19,5	20,6	16,9
Bi	14	154	168	266	3 200	2 890	2 368	19,0	20,8	17,2
Te	2	55	27	62	1 124	449	280	31,0	20,4	16,6
Riket	868	4 106	4 071	18 930	80 606	65 757	57 316	21,8	19,6	16,2

förhållandet i första hand i AC och BD län. Kurser i engelska anordnas dock i hela landet på ett betydande antal "sekundärorter".

Utbudet är emellertid på dylika "sekundärorter" begränsat, sannolikt i första hand beroende på att befolkningsunderlaget är otillräckligt. Kommuner, som helt saknar kursutbud, gör detta i stor utsträckning till följd av ett otillräckligt totalt befolkningsunderlag men också beroende på att befolkningen är utspridd. Elevunderlagets tillräcklighet är beroende av bestämmelserna för minsta antal kursdeltagare. Som framgår av tabell 3.7 är antalet deltagare per kurs mycket olika. Genomsnittssiffrorna per kommun varierar mellan 7 och 24, Medianvärdena för länen varierar mellan 9,5 och 19. I de sex nordligaste länen är medianvärdet 11, i respektive län W 13, X 11,5, Y 10,5, Z 10,5, AC 9,5 och BD 11,5 jämfört med riksmedianvärdet 14. I delar av dessa län är lägsta deltagarantalet åtta, dock inte på g-ort, dvs. ort med tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan. I länen utanför allmänna stödområdet är medianvärdet drygt 15.

I länen W-BD anordnades 945 grundskolkurser. Av dessa fanns 625 på g-orter och 320 (34 %) utanför g-orter. I gymnasieskolkommunerna anordnades 732 av kurserna och av dessa 107 (15 %) utanför g-orterna. I de 35 kommunerna utan g-ort var mediantalet kursdeltagare 10,2 och i de 30 kommunerna med g-ort 13,7. Spridningen i de båda kommungrupperna var respektive 8-14 och 9-21.

3.4 Kurser i svenska, engelska och matematik

Riksdagen har 1975 beslutat att alla, som uppnått 25 års ålder och har minst fyra års yrkeserfarenhet samt har erforderliga kunskaper i engelska, skall vara behöriga att bedriva högre studier. Detta beslut torde få återverkningar även för behörighetsbestämmelserna för underliggande utbildningsstadier. Det är rimligt att behörighet för gymnasieskolstudier ges en motsvarande utformning. År 1978 torde antalet personer under 25 år, som saknar nioårig grundskola eller motsvarande, uppgå till högst 10 procent och 1980 till endast några enstaka procent.

Samtidigt bör emellertid konstateras, att för fortsatta studier krävs vissa mera preciserade färdigheter, främst i svenska, engelska och matematik. Det kan finnas skäl anta – även av andra än här redovisade – att efterfrågan på utbildning kommer att koncentreras i första hand till de tre ämnena svenska, engelska och matematik. Det är därför av särskild vikt att kurser kan erbjudas i dessa ämnen. I tabell 3.10 redovisas ett erforderligt genomsnittligt befolkningsunderlag för anordnande av kurser i svenska, engelska och matematik vid alternativa krav på lägsta antal deltagare.

I tabellen anges kursdeltagare per 1 000 invånare samt antal elever per 1 000 invånare. Varje kursdeltagare i landet deltar i genomsnitt i två kurser, vilket antagits gälla även för ämnena svenska, engelska och matematik. Om det totala antalet deltagare förblir oförändrat, reduceras det erforderliga befolkningsunderlaget med ändrade bestämmelser om minsta antal kursdeltagare per kurs. Även om varje elev statistiskt sett deltar i två kurser, kan detta inte ske om utbudet är begränsat eller helt förlagt till kvällstid. På många platser anordnas endast en kurs åt gången. I tabellen angivet befolkningsunderlag bygger därför på förutsättningen att varje elev deltar endast i en kurs samtidigt.

Med nuvarande bestämmelser erfordras ett befolkningsunderlag på c. 30 000 för kurs i svenska, c. 13 000 i engelska och c. 24 000 i matematik. Inom allmänna stödområdet utanför g-ort skulle erfordras respektive c. 22 000, c. 10 000 och c. 17 000.

Om man däremot utgår från att varje elev deltar i genomsnitt i två kurser, skulle kurser – med nuvarande efterfrågefrekvens – kunna anordnas samtidigt i två av de tre ämnena svenska och engelska alternativt engelska och matematik enligt nedanstående tabell.

Tabell 3.10

	Antal deltagare		Antal elever		Genomsnittligt befolkningsunderlag vid olika minsta antal kursdeltagare			
	Samtliga	Pr 1 000 inv.	Samtliga	Pr 1 000 inv.	16	12	8	5
Samtliga grundskol- kurser	65 750	8,1	31 685	3,9	–	–	–	–
Svenska	8 818	1,08	–	0,54	29 600	22 200	14 800	9 250
Engelska	19 966	2,45	–	1,22	13 100	9 800	6 500	4 100
Matematik	11 074	1,36	–	0,68	23 500	17 600	11 800	7 350

Tabell 3.11

Minsta antal kursdeltagare	Totalbefolkning
16	20–30 000
12	15–20 000
8	10–15 000
5	8–10 000

Tabell 3.12

	Ämnen				
	Sv	En	Ma	Övriga	Samtliga
Antal kurser	669	1 670	857	1 938	5 129
Procentuell fördelning	13	32	17	38	100

I tabell 3.12 redovisas antalet grundskolkurser i olika ämnen samt deras procentuella andel av samtliga kurser.

Den procentuella fördelningen varierar emellertid från kommun till kommun. Redan en länsvis fördelning visar på stora olikheter. I svenska är medianvärdet i det län, som har lägst andel kurser i detta ämne, 9 medan det är 17 i det län som har störst andel. I engelska varierar länsmedianvärdena från 19 till 51, i matematik från 2 till 27 och i övriga kurser från 16 till 61.

En redovisning kommun för kommun ger en mera detaljerad bild av förhållandena. I tabell 3.13 redovisas kurserna i de olika ämnena i

Tabell 3.13

UT per 1 000 invånare	Antal kom-muner	Antal kurser i				Samtliga
		Sv	En	Ma	Övrigt	
–10 000	6	209	537	255	512	1 513
9 999– 7 000	12	118	207	161	347	833
6 999– 5 000	7	74	151	100	141	466
4 999– 3 000	27	118	234	153	368	873
2 999– 2 000	13	25	103	39	130	297
1 999– 1 500	24	35	85	48	140	308
1 499– 1 000	23	38	80	38	110	266
999– 800	10	6	49	14	25	99
799– 600	15	9	45	14	37	105
599– 500	16	14	40	7	23	84
499– 400	16	12	34	10	31	87
399– 300	14	3	24	6	25	58
299– 200	29	4	47	7	35	93
199– 100	13	3	16	5	9	33
99– 1	19	3	20	2	7	32
		671	1 672	859	1 940	5 147

Tabell 3.14

UT	Andel kurser i				Totalt %
	Sv	En	Ma	Övriga	
– 10 000	14	35	17	34	100
9 999– 7 000	14	25	20	41	100
6 999– 5 000	16	32,5	21,5	30	100
4 999– 3 000	13,5	27	17,5	42	100
2 999– 2 000	8,5	34,5	13	43,5	99,5
1 999– 1 500	11,5	28	15,5	45	100
1 499– 1 000	14,5	30	14,5	41	100
999– 800	6	48	14	25	100
799– 600	9	42	13,5	35,5	100
599– 500	17	48	8	27	100
499– 400	14	40	11,5	35,5	100
399– 300	5	31	10	43	99
299– 200	4,5	50,5	7,5	37,5	100
199– 100	9	48	15	27	100
99– 1	9	62,5	6	22	100
	13	32	17	38	100

Tabell 3.15

Befolkning	Antal kom- muner	Antal kurser i				Samtliga
		Sv	En	Ma	Övriga	
– 10 000	49	12	74	16	75	177
– 15 000	59	32	141	44	132	349
– 20 000	28	31	84	36	95	246
– 25 000	13	22	55	28	65	170
– 30 000	27	43	109	57	134	343
– 40 000	19	56	129	67	199	451
– 50 000	13	74	131	87	166	458
– 100 000	24	148	319	222	477	1 166
> 100 000	11	251	628	300	590	1 769
	243	669	1 670	857	1 933	5 129

förhållande till kommunernas antal UT. Kommuner med störst utbildningsorganisation (> 10 000 UT) avviker delvis från mönstret. Det torde bl. a. bero på att de till följd av sin storlek erbjuder kurser i en del frekventa ämnen på olika platser inom kommunen, t. ex. i olika stadsdelar. Därigenom förändras kursutbudets struktur.

Andelen kurser i engelska är lägst i kommuner med högt antal UT. För övriga ämnen är bilden splittrad, men svårigheten att anordna kurser i svenska och matematik i kommuner med lägre antal UT torde verifieras av tabelluppgifterna.

Emellertid är naturligtvis antalet UT beroende av en rad olika faktorer, och det totala antalet UT i en kommun påverkas bl. a. av kurser i de ämnen, som särskilt skall undersökas. Kommunerna har därför också rangordnats efter folkmängd.

Tabell 3.16

Befolkning	Andel kurser i				Totalt %
	Sv	En	Ma	Övriga	
– 10 000	6	42	9	43	100
– 15 000	9	40	13	38	100
– 20 000	13	34	14	39	100
– 25 000	13	32,5	16,5	38	100
– 30 000	12,5	32	16,5	39	100
– 40 000	12,5	28,5	15	44	100
– 50 000	16	28	19	37	100
– 100 000	13	25	20	42	100
> 100 000	14	35,5	17	33,5	100
Riket	13	32	17	38	100

Därvid framgår att andelen kurser i svenska och delvis även i matematik ökar med ökande befolkningstal. Däremot sjunker andelen kurser i engelska. Det är uppenbart att engelska anordnas även om utbudet är ringa. Svenska och matematik uppnår riksmedelvärden först i den hälften av kommunerna, som har mer än 16 000 invånare.

Eftersom kurser vanligen anordnas endast på en ort i kommunen har de sex länen W–BD specialstuderats. Olika bestämmelser angående deltagarantal gäller på g-ort och i övriga delar. Därför har en uppdelning skett av kurser anordnade på g-ort och övriga.

De sex länen avviker i sin helhet föga från riksmedeltalen. Andelen kurser i svenska är dock något lägre och i matematik något högre. Däremot föreligger en skillnad mellan g-ort och övriga orter. Kurser i engelska svarar för en mycket större andel utanför g-orterna, medan kurser i matematik har en lägre andel liksom gruppen övriga ämnen.

Hela materialet visar dels på svårigheter att mera regelbundet anordna kurser i annat ämne än engelska i ett stort antal kommuner, dels att ett stort totalantal UT i en kommun inte alltid är en garanti för att kurser anordnas i svenska och matematik (se tabell 3.15).

En beräkning av vilka kommuner som skulle behöva någon form av resursförstärkning för att kunna garantera ett kursutbud i svenska och matematik kan dock utgå från det antalet UT kommunen har. De årliga

Tabell 3.17

	Procentuell andel av samtliga grundskolkurser				Samtliga
	Sv	En	Ma	Övriga	
G-ort	11	27	19	43	100
Icke-g-ort	11	39	15	35	100
W–BD län	11	31	17	41	100

variationerna syns inte vara så stora att de lägger hinder för ett sådant tillvägagångssätt.

Enligt nu gällande bestämmelser omfattar grundskolkurs i svenska högst 175, i engelska 230 och i matematik 270 timmar. För att anordna två kurser åtgår således högst 405 timmar (sv+en) eller högst 500 (en+ma).

Nuvarande kursutbud fördelar sig på svenska 13 procent, engelska 32 procent, matematik 17 procent samt övriga ämnen 38 procent. Med oförändrade proportioner skulle erfordras i genomsnitt 900 UT för att två kurser (i sv och en) skall kunna "garanteras" och 1 050 UT för att "garantier" skall skapas för kurser i svenska, engelska och matematik i sådan omfattning att en person kan studera på heltid och således på rimlig tid – 3 å 4 terminer – erhalla fullständig grundskolkompetens. I tabell 3.18 redovisas antalet kommuner med minst 1 000 UT, 999–500 UT, högst 200 UT samt kommuner som helt saknar kurser. I det angivna antalet UT ingår timmar motsvarande schablontillägget.

Nuvarande organisation skulle således innebära, att i 115 kommuner, dvs. i 42 procent, är utbudet tillräckligt om man uppställer som mål att möjlighet till fullständig grundskolutbildning skall erbjudas inom en 3–4-terminsperiod.

Tabell 3.18

Län	Antal kommuner med			
	1 000 UT	999–500 UT	200 UT	0 UT
AB	18	20	—	—
C	3	3	1	1
D	5	5	—	2
E	3	3	2	4
F	4	8	2	—
G	2	1	1	—
H	3	5	4	—
I	1	1	—	—
K	4	5	—	—
L	4	1	2	1
M	4	4	2	8
N	3	4	—	1
O	4	7	2	1
P	7	—	4	3
R	3	3	3	4
S	5	9	2	—
T	5	7	—	1
U	6	6	1	1
W	6	7	1	4
X	6	7	1	—
Y	5	7	—	—
Z	2	4	—	2
AC	4	5	2	—
BD	8	9	—	2
Riket	115	131	30	35

4 Bestämmelser om antal deltagare och förutsättningar för anordnande av grundskolkurser

Av tabell 3.15 framgår bl. a. att i de 49 kommunerna med högst 10 000 invånare anordnas endast 12 kurser i svenska och 16 i matematik. Även i gruppen 10 000–15 000 saknar åtskilliga av de 59 kommunerna kurser i svenska och/eller matematik. Endast 32 kurser i svenska och 44 i matematik anordnas. Först i storleksgruppen 15 000–20 000 invånare är antalet kurser i respektive ämnen fler än antalet kommuner. Tabell 3.8 visar att kurser anordnas i minst två av de tre ämnena svenska, engelska och matematik i 166 av 278 kommuner och i minst ett av de tre ämnena i 229 och 278 kommuner. Det totala antalet UT i grundskolkurser uppgår till minst 500 i 246 kommuner, dvs. motsvarande kurser i minst två av de tre ämnena. I 65 kommuner är antalet UT högst 200, vilket i stort sett räcker till för en kurs i engelska. För att få starta kurs i kommunal vuxenutbildning skall antalet deltagare uppgå till stadigvarande 12. Det innebär att det ofta fordras 15–16 deltagare vid kursstarten. Varken inom grundskolan, gymnasieskolan eller inom annan vuxenutbildning är kraven tillnärmelsevis lika höga.

I Skolans arbetsmiljö har utredningen om skolans inre arbete, SIA, belyst undervisningsgruppernas storlek i grundskolan. Utredningen hänvisar även till en PM 1971-04-15 (ur B Jacobson) i vilken redovisas de faktiska förhållandena i ett helt län i grundskolans årskurs 7. Utredningen anför: "Resultaten i detta PM överensstämmer bra med vad som framkommit i föreliggande studie för årskurs 7. Någon motsvarande jämförelse för övriga årskurser har inte kunnat utföras, då tillgången på statistiskt material som belyser gruppstrukturen i grundskolan (och gymnasieskolan) är så gott som obefintlig". (s. 148, SOU 1974:58).

Kommunal vuxenutbildning skall ge kompetensinriktad utbildning motsvarande Lgr 69 och Lgy 70. En jämförelse med undervisningsgruppens storlek i grundskolan och gymnasieskolan är därför av intresse. Av ovan omnämnda undersökning framgår att undervisningsgruppernas storlek är mycket skiftande. Andelen av samtliga grupper i åk 7, som omfattar 5–10 elever utgjorde 6,5 procent och 11–15 elever 43,5 procent. I 50 procent av grupperna är således antalet elever endast högst 15. Det framgår också att antalet elever, som samtidigt undervisades, uppgick till högst 15 under 1/3 av timmarna och till 16–25 under ytterligare 1/3. Enligt bestämmelserna i skolförordningen får undervisningsgrupper anordnas i tillvalsämnen, om antalet elever är minst fem. På orter med högst två parallellklasser på högstadiet får anordnas minst två av de sju tillvalsämnena, även om antalet elever i vardera är lägre än fem. Dessutom får klass delas enligt bestämmelserna till timplanen i läroplanen. Bestämmelserna för kommunal vuxenutbildning innebär krav på betydligt högre elevantal per kurs.

Hösten 1973 var det genomsnittliga antalet deltagare per kurs i svenska 16,0, i engelska 16,5 och i matematik 15,9. I samtliga grundskolekurser var antalet deltagare 16,2. Antalet deltagare per kurs varierar emellertid

mycket från kommun till kommun. Kommunmedianvärdet är för hela riket 14. I de sex nordligaste länen är medianvärdet 11 och i övriga delar av landet drygt 15. Tillgänglig statistik medger inte en analys av kommunerna inom allmänna stödområdet på sådant sätt att g-orterna separeras från övriga delar. Under avsnitt 3.3 har vissa uppgifter redovisats om antalet anordnade grundskolkurser inom de sex nordligaste länen. Därav kan utläsas att en tredjedel av kurserna anordnats enligt bestämmelserna om lägsta deltagarantal åtta. I de kommuner, som i sin helhet anordnar kurser enligt talet åtta, är medianvärdet för det genomsnittliga antalet kursdeltagare 10,4, medan det i kommuner, som anordnar kurser enligt såväl talet tolv som åtta, är 13,7. Av kurserna i den senare kommungruppen anordnades 85 procent på g-orterna och endast 15 procent utanför g-orterna. Medianvärdet för dessa kommuner ligger nära riksmedianvärdet, som är 14.

En grov skattning skulle sålunda tala för att, om lägsta antal deltagare generellt bestäms till åtta, antalet deltagare per kurs i genomsnitt skulle sjunka från 14 till 10, alltså med 28,4 procent.

Bebyggelsestrukturen i länen W-BD avviker från stora delar av landet i övrigt. Det kan därför förmodas att den uppskattade ökningen av antalet kursdeltagare och antalet kurser med 25–30 procent inte skulle få en motsvarighet i hela landet. SÖ genomförde våren 1973 en enkät till ett antal slumpmässigt utvalda kommuner. Resultatet redovisas i SÖ:s skrivelse till Kungl. Maj:t 1974-04-03 (s. 48–49).

Enkätmaterialet visar, att antalet ”avvisade” sökanden är mycket stort i förhållande till det antal, som kan ges undervisning i önskade ämneskurser, i små kommuner. Detta gäller även efter de ytterligare sammanläggningar av kommuner, som skett och som lett till ett större utbud inom den större kommunen, för de människor, som inte bor i eller nära kommunhuvudorten. Ovan har redovisats (tabell 3.8), att med undantag för kurser i engelska den helt övervägande delen av kurserna anordnas på kommunhuvudorten.

Emellertid är antalet avvisade i förhållande till antalet personer i utbildning inte mer än 3 procent för samtliga undersökta kommuner. Om

Tabell 4.1

Invånare i kommunerna 1 000-tal	Sökande, som ej fått önskemål tillgodosedda	Sökande, som be- retts plats i kurser	”Avvisade” i procent av del- tagarna i star- tade kurser
–100 (5)	98	15 600	0,6
99– 50 (2)	60	1 076	5,6
49– 20 (12)	204	2 792	7,3
19– 10 (9)	157	1 389	11,3
9– 5 (7)	55	268	20,5
4– (5)	47	59	79,7
Samtliga (40)	621	21 184	2,9

man räknar bort de tre storstadskommunerna, som ingår i materialet, blir procenten 7. Befolkningsmedianvärdet för rikets kommuner är omkring 16 000. I de 21 kommuner med mindre än 20 000 invånare, som ingår i undersökningen, motsvarar antalet "avvisade" sökanden 15 procent av antalet kursdeltagare.

I områden utanför de större tätorterna kan alltså en sänkning av lägsta deltagarantal förutsättas få till följd att ett ökat antal personer får tillgång till önskad utbildning och att antalet kurser ökar.

Sö-enkäten ger inget underlag för en bedömning av om antalet avvisade till en viss kurs ligger nära under 12. Det är dock sannolikt att antalet "avvisade" varierar från 11 och nedåt.

I hälften av landets kommuner "avvisas" så många som svarar mot 15 procent av kursdeltagarna. I dessa torde en ökning med 15–25 procent kunna bli följden, medan ökningen av antalet kurser blir mindre ju större befolkningsunderlaget blir. Kanske är det rimligt räkna med 10–20 procent för hela riket.

5 Gymnasieskolkursernas omfattning i olika kommuner

5.1 Antalet undervisningstimmar i gymnasieskolkurser i olika kommuner

Den kommunala vuxenutbildningens omfattning och struktur uppvisar påtagliga skillnader mellan kommunerna vad gäller grundskolkurserna. Gymnasieskolkurser¹ anordnas i färre kommuner (193) än grundskolkurser (244), men skillnaden mellan kommunerna är även för dessa kurser påtaglig. I samtliga 193 kommuner utom två (Mora, Jokkmokk) finns även grundskolkurser. I det följande redovisas antalet undervisningstimmar (UT) per 1 000 invånare i kommunerna fördelade dels på län, dels på kommuner efter befolkningsmässig storlek.

I tabell 5.1 redovisas antal kommuner med olika antal UT per 1 000 invånare i gymnasieskolkurser, länsvis.

Riksmedelvärdet är 79. Medianvärdet för de 71 procent av kommunerna, som har gymnasieskolkurser, är omkring 35. Endast 30 procent av kommunerna har mer än 40 UT per 1 000 invånare. Mer än 80 UT per 1 000 invånare har endast 41 kommuner, dvs. 15 procent. En jämförelse med värdena för grundskolkurserna visar en starkare koncentration till ett förhållandevis litet antal kommuner. Dessa kommuner omfattar dock i viss utsträckning även deltagare från omkringliggande kommuner, varför en något större del av kommunerna de facto har tillgång till gymnasieskolkurser än som framgår av det statistiska materialet.

I tabell 5.2 redovisas antalet kommuner med olika antal UT per 1 000 invånare i gymnasieskolkurser med kommunerna fördelade efter folkmängd.

Samtliga kommuner utan gymnasieskolkurser utom en (Ystad) har högst 20 000 invånare. I de olika kommungrupperna är medianvärdet för UT per 1 000 invånare följande. I kommungruppen med högst 10 000 inv. < 1, 10–15 000 inv. c. 10, 15–20 000 inv. c. 25, 20–25 000 inv. c. 25, 25–30 000 inv. drygt 30, 30–40 000 inv. c. 35, 40–70 000 c. 55,

¹ Gymnasieskolkurser är kurser i ämnen som återfinns i gymnasieskolan på tre- och fyraåriga linjer, ekonomisk (E), humanistisk (H), samhällsvetenskaplig (S), naturvetenskaplig (N) och teknisk (T) samt vissa tvååriga linjer, ekonomisk (Ek), social (So) och teknisk (Te).

Tabell 5.1

Län	Antal kommuner	Antal UT per 1 000 invånare													Hela länet
		0	1–10	11–20	21–40	41–60	61–80	81–100	101–120	121–140	141–160	161–180	181–200	201–	
AB	23		1	2	3	5	4	2	2	1			2	1	135
C	6	1	2		1	1						1			114
D	7	2			1	2	1							1	119
E	12	6		1	2	1	1							1	87
F	11	2		1	2	1	3	2							63
G	8	1	1	3	2				1						49
H	12	3	3	2	3			1							30
I	1				1										30
K	5				4						1				47
L	13	6	1	1	1		2	1							32
M	21	13	2			2		1		2					79
N	6	2		1	2				1						50
O	15	2	2	1	4	3	1			1	1				105
P	18	7	3		5	1	2								32
R	16	6	2	4	4										17
S	16	3	1	3	3	1	1	1	1			2			74
T	11	3	1	2	1		2			2					81
U	11	5			2	1	1	1	1						69
W	15	6	2		3	2			1			1			39
X	10	2	1	3	1				1	1	1				83
Y	7			2	3		1		1						41
Z	8	4		2	1	1									26
AC	12	3	2	3	3					1					55
BD	4	1		6		2								1	44
Riket	278	81	26	31	58	21	21	9	9	8	3	4	2	5	79

Tabell 5.2

Antal UT i gymnasieskolkurser per 1 000 invånare														
	0	1–10	11–20	21–40	41–60	61–80	81–100	101–120	121–140	141–160	161–180	181–200	201–	
– 10 000 (68)	50	5	7	3							2		1	
– 15 000 (67)	25	10	12	10	3	4		2	2				1	
– 20 000 (31)	5	4	4	8	2	3	3			1				
– 25 000 (14)	1	4	1	5	1	2								
– 30 000 (29)		2	3	12	6	5	1							
– 35 000 (14)			3	8			1	1					1	
– 40 000 (7)		1	1		3	1							1	
– 45 000 (4)				2					1			1		
– 50 000 (9)				4	2	1		1	1					
– 60 000 (8)				2	1		3	2						
– 70 000 (6)				2	2	1		1						
– 80 000 (6)				1		1	2				1			
– 90 000 (1)										1				
– 100 000 (2)				1		1								
> 100 000 (11)					2	1	1	1	2	1	1	1	1	
Riket	(278)	81	26	31	58	22	20	9	9	8	3	4	2	5

70–100 000 c. 105 och > 100 000 c. 125. Jämfört med vad fallet är beträffande grundskolkurserna har Malmö (138), Göteborg (144) och framförallt Stockholm (193) högt antal UT per 1 000 invånare i gymnasieskolkurserna. Dessa tre kommuner försörjer emellertid i likhet med en del andra större kommuner även kringliggande kommuner, varför den del av undervisningstimmarna, som kommer respektive kommuners egen befolkning till godo är mindre.

I Malmöregionen är gymnasieskolkurserna förhållandevis ringa. Kurser anordnas praktiskt taget endast i Malmö, Lund, Helsingborg, Landskrona och Eslöv. Kranskommunerna kring Malmö saknar helt dylika kurser i motsats till vad fallet är inom Stor-Stockholmsområdet. Vissa kommuner har en påtaglig hög frekvens. Det är emellertid sinsemellan olika.

Av samtliga kommuner med en frekvens, som är minst dubbelt så hög som riksnedeltalet (79), har tre högst 10 000 inv., en högst 15 000 inv. och tre mellan 30 000 och 45 000. Kommunerna med > 100 000 inv. har följande antal UT per 1 000 invånare, nämligen Norrköping (209), Stockholm (193), Uppsala (176), Göteborg (149), Malmö (138), Örebro (133), Västerås (106), Helsingborg (99) samt – under riksnedeltalet – Jönköping (72), Borås (52) och Linköping (41).

Katrineholm	634 UT per invånare	– 35 000 inv
Arvidsjaur	371 UT per invånare	– 10 000 inv
Osby	276 UT per invånare	– 15 000 inv
Täby	266 UT per invånare	– 40 000 inv
Sollentuna	191 UT per invånare	– 45 000 inv
Orsa	179 UT per invånare	– 10 000 inv
Munkfors	165 UT per invånare	– 10 000 inv
Olofström	150 UT per invånare	– 20 000 inv
Stenungsund	131 UT per invånare	– 15 000 inv
Hällefors	124 UT per invånare	– 15 000 inv
Hammarö	119 UT per invånare	– 15 000 inv

Något entydigt regionalt mönster kan inte utläsas. Av betydelse är totalbefolkningens storlek, men stora olikheter kan iakttas mellan kommuner i samma storlekgrupp.

Som nämnts anordnas gymnasieskolkurser i 197 av landets 278 kommuner. Med få undantag anordnas kurser endast på en plats i varje kommun.

Tabell 5.3

Utbildningsort	Gymnasieskolkurser														
	Sv	F'n	Ma	Sh	Hi	F'e	So	Re	Bi	F'y	Ke	Nk	Fr	Ty	Övr
Kommunhuvudort	104	191	108	74	63	86	45	57	30	44	47	47	111	123	126
Annan ort	3	28	6	3	1	2	1	2	–	–	–	2	1	4	10
Summa orter	107	219	114	77	64	88	46	59	30	44	47	49	112	127	136

Många kommuner är mycket vidsträckta och många kommuner saknar gymnasieskolkurser. Det är således endast tätortsbefolkningen, som har tillgång till utbildning på bekvämt avstånd. Avståndet mellan bostaden och platsen för utbildningen påverkar individernas benägenhet att studera och val av studieväg. För personer med egen bostad, familj och arbete spelar den geografiska närheten till utbildningen en mera påtaglig roll än för ungdomar. 1968 års utbildningsutredning (U68) har närmare analyserat orsakerna till att individernas avståndskänslighet varierar. U68 konstaterar att de utbildningar bör "ges företräde vid lokalisering, vilka i stor utsträckning väljs av individer med stor avståndskänslighet" (s. 311).

Den överbryggande utbildningen som enligt SVUX' uppfattning omfattar kurser på såväl grundskol- som gymnasieskolnivå inom kommunal vuxenutbildning, vänder sig särskilt till kortutbildade personer. Dessa torde genomgående tillhöra den mest avståndskänsliga gruppen. Det är därför väsentligt att erbjuda kurser så nära bostaden som möjligt. Detta är särskilt nödvändigt för flertalet studerande inom kommunal vuxenutbildning, eftersom för dem fritidsstudier är den naturligaste formen. Samtidigt kan man räkna med en ökad efterfrågan på mera omfattande kompetensinriktad utbildning till följd av det av SVUX föreslagna vuxenstudiestödet vid halv- eller heltidsstudier.

5.2 Omfattningen av gymnasieskolkurser på dagtid

Dagundervisning förekommer redan under nuvarande förhållanden i betydande omfattning. Eftersom dagkurser normalt anordnas parallellt med kvällskurser ökas den enskildes valfrihet och därmed studerandeunderlaget. Av samtliga kursdeltagare i gymnasieskolkurser studerar 40 procent på dagtid. Det innebär en ökning med tre procentenheter sedan hösten 1973. Det är emellertid endast i ett begränsat antal kommuner, 44 av 278, som även dagkurser kan erbjudas. Andelen individer (elever) som studerar på dagtid torde dock utgöra mindre än 40 procent av samtliga.

Med undantag för AB-län finns inte i något län fler än tre kommuner med dagkurser. Gymnasieskolkurser anordnas i 197 (65 %) kommuner. I alla dessa, med undantag för tre – Osby, Leksand och Orsa – anordnas kvällskurser, och i 44, dvs. i 16 procent av samtliga kommuner, anordnas dagkurser. Av de kommuner, som anordnar gymnasieskolkurser, anordnar alltså 22 procent dagkurser, i vilka 40 procent av samtliga kursdeltagare återfinns.

Flest kommuner med gymnasieskolkurser på dagtid finns i AB-län (8 av 13). Vissa län saknar helt kurser på dagtid, nämligen I, K och R. Mer än en kommun har dagkurser i D, E, L, M, S, T, W, X, Y, AC och BD-län. Andelen kursdeltagare, som studerar på dagtid, varierar kraftigt i de kommuner som har dagkurser. Länen kan inte inordnas i något mera påtagligt regionalt mönster.

I tabell 5.5 redovisas antal kommuner med olika andel kursdeltagare på dagtid av samtliga kursdeltagare i gymnasieskolkurser. Kommunerna har fördelats efter invånarantalet i kommunerna.

Tabell 5.4

Län	Antal kommuner med dagkurser	Andel kursdeltagare i gymnasieskolan på dagtid									
		-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100
AB (23)	8	3	2	1		2					
C (6)	1						1				
D (7)	3			1		1					1
E (12)	2		1				1				
F (11)	1				1						
G (7)	1		1								
H (12)	1	1									
I (1)	—										
K (5)	—										
L (13)	3	1						1			1
M (21)	3			1		1	1				
N (6)	1			1							
O (15)	1						1				
P (18)	1		1								
R (16)	—										
S (15)	2					1		1			
T (11)	3					2		1			
U (11)	1						1				
W (15)	3							1			2
X (10)	2				1	1					
Y (7)	2			1				1			
Z (8)	1			1							
AC (12)	2			1					1		
BD (14)	2								1		1
Riket (278)	44	5	5	7	2	8	5	5	2	—	5

Dagkurserna är mer frekventa i de större kommunerna. 153 kommuner med gymnasieskolkurser saknar dagkurser, dvs. 80 procent. Av dessa har 78, dvs. 51 procent, högst 20 000 invånare. Ytterligare 51 av de 153 kommunerna har högst 35 000 invånare, dvs. 33 procent. Sammanlagt 84 procent av kommunerna utan dagkurs har således högst 35 000 invånare. Som jämförelse kan erinras om att av samtliga kommuner med grundskolkurser saknar 51 procent dagkurser. Av dessa senare har 76 procent högst 20 000 invånare.

Materialet uppvisar ingen enhetlig bild. Av de fem kommuner som har den största andelen dagkursdeltagare, mer än 90 procent, har två, Orsa och Arvidsjaur, mindre än 10 000 invånare och ytterligare två, Osby och Leksand, mindre än 15 000. Av kommunerna med över 100 000 invånare är den procentuella andelen dagkursdeltagare 62 i Örebro, 57 i Norrköping, 56 i Västerås, 53 i Uppsala, 52 i Göteborg, 47 i Helsingborg och Stockholm, 35 i Jönköping, 23 i Malmö. 12 i Borås och 0 i Linköping. I Katrineholm är förhållandena speciella till följd av den riksrekryterande tekniska utbildningen.

Antalet kurser och undervisningstimmar står endast delvis i relation till folkmängden. I tabell 5.6 belyses i vad mån de olika kommunernas kursorganisation har betydelse för andelen dagkursdeltagare. I tabellen redovisas andelen kursdeltagare på dagtid av samtliga kursdeltagare i

Tabell 5.5

Invånarantal i kommunerna (1000-tal)																
Andel kurs- deltagare i dagkurs																
	-10 15	11- 15	15- 20	20- 25	25- 30	30- 35	35- 40	40- 45	45- 50	50- 60	60- 70	70- 80	80- 90	90- 100	> 100	Summa
Kurser saknas	49	25	5	1	27	13	7	2	5	4	4					80
0	17	37	24	11	1								1		1	153
1- 10					1					2	1	1				5
11- 20					1				1	1					1	5
21- 30				2								2			1	7
31- 40		1						1							1	2
41- 50		2	1					1				1	1		2	8
51- 60															4	5
61- 70			1						2				1		1	5
71- 80		1										1				2
81- 90																-
91- 100	2	2			1											5
-100	68	68	31	14	29	14	7	4	8	8	6	6	1	2	11	277

gymnasieskolkurser. Kommunerna har fördelats efter antalet UT i samtliga gymnasieskolkurser per 1 000 invånare.

Antalet UT per 1 000 invånare är 79. Av de 152 kommuner som saknar kurser på dagtid har 139, dvs. mer än 90 procent, högst 80 UT per 1 000 invånare. Av de 18 kommuner som har minst hälften av kursdeltagarna i dagkurser, har 15 mer än 80 UT per 1 000 invånare. Högst andel dagkursdeltagare har Leksand och Orsa (100 %) med resp. 57 och 179 UT per 1 000 invånare, Katrineholm och Arvidsjaur (93 %) med resp. 643 och 371 UT per 1 000 invånare samt Osby (92 %) med 276 UT per 1 000 invånare. Generellt kan konstateras att andelen dagkursdeltagare är högre i kommuner med stort antal UT per 1 000 invånare.

5.3 Antal kursdeltagare per gymnasieskolkurs

Frekvensen gymnasieskolkurser mätt i antal UT per 1 000 invånare varierar sålunda mellan länen och mellan kommunerna inom länen. Antalet UT per 1 000 invånare stiger med ökande kommunfolk-mängd, även om värdena avviker kraftigt också mellan kommuner i samma storleksklass. Något enhetligt regionalt mönster kan inte utläsas ur materialet. Omfattningen av dagkurser syns däremot korrespondera med frekvensen. En stor andel elever i dagkurser motsvaras således vanligen av ett högt antal UT per 1 000 invånare.

Som framhållits beträffande grundskolkurserna spelar bestämmelserna om lägsta deltagarantal stor roll (avsnitt 3.3). Antalet deltagare i gymnasieskolkurser i hela landet är i genomsnitt 18, medan medianvärdet är 14,9. I tabell 5.7 redovisas det genomsnittliga antalet deltagare i respektive kommuners samtliga gymnasieskolkurser i ämnen på tre- och fyraåriga linjer. De 13 kommuner som endast har kurser i ämnen på de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjerna ingår således inte. Kommunerna redovisas länsvis.

Medianvärdet för länen är c. 16,75. För de sex nordligaste länen (W-BD) är medianvärdet 15. Spridningen inom länen är emellertid betydligt större än mellan länen. Inom AB-län med länsmedeltalet 19 är lägsta kommunmedeltal 11 (Nynäshamn) och högsta 22 (Upplands Bro), I H-län med länsmedeltalet 14 är lägsta kommunmedeltal 6 (Borgholm med endast en kurs) och högsta 28 (Emmaboda med endast en kurs). Inom de sex nordligaste länen är spridningen än större, t. ex. W, med länsmedeltalet 17, mellan 6 (Mora med endast en kurs) och 19 (Ludvika) och i BD, med länsmedeltalet 13, mellan 8 (Pajala) och 22 (Jokkmokk med endast en kurs).

I tabell 5.8 har landets kommuner delats in i fyra grupper med utgångspunkt från befolkning och genomsnittligt deltagarantal per gymnasieskolkurs i kommunen. Gymnasieskolkurser anordnades i 197 kommuner under läsåret 1973/74. Hösten 1973 (vecka 42) fanns kurser i ämnen motsvarande gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer i 177 kommuner enligt den officiella statistiken. Av dessa finns 38 i länen W-BD. Befolkningsmedianvärdet i de 177 kommunerna är 25 000, jämfört med 16 000 för rikets samtliga kommuner. Medianvärdet för det

Tabell 5.6

Andel kurs- deltagare i dagkurs	Antal UT/1 000 invånare																			Samtliga
	1- 10	11- 20	21- 40	41- 60	61- 80	81- 100	101- 120	121- 140	141- 160	161- 180	181- 200	201- 220	221- 240	241- 260	261- 280	281- 300				
0	26	30	54	17	12	5	3	1	2	1					1		152			
1- 10			2		2	1	1										6			
11- 20			1	1		1	1	1									5			
21- 30			1	1	2		2	1									7			
31- 40					1			1									2			
41- 50		1	1		1	1		1			2						7			
51- 60					1		1	1	1	1		1					6			
61- 70					1	1	1	1		1							5			
71- 80					1	1	1	1		1							2			
81- 90																	-			
91-100						1				1					1	2	5			
-100	26	31	59	19	21	10	9	8	3	4	2	1	0	0	2	0	197			

Tabell 5.7

Län	Genomsnittligt antal deltagare i gymnasieskolkurser (linjerna EHSNT)																				Länsme- deltal
	-5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21-				
AB							1	2	1	3	4	3	1	2	2	1	3	19			
C									2			1	2					16			
D								1	1					1		2		19			
E								1	1				1	1			2	18			
F									2	2	2	2	1	1				16			
G									1	1	1	1	2		1		1	17			
H					1			2	1	3					2			14			
I											1							15			
K								1		1	1			1				14			
L										5		1		2				14			
M								1	1	1			2	2				18			
N											2	1	1	1				16			
O						1	2			1	2	2	1	1			1	20			
P						1			2	1	1	1		3	2	1		16			
R							1	1	1	6	1		1	1	1			14			
S							3		1	2	1	1	1	1	2			17			
T									2	2	1	1	1	1	2			18			
U								1	2	1	1					1		18			
W										2	1	1		1	1			17			
X			1				1		2			1	1		1			15			
Y						1	1		2	1	1		1					15			
Z			1			1					1		1		1			17			
AC					1		2	1			1		1					15			
DD							3	1	1	2	1						1	13			
Riket	-	3	2	1	2	3	13	14	23	32	19	15	17	14	10	6	10	18			

Tabell 5.8

Folkmängd	Riket		AB–U-län		W–BD-län	
	Deltagare/kurs		Deltagare/kurs		Deltagare/kurs	
	–14	15–	–14	15–	–14	15–
–25 000	28	17	27	19	32	10,5
25 000–	23	32	19,5	34,5	37	21

genomsnittliga antalet deltagare per gymnasieskolkurser i de olika kommunerna är knappt 15. I tabellen anges kommunernas procentuella fördelning på respektive grupper, dels för hela riket (177 kommuner), dels enbart för länen AB–U (139 kommuner) och dels enbart för länen W–BD (38 kommuner).

I de folkrikare kommunerna är alltså det genomsnittliga antalet kursdeltagare per kurs större än i de befolkningssvaga. Folkmängden är dock inte ett tillräckligt enhetligt kriterium. Trots att kommunerna i länen W—BD befolkningsmässigt är lika stora som i riket i övrigt är antalet deltagare per kurs lägre. Detta kan till en del bero på bestämmelsen i förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning, 23 §, om att kurs får starta inom allmänna stödområdet om elevantalet beräknas uppgå till varaktigt åtta. Detta gäller emellertid inte ort med tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan. Eftersom det stora flertalet kurser anordnas endast på huvudorten, där gymnasieskolan är belägen i gymnasieskolkommuner, torde denna särbestämmelse inte ensam förklara de stora olikheterna. I 27 av de 38 kommunerna i W—BD län med gymnasieskolkurser finns gymnasieskola med tre- och fyraåriga linjer.

Sammanlagt 800 gymnasieskolkurser anordnas i de sex länen. Av dessa anordnas 93 (11,6 %) i kommuner som inte har gymnasieskola. Flertalet av dessa 93 kurser finns i Leksand (15), Orsa (6), Arvidsjaur (26) och Pajala (12). I Leksand och Orsa anordnas endast kurser i ämnen på de tvååriga linjerna och endast på dagtid. Även i Arvidsjaur och Pajala dominerar dagkurserna.

Tabell 5.9

	Procentuell andel av gymnasieskolkurserna							
	Sv	En	Ma	So-ä.	No-ä.	Övr. spr.	Övr.	Sammanlagt
G-ort	90	80	87	83	87	90	87	86
Utanför G-ort	10	20	13	17	13	10	13	14
W—BD län	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell 5.10

Län	Kommuner med gymnasieskolkurs anordnad																															
	på "huvudorten"																på ytterligare orter															
	Sv	En	Ma	Sh	Hi	Fe	So	Re	Bi	Fy	Ke	Nk	Fr	Ty	Övr	Sv	En	Ma	Sh	Hi	Fe	So	Re	Bi	Fy	Ke	Nk	Fr	Ty	Övr		
AB(23)	19	23	16	16	13	15	10	10	7	7	7	10	20	17	20	1	3	1														
C (6)	2	5	3	2	2	3	2	2	1	3	2	2	3	3	3		3															
D (7)	5	5	5	3	4	5	2	3	2	2	3	3	4	5	5		2															
E (12)	4	8	4	4	3	4	1	3	2	3	3	2	4	5	4		2															
F (11)	5	9	5	5	4	6	3	3	1	3	3	1	7	9	7		3	1	1	1	1	1										
G (7)	2	7	2	2	2	3	2	1	1	1	1	1	3	3	3		4															
H (12)	4	6	3	2	2	3	1	1	1	1	1	1	3	3	3		1															
I (1)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1															
K (5)	4	5	4	4	1	3	1	2	1	2	4	1	4	5	4		1															
L (13)	4	8	5	4	4	4	3	5	1	1	1	2	5	6	6		1															
M (21)	6	10	6	5	4	5	4	4	3	4	3	3	7	7	7		1															
N (6)	3	4	3	3	3	1	1	1	1	1	1	1	3	3	4		1															
O (15)	7	11	6	3	4	5	2	1	1	1	1	2	7	7	6		6															
P (18)	4	10	3	1	1	1	1	1	1	2	3	2	8	8	9		1															
R (16)	2	9	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	3	6		1															
S (16)	8	11	4	4	3	3	3	3	1	1	2	3	4	7	7		6															
T (11)	5	8	5	1	1	3	1	2	1	1	3	2	4	4	6		6															
U (11)	3	7	6	2	2	3	2	2	2	2	1	3	5	6	6		6															
W (15)	6	10	7	7	3	4	2	5	2	3	2	2	4	7	7		7															
X (10)	3	6	5	4	3	3	1	3	3	3	3	3	4	6	6		7															
Y (7)	4	7	7	3	3	3	1	1	1	1	1	2	3	3	5		5															
Z (8)	1	4	3	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	4		3	1	1	1	1											
AC(12)	3	7	2	1	1	3	1	1	1	1	1	1	2	2	2		3															
BD(14)	5	7	7	7	4	3	2	3	1	1	1	3	3	2	9		2	1														
Riket (278)	110	188	115	81	67	89	47	60	31	45	48	50	114	125	139		2	30	7	3	1	2	1	2	1	1	1	1	2	2	4	11

Det lägre deltagarantalet möjliggör sålunda för ovannämnda fyra orter att anordna sammanhängande utbildningsgångar. Om man bortser från dem, har bestämmelsen om lägst åtta deltagare en mycket begränsad effekt. I kommuner utan gymnasieskola anordnas endast 34 kurser – förutom de 59 i Leksand, Orsa, Pajala och Arvidsjaur – och i kommuner med gymnasieskola endast 21 på orter utanför g-ort. Endast sju procent av samtliga kurser anordnas således utanför g-ort.

5.4 Gymnasieskolkurser i olika ämnen

Större delen av landets kommuner anordnar gymnasieskolkurser, men utbudet är mycket begränsat i flertalet av dem. Gymnasieskolkurser anordnas i färre kommuner än grundskolkurser, men därtill kommer att gymnasieskolkurser anordnas mera undantagsvis utanför kommunhuvudorten. Därav följer att ett större antal vuxna i realiteten inte har tillgång till gymnasieskolkurser jämfört med grundskolkurser. I tabell 5.10 redovisas i hur många kommuner och – i förekommande fall – på hur många platser inom kommunen gymnasieskolkurser anordnas i olika ämnen.

Som framgår anordnas kurs i engelska i 188 kommuner och i dessa anordnas kurs även på annan ort än kommunhuvudorten i 30 kommuner. Kurser i svenska (110), matematik (115), tyska (125) och franska (114) är även förhållandevis frekventa. Men för samtliga dessa kurser gäller att de endast i några enstaka fall anordnas även utanför huvudorten. Detsamma gäller för övriga ämnen. Kurser i samhällsorienterande ämnen anordnas i mindre än hälften av de kommuner som överhuvudtaget har gymnasieskolkurser. Kurser i naturorienterande ämnen finns i mindre än en fjärdedel av kommunerna.

Kurser i minst två av ämnena Sv, En och Ma anordnas i 132 kommuner, kurser i minst två av de fem ämnena Sh, Hi, Fe, So och Re i 82 kommuner och kurser i minst två av de fyra ämnena Bi, Fy, Ke och Nk i 48 kommuner.

En uppfattning om kursutbudet i riket kan man få med hjälp av den officiella statistiken. I tabell 5.11 anges dels antalet anordnade kurser, dels antalet kursdeltagare och dels det genomsnittliga antalet deltagare per kurs i de olika ämnena. Samtliga uppgifter avser höstterminerna (vecka 42) åren 1968, 1971 och 1973. Dessutom anges antalet kursdeltagare hösten 1974.

Antalet kurser har ökat trots att antalet kursdeltagare minskat. Antalet kursdeltagare har emellertid förändrats olika sedan 1971. I tyska och franska ökar deltagarantalet och i engelska har nedgången i stort sett upphört, medan den fortsätter i svenska och matematik. Ämnena samhällskunskap, historia och religionskunskap har minskat med 30 procent och ämnena biologi, fysik och kemi med 20 procent.

Elevunderlagets tillräcklighet är beroende av bestämmelserna för minsta antal kursdeltagare. Antalet deltagare varierar från kurs till kurs. Genomsnittstalen är olika från kommun till kommun och från ämne till ämne. Det genomsnittliga deltagarantalet i gymnasieskolkurser varierar mellan länen, från 13 i BD-län till 20 i P-län, men också mellan

Tabell 5.11

Ämne Gymnasieskolkurser

	Antal kurser			Deltagare				Deltagare per grupp		
	1968	1971	1973	1968	1971	1973	1974	1968	1971	1973
Sv	246	259	465	6 191	9 832	8 624	7 925	25,2	38,0	18,5
En	424	850	850	9 993	17 358	15 332	15 248	23,6	20,4	18,0
Ty B	87	198	225	1 851	3 356	3 398	3 202	21,3	16,8	15,1
Fr B	48	58	72	1 001	919	1 158	1 266	20,9	15,9	16,1
Ty C	15	110	146	265	2 051	2 458	2 665	17,7	18,6	16,9
Fr C	63	178	247	1 330	3 497	4 344	4 478	21,1	19,6	17,6
Hi	105	203	185	2 556	4 219	3 309	3 214	24,3	20,8	17,9
Re	24	96	103	610	2 062	1 979	1 831	25,4	22,0	19,2
Sh	113	259	245	2 577	5 513	5 359	3 970	22,8	29,1	21,9
Ge	21			494				23,5		
Ma	254	623	556	5 373	11 401	9 487	8 195	21,2	18,3	17,1
Fy	61	187	162	1 084	3 353	2 836	2 412	17,8	17,9	17,5
Ke	37	116	106	815	2 322	2 036	1 995	22,0	20,0	19,2
Bi	35	47	45	836	950	785	839	23,9	20,2	17,4
Te	4	6	8	76	89	172	105	19,0	19,8	21,5
Fe	} 425	} 1 513	} 1 815	} 9 325	} 25 400	} 29 850	4 748	} 21,9	} 19,6	} 16,3
Nk							1 724			
So							817			
Övr							20 409			
	1 962	4 695	5 230	44 377	92 322	90 837	85 043	22,8	19,7	17,4

kommunerna inom länen, mellan 6 (Borgholm och Mora) till 28 (Markaryd). Medianvärdena för kommunerna inom respektive län varierar mellan 11 (AC) och 17 (D, E, G och P). Lägst värden uppvisar X (13), Y (13), Z (12), BD (12) och AC (11).

Kommunal vuxenutbildning skall ge kompetensinriktad utbildning motsvarande Lgr 69 och Lgy 70. En jämförelse med undervisningsgruppernas storlek i gymnasieskolan är därför av intresse. Undervisningsgrupperna i gymnasieskolans olika ämnen är mycket skiftande. Vanligen redovisas endast antalet elever per undervisningsgrupp men inte gruppens storlek vid olika undervisningstillfällen. Enligt anmärkningarna till timplanen i Lgy 70 får grupperna delas i en rad ämnen under vissa timmar. Så får t. ex. ske i yrkestekniska ämnen, om gruppen består av elever från två årskurser, B-typ, och i en rad ämnen för studietekniska övningar m. m. om elevantalet överstiger 17, i vissa fall 21. Vissa ämnen är inte obligatoriska, vilket ofta leder till få elever per grupp. Undervisningsgrupp får anordnas i flertalet ämnen om antalet elever är lägst åtta, i latin och grekiska fem och på gren av tvåårig teknisk linje tolv.

I tabell 5.12. redovisas det genomsnittliga elevantalet per undervisningsgrupp i vissa ämnen i gymnasieskolan. Uppgifterna avser dels tre- och fyraåriga, dels tvååriga linjer, fördelade på olika årskurser. I gymnasieskolan betraktas hela studievägen de facto som en sammanhängande kurs medan inom kommunal vuxenutbildning kravet på minsta deltagarantal provas varje termin.

Tabell 5.12

		Genomsnittligt antal elever i undervisningsgrupper i gymnasieskolan, vissa ämnen												
		Sv	En	Ma	Sh	Fe	Fy	Ke	Ty B	Fr B	Ty B	Fr C	Sp	La
3-4-åriga linjer	1	28,9	28,8	26,1	28,7	26,6	27,3	27,3	24,4	22,3	22,3	21,7	20,8	—
	2	25,6	24,6	22,2	24,1	23,5	24,0	23,3	23,5	20,4	18,8	19,0	17,0	9,2
	3	23,9	23,1	22,0	22,4	21,8	23,3	21,9	15,7	13,5	9,1	12,2	7,8	8,2
2-åriga linjer	1	24,4	21,6	23,6	26,0	25,0	19,5	20,4	15,1	12,0	—	10,4	—	—
	2	23,8	20,1	20,6	23,2	21,4	17,0	—	15,7	10,2	—	8,2	—	—
Kom Vx		18,5	18,0	17,1	21,9	17,3	17,5	19,2	15,1	16,1	16,9	17,6	17,3	18,3

Den genomsnittliga gruppstorleken i kommunal vuxenutbildning är mindre än i gymnasieskolan i samtliga årskurser i svenska, engelska, matematik, samhällskunskap, företagsekonomi och kemi, medan gruppstorleken är mindre i gymnasieskolan i latin (båda årskurserna), spanska (åk 2 och 3), franska (utom i åk 1 på treåriga linjer), franska B (utom i

Tabell 5.13

Län	Gruppstorlek i Fr och Ty i Gy (Antal klasser)				Antal klasser ≤ 12		Grupper i K Vx ≤ 12
	Median- värde Åk 1	Sprid- ning	Median- värde Åk 2	Sprid- ning	i åk 1	i åk 2	
AB	13	8-22	11,5	5-26	15/40	15/30	1/23
C	11	8-15	10	8-20	6/9	5/6	0/5
D	12,5	8-22	11	5-21	3/11	6/10	0/5
E	13	6-21	10	6-21	5/15	7/13	0/6
F	11	5-24	7	5-20	9/18	14/21	0/9
G	11	10-13	10,5	5-14	2/4	4/6	0/7
H	12	6-24	11	5-22	5/11	15/9	2/10
I	14	11-15	10	7-15	1/3	2/3	0/1
K	12	5-20	12	7-16	3/7	2/5	0/4
L	13,5	9-25	12	7-21	4/11	4/8	0/6
M	14,5	6-25	12	6-19	7/22	11/19	0/7
N	17	8-31	16	5-23	3/14	2/11	0/4
O	15	8-20	9	5-20	1/11	9/13	1/11
P	11	5-19	8	5-23	11/17	9/15	1/11
R	13	5-22	12	6-19	5/13	5/11	0/10
S	10	5-23	10	5-16	7/13	8/13	4/12
T	11	5-19	9	6-13	7/12	10/12	0/7
U	10	8-20	10	5-22	9/13	10/11	0/6
W	13	6-20	13	6-17	5/15	5/12	1/6
X	10	5-16	11	5-15	8/13	7/12	2/7
Y	13	6-19	11	5-20	5/15	8/15	2/7
Z	12	9-20	9	8-17	3/6	4/5	2/4
AC	11	8-21	11	5-19	7/12	5/8	4/6
BD	12	8-24	10	5-17	9/20	9/18	4/10
Riket	12	5-31	11	5-23	142/325	165/286	24/194

åk 1 och 2 på treåriga linjer) och tyska C (utom i åk 1 och 2 på treåriga linjer). I tyska B är grupperna lika stora utom i åk 1 och 2 på treåriga linjer, och i företagsekonomi i åk 2 på tvååriga linjer. Vid jämförelsen har inte hänsyn tagits till de ytterligare gruppdelningar, som sker i gymnasieskolan. Dessutom förtjänar ihåggkommas att undervisningstiden i kommunal vuxenutbildning motsvarar mindre än 50 procent av antalet lektionstimmor i gymnasieskolan.

Gruppstorleken i ämnena i gymnasieskolan varierar kraftigt från kommun till kommun. I tabell 5.13 redovisas den genomsnittliga gruppstorleken i kommunerna i tyska och franska på de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjerna.

Länen uppvisar för årskurs 1 medianvärdet 12 och för årskurs 2 11. Av sammanlagt 511 klasser har 307, dvs. 60 procent, mindre än 12 elever. Motsvarande uppgifter finns ej tillgängliga för kommunal vuxenutbildning. Som jämförelse kan dock nämnas att det genomsnittliga antalet deltagare i respektive kommuners gymnasieskolkurser understiger 12 endast i 24 av 194 kommuner. 15 av dessa 24 kommuner tillhör länen W-BD. För en rad ämnen på gymnasieskolans teoretiska linjer anordnas således undervisning i mindre grupper än vad bestämmelserna medger för kommunal vuxenutbildning.

6 Förutsättningar för gymnasieskolkurser i vissa ämnen

De olika gymnasieskolämnena erbjuds i varierande omfattning. Engelska finns i 64 procent av landets kommuner och i 90 procent av de kommuner, som anordnar gymnasieskolkurser. Svenska anordnas i 40 (54) procent och matematik i 42 (59) procent. Såväl svenska som matematik saknas sålunda i utbudet i åtskilliga gymnasieskolkommuner. Samma omfattning har utbudet av franska och tyska. Däremot erbjuds kurser i olika samhällsorienterande ämnen endast i mellan 17 (24) och 32 (45) procent av kommunerna och kurser i olika naturorienterande ämnen endast i mellan 11 (16) och 18 (25) procent.

Tabell 6.1

Ämne	Andel av gy-kurserna	Antal timmar (3-4-åriga linjer)	Räkneex. Totalantal UT
Sv	9	140	1 550
En	16	175	1 100
B/C språk	13	175	1 350
Hi	3,5	35-70	1 000-2 000
Re	2	25-35	1 250-1 750
Sk	4,5	55-125	1 200-2 775
Fe	5,5	175-245	3 200-4 450
So	1	70	7 000
Ma	10,5	105-245-315	1 000-2 350-3 000
Bi	1	105	10 500
Fy	3,5	210	6 000
Ke	2	125	6 250
Nk	2	105-250 (So)	5 250-12 500

Skulle ett fullständigt program omfattande de 13 i tabellen angivna ämnena anordnas, krävs alltså enligt räkneexemplet totalt minst 12 500 UT. Följande ämnen bör kunna påräknas om det totala antalet undervisningstimmar är minst 1 500, nämligen svenska, engelska, franska eller tyska, historia (NT-kursen), religionskunskap, samhällskunskap (ENT-kursen) samt matematik (H-So-kurserna). Övriga ämnen och kurser förutsätter ett väsentligt större totalantal UT.

Emellertid behöver inte samtliga ämnen erbjudas samtidigt. Normalt torde med heltidsstudier eller omfattande deltidstudier krävas fyra terminer för att erhålla en fullständig utbildning enligt någon av de treåriga linjerna.

Med nuvarande bestämmelser omfattar ämnena sammanlagt 1 225 timmar på humanistisk, 1 300 på samhällsvetenskaplig, 1 490 på ekonomisk och 1 460 på naturvetenskaplig linje. Med en jämn fördelning krävs det omkring 350 timmar under vardera fyra terminer. Fördelade på 15 veckor krävs alltså omkring 23 timmar i veckan.

I tabell 6.1 redovisas 13 ämnen. Kurser i dessa ämnen utgör drygt 70 procent av samtliga gymnasieskolkurser. De utgör de "centrala" ämnena. Naturkunskap (NK) läses dock inte jämte övriga naturvetenskapliga ämnen. Övriga 12 motsvarar i huvudsak antalet timmar på de olika treåriga linjerna, även om vissa alternativ förekommer.

Enligt en förfrågan till kommunerna via länsskolnämnderna anordnas minst en gymnasieskolkurs i 203 kommuner under läsåret 1974/75. I den officiella statistiken saknas uppgifter om 16 av dessa samtidigt som tio kommuner vid avgivandet av statistikuppgiften uppgett att gymnasieskolkurser anordnas, utan att dessa kommit till stånd enligt det genomförda förfrågan. Eftersom det i dessa kommuner rör sig om verksamhet av mycket begränsad omfattning torde det inte ha någon betydelse för det fortsatta resonemanget. I tabell 6.2 redovisas antalet kommuner med olika antal UT under läsåret 1973/74.

Minst 1 000 UT under ett *läså*r i gymnasieskolkurser har således 90 kommuner, dvs. 32 procent av samtliga kommuner och 44 procent av de kommuner, som anordnar gymnasieskolkurser. 79 kommuner, dvs. 39 procent av kommuner med gymnasieskolkurser når upp till endast halva antalet UT, som teoretiskt sett är nödvändigt för ett rimligt utbud.

I än högre grad än för grundskolan torde riksdagens beslut om allmän och särskild behörighet för högre studier få konsekvenser för den kommunala vuxenutbildningen på gymnasieskolnivå. Detta torde gälla såväl de nuvarande s. k. gymnasieskolkurserna som de kurser inom den yrkesinriktade utbildningen, som regeringen medgett skolöverstyrelsen att anordna på försök läsåret 1975/76. I proposition 1972:84 framhöll föredragande statsråd att för allmän behörighet borde krävas dels färdighet i kommunikationsämnena, dels kännedom om de samhällsorienterande och naturorienterande sektorerna. Riksdagen hade ingen erinran häremot. Till kommunikationsämnena räknas svenska, främmande språk och matematik. Som behörighetsvillkor har riksdagen uppställt kunskaper och färdigheter i bl. a. engelska och svenska.

Tabell 6.2

Län	Antal kommuner med				
	≥ 2 000 UT	1 999– 1 000 UT	999– 500 UT	499– 200 UT	< 200 UT
AB	11	6	3	1	2
C	1	1	1	—	2
D	3	1	1	—	—
E	2	2	1	—	1 1
F	4	1	2	1	— 1
G	1	—	1	3	2
H	1	1	—	4	2 1
I	—	1	—	—	—
K	2	1	1	1	—
L	3	1	1	—	2 2
M	3	2	—	—	3 5
N	1	2	1	—	—
O	1	4	3	3	2
P	2	—	5	2	2
R	—	1	3	3	2
S	1	3	2	4	1
T	2	2	1	—	3 1
U	1	3	1	1	— 1
W	1	4	2	—	2 2
X	3	1	—	1	2
Y	1	2	2	2	—
Z	1	—	—	1	2 1
AC	2	—	—	2	2 1
BD	2	2	3	1	1
Riket	49	41	34	30	33 16

Det är mot denna bakgrund rimligt att en allmän gymnasieskolbehörighet för vuxna – 25 år och med fyra års arbetslivserfarenhet – framdeles kan begränsas vad gäller antalet studerade ämnen. I det följande redovisas i vilken utsträckning kurser anordnas dels i de tre kommunikationsämnen svenska, engelska och matematik, dels i något eller några av de naturvetenskapliga ämnena biologi, fysik, kemi och naturkunskap. Övriga ämnen kan naturligtvis anordnas liksom hittills men torde bli mindre efterfrågade. Enstaka ytterligare ämnen, som krävs för särskild behörighet, torde även framdeles behöva anordnas.

I den följande redovisningen har inte åtskiljts kurser motsvarande de tre- och fyraåriga linjerna och de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska. Riksdagen har nämligen beslutat i anledning av prop. 1975:9 att uppdra åt SÖ att utreda bl. a. förutsättningarna för att erbjuda endast en kurs i varje ämne. Det är rimligt antaga att varje ämne får en gemensam kursetapp, som sedan kan följas av påbyggnadsetapper.

I tabell 6.3 redovisas kursutbudet i kommuner med olika totalt antal UT i gymnasieskolkurser.

I UT-gruppen ≥ 7 000 finns 17 kommuner. I 13 av dessa anordnas kurser i samtliga ämnen. I tre saknas So och i en saknas Bi, Ke, Nk. I UT-gruppen 6 999–5 000 finns 9 kommuner. I samtliga anordnas Sv, En, Ma, Sk, Hi, Nk, Fe och Ty. Fe finns i 7, So i 4, Re i 6, Bi i 7, Fy i 7 och

Tabell 6.3

Antal UT	Antal kommuner, som anordnar kurser i följande ämnesgrupper																	
	Antal ämnen inom respektive ämnesgrupper med kurser																	
	Sv	En	Ma	Sh	Hi	Fe	So	Re	Bi	Fy	Ke	Nk	Fr	Ty				
	3	2	1	0	5	4	3	2	1	0	4	3	2	1	0	2	1	0
—7 000	17	—	—	—	14	3	—	—	—	—	15	2	—	—	—	17	—	—
6 999—5 000	9	—	—	—	4	2	1	2	—	—	6	2	—	1	—	9	—	—
4 999—3 000	14	—	—	—	6	7	—	—	—	—	1	3	4	4	1	2	12	2
2 999—2 000	8	1	—	—	1	1	3	—	3	1	—	—	4	2	3	7	2	—
1 999—1 500	13	6	1	—	2	3	4	6	4	1	—	—	3	7	10	17	2	1
1 499—1 000	12	9	—	—	2	3	4	6	4	—	—	—	3	4	14	15	3	3
999— 800	4	6	2	—	1	1	—	3	4	3	—	—	—	3	9	7	3	2
799— 600	8	6	3	—	2	—	1	2	7	5	—	—	2	3	12	7	5	2
599— 400	1	6	4	1	—	—	—	—	5	7	—	—	—	1	11	2	6	4
399— 200	1	8	10	3	—	—	1	1	6	14	—	—	—	1	21	7	3	12
199— 100	1	5	18	1	—	—	—	—	5	20	—	—	—	—	—	1	3	21
99— 1	—	—	16	8	—	—	—	—	2	22	—	—	—	—	—	1	8	15

Ke i 8. Samtliga ämnen anordnas i 3 kommuner och samtliga utom ett ämne i ytterligare 3 kommuner.

I de 26 kommunerna med minst 5 000 UT erbjuds under ett läsår med undantag samtliga ämnen.

I UT-gruppen 4 999–3 000 finns 14 kommuner. Sju kommuner erbjuder samtliga kurser utom en. Vissa luckor inom den naturvetenskapliga sektorn börjar uppträda. Dessa utökas markant i nästa UT-grupp, 2 999–2 000. Ingen av de 9 kommunerna erbjuder mer än två av ämnena i denna grupp. Även inom den samhällsvetenskapliga sektorn börjar luckor uppstå. I en kommun saknas svenska. Ingen kommun erbjuder mer än 11 av de 14 ämnena. I UT-gruppen 1 999–1 500 finns 20 kommuner. Luckor börjar uppstå även i gruppen Sv, En och Ma. Engelska finns i alla kommuner, ensamt i en, tillsammans med enbart svenska i tre och tillsammans med enbart matematik i tre. I hälften av kommunerna saknas No-kurser och endast tre kommuner har kurser i två av ämnena. Två kommuner har samtliga So-ämnena, men 11 har högst två ämnen.

I UT-gruppen 1 499–1 000 finns 21 kommuner. I samtliga finns engelska och i 12 finns såväl svenska som engelska och matematik. Endast fem kommuner har minst två ämnen inom So-sektorn och 14 kommuner saknar helt kurser i No-ämnena.

I UT-gruppen 999–800 finns 12 kommuner. Endast fyra kommuner har kurser i såväl svenska som engelska och matematik. Två har enbart engelska. Utbudet inom NO-sektorn är nästan obefintligt och endast i sju kommuner finns både franska och tyska.

I UT-gruppen 799–600 finns 17 kommuner och i gruppen 599–400 finns 12. I den senare gruppen saknas engelska i en kommun och både

Tabell 6.4

Antal gymnasieskolkommuner med UT i gymnasieskolkurser

Folkmängd	- 5000	- 3 000	- 2000	- 1 500	- 1000	- 800	- 600	- 500	<500	0	Samtliga
≤ 15 000				1		2			2	2	7
- 20 000				1		2					16
- 25 000					4	2	1	1	7		10
- 30 000					2	1	3		4		23
- 40 000	3	2	2	6	3	4	5		3		21
- 50 000	2	3	2	1	5		4	1	3		12
- 60 000	3	2	2	3	4						9
- 70 000	1	3	2	2							6
- 80 000	5	3	1		1						6
- 90 000	1										1
- 100 000	1	1									2
>100 000	10	1									11
Samtliga	26	12	8	14	19	9	13	2	19	2	24

svenska och matematik i ytterligare fyra.

I UT-gruppen 399–200 finns 22 kommuner. I stort sett erbjuds engelska jämte svenska eller matematik samt tyska och/eller franska.

I UT-gruppen 199–100 finns 25 kommuner. I stort sett anordnas kurser i engelska samt i företagsekonomi (4) och franska och/eller tyska (4).

I UT-gruppen 99–1 finns 24 kommuner. I 20 av dem anordnas endast en kurs, vanligen engelska (13) eller tyska eller franska (5).

Om man uppställer som mål att varje läsår skall anordnas minst två av ämnena Sv, En och Ma samt ett av vardera So- och No-ämnena finner man, att målet uppnås för den första ämnesgruppen, om antalet UT är lägst 800–1 000. Målet för So-ämnena uppfylls om antalet UT är lägst 1 000 och för No-ämnena, om antalet UT är lägst 1 500–2 000.

Ovan har framhållits att varken enbart antalet UT eller folkmängden i de olika kommunerna garanterar tillgång till olika ämneskurser. Antalet UT per 1 000 invånare varierar kraftigt och beror bl. a. på befolkningsunderlaget, såväl totalfolkmängden som bebyggelsestrukturen men också på t. ex. avståndet till närmaste ort med motsvarande utbildning, lokala insatser och aktiv rekrytering. De faktorer som är mätbara är folkmängd och utbudets omfattning, dvs. antal UT eller antal kurser. I tabell 6.4 redovisas antalet gymnasieskolkommuner med olika många UT, varvid kommunerna grupperats efter folkmängd.

Gymnasieskolkurser anordnas i samtliga gymnasieskolkommuner utom två. 88 av 124, dvs. 71 procent har minst 800 UT. Av dessa 88 har 75 mer än 25 000 invånare. Minst 1 000 UT har 79 kommuner, dvs. 64 procent. I 64 procent av gymnasieskolkommunerna torde normalt anordnas kurser i minst två av ämnena svenska, engelska och matematik samt kurs i minst ett samhällsvetenskapligt ämne. Däremot anordnas en kurs i något av de naturvetenskapliga ämnena normalt endast om antalet UT är 1 500–2 000, dvs. i 46–60 (37–48 procent) av gymnasieskolkommunerna.

För att få en viss uppfattning om vad en sänkning av minsta deltagarantal från tolv till åtta skulle innebära, redovisas nedan vissa uppgifter från län W–BD. Gymnasieskolkurser motsvarande ämnen på tre- och fyraåriga linjer anordnas i 29 gymnasieskolkommuner och 11 andra kommuner. Medianvärdet för antal deltagare per kurs är respektive 14,2 och 10. Gymnasieskolkurser motsvarande ämnen på tvååriga teoretiska linjer anordnas i 11 gymnasieskolkommuner och i tre andra kommuner. Medianvärdet för antalet deltagare per kurs är respektive 14 och 10. Gymnasieskolkurserna i gymnasieskolkommunerna anordnas enligt bestämmelserna om lägst tolv deltagare med undantag för de tre procent, dvs. 21 kurser som anordnas på annan än g-ort och således följer bestämmelserna om lägst åtta. Differensen i genomsnittligt antal kursdeltagare är fyra, alltså samma som för grundskolkurserna. En grov skattning skulle tala för att antalet deltagare per kurs i genomsnitt skulle sjunka med c. 25 procent, om lägsta antal deltagare generellt sätts till åtta.

I den av SÖ genomförda enkäten våren 1973 redovisas antal "avvisade" sökande.

Tabell 6.5

Inv. i kommunerna 1 000-tal	Sökande som ej fått önskemålet tillgodo- sedda	Sökande, som beretts plats i kurser	"Avvisade" i % av deltagare i startade kurser
-100 (5)	489	37 204	1,3
99- 50 (2)	59	1 075	5,4
49- 20 (12)	276	2 183	12,7
19- 10 (9)	82	757	10,9
9- 5 (7)	25	195	12,8
4- (5)	7	20	(35)
Samtl. (40)	938	41 434	2,2

Enkätmaterialet visar, att antalet "avvisade" sökande är 10-13 procent i flertalet kommuner, men för hela riket är det endast 2,2 procent av de sökande, som registreras som "avvisade".

I områden utanför de större tätorterna kan alltså en sänkning av lägsta deltagarantal förutsättas få till följd att ett ökat antal personer får tillgång till önskad utbildning och att antalet kurser ökar.

I flertalet kommuner "avvisas" så många som svarar mot närmare 15 procent av kursdeltagarna. Liksom för grundskolkurserna kan det kanske vara rimligt att räkna med en ökning av antalet kurser och kursdeltagare med 10-20 procent i hela riket.

7 Yrkesinriktad utbildning

7.1 Antal undervisningstimmar i särskild yrkesinriktad utbildning

Kommunal vuxenutbildning anordnas dels enligt läroplanen för grundskolans högstadium, dels enligt läroplan för gymnasieskolan (tre- och fyraårig linje samt tvåårig ekonomisk, social och teknisk linje) och dels som särskild yrkesinriktad utbildning (Förordning om kommunal och statlig vuxenutbildning 12 §). Särskild yrkesinriktad utbildning bedrivs enligt av Skolöverstyrelsen fastställda läroplaner. Dessa är generella, individuella för viss kommun eller interimistiskt gällande planer. I anslutning till förordningen bestämde SÖ vilka f. d. yrkesskolkurser, som får anordnas med statsbidrag enligt förordningen. De s. k. A-betecknade kurserna anordnas av kommunal vuxenutbildning. De s. k. B-betecknade kurserna anordnas i första hand av kommunal vuxenutbildning. De kan dock anordnas parallellt av studieförbunden men då med en delvis annan målsättning. Schablonbidrag utgår till de s. k. A-betecknade kurserna.

I anledning av regeringens beslut 1975-01-16 har SÖ för läsåret 1975/76 fastställt timplaner motsvarande beklädnadsteknisk, distributions- och kontors-, el-teleteknisk, fordonsteknisk, konsumtions-, livsmedelsteknisk, processteknisk, träteknisk och verkstadsteknisk linje samt för vissa specialkurser.

Förutsättningarna för vuxenutbildningens yrkessektor har sålunda ändrats. Den efterföljande redovisningen avser dock de hittillsvarande

Tabell 7.1

Län		Antal UT i S.Y.-kurser																		
		0	-10	-20	-40	-60	-80	-100	-120	-140	-160	-180	-200	-220	-240	-260	-280	-300	>300	
AB(23)	2		3	2	4	2	2	2	2	2	3	2			1					
C (6)	2	1		1			1		1											
D (7)			1		1		2	2	1				1							
E (12)	2			1	3	2	2	2	1						1					
F (11)	1			1	2	2	2	3	2											
G (7)		1		1				4		1		1								
H (12)					1	3	1	1	2	1	1	1	1		1					
I (1)				1																
K (5)								1		3	1									
L (13)				1	1	2	2	2		3	2	2								
M (21)	4		2	2	5	3	3	3		2										
N (6)					2	2	2	2	1	1										
O (15)			1	2	3	2	2	3	2	2	2									
P (17)	3			3	2	4	3	3	1	1	2				1		1			
R (16)	2	1			2	2	2	3	2	1	2		2	2	1		1			
S (16)					2	3	3	3	1	1	1	2	2	2	1					
T (11)	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1									
U (11)				3	2	1	1		1	1	1									
W (15)				2	3			3	1	1	2			1			1			
X (10)		1	1	4		2	2					1	1							
Y (7)				1	1	3	3	1	1										1	
Z (8)			1	1	2	2	2	1											1	
AC(12)				1	4			3	2		1									
BD(14)	2		1		1	3	3	2	3	1										
Riket	19	5	10	29	40	37	42	42	22	22	13	10	9	4	6	3	0	3	4	

förhållandena. De s. k. A-betecknade kurserna kan uppskattas till 40–50 procent av samtliga anordnade kurser i särskild yrkesinriktad utbildning. Särskild yrkesinriktad utbildning anordnas i 269 kommuner, dvs. 96 procent. Enligt den officiella statistiken saknades dylik utbildning i 19 kommuner, varav i en gymnasieskolkommun (Danderyd).

Av samtliga UT används 37 procent i kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning (S. Y.-kurser). Av samtliga kursdeltagare återfinns 33 procent i S. Y.-kurser och av nyinskrivna elever 54 procent.

Den särskilt yrkesinriktade utbildningen har en mycket varierande omfattning. I tabell 7.1 redovisas antalet kommuner länsvis, fördelade efter antal UT per 1 000 invånare i S. Y.-kurser.

Mätt med antal UT per 1 000 invånare är den särskilda yrkesinriktade utbildningen mycket ojämnt fördelad i riket. S län har det högsta antalet UT per 1 000 invånare (142) följt av K (117) och AC (108). Lägst antal UT per 1 000 invånare har I län (25) samt X (53) och M (55). Riksmedelvärdet är 86.

Även mellan de olika kommunerna inom länen är spridningen betydande, vilket belyses ytterligare i tabell 7.2.

För att ytterligare belysa detta har kommunerna fördelats efter folkmängd och antal UT per 1 000 invånare inom särskild yrkesinriktad utbildning.

Tabell 7.2

Län	Antal UT per 1 000 inv. i S.Y.-kurser			
	Medelvärde	Medianvärde	Spridning	
AB	95	70	16–242	Sundbyberg (16), Stockholm (99)
C	97	20	7–137	Tierp (7)
D	74	85	18–196	
E	78	55	25–222	Ödeshög (222)
F	85	70	32–112	
G	80	90	8–164	Alvesta (8), Lessebo (164)
H	101	110	55–232	Mörbylånga (232)
I	25	25	–	
K	117	130	83–155	
L	106	120	34–188	Ö Göinge (188)
M	55	50	17–135	Malmö (52)
N	102	90	45–136	
O	76	70	17–133	Göteborg (68)
P	80	70	38–281	Vänersborg (281)
R	83	80	10–349	Mullsjö (349), Tidaholm (10)
S	142	150	67–785	Storfors (785)
T	102	110	5–253	Ljusnarsberg (5), Hallsberg (253)
U	70	85	24–227	Skinnskatteberg (227)
W	97	110	33–296	Orsa (296)
X	53	35	8–180	Hofors (8)
Y	82	70	30–120	
Z	93	60	13–391	Härjedalen (391), Ragunda (13)
AC	108	60	34–418	Norsjö (418)
BD	82	80	12–193	Arjeplog (193)

Tabell 7.3

Befolkning 1 000-tal	Antal UT per 1 000 inv. inom S.Y.-kurser																		
	0	-10	-20	-40	-60	-80	-100	-120	-140	-160	-180	-200	-220	-240	-260	-280	-300	>300	Samtliga
> 100				3	1	3		2	1										10
100-91					1			1											2
90-81			1																1
80-71						2	1	2	1										6
70-61				1	1		3	2											7
60-51				1	1	1	3			1	1								8
50-41				1	3	3	1	1	3				1						13
40-31				4	2	4	5	1	1	2	1				1				21
30-21	1	1	2	3	8	11	7	3	5	1		1							43
20-16	1	1	1	2	7	3	5	2	5			2	1	1					32
15-11	5	2	3	7	10	6	6	1	5	5	3	4	3	2	1	1	2		66
10-6	9	1	4	6	6	4	10	7	1	4	5	2	2	2	1	1	1		65
≤ 5	2						1					1					1		5
Samtliga	18	5	10	29	40	37	42	22	22	13	10	9	4	6	3	0	3	4	279

Spridningen är mycket stor inom kommungrupper med samma befolkningstal. Spridningen är dock väsentligt mindre i mera folkrika kommuner. Inom gruppen kommuner med mer än 30 000 invånare (66) är lägsta antal UT mellan 21 och 40 medan högsta är mellan 161 och 180, med två undantag.

I gruppen kommuner med högst 15 000 invånare (136) varierar antalet UT per 1 000 invånare mellan 0 och > 300.

Vissa kommuner avviker markant från det normala mönstret.

Flertalet av de 17 kommunerna med det högsta antalet UT per 1 000 invånare i särskild yrkesinriktad utbildning har vissa drag gemensamma. Flertalet av dem är små, sex har högst 10 000 och 14 högst 15 000 invånare. I flertalet dominerar S. Y.-kurserna helt inom kommunal vuxenutbildning i respektive kommun. I tio av kommunerna används minst 80 procent av UT inom denna slags utbildning och i ytterligare fyra är minst hälften av undervisningen S. Y.-kurser.

Man kan sålunda konstatera att i en del mindre kommuner kan de lokala förhållandena leda till en mycket hög frekvens av särskild yrkesinriktad utbildning. I det stora flertalet kommuner är däremot S. Y.-kurserna balanserade mot grundskol- och gymnasieskolkurserna.

S. Y.-kursernas omfattning varierar mer mellan kommunerna än grundskol- och gymnasieskolkurserna. S. Y.-kursernas andel av samtliga undervisningstimmar inom kommunal vuxenutbildning är 37 procent. I tabell 7.5 redovisas hur stor andel i procent av samtliga kurstimmar, som utnyttjades inom särskild yrkesinriktad utbildning.

I hälften av kommunerna utgör UT i särskild yrkesinriktad utbildning minst 50 procent av respektive kommuners totala antal UT. Grupperas kommunerna efter dels totalantalet UT, dels andelen UT i S. Y.-kurser får man fyra grupper.

Tabell 7.4

Kommun	Befolkning	UT per 1 000 inv.		Andel av UT i S. Y.-kurser i % av samtl. UT
		Totalt	S. Y.-kurser	
Storfors	5 349	911	785	86
Norsjö	10 410	442	418	95
Härjedalen	12 859	447	391	82
Mullsjö	4 698	397	349	88
Orsa	6 950	1 055	296	28
Hammarö	10 791	507	281	55
Vänersborg	33 772	341	281	82
Bengtsfors	12 352	270	247	91
Haninge	49 874	658	242	37
Grums	10 818	384	240	62
Fägersta	16 114	415	232	56
Mörbylånga	13 095	188	176	93
Munkfors	5 513	539	228	42
Skinnskatteberg	5 372	286	227	80
Ödeshög	5 853	222	222	100
Tibro	10 610	281	215	76
Rättvik	10 634	214	214	100

Tabell 7.5

Procentu- Antal UT i 1 000-tal inom kommunal vuxenutbildning ell andel UT i SY- kurser av samtliga																
	-0,5	-0,75	-1	-1,5	-2	-3	-4	-5	-7,5	-10	-15	-20	-25	-50	-100	≥150
- 0	5															
- 5							1						1			
- 10																
- 20	1		1	1		2	1	2	1		4			1	1	
- 30			1	1		2	1	3	3	2	1	2	2	3	1	2
- 40	3	1	1	2	1	3	4	1	10	7	1	5	1	1		1
- 50			2	2	3	5	4	3	2	1	1	1	3	1		1
- 60	2	1	3	2	3	2	4	4	5	1						2
- 70	1			7	1	4	2	5	4	3						
- 80	3	2	4	8	6	8	3	1	1							
- 90			1	5	3	3	1	1	1		1					
- 100	8	6	3	3	3	3	2	1								
254	23	10	16	31	20	32	23	21	27	14	8	8	7	6	2	6

- a. Högst 3 000 UT totalt och högst 50 procent av UT i S. Y.-kurser.
- b. Fler än 3 000 UT totalt och högst 50 procent av UT i S. Y.-kurser.
- c. Högst 3 000 UT totalt och mer än 50 procent UT i S. Y.-kurser.
- d. Fler än 3 000 UT totalt och mer än 50 procent av UT i S. Y.-kurser.

Kommunerna fördelar sig med 15 procent i grupp a, 31,5 procent i grupp b, 37,5 procent i grupp c och 16 procent i grupp d.

I 53,5 procent av kommunerna är andelen UT i S. Y.-kurser mer än 50 procent. I en tredjedel av kommuner med totalt mer än 3 000 UT är andelen UT i S. Y.-kurser över 50 procent. Andelen UT i S. Y.-kurser är således högst i kommuner med lågt antal UT totalt och lägst i kommuner med högt antal UT totalt.

Följande kommuner har en särskilt hög andel UT i S. Y.-kurser. Det totala antalet UT anges även.

45 kommuner har mer än 80 procent av sina UT i S. Y.-kurser. Endast sju av dessa 45 har mer än 3 000 UT totalt. Samtliga fem kommuner som saknar S. Y.-kurser har mindre än 500 UT totalt. Stockholm, Göteborg och Malmö har respektive 27, 24 och 20 procent.

7.2 Kurser inom olika yrkessektorer

Inom särskild yrkesinriktad utbildning ryms en rad olika kurser. I tabell 7.7 redovisas antalet kurser och antalet kursdeltagare fördelade på olika sektorer.

De två dominerande sektorerna är industri och hantverk samt service och hushåll. I tabell 7.8 redovisas fördelningen i de olika länen. Andelen kurser inom industri- och hantverkssektorn är störst i Z-län (55 %) och

Tabell 7.6

Kommun	Andel UT i S.Y.-kurser av samtliga UT	Totala antalet UT i Kom Vux
Ljusnarsberg	100	40
Höör	100	156
Svalöv	100	160
Tjörn	100	290
Heby	100	310
Flen	100	325
Bräcke	100	350
Åre	100	400
Vårgårda	100	531
Karlsborg	100	614
Örkelljunga	100	660
Hylte	100	670
Vansbro	100	740
Vingåker	100	811
Habo	100	862
Ödeshög	100	1 301
Skurup	100	1 539
Älvdalen	100	1 572
Rättvik	100	2 280
Torsås	97	1 180
Tomelilla	96	2 238
Mönsterås	94	2 462
Eda	95	1 839
Norsjö	95	4 606
Valdemarsvik	93	947
Jokkmokk	93	1 145
Bengtsfors	91	3 340
Ö Göinge	91	3 035
Lessebo	90	1 593
Färgelanda	0	44
Aneby	0	64
Nora	0	204
Upplands Bro	0	496
Övertorneå	0	557
Danderyd	0	1 835
Tierp	4	3 800
Katrineholm	4	2 800

Tabell 7.7

Utbildning	Särskild yrkesinriktad utbildning				
	Antal kurser 1973	Deltagare 1973	Delt. per kurs 1973	Andel kurser %	Andel deltagare %
Teknisk utb.	150	2 539	17	3	4
Industri o hantv.	1 529	21 195	14	34,5	32
Handel o kontor	865	14 824	17	19,5	23
Service o hushåll	1 634	21 892	13	37	34
Vård	259	4 669	18	6	7
Samtliga	4 464	65 548	15	100	100

Tabell 7.8

Län	S.Y.-kurser, procentuell andel på olika sektorer				
	Tekn. utb.	Industri o. hantverk	Handel o. kontor	Samh.service o. hushåll	Vård
AB	3	25	26	40	6
C	8	30	33	21	8
D	6	41	18,5	25	9
E	1	39	10,5	42	7,5
F	4	40	15	35	5
G	1	42	19	29	8
H	1	41	15	43	—
I	(11)	(22)	(33)	(33)	—
K	1	40	19	35	4
L	1	30	15	50	4
M	2	37	20	31	9
N	3	45	13	29	10
O	7,5	31,5	17,5	37,5	5,5
P	1,5	30	17,5	36	15
R	2	50	15	32	2
S	3,5	34	10	49	3,5
T	8	23	31	32	5
U	4	25	23,5	35	11,5
W	1	35	18,5	40	5,5
X	6	40	23	26	4
Y	11	45	18	25	1
Z	1	55	10	33	1
AC	2	33,5	21	35	8,5
BD	2,5	35,5	23,5	35,5	2
Riket	3	34,5	19,5	37	6

R-län (50 %). Lägst är andelen i T-län (23 %) samt i AB (25 %) och U (25 %) län. Andelen kurser inom handels- och kontorssektorn är störst i C-län (33 %) och T-län (31 %) samt lägst i S-län (10 %), Z-län (10 %) samt E-län (10,5 %). Andelen kurser i samhällsservice och hushåll är högst i S-län (49 %), i H-län (43 %) och i E-län (42 %) samt lägst i C-län (21 %), i D-län (25 %), i K-län (25 %), i Y-län (25 %) och i X-län (26 %).

I åtskilliga kommuner är endast en eller två sektorer representerade. Utbudet kan ofta bestå av en eller ett par kurser, vilket ger ringa valfrihet för kommunens invånare. Tabell 7.9 visar i hur många kommuner antalet kursdeltagare inom en viss sektor dominerar. En sektor anses dominera om antalet kursdeltagare inom sektorn uppgår till minst hälften av samtliga i kommunens S.Y.-kurser. Då det totala antalet deltagare understiger 50 har kommunen medtagit endast om enbart en sektor är företrädd. Kommunerna är ordnade efter folkmängd.

I 120 av 269 kommuner, dvs. 44 procent, finns en dominerande sektor. Vanligast är service-hushåll (55) tätt följd av industri och hantverk (49). I kommuner med högst 15 000 invånare, dominerar service-hushåll i 37, industri- och hantverk i 22, handel och kontor i 4 och vård i 3 kommuner. Det är uppenbart att i kommuner med ringa befolkning utgör service-hushållskurserna ofta ett dominerande inslag.

Tabell 7.9

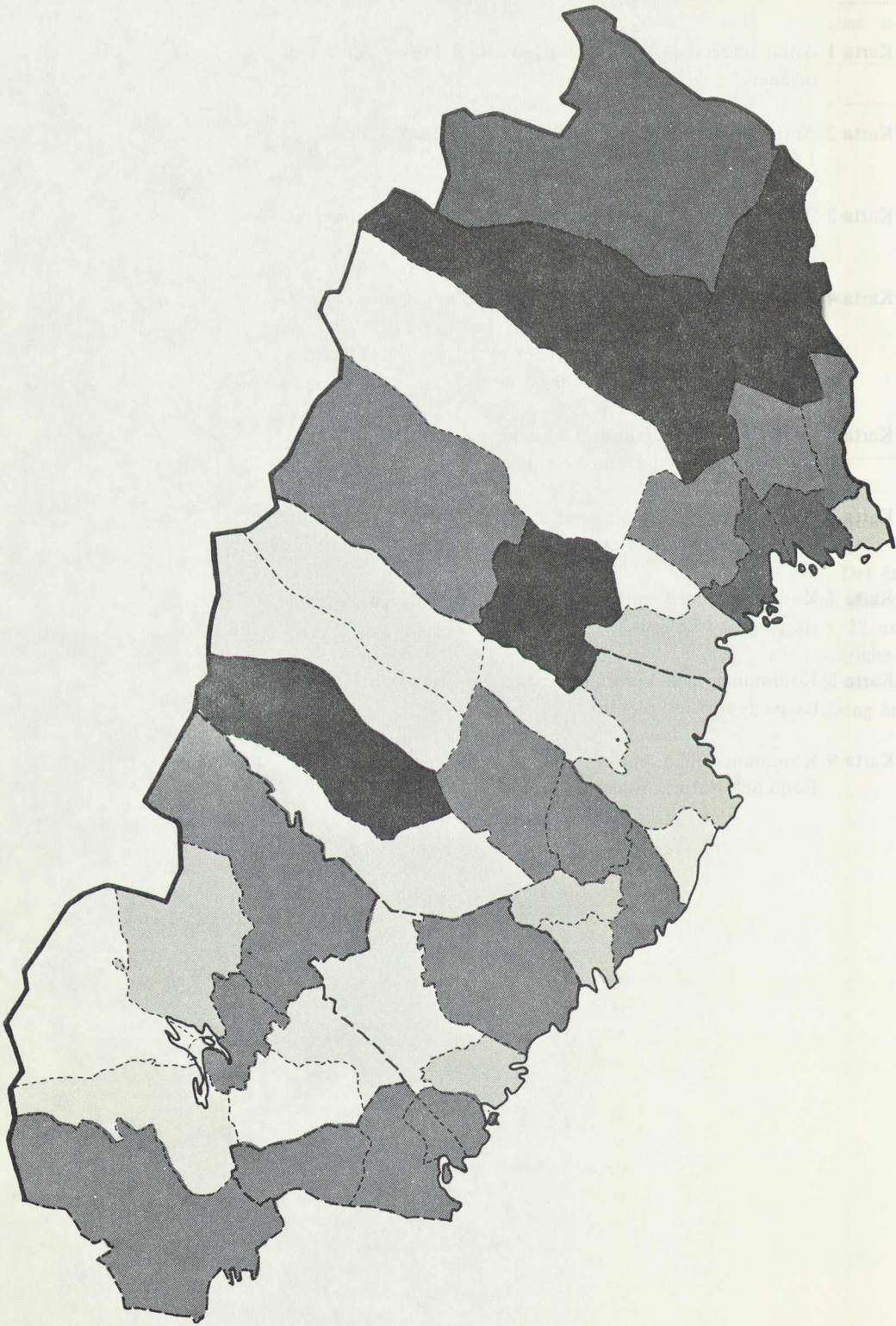
Befolkning	Sektor inom särskild yrkesinriktad utbildning som dominerar utbudet i respektive kommuner			
	Industri	Handel-kontor	Service-hushåll	Vård
— 5 000	—	—	2	—
— 10 000	11	2	15	3
— 15 000	11	2	20	
— 20 000	6	1	4	
— 25 000	3		4	
— 30 000	6	4	5	
— 35 000	3		2	1
— 40 000	1	1	1	
— 45 000	1	1		
— 50 000			1	
— 60 000	1			
— 70 000	3		1	
— 80 000	1	1		
— 90 000				
— 100 000	1			
>100 000	1			
Riket	49	12	55	4

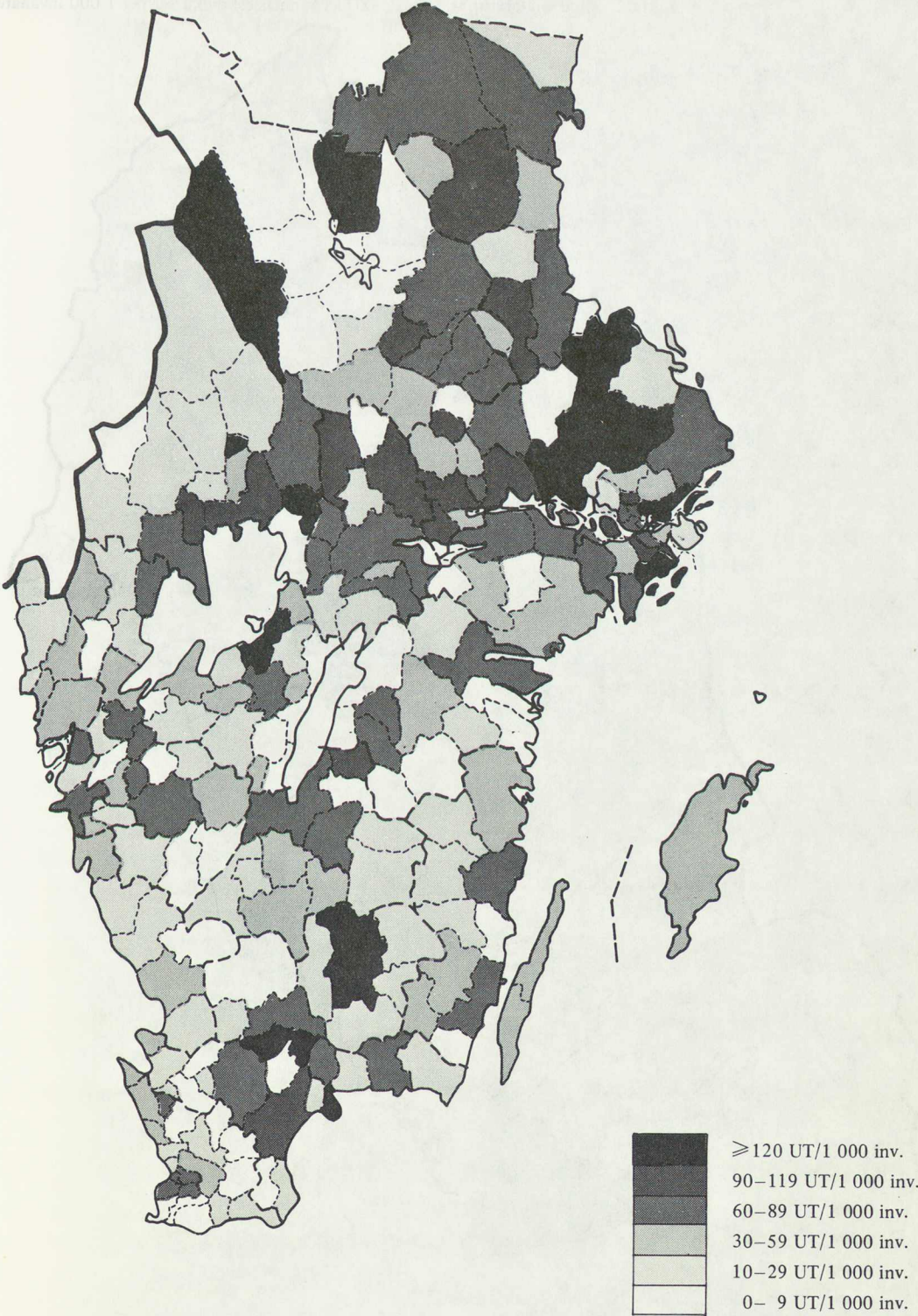
Däremot är industri och handel och kontor svagare företrädade. Det är således inom dessa sektorer ytterligare resurser kan behövas. Det gäller även industrisektorn, trots att kurser inom denna dominerar i 22 av kommuner i denna kommungrupp. Det är nämligen uppenbara svårigheter, bl. a. lokal- och utrustningsproblem att anordna den arbetstekniska delen av de s. k. blockämnena, trots att behovet av sådan utbildning är stort.

Den kommunala vuxenutbildningens regionala fördelning

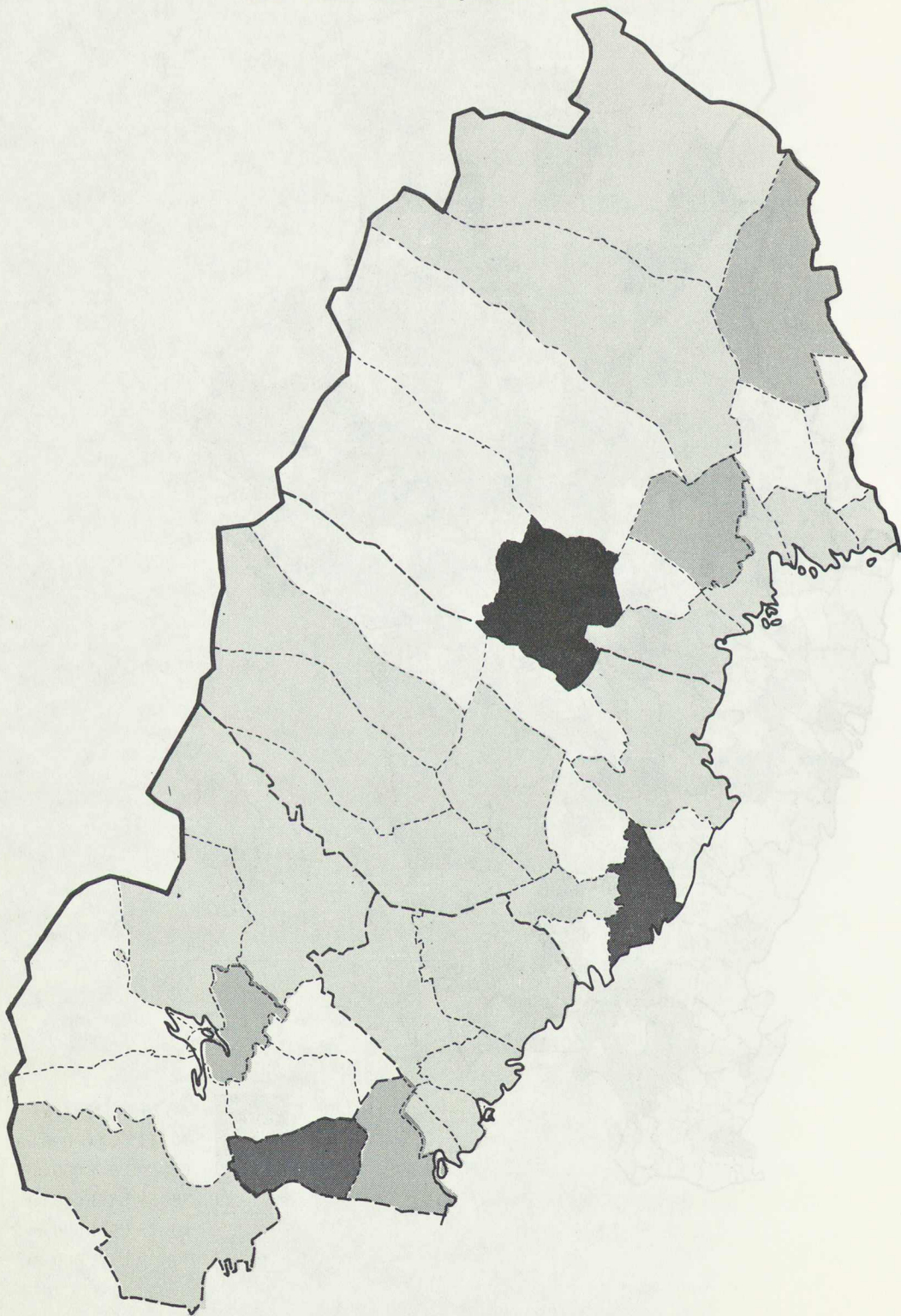
Karta 1	Antal undervisningstimmar i grundskolekurser per 1 000 invånare	224
Karta 2	Antal undervisningstimmar i gymnasieskolekurser per 1 000 invånare	226
Karta 3	Antal undervisningstimmar i särskild yrkesinriktad utbildning per 1 000 invånare	228
Karta 4	Kommuner där antalet undervisningstimmar inom grundskolekurser, gymnasieskolekurser eller särskild yrkesinriktad utbildning är lika med eller överstiger 50 procent av det totala antalet undervisningstimmar	230
Karta 5	Omfattningen av grundskolekurser på dagtid i procent av det totala utbudet grundskolekurser	232
Karta 6	Omfattningen av gymnasieskolekurser på dagtid i procent av det totala utbudet gymnasieskolekurser	234
Karta 7	Kommuner med kurser i Svenska, Engelska och Matematik på grundskolenivå	236
Karta 8	Kommuner med kurser i Svenska, Engelska och Matematik på gymnasieskolenivå	238
Karta 9	Kommuner med kurser i två av ämnena Biologi, Fysik, Kemi och Naturkunskap på gymnasieskolenivå	240

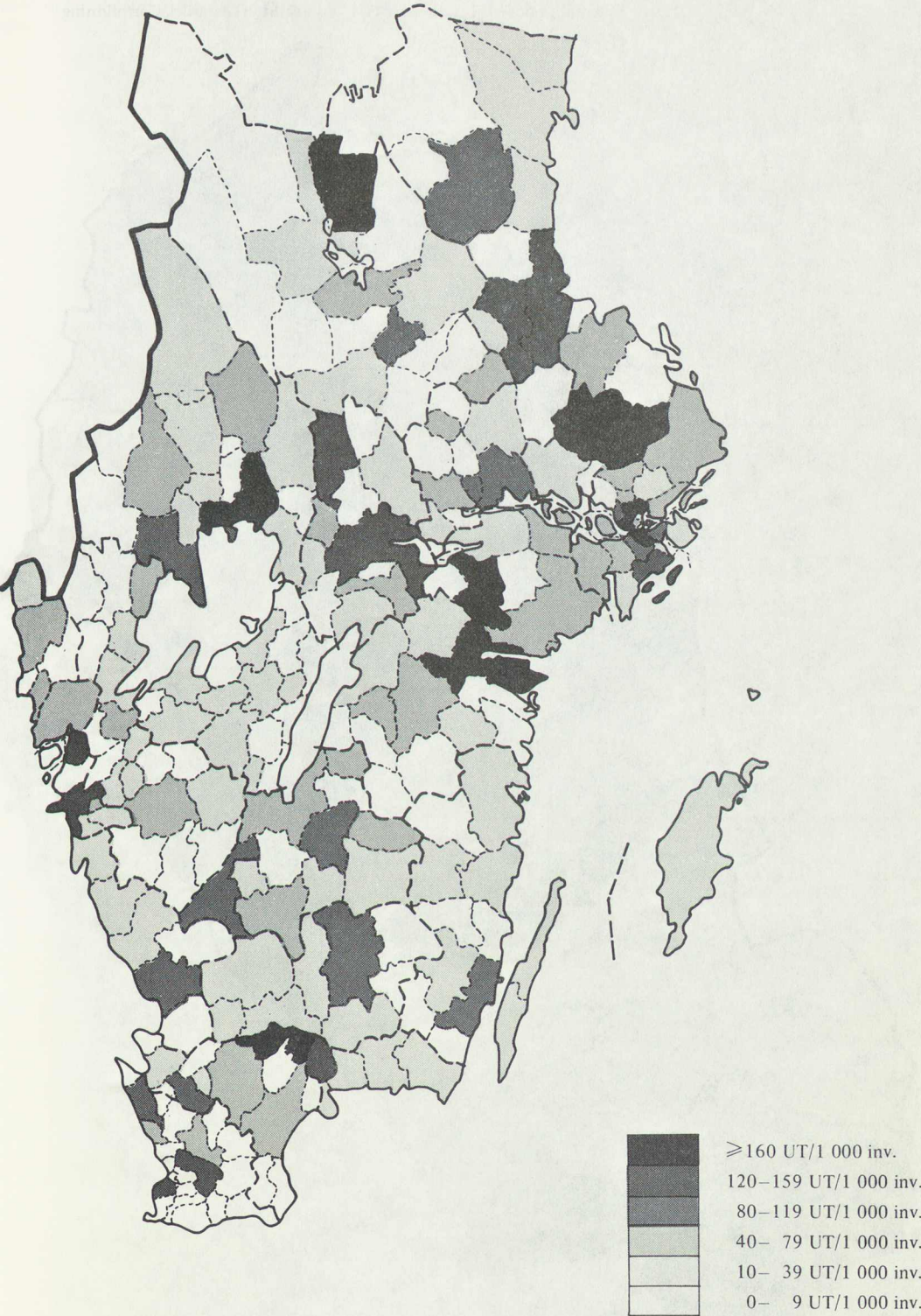
Karta 1 Antal undervisningstimmar (UT) i grundskolekurser per 1 000 invånare

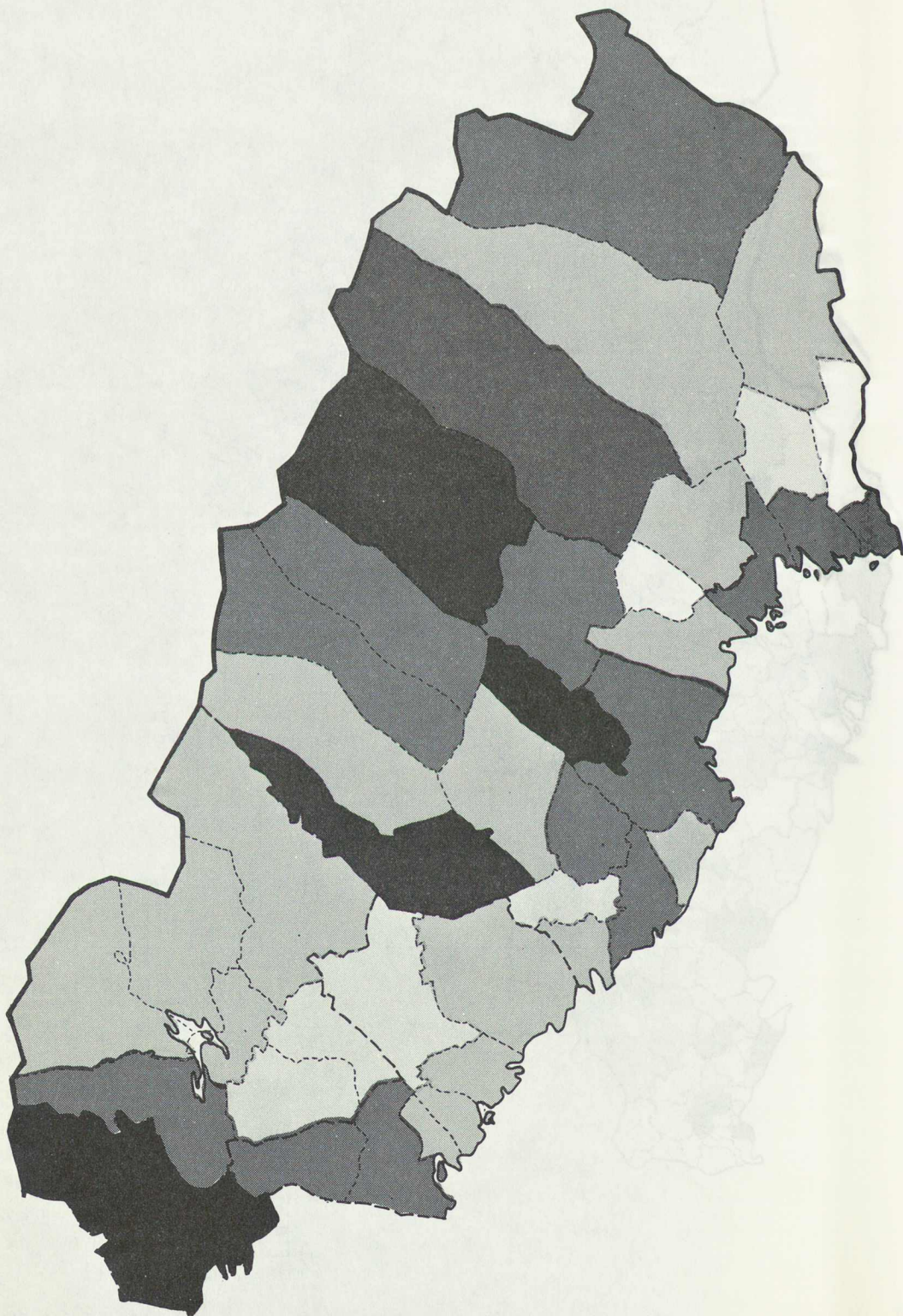

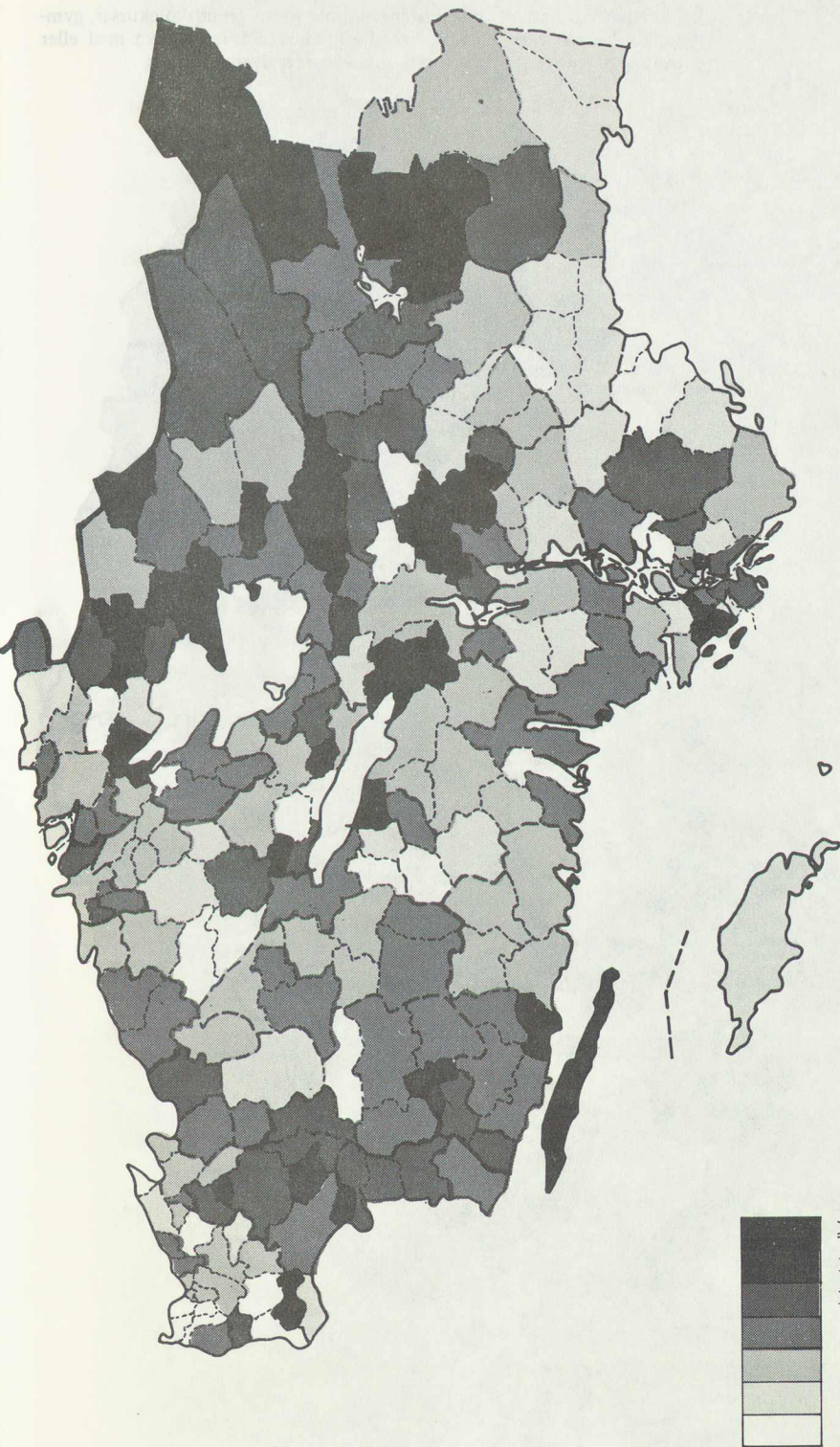
Karta 2 Antal undervisningstimmar (UT) i gymnasieskolekurser per 1 000 invånare

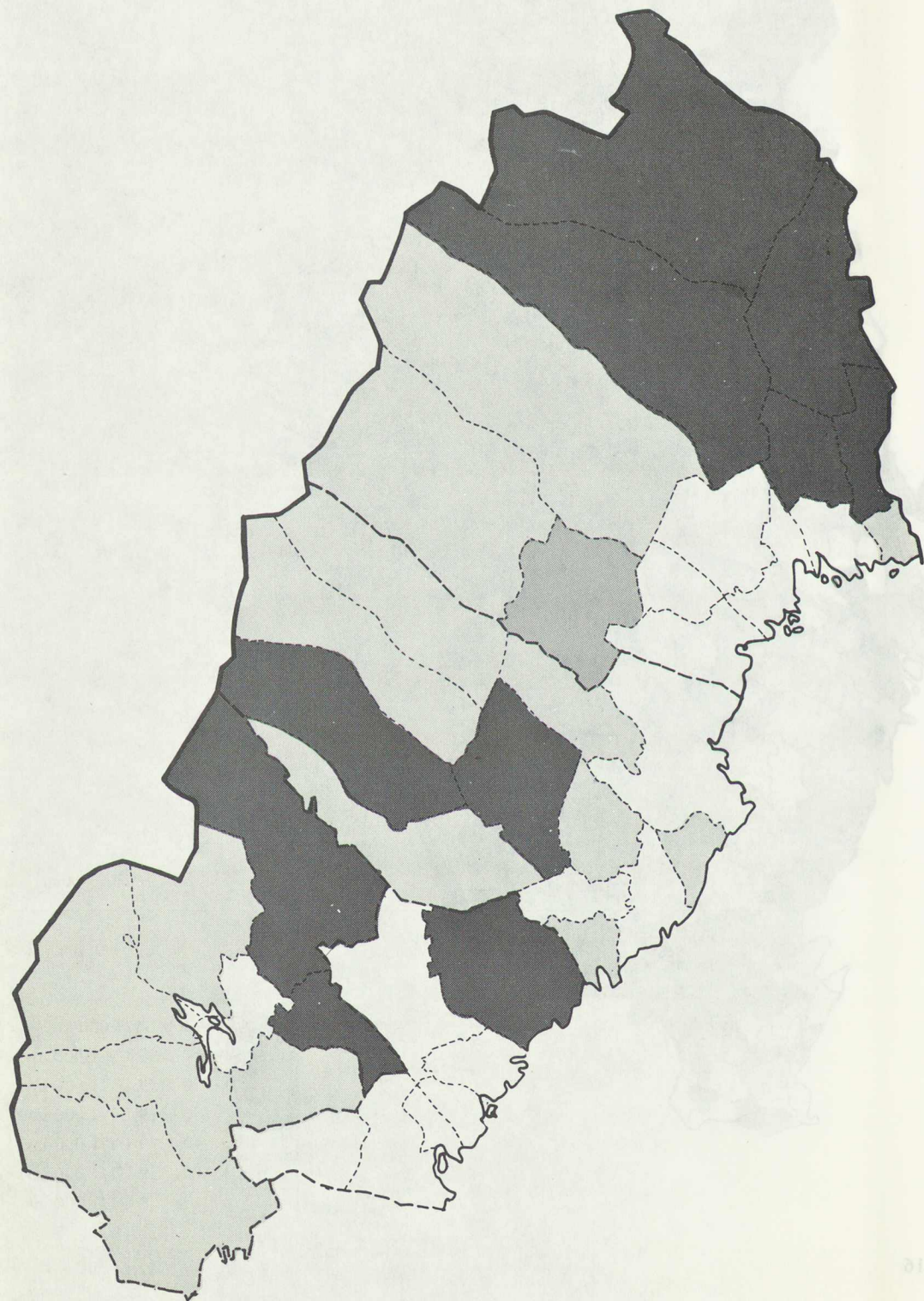

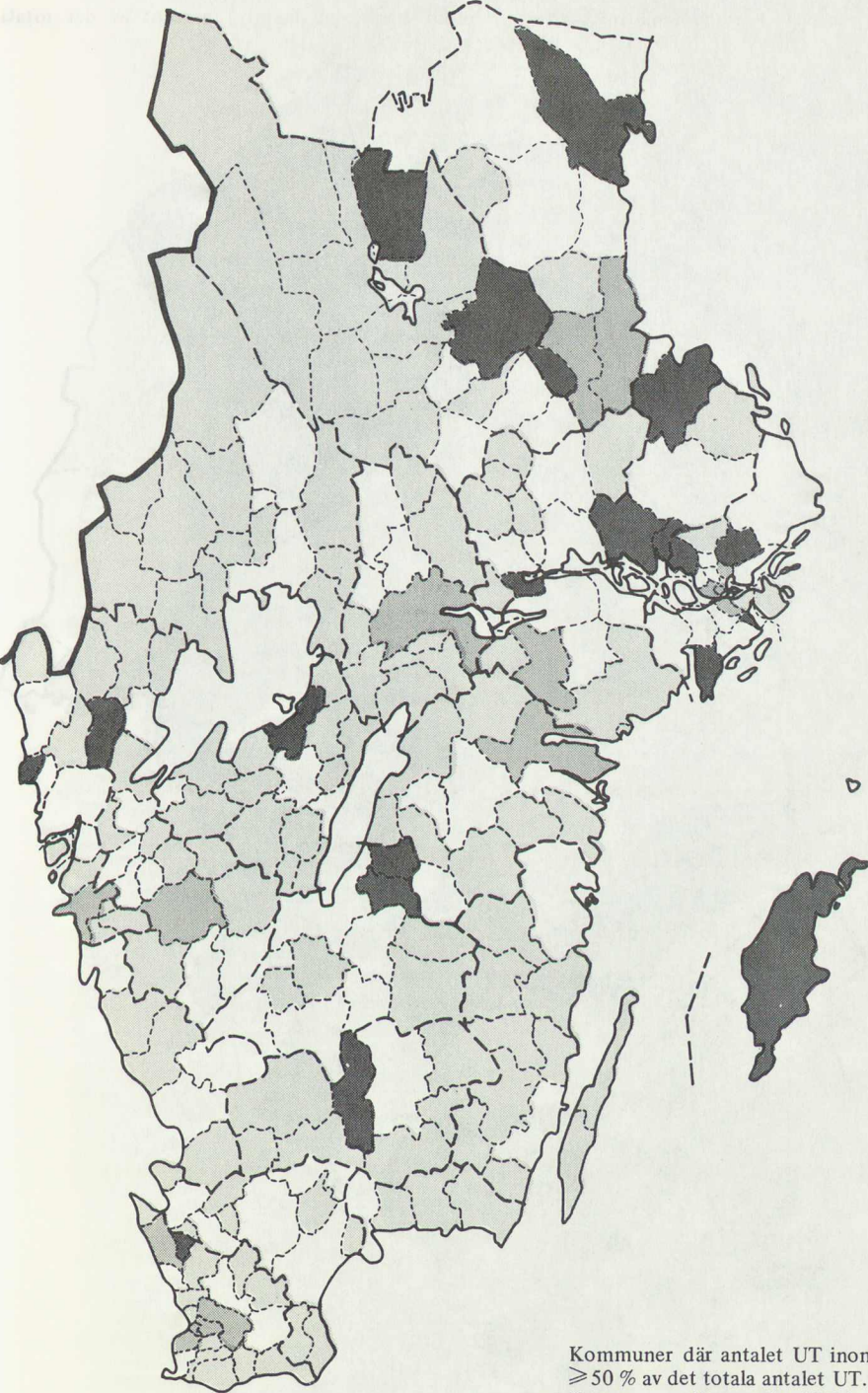
Karta 3 Antal undervisningstimmar (UT) i särskild yrkesinriktad utbildning

Karta 4 Kommuner där antalet undervisningstimmar inom grundskolekurser, gymnasieskolekurser eller särskild yrkesinriktad utbildning är lika med eller överstiger 50 procent av det totala antalet undervisningstimmar

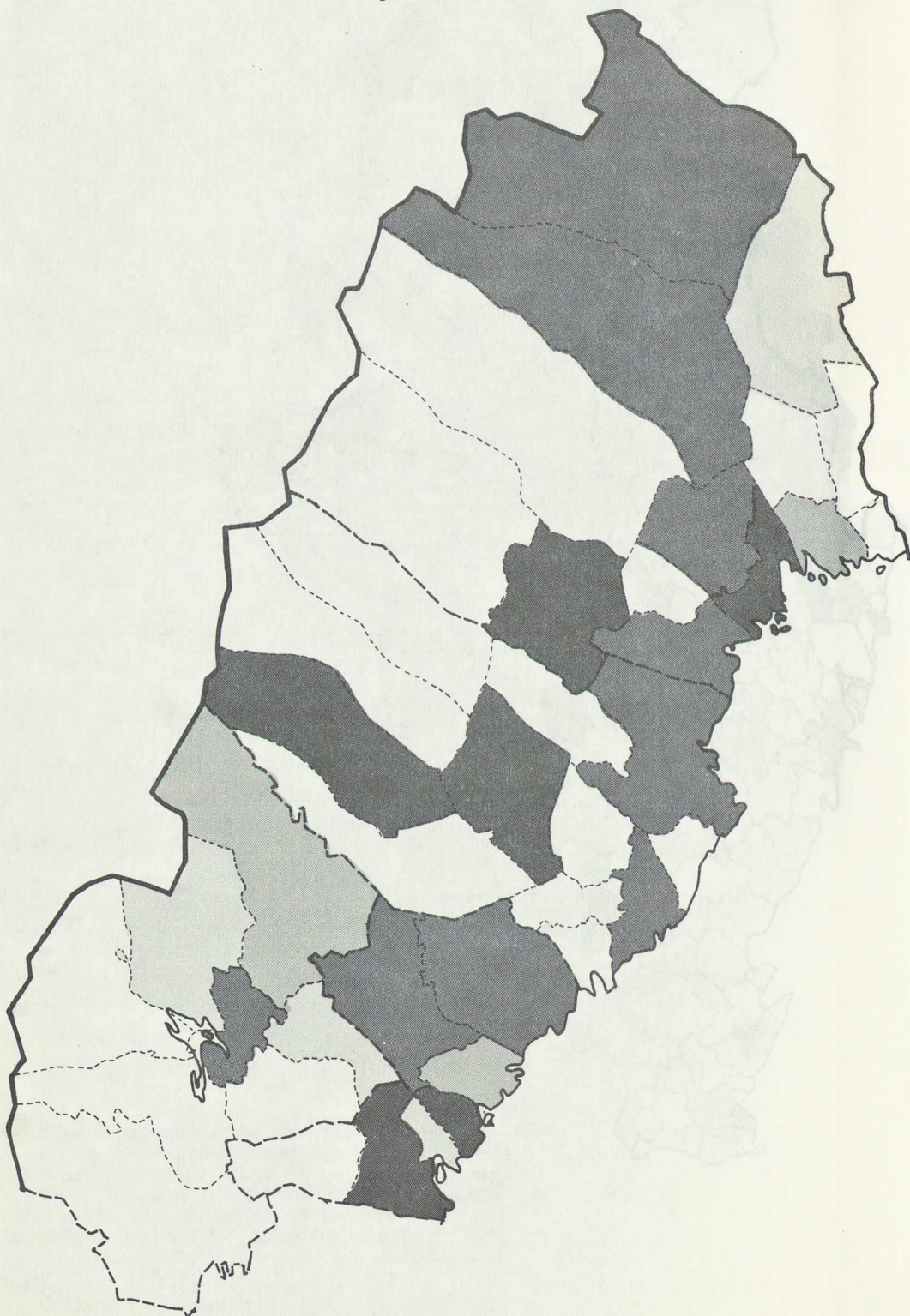

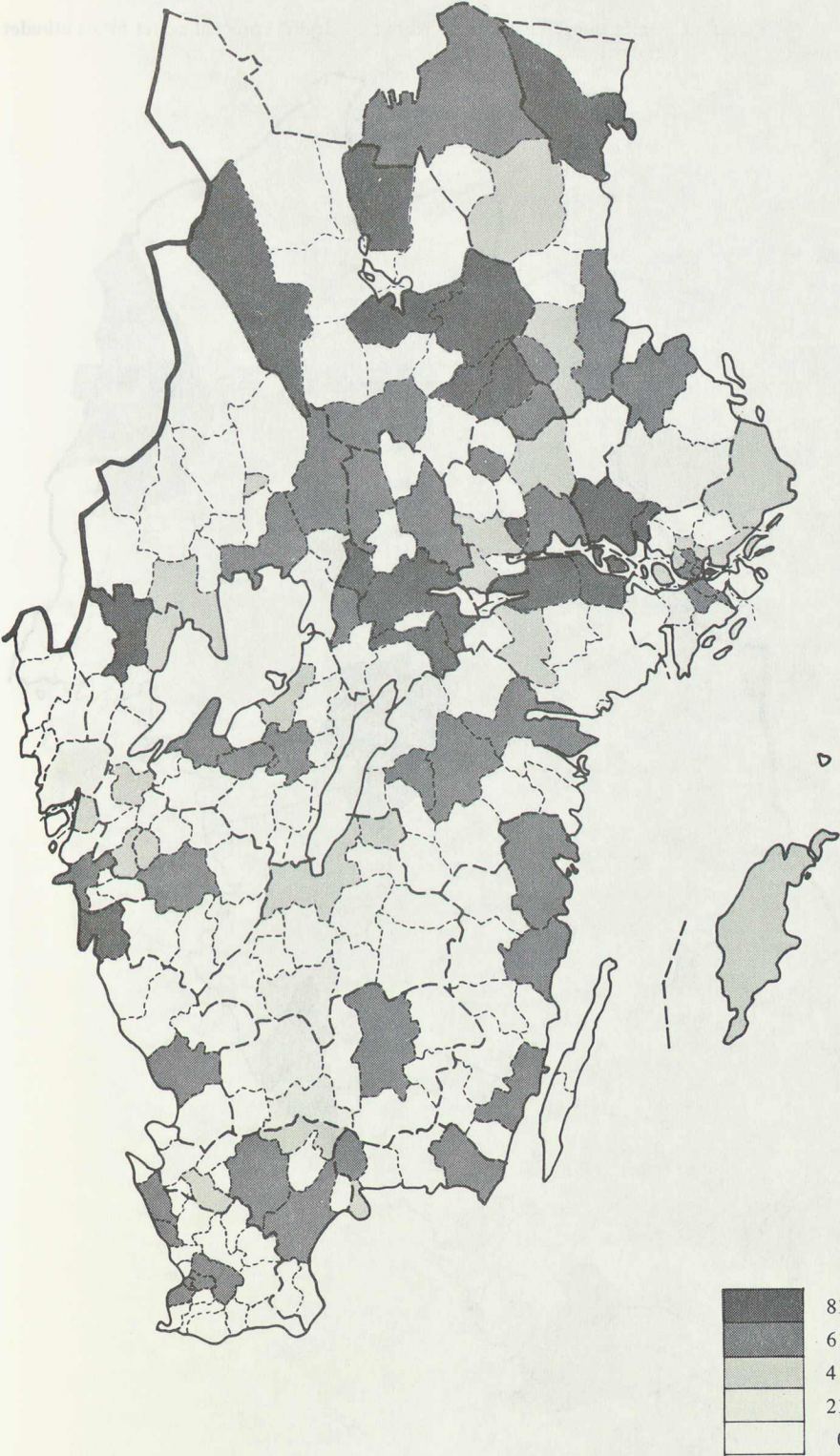

Kommuner där antalet UT inom grundskolekurser
 $\geq 50\%$ av det totala antalet UT.
Kommuner där antalet UT inom gymnasieskole-
kurser $\geq 50\%$ av det totala antalet UT.
Kommuner där antalet UT inom särskild yrkes-
inriktad utbildning $\geq 50\%$ av det totala antalet
UT.

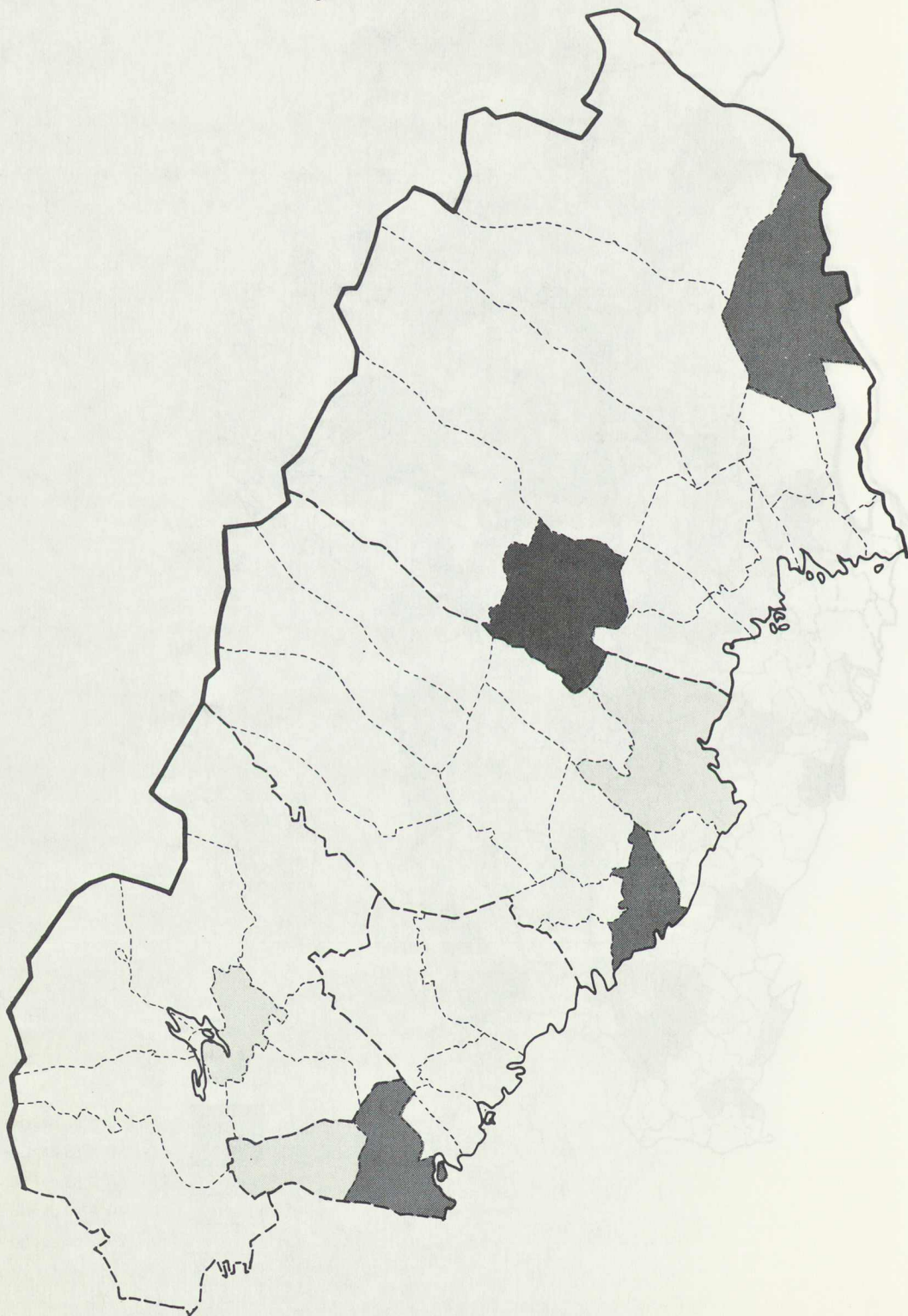

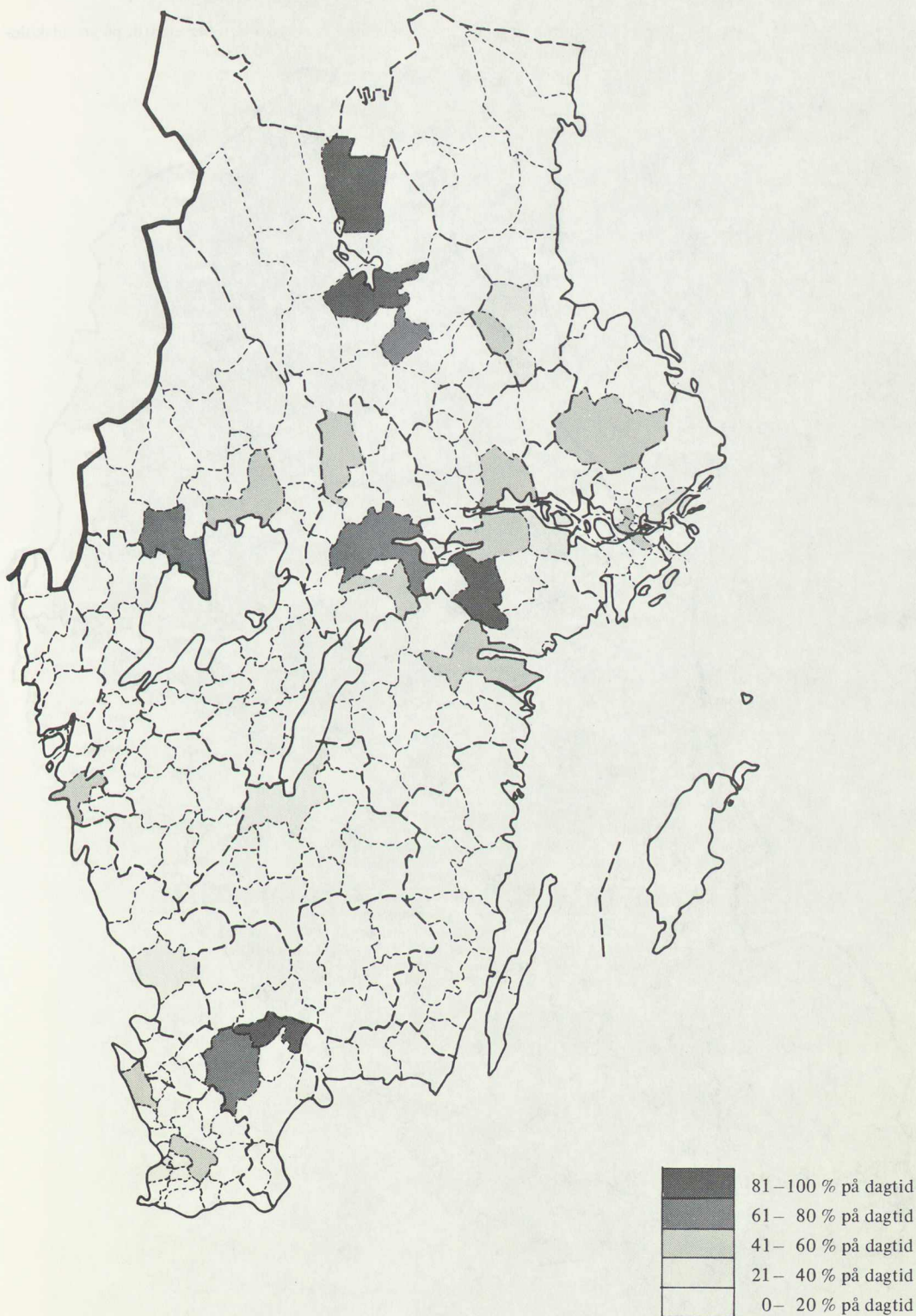
Karta 5 Omfattningen av grundskolekurser på dagtid i procent av det totala utbudet grundskolekurser.

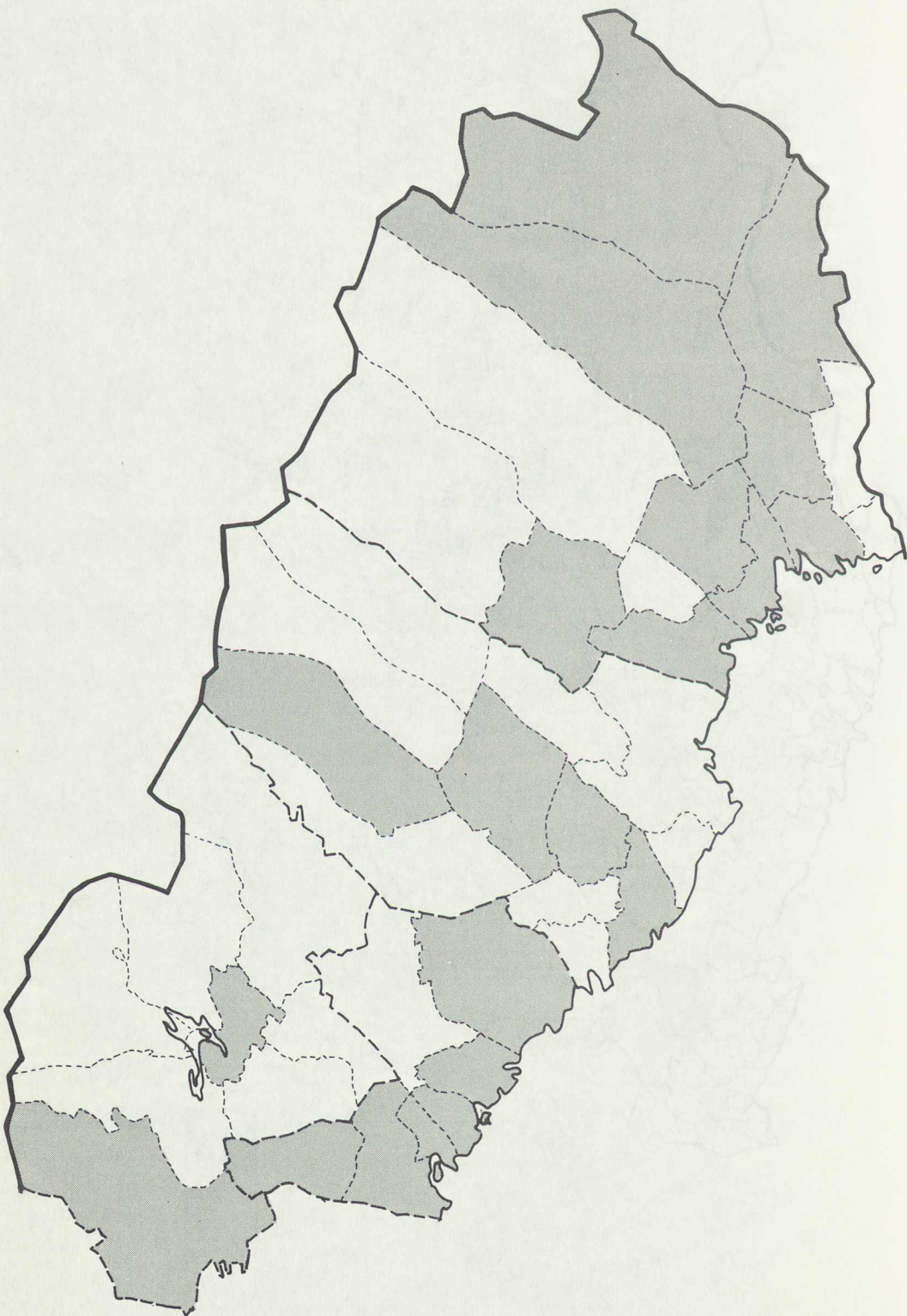

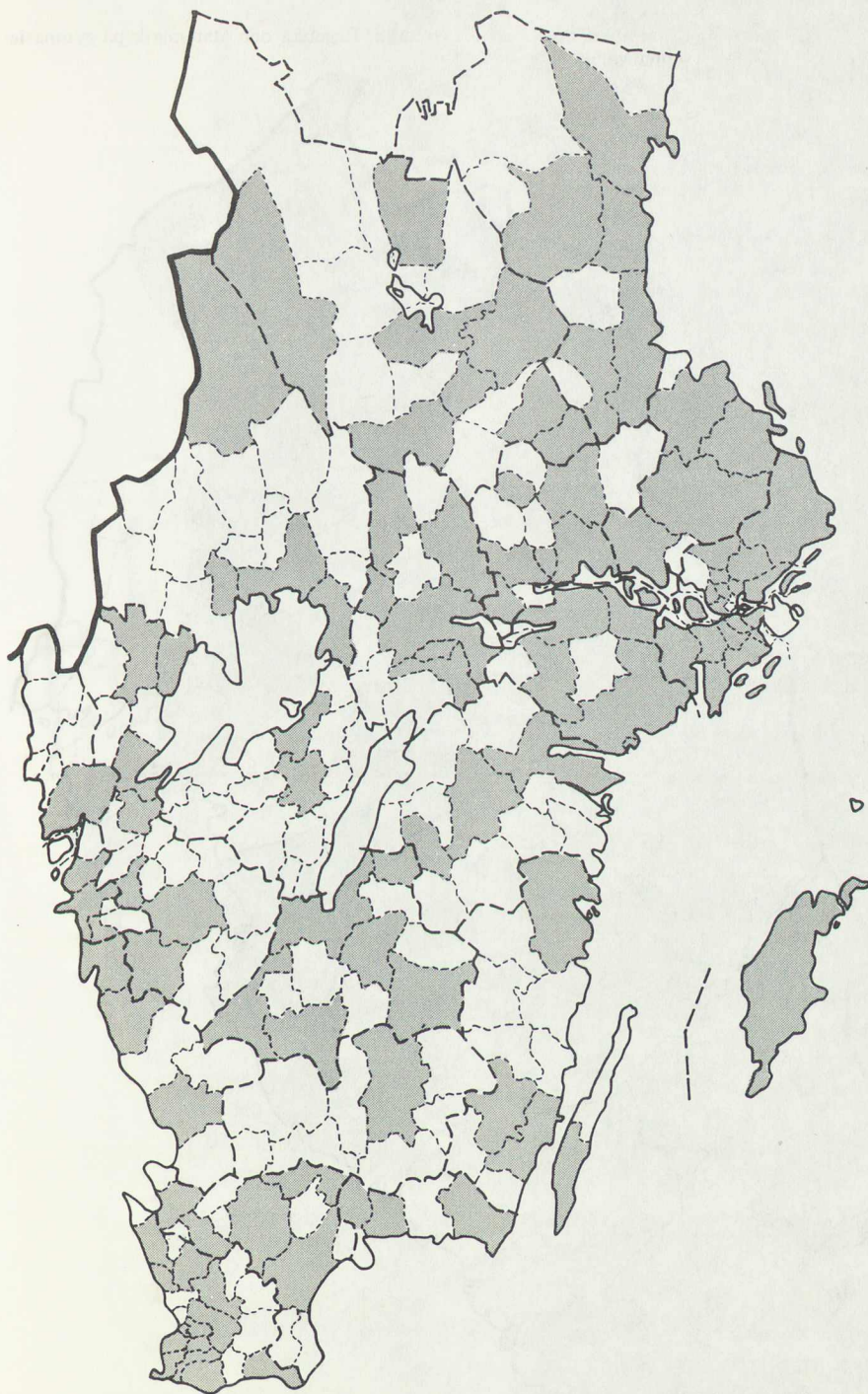
Karta 6 Omfattningen av gymnasiekurser på dagtid i procent av det totala utbudet gymnasieskolekurser

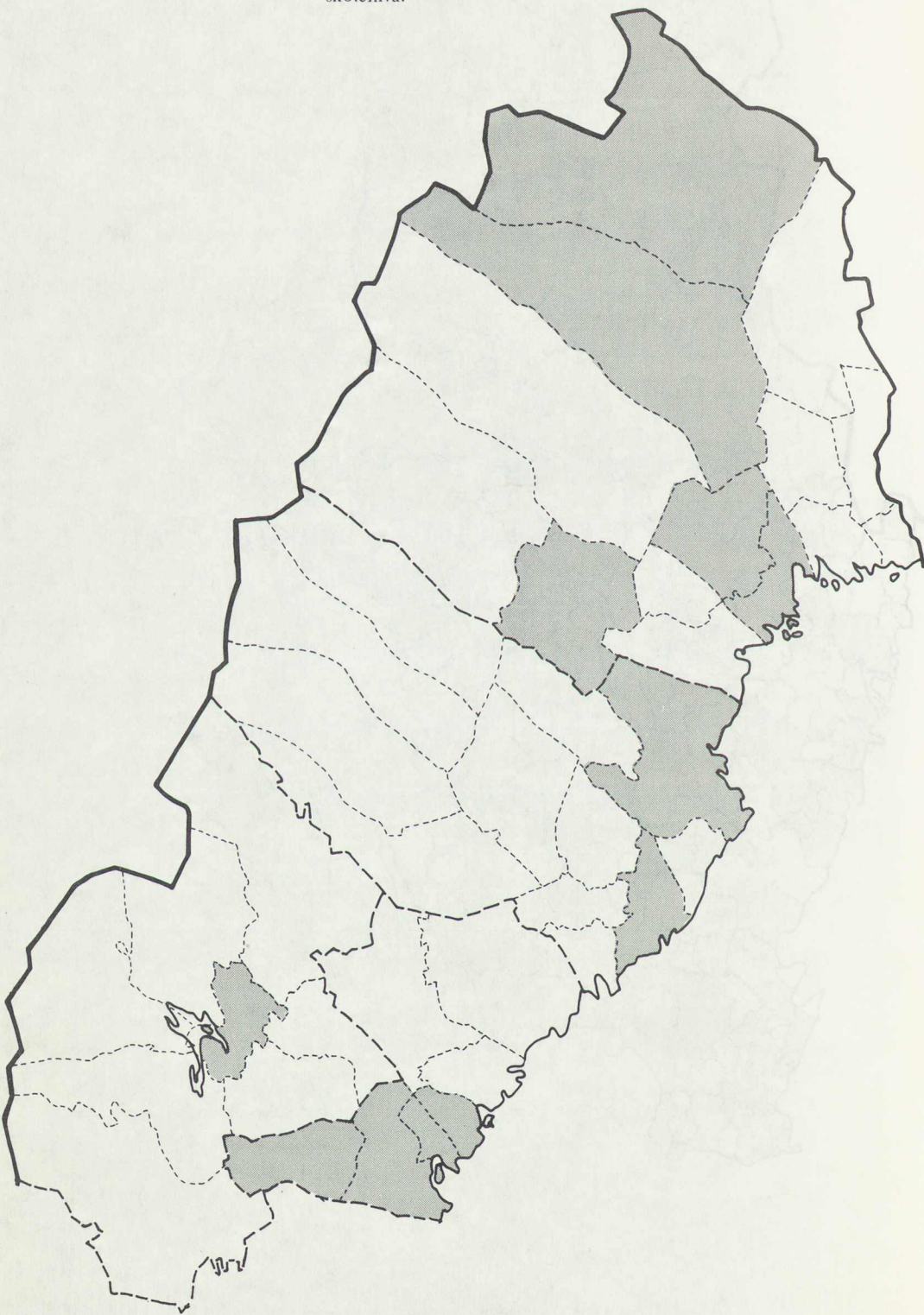

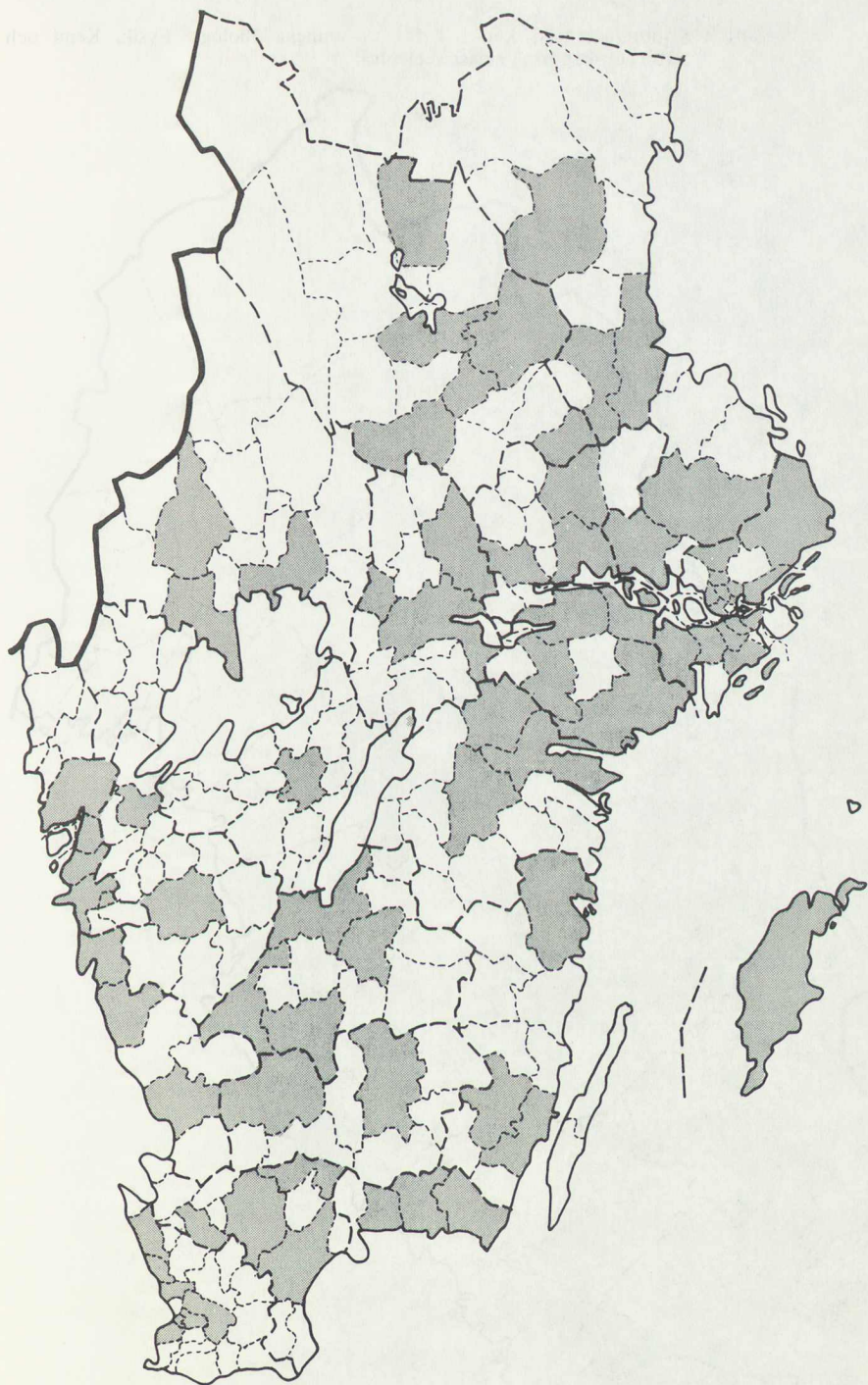
Karta 7 Kommuner med kurser i Svenska, Engelska och Matematik på grundskolenivå.

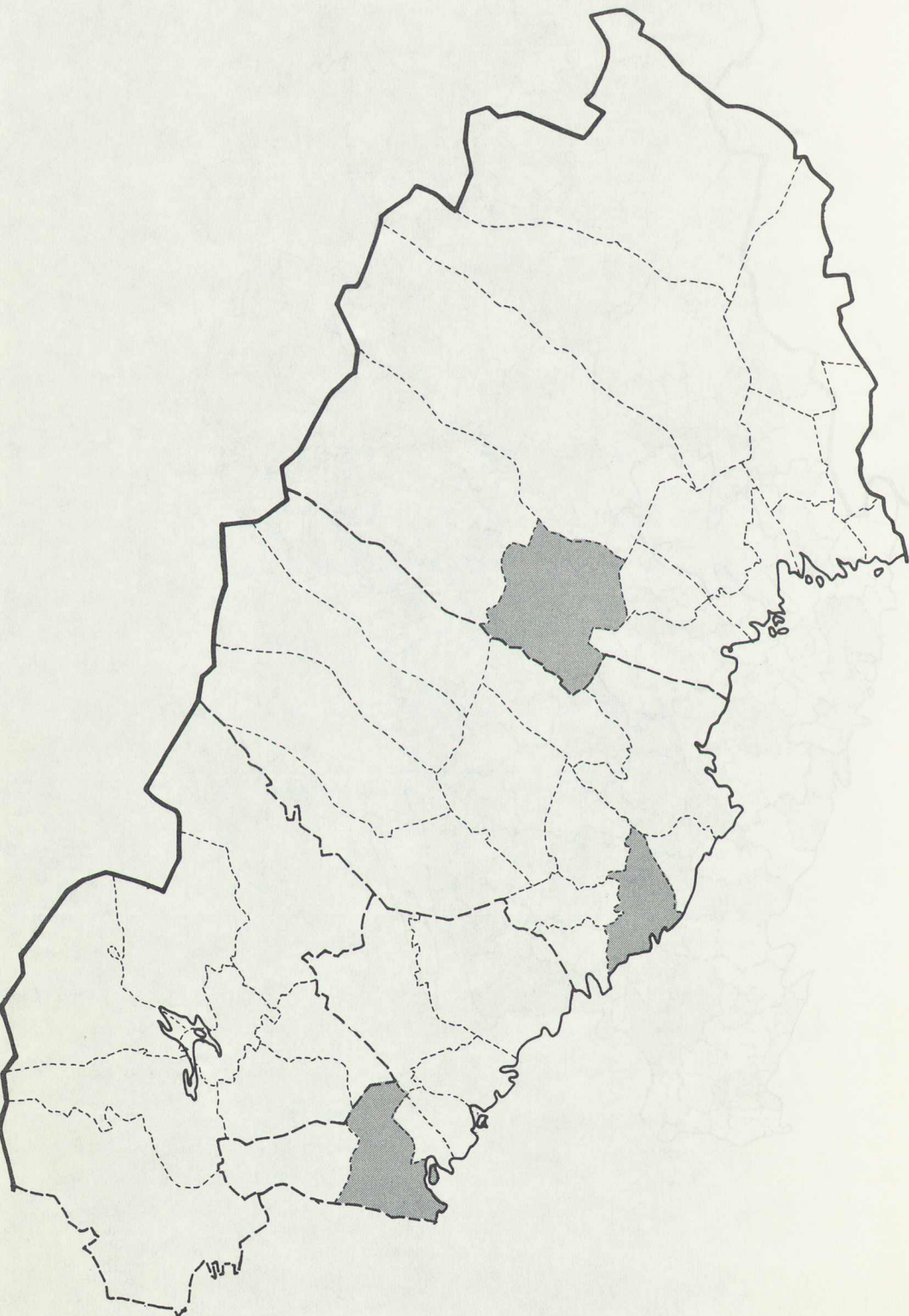

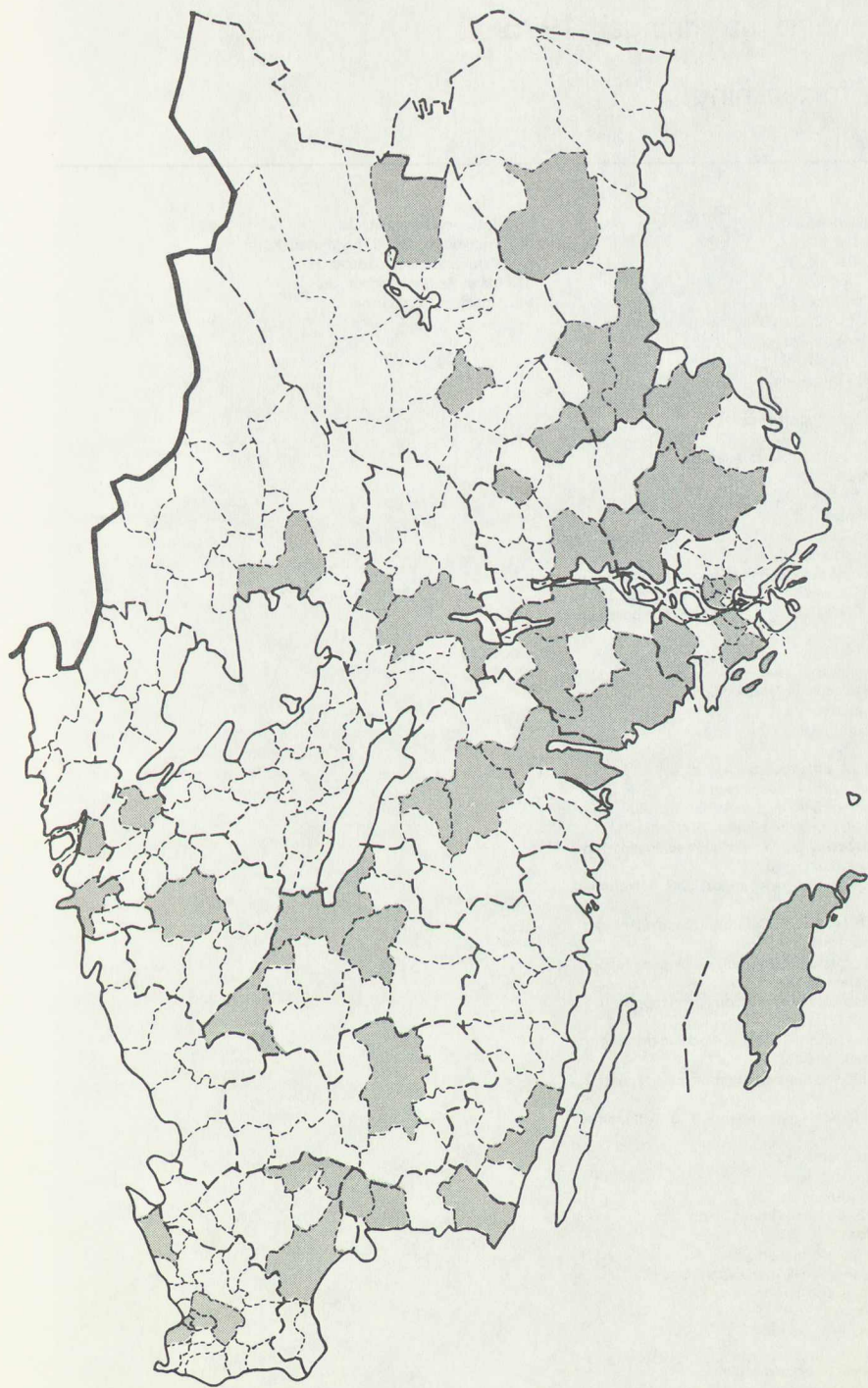
Karta 8 Kommuner med kurser i Svenska, Engelska och Matematik på gymnasie-
skolenivå.

Karta 9 Kommuner med kurser i två av ämnena Biologi, Fysik, Kemi och Naturkunskap på gymnasieskolenivå.

Statens offentliga utredningar 1975

Kronologisk förteckning

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
2. Psalmer och visor. Del 1:1. U.
3. Psalmer och visor. Del 1:2. U.
4. Psalmer och visor. Del 1:3. U.
5. Bättre bosättning för flera. S.
6. Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. U.
7. Framtida studerandehälsovård. U.
8. Utlandssvenskarnas rösträtt. Ju.
9. Individen och skolan. U.
10. Rörlig pensionsålder. S.
11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
12. Totalfinansiering. B.
13. Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. S.
14. Konstnärerna i samhället. U.
15. Kommunal rösträtt för invandrare. Kn.
16. Kriminalvårdens nämnder. Ju.
17. Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. B.
18. Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.
19. Konsumentskydd på låsområdet. H. (Utkommer hösten 1975)
20. Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman. Ju.
21. Pensionsförsäkring. Fi.
22. Lag om allmänna handlingar. Ju.
23. JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. R.
24. Tre sociologiska rapporter. Ju.
25. Å jour. Om journalistutbildning. U.
26. Forskningsråd. U.
27. Politisk propaganda på arbetsplatser. A.
28. Program för ljud och bild i utbildningen. U.
29. Medborgerliga fri- och rättigheter i vissa länder. Ju.
30. Barnens livsmiljö. S. (Utkommer hösten 1975)
31. Samhället och barns utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 1. S. (Utkommer hösten 1975)
32. Barns hälsa. Barnmiljöutredningens rapport 2. S. (Utkommer hösten 1975)
33. Barns uppfostran och utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 3. S. (Utkommer hösten 1975)
34. Förskolan, skolan och fritiden. Barnmiljöutredningens rapport 4. S. (Utkommer hösten 1975)
35. Barnfamiljernas ekonomi. Barnmiljöutredningens rapport 5. S. (Utkommer hösten 1975)
36. Barnen och den fysiska miljön. Barnmiljöutredningens rapport 6. S. (Utkommer hösten 1975)
37. Barn och föräldrars arbete. Barnmiljöutredningens rapport 7. S. (Utkommer hösten 1975)
38. Barnkultur. Barnmiljöutredningens rapport 8. S. (Utkommer hösten 1975)
39. Statsbidrag till kommunerna. Fi.
40. Trafikolyckor och statistik. K.
41. Kommunal demokrati. Kn.
42. Kommunal demokrati. Sammanfattning. Kn.
43. Kvinnor i statlig tjänst. Fi.
44. Etablering av miljöstörande industri. B.
45. Vidareutbildning i internationell marknadsföring. H.
46. Kommunal organisation och information. Kn.
47. Kollektivtrafik i tätort. K.
48. Kollektivtrafik i tätort. Bilagor. K.
49. Massmediegrundlag. Ju.
50. Internationella koncerner i industriländer. I.
51. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. B.
52. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. Bilagor. B.
53. Beskattning av realisationsvinster. Fi.
54. Fåmansbolag. Fi.
55. Bötesverkställighet. Ju.
56. Trafikbuller. Del II. Flygbuller. K.
57. Varuförsörjning i kristid. H.
58. Målet är jämställdhet. Ju.
59. Utbildning för vuxna. U.

KUNGL. BIBL.

30 SEP 1975

ÖVERSKOM

Statens offentliga utredningar 1975

Systematisk förteckning

Riksdagen

JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. [23]

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]
Kriminalvårdens nämnder. [16]
Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polismannen. [20]
Lag om allmänna handlingar. [22]
Tre sociologiska rapporter. [24]
Medborgerliga fri- och rättigheter i vissa länder. [29]
Massmediegrundlag. [49]
Bötesverkställighet. [55]
Målet är jämställdhet. [58]

Socialdepartementet

Bättre bösättning för flera. [5]
Rörlig pensionsålder. [10]
Vägrafikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]
Barnmiljöutredningen. 1. Barnens livsmiljö. [30] (Utkommer hösten 1975) 2. Samhället och barns utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 1. [31] (Utkommer hösten 1975) 3. Barns hälsa. Barnmiljöutredningens rapport 2. [32] (Utkommer hösten 1975) 4. Barns uppfostran och utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 3. [33] (Utkommer hösten 1975) 5. Förskolan, skolan och fritiden. Barnmiljöutredningens rapport 4. [34] (Utkommer hösten 1975) 6. Barnfamiljernas ekonomi. Barnmiljöutredningens rapport 5. [35] (Utkommer hösten 1975) 7. Barnen och den fysiska miljön. Barnmiljöutredningens rapport 6. [36] (Utkommer hösten 1975) 8. Barn och föräldrars arbete. Barnmiljöutredningens rapport 7. [37] (Utkommer hösten 1975) 9. Barnkultur. Barnmiljöutredningens rapport 8. [38] (Utkommer hösten 1975)

Kommunikationsdepartementet

Trafikolyckor och statistik. [40]
Utredningen om kollektivtrafik i tätorter. 1. Kollektivtrafik i tätort. [47] 2. Kollektivtrafik i tätort. Bilagor. [48]
Trafikbuller. Del II. Flygbuller. [56]

Finansdepartementet

Svensk press. Tidningar i samverkan. [11]
Pensionsförsäkring. [21]
Statsbidrag till kommunerna. [39]
Kvinnor i statlig tjänst. [43]
Beskattningsrealisationsvinster. [53]
Fåmansbolag. [54]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmskommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2] 2. Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1:3. [4]
Utredningen om skolan, staten och kommunerna.
1. Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. [6] 2. Individen och skolan. [9]
Framtida studerandehälsövård. [7]
Konstnärerna i samhället. [14]
Å jour. Om journalistutbildning. [25]
Forskningsråd. [26]
Program för ljud och bild i utbildningen. [28]
Utbildning för vuxna. [59]

Handelsdepartementet

Konsumentskydd på låsområdet. [19] (Utkommer hösten 1975)
Vidareutbildning i internationell marknadsföring. [45]
Varuförsörjning i kristid. [57]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]
Politisk propaganda på arbetsplatser. [27]

Bostadsdepartementet

Totalfinansiering. [12]
Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. [17]
Etablering av miljöstörande industri. [44]
Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna. 1. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. [51] 2. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. Bilagor. [52]

Industridepartementet

Internationella koncerner i industriländer. [50]

Kommundepartementet

Kommunal rösträtt för invandrare. [15]
Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]
Utredningen om den kommunala demokratin. 1. Kommunal demokrati. [41] 2. Kommunal demokrati. Sammanfattning. [42] 3. Kommunal organisation och information. [46]

Nordisk utredningsserie (Nu) 1975

Kronologisk förteckning

1. Nordisk överenskommelse om förmåner vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd
2. Peruskoulu pohjoismaissa
3. Litteratur om nordiskt samarbete
4. Nordisk kommunal rösträtt och valbarhet
5. Bötesstraffet
6. Nordic Cooperation for Tourism. Proposals for Action
7. Voksenopplæring i de nordiske land. En konferanserapport
8. Oversikt over forsknings-og utviklingsarbeid som gjelder engelskundervisningen i de nordiske land - 1974
9. Fort- och vidareutbildning för teaterarbetare
10. Nordisk samarbete om billedkunst

